

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ №1**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

**Збірник тез
міжвідомчої науково-практичної конференції
(5 липня 2017 року)**

Присвячено Дню слідчого в Україні

Київ-2017

УДК343.13
ББКХ629.3
А43

Редакційна колегія:

Бондаренко Є.В., кандидат юридичних наук (голова);
Терещенко Ю.В., кандидат юридичних наук (заступник голови);
Цюприк Н.О., кандидат юридичних наук (відповідальний секретар).

Рекомендовано до друку Вченою радою навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ від 30 червня 2017 року (протокол № 6)

Матеріали подано в авторській редакції

Актуалні проблеми досудового орзслідування [Текст] : матеріали міжвідомчої наук.-практ. конф. (Київ, 5 липн. 2017 р.) : - К. : Нац. Акад.. внутр.. справ, 2017. - 333с.

Національна академія внутрішніх справ, 2017

ТИПОВА СЛІДОВА КАРТИНА СТВОРЕННЯ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ

Дударець Р.М., заступник начальника Головного слідчого управління-начальник управління організації досудового розслідування Національної поліції України.

У сучасних умовах загрози суверенітету, незалежності, територіальній цілісності України активно створюються та функціонують воєнізовані й збройні формування, які спеціалізуються на різноманітних протиправних діях, спрямованих на насильницьку чи іншу протиправну зміну або повалення конституційного ладу чи на захоплення державної влади, зміну меж території або державного кордону України, порушення громадської безпеки, залякування населення, провокування воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення тощо [1, с. 40–41].

Злочин завжди матеріальний і викликає сукупність пов'язаних з ним змін, що відбуваються в органічній та неорганічній природі. Такі відображення поділяють на матеріальні (що виникають як результат взаємодії різних об'єктів) та ідеальні (суб'єктивні образи об'єктивної дійсності, відображенні в пам'яті людини) [2, с. 2]. Тож будь-яка подія злочину неминуче супроводжується виникненням «слідової картини», що її відображає, яка може належати як до неживої, так і до живої природи. Такі відображення проявляються як певні зміни середовища [3, с. 75].

На жаль, досі відсутнє однозначне розуміння поняття «слідова картина». На нашу думку, слід погодитися з М. В. Салтевським, який вважав слідову картину поняттям збірним, що охоплює опис матеріальних, ідеальних слідів-відображень – ознак злочину на момент його виявлення. Тому поняття «слідова картина» охоплює ідеальні відображення і матеріальні сліди, як джерела видимих і невидимих, прогнозованих слідів, що утворилися в момент вчинення злочину,

розташування, і види схованок та деякі інші ознаки, що іноді називаються самостійними елементами криміналістичної характеристики [4, с. 420–421].

Проведене нами узагальнення практики розслідування створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань засвідчує, що залежно від обраного способу вчинення злочину, передбаченого статтею 260 КК України, до якого належать створення цих формувань, керівництво ними, участь у їх діяльності чи її фінансування, слідова картина цього виду злочину може суттєво варіюватися. Водночасіснують такі сліди, що мають загальний характер, незалежно від способу вчинення злочину. Насамперед до них належить оснащення учасників не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань *амуніцією* (взуттям, формою, нашивками, стрічками, прапорами, іншими знаками розрізнення), яка свідчить про належність формування до певного тренувального центру, табору, підрозділу тощо.

Крім цього, зазначені формування дислокуються на певній *території*, де розташовані тренувальні центри, обладнані всім необхідним для проживання (спальні місця, столи для прийому їжі) танавчання (класи, полігони для стрільбищ звогневыми позиціями, мішенями для прицільної стрільби тощо). Перебування особи на таких територіях в будь-якому статусі (інструктор, особа, яка проходить тренування) свідчить про її належність до не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування.

Зазначені формування використовують *військову техніку, озброєння різного виду, транспортз* певними маркуваннями. Їх використання утворює сліди на оточуючій обстановці у вигляді відбитків гусениць, коліс, залишків пально-мастильних матеріалів, пакувальної тари від набоїв, відстріляних гільз, муляжів, використаних мішеней тощо. Наявність зброї та набоїв до неї, що не мають ознак використання, також може свідчити про участь у не передбаченому законом збройному формуванні, зокрема під час чергування на блокпостах. Під час дослідження цих слідів можна отримати

інформацію щодо членів формування, їх приналежності, виробників зброї, оптичних засобів та іншої техніки, у кого на озброєнні вона знаходиться.

Під час досудового розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень важливого значення набувають *документи*, що мають письмову форму (паспорти, військові білети, фотознімки, матеріали, отримані оперативними підрозділами тощо). У кримінальному провадженні документи можуть набувати значення *речових доказів*, якщо вони, відповідно до частини 1 статті 98 КПК України, були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом. Такими документами можуть бути: списки осіб, які знаходяться в тренувальному таборі чи проходять військову підготовку в іншому місці; відомості про отримання амуніції, посібників чи грошових коштів; посвідчення особи, видане незаконним формуванням; платіжні доручення, що підтверджують фінансування не передбачених законом формувань, офіційні документи, які виготовляють організації, установи чи підприємства на території самопроголошених «ДНР» та «ЛНР» тощо.

Останнім часом важливим джерелом отримання інформації про осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, а також причетних до його вчинення, стають відомості, надані операторами *мобільного зв'язку*. Загальновідомо, що компанії-провайдери використовують ідентифікуючі службові сигнали для визначення місцезнаходження абонента у конкретний проміжок часу. Відомості щодо наданих телекомунікаційних послуг, у тому числі факт отримання послуг, їхня тривалість, зміст, маршрути передавання тощо є цінною інформацією для встановлення, де саме знаходилася особа і з ким вона спілкувалася. Зокрема, при укладанні договору можуть бути надані відомості про

споживача, наприклад, анкетні дані, реєстраційні дані документа (паспорт, посвідчення водія тощо), ідентифікаційний код, банківський рахунок, назву банку та МФО тощо. Безумовно важливим є те, що відомості, отримані від операторів мобільного зв'язку, можуть бути використанні для встановлення: факту вчинення кримінального правопорушення; часу, місця, способу вчинення кримінального правопорушення; осіб, що вчинили кримінальне правопорушення (у тому числі співучасників та причетних осіб) тощо [5, с. 89–90].

Нині важливим джерелом інформації є *соціальні мережі* лише для аудиторії, але й для засобів масової інформації, правоохоронних органів. Значний обсяг інформації можна отримати із соціальних мереж завдяки фотографіям, які підтверджують наявність центрів підготовки не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, склад їх учасників, умови та місце перебування, наявне озброєння, символіку тощо.

Ідеальна слідова картина під час створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань – це показання учасників кримінального провадження (потерпілі, свідки, підозрювані), що мають значення для встановлення окремих елементів криміналістичної характеристики та події кримінального правопорушення й інших обставин, що підлягають доказуванню відповідно до частини 1 статті 91 КПК України.

Отже, слідова картина створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань є досить різноманітною і залежить від того, яка саме особа і яким способом вчинила вказане кримінальне правопорушення. Водночас загальною слідовою картиною під час створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань є розглянуті нами групи матеріальних об'єктів та сліди, залишені у свідомості окремих учасників кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Вознюк А. А. Актуальні проблеми кримінально-правового впливу на учасників не передбачених законами України воєнізованих

або збройних формувань / А. А. Вознюк // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2015. – № 2 (10). – С. 40–49.

2. Галаган В. И. Использование следователем информации на первоначальном этапе расследования: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза» / В. И. Галаган. – Киев, 1992. – 20 с.

3. Кримінально-процесуальні та криміналістичні прийоми й засоби протидії злочинній діяльності: [монографія] / С. В. Євдокименко, Я. В. Кузьмічов, В. В. Семенов, С. В. Хільченко. – Київ: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. – 352 с.

4. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник / М. В. Салтевський. – Київ: Кондор, 2006. – 588 с.

5. Ступаков О. С. Використання можливостей операторів мобільного зв'язку, виробників мобільних операторів систем під час розкриття та розслідування кримінальних правопорушень / О. С. Ступаков // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – № 3 (28). – С. 89–92.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ СЕРІЙНИХ ВБИВСТВ

Александренко О.В., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Серійні сексуальні вбивства, як один з видів серійних вбивств, відрізняються складним сплетінням мотивів і особливостей психіки та психології осіб, які їх вчиняють. Саме ці обставини не в останню чергу обумовлюють існуючі на практиці труднощі з розкриттям і розслідуванням вбивств, своєчасним встановленням злочинців. Враховуючи вказані особливості, як свідчить слідча та судова практика, одними лише можливостями слідчого, його знанням криміналістичної

методики і слідчої тактики при встановленні вбивць-серійників та розслідуванні вчинених ними злочинів не обійтися.

Для встановлення мотивів їх скоєння слід використовувати нестандартні і нетрадиційні підходи щодо вивчення характеру і способів дій злочинців, такої, що передує, і наступної за вчиненням вбивства поведінки, слідової інформації, особливостей особи вбивць та інших обставин, встановлених при розслідуванні, звертаючи особливу увагу на їх специфічні риси [1, с. 120].

Як зазначають фахівці Федерального бюро розслідувань, іноді єдиний спосіб спіймати серійних вбивць – це навчитися думати, як вони [2, с. 150].

Традиційних слідів серійні вбивці-маніяки, зазвичай, не залишають, тому для їх встановлення слід використовувати все, що на даний момент є в розпорядженні слідства. Використовувати не вагаючись, але належним чином, і за отриманими результатами робити відповідні правильні висновки, приймати процесуальні та інші рішення, щоб розслідування досягло мети.

Проте, лише одним встановленням злочинця розслідування серійних сексуальних вбивств не обмежується. Важливим і складним для виконання завданням розслідування є доведення вини підозрюваного, щоб в подальшому став можливим судовий розгляд кримінального провадження.

Оскільки свідки при вчиненні серійних сексуальних вбивств зазвичай відсутні, злочинці діють обережно і встановлюються переважно випадково, неможливо передбачити час і місце їх наступної появи з метою владнання засідки. Не можна також чекати наступного вбивства для отримання додаткової криміналістично значущої інформації, оскільки злочинці слідкують за ходом розслідування та його висвітленням у ЗМІ, і можуть на певний час (іноді тривалий – місяці, роки) утримуватися від скоєння вбивств. Ця обставина, будучи неправильно розтлумаченою, може ще більше ускладнити процес встановлення злочинця (у справі С. Ткача після затримання чергових «підозрюваних» злочини припинялися і було зроблено висновок, що

справжній вбивця затриманий. Сам Ткач у цей час переїздив до нового місця проживання в іншу область).

Складовою предмету доказування є встановлення, зокрема, мотиву вчинення злочинів. В цьому суттєву допомогу можуть надати судові експерти та їх висновки за результатами проведених досліджень. Проведення судових експертиз і використання їх висновків в доказуванні є найбільш досконалою і результативною формою використання спеціальних знань у кримінальному провадженні.

Відомі можливості традиційних для кримінальних проваджень про навмисні вбивства експертиз (судово-медичних, судово-біологічних, трасологічних, судово-психологічних, судово-психіатричних та ін.).

При розслідуванні серійних сексуальних вбивств слід сказати про ще один перспективний напрям використання спеціальних знань – про можливості дослідження рукописів (листів, записок, щоденників, написів).

Як свідчить слідча практика, деякі серійні вбивці вдавалися до залишення на місцях скоєних злочинів записок, написів. Пізніше вони надсилали листи до засобів масової інформації чи до правоохоронних органів з різного роду повідомленнями, що мали погрожуючий, пояснюючий чи характер похвалання, або з метою ввести слідство в оману (Г. Міхасевич, С. Ткач, Д. Берковіц, Джек Трейвік та ін.). Деякі з них вели щоденники, в яких описували свої сексуальні фантазії, готування до скоєння та самі вбивства, зазначали про свої жертви, їх кількість, про подальші плани щодо вчинення злочинів (С. Ряховський, Зодіак та ін.). Окремі злочинці після затримання і під час відбування покарання писали книжки зі спогадами (Д. Унтервегер, Д. Берковіц та ін.).

Вказані матеріали, особливо ті, що містять «ідеологічне обґрунтування» скоєних вбивств, характеризують особу автора і виконавця тексту, і результати їх дослідження експертами можуть бути використані в розслідуванні. Наприклад, застосовуватися при складанні «психологічного портрету» злочинця, в перевірці версій, в

попередженні намірів злочинця перешкодити розслідуванню чи уникнути покарання за вчинені вбивства. У справі Г. Міхасевича написаний і направлений ним лист до редакції обласної газети дав змогу слідству обрати вірний напрям і лише прискорив розслідування.

Сучасні можливості, зокрема, авторознавчої експертизи, щодо дослідження рукописних текстів дають можливість отримати важливу пошукову інформацію: дані про вік, стать, професію чи рід занять автора документа, про його рідну мову, місце формування мовних навичок, освіту та ін.). В подальшому особливості мовної організації (синтаксичні, морфологічні тощо) можуть відігравати суттєву роль в ототожненні особи підозрюваного, оскільки є індивідуальними для кожної людини. Низка важливих для використання в доказуванні по вказаній категорії вбивств питань неідентифікаційного характеру (наявні психічні розлади, незвичні психофізіологічні стани) можуть бути вирішені при комплексному дослідженні за участі фахівців в галузі психіатрії чи неврології (невропатологи).

Використовувати можливості авторознавчої експертизи для розкриття та розслідування серійних вбивств можна наступним чином: 1) задля отримання інформації про особу, якою (ймовірно) виконано лист (записка, напис), і використання цих даних при перевірці версії про причетність особи до скоєння злочину; 2) у складанні «психологічного профілю» ймовірного злочинця; 3) для встановлення особи потерпілих, виходячи з чого, надалі, вивчаючи коло їх знайомств і спілкування, висувати версії щодо злочинця та проводити відповідні слідчі та негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукові заходи для його встановлення.

У 2005-2006 рр. у Бітцевському лісопарку Москви було скоєно серію вбивств літніх людей. Виходячи з результатів огляду місця події, мотиви скоєння вбивств встановити не змогли. Злочин вдалося розкрити завдяки записці, яку одна з жертв залишила вдома, і в якій повідомила, з ким і куди збирається на зустріч. Це дозволило швидко встановити і затримати серійного вбивцю О. Пічущкіна, який на допиті

повідомив, що вчиняв вбивства з метою самоствердження і бажання прославитися.

Вважаючи перспективність авторознавчої та інших судових експертиз щодо дослідження письмових матеріалів по кримінальних провадженнях про серійні сексуальні вбивства, необхідно активно впроваджувати їх в слідчу практику, а результати застосування вивчати і аналізувати з метою подальшого вдосконалення експертного забезпечення розслідування злочинів вказаної категорії.

Враховуючи тривалий строк встановлення і розслідування вказаних злочинів, слід правильно зберігати речові докази в очікуванні часу, коли їх дослідження стане можливим. Гері Ліон Ріджуей («вбивця з Грін-рівер») підозрювався з 1983 р., проте його винуватість була доведена лише в 1997 р., завдяки результатам аналізу ДНК. Особа серійного вбивці «Зодіака», який діяв у США в кінці 60-х років минулого століття, досі не встановлена.

Список використаних джерел:

1. Горбулинская И.Н. Использование специальных познаний в процессе расследования серийных убийств (первоначальный этап расследования): Дисс..канд. юрид. наук / И.Н.Горбулинская. – Барнаул, 2007. – 252 с.

2. Лавров Н.Н. Маньяки: охотники на людей / Н.Н.Лавров. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 252 с.

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ФІКСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Антонюк П.Є., кандидат юридичних наук, професор кафедри криміналістики та судової медицини НАВС.

Кримінальний процесуальний закон України регламентує порядок застосування технічних засобів для фіксування кримінального провадження.

Так, відповідно до ст. 103 КПК України (Форми фіксування кримінального провадження) визначається, що процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксуватися на носії інформації за допомогою технічних засобів. Прийняття рішення про фіксацію процесуальної дії за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування, в тому числі під час розгляду питань слідчим суддею, законодавець покладає на особу, яка проводить відповідну процесуальну дію (ст. 107 КПК України). При цьому визначає, що за клопотанням учасників процесуальної дії застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим. В той же час є обов'язковим фіксування кримінального провадження за допомогою технічних засобів в суді під час судового провадження.

Використовуючи конструкцію «технічні засоби для фіксування кримінального провадження», законодавець не визначає її змісту в цілому, вдаючись лише до конкретизації щодо фіксування судового засідання за допомогою саме звукозаписувального технічного засобу (ст. 27 КПК України).

Аналізуючи положення ст. 105 КПК України (Додатки до протоколів), можна зробити висновок, що під технічними засобами фіксації процесуальних дій в досудовому розслідуванні законодавець розуміє звукозаписувальні та відеозаписувальні технічні засоби.

Зважаючи на безпосередність дослідження доказів судом та значення його результатів для кримінального провадження, порядок фіксування кримінального провадження за допомогою технічних

засобів в суді під час судового провадження здійснюється відповідно до наказу Державної судової адміністрації України від 20.09.2012 «Про затвердження Інструкції про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового процесу (судового засідання)». Затверджена інструкція встановлює єдиний порядок роботи зі звукозаписувальними технічними засобами фіксування судового процесу, вимоги до них, зберігання, копіювання, дублювання та використання інформації, яка відображає хід судового засідання в судах загальної юрисдикції (крім Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів). Зазначений нормативний акт не лише визначає основні терміни та поняття, що виключає можливість їх інтерпретації, а й встановлює технічні вимоги щодо комплексу звукозапису та спеціального обладнання.

Відсутність подібних нормативних актів щодо здійснення технічної фіксації процесуальних дій у досудовому розслідуванні, з одного боку, розширює технічні можливості учасників процесу, з іншого, надає можливість різноманітних «тактичних ходів» для недобросовісної сторони захисту.

Сучасний рівень науково-технічного прогресу характеризується прагненням всіх технічних засобів до багатофункціональності. Так, сучасні гаджети здатні одночасно забезпечити функції: звукофікації; відеофіксації; накопичення, обробки та тиражування будь-якої інформації; комунікації; відтворення інформації різного виду тощо. Цілком логічно, що сучасні технології проникають у всі сфери життєдіяльності людини, в тому числі й в кримінальне судочинство. Більш того, навички роботи з такими технічними засобами із спеціальних знань трансформувалися в життєво необхідні знання, а конструкція таких технічних засобів забезпечує їх зручність, мобільність, портативність.

Тому логічним вбачається, що сучасний слідчий, маючи в кармані смартфон, а в робочій папці планшет, прийме рішення про недоцільність залучення спеціаліста для фіксування окремих процесуальних дій, а виконає це самостійно, використовуючи власний технічний засіб.

З огляду на відсутність будь-яких обмежень в кримінальному процесуальному законі щодо властивостей технічних засобів, які використовуються для фіксування кримінального провадження, та іншого порядку застосування технічних засобів на відомчому рівні, заяви сторони захисту щодо неправомірності застосування суб'єктом розслідування «невідповідних» технічних засобів є цілком безпідставними.

Але, використовуючи сучасні багатофункціональні технічні засоби для фіксування кримінального провадження, слідчий (прокурор) повинен пам'ятати та дотримуватися вимог ч. 3 ст. 107 КПК України щодо необхідності збереження у матеріалах кримінального провадження оригінальних примірників технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких повинні зберігатися окремо.

В аспекті застосування технічних засобів для фіксування кримінального провадження, на наш погляд, є актуальним правильне розуміння «безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії», за умови дотримання якого законодавець навіть дозволяє суб'єкту розслідування проводити окремі слідчі (розшукові) дії без участі понятих (ч. 7 ст. 223 КПК України).

Спілкування зі слідчими Національної поліції України під час проходження ними курсів з підвищення кваліфікації показало, що багато слідчих сприймають положення щодо безперервності відеофіксації безпосередньо, забезпечуючи його виконання шляхом включення технічного засобу фіксації на початку слідчої (розшукової) дії та його вимкнення по закінченню слідчої (розшукової) дії після складання протоколу. Таке розуміння перетворює матеріали відеозапису на багатогодинний відеосюжет, який спотворює сутність криміналістичного відеозапису та в жодній мірі не сприяє процесу розслідування.

«Безперервний» відеозапис передбачає дотримання процесуальних, організаційних та методичних вимог щодо застосування технічного засобу відеофіксації під час проведення

слідчих (розшукових) дій, а не відсутність зупинок у його роботі під час проведення слідчої (розшукової) дії. Так, всі зупинки відеофіксації, обумовлені специфікою проведення окремої слідчої (розшукової) дії (переміщення учасників слідчого експерименту з кабінету слідчого на місце проведення слідчого експерименту; переміщення учасників пред'явлення для впізнання на місце розташування будівлі чи ділянки місцевості, що пред'являється для впізнання; перерви при проведенні допиту тощо) повинні відбуватися за вказівкою слідчого з відповідним відображенням в протоколі та «на камеру», з обов'язковим зазначенням причини зупинки відеозапису, часу зупинки, місця зупинки тощо. При поновленні відеозапису після усунення причини зупинки, слідчий фіксує умови продовження ходу проведення слідчої (розшукової) дії (час, місце, учасників тощо) як в протоколі, так і на технічний носій інформації.

Саме такий порядок забезпечить правомірність проведення слідчої (розшукової) дії, застосування технічних засобів для її фіксації та допустимість використання результатів її проведення в процесі встановлення істини в кримінальному провадженні.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЕКСТРАДИЦІЇ В УКРАЇНІ

Безчастна А.В., здобувач ступеня вищої освіти магістр ННІ №1 НАВС
Науковий керівник: **Зарубей В.В.**, професор кафедри досудового розслідування ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

На сьогодні посилюється тенденція переховування злочинців на території інших держави. Ефективним правовим інструментом міжнародного співробітництва у кримінальному процесі є процедура екстрадиції, за допомогою якої в кожному конкретному випадку забезпечується настання кримінальної відповідальності за суспільно небезпечне діяння. Саме тому, ми вважаємо, що розвиток та

регулювання інституту екстрадиції є досить важливим як для міжнародних відносин так і для держави в цілому.

Однією з форм здійснення Україною міжнародного співробітництва є укладання міжнародних договорів. Значення даних договорів полягає в тому, щоб уникнути конфлікту юрисдикцій та задовільнити інтереси кожної з держав. Міжнародні договори про правову допомогу є переважно двосторонніми. В окремих випадках, за умов інтеграційного процесу питання правової допомоги вирішуються за допомогою багатосторонніх угод. Україна бере участь у двох системах міжнародної правової допомоги з Радою Європи та країнами Співдружності Незалежних Держав (СНД). У рамках Ради Європи укладено низку договорів: Європейську конвенцію про видачу правопорушників 1957 року з Додатковими протоколами до неї 1975 і 1978 років[1]. У рамках СНД це один багатосторонній договір – Конвенція про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року. Прикладом двосторонніх міжнародних договорів можуть слугувати Договір між Україною та Китайською Народною Республікою про екстрадицію 1998 року та Республікою Індії про видачу правопорушника 2002 року та інші[1].

На державному рівні питання щодо процедури здійснення екстрадиції регулюється Конституцією України та Кримінальним процесуальним кодексом України. Так, регулювання питання видачі особи покладено на Генеральну Прокуратуру України та Міністерство юстиції України. Процедура екстрадиції України з іншими державами здійснюється за певних умов передбачених законодавством, таких як: 1) злочин, у зв'язку з яким запитується видача, передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року; 2) особу засуджено до покарання у виді позбавлення волі і невідбутий строк становить не менше чотирьох місяців[2].

На початку проведення процедури екстрадиції слідчий, прокурор або суд звертаються до компетентних органів іноземних держав із запитами про видачу особи (екстрадицію), тимчасову видачу або транзитне перевезення [2].

В даному запиті має міститись інформація про особу, обставини та кваліфікацію вчиненого нею злочину. Також, до запиту додаються такі документи: 1) засвідчена копія ухвали слідчого судді або суду про тримання особи під вартою, якщо видача запитується для притягнення до кримінальної відповідальності; 2) копія вироку з підтвердженням набуття ним законної сили, якщо видача запитується для приведення вироку до виконання; 3) довідка про відомості, які вказують на вчинення кримінального правопорушення особою, або довідка про докази, якими підтверджується винуватість розшукуваної особи у його вчиненні; 4) положення статті закону України про кримінальну відповідальність, за яким кваліфікується кримінальне правопорушення; 5) висновок компетентних органів України про громадянство особи, видача якої запитується, складений згідно з вимогами закону про громадянство України; 6) довідка про частину невідбутого покарання, якщо йдеться про видачу особи, яка вже відбула частину призначеного судом покарання; 7) інформація про перебіг строків давності; 8) інші відомості, передбачені міжнародним договором України, який також чинний для іноземної держави, на території якої встановлено розшукувану особу[2].

Незважаючи на достатньо високий рівень законодавчого регулювання інституту екстрадиції з багатьма державами. Досі, існує велике коло невирішених питань. Важливе значення набуває співробітництво та взаємодія України з Сполученими Штатами Америки стосовно процедури екстрадиції. Відсутність нормативно правових документів, які закріплюють видачу особи унеможливають даний процес.

Яскравим прикладом негативних наслідків у зв'язку з відсутністю урегулюваннях відносин між Україною та США є неможлива видача экс прем'єр-міністра України Павла Івановича Лазаренка, щодо якого розпочато кримінальне провадження у розкраданні державного майна у особливо великих розмірах. Так, українська сторона зверталася з клопотання про видачу Лазаренка, але США відмовили посилаючись на відсутність підстав для екстрадиції та

відмінність правових систем. Так, поки не буде чіткого регулювання процедури видачі осіб між даними державами сподіватися на ефективну співпрацю та позитивні результати в даній сфері не варто.

Підсумовую вищевикладене необхідно зазначити, що екстрадиція є необхідним елементом в зміцненні міжнародних відносин. Що стосується таких відносин між Україною та США, то необхідно урегулювання даних відносин на законодавчому рівні для відсутності надалі таких проблем.

Список використаних джерел:

1. Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції : закон України від 16 січня 1998 року // Відомості Верховної Ради України – 1998 – №23 – 129.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск А.В. Паливода. – Х. : Право, 2014. – 328 с.

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Беляй О.І., кандидат юридичних наук Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Бюджетна система держави постійно перебуває у полі зору не тільки органів влади, але й зловмисників. Її стабільність відіграє ключову роль у фінансовій безпеці держави, тому для захисту суспільних відносин від злочинних посягань у зазначеній сфері державою запроваджуються різні заходи, зокрема, й законодавчого характеру. Так, у липні 2010 року кардинальних змін зазнала норма, яка встановлює кримінальну відповідальність за протиправні діяння з

бюджетними коштами – ст. 210 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

У чинній редакції ст. 210 КК України має назву «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням». Злочин, відповідальність за вчинення якого передбачена зазначеною нормою, може вчинюватись в одній з наступних форм:

- нецільове використання бюджетних коштів;
- здійснення видатків бюджету без встановлених бюджетних призначень;
- здійснення видатків бюджету з їх перевищенням всупереч Бюджетному кодексу України;
- здійснення видатків бюджету з їх перевищенням всупереч закону про Державний бюджет України на відповідний рік;
- надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень;
- надання кредитів з бюджету з їх перевищенням всупереч Бюджетному кодексу України;
- надання кредитів з бюджету з їх перевищенням всупереч закону про Державний бюджет України на відповідний рік.

Формулювання об'єктивної сторони таким чином може призвести до складнощів у правозастосуванні.

По-перше, ст. 210 КК України завжди була бланкетною, але у чинній редакції присутнє безпосереднє посилання до відповідних нормативно-правових актів, які регулюють порушувані суспільні відносини. В такому випадку норма КК України строго пов'язана з назвами конкретних законів. Така ситуація призведе до того, що у випадку зміни одного із зазначених законодавчих актів виникне необхідність у зміні кримінально-правової норми. Отже, запроваджені зміни до диспозиції ст. 210 КК України шкодить стабільності вітчизняного кримінального законодавства. Крім того, зазначення у нормі виключно Бюджетного кодексу України та закону про

Державний бюджет України створює ситуацію, коли використання бюджетних коштів усупереч бюджетним призначенням, встановленим рішенням про місцевий бюджет, є не кримінально караним діянням.

Ще одним недоліком у викладенні диспозиції зазначеної норми вбачається зайве нагромадження форм об'єктивної сторони. Наприклад, відповідно до ст. 119 Бюджетного кодексу України нецільовим використанням бюджетних коштів є їх витрачання на цілі, що не відповідають: бюджетним призначенням, встановленим законом про Державний бюджет України; напрямам використання бюджетних коштів, визначеним у паспорті бюджетної програми або в порядку використання бюджетних коштів; бюджетним асигнуванням (розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів). Але, як було зазначено вище, у диспозиції ст. 210 КК України виділені окремо такі форми об'єктивної сторони, як нецільове використання бюджетних коштів та здійснення видатків бюджету без встановлених бюджетних призначень, що, відповідно до Бюджетного кодексу України, є одним й тим самим діянням. Таким чином, перераховування декілька разів по суті одного й того самого діяння призводить до ускладнень у сприйнятті тексту норми при правозастосуванні.

По-третє, визначення у диспозиції спеціальної ознаки особи, яка може вчиняти нецільове використання бюджетних коштів та інші діяння, передбачені ст. 210 КК України, - службова особи, обмежує коло осіб, які можуть бути притягнуті до відповідальності. Дійсно, використання бюджетних коштів, так само як і надання кредитів за рахунок бюджетних коштів, відбувається шляхом підписання відповідних документів, як правило, грошових. Такі документи засвідчуються підписами службових осіб. Але використовувати бюджетні кошти поряд з розпорядниками бюджетних коштів можуть також і одержувачі бюджетних коштів. Відповідно до п.38 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України одержувачами бюджетних коштів є суб'єкт господарювання, яким, згідно з ч. 2 ст. 55 Господарського кодексу України, є як юридичні особи, так і фізичні особи – підприємці.

Відповідно до п. 18.1 «Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків в національній та іноземних валютах» передбачено включення в картку зразків підписів осіб, яким відповідно до законодавства України та установчих документів юридичної особи надано право розпорядження рахунком і підписування розрахункових документів. Ч. 2 ст. 65 Господарського кодексу України свідчить про те, що власник здійснює свої права щодо управління підприємством безпосередньо або через уповноважені ним органи відповідно до статуту підприємства або інших установчих документів. Тобто власник має право підпису розрахункових документів у разі закріплення цього в установчих документах юридичної особи або в статуті приватного підприємства. Отже, фізична особа – підприємець може підписувати платіжні документи і не являючись службовою особою. Тому у випадку нецільового використання бюджетних коштів підприємцем - одержувачем бюджетних коштів він не підлягатиме притягненню до кримінальної відповідальності, у зв'язку з тим, що він не являється службовою особою, а отже – і суб'єктом злочину, передбаченого ст. 210 КК України.

Викладене дозволяє стверджувати, що законодавче визначення ст. 210 КК України не зовсім вдале та потребує подальшого вдосконалення.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ОКРЕМИХ НОРМ КОНВЕНЦІЇ ПРО КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВО, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Бердиченко І.О., начальник відділу аналітичного забезпечення Департаменту кіберполіції Національної поліції України, кандидат юридичних наук.

Основою для здійснення заходів у боротьбі з кіберзлочинністю є ефективне законодавство, що відповідає вимогам із забезпечення

дотримання прав людини і верховенства закону. Це особливо стосується конкретних повноважень в межах кримінального процесуального законодавства, що передбачені в Конвенції про кіберзлочинність (ратифікована Україною із застереженнями і заявами Законом N 2824-IV від 07.09.2005), як всеосяжній основі вітчизняного законодавства для таких повноважень, а також сприяє міжнародному співробітництву у боротьбі з кіберзлочинністю.

В Преамбулі Конвенції про кіберзлочинність (далі – Конвенція), серед іншого, наголошено на першочерговій необхідності спільної політики, спрямованої на захист суспільства від кіберзлочинності, між іншим, шляхом створення відповідного законодавства. Проголошено про глибокі зміни, спричинені переходом на цифрові технології, конвергенцією і глобалізацією комп'ютерних мереж, яка продовжується, стурбованість ризиком того, що комп'ютерні мережі та електронна інформація може також використовуватися для здійснення кримінальних правопорушень, і того, що докази, пов'язані з такими правопорушеннями, можуть зберігатися і передаватися такими мережами.

Стратегічним пріоритетом вважається прийняття ефективного законодавства у сфері боротьби з кіберзлочинністю та застосування електронних доказів, яке б відповідало вимогам із забезпечення дотримання прав людини і верховенства закону.

Унаслідок аналізу вітчизняного законодавства та порівняння його положень із нормами Конвенції про кіберзлочинність встановлено ряд напрямків, які потребують опрацювання.

Ці питання перш за все, стосуються необхідності імплементувати у вітчизняне законодавство запобіжні заходи, визначені Конвенцією, зокрема визначені у ст. 16 (Термінове збереження комп'ютерних даних, які зберігаються) та 17 (Термінове збереження і часткове розкриття даних про рух інформації).

Вирішення цих питань, як зазначено у Конвенції, буде сприяти підвищенню ефективності кримінальних розслідувань, що стосуються кримінальних правопорушень, пов'язаних з комп'ютерними системами

і даними, і для надання можливості збирання доказів, що стосуються кримінального злочину, в електронній формі.

Наразі у вітчизняному законодавстві відсутнє визначення терміну «електронні докази». Конвенція не містить визначення поняття «електронних доказів». Проте для того щоб імплементувати статті Конвенції, які стосуються процесуальних заходів, варто було б визначити таке явище. Ситуацію можна виправити шляхом запровадження до Кримінального процесуального кодексу спеціальної дефініції поняття «цифрових (електронних) доказів».

Тому пропонується доповнення Кримінального процесуального кодексу України статтею 99-1 (Цифрові докази) наступного змісту:

1. Цифровим доказом є інформація, що зберігається або передається у цифровій (електронній) формі, отримана у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі якої слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

2. Цифрові докази отримані шляхом копіювання (відтворення) та/чи збереження інформації у цифровій (електронній) формі за правилами, встановленими цим Кодексом, визнаються допустимими доказами у кримінальному провадженні.

3. Цифрові (електронні) докази можуть бути у формі речових доказів та документів».

Для реалізації положень ст. 16,17 Конвенції є доцільним передбачити у Кримінальному процесуальному кодексі окремі правові норми щодо запровадження термінової фіксації інформації в цифровій (електронній) формі, як заходу забезпечення кримінального провадження.

На наш погляд, термінова фіксація інформації в цифровій (електронній) формі полягає у невідкладному фіксуванні та подальшому зберіганні комп'ютерних даних із забезпеченням їх цілісності та неспростовності, у тому числі даних про трафік, операторами та провайдерами телекомунікацій на носії інформації.

Термінова фіксація інформації в цифровій (електронній) формі повинна здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді.

Строк термінової фіксації інформації в цифровій (електронній) формі та/або тимчасового обмеження (блокування) доступу до визначеного (ідентифікованого) інформаційного ресурсу (інформаційного сервісу), адреси мережі Інтернет, домену, не може перевищувати 90 днів, з можливістю подальшого продовження слідчим суддею в межах строку досудового розслідування.

Разом з тим, у практичній діяльності правоохоронних органів виникають випадки, коли існує необхідність у терміновій фіксації інформації в цифровій (електронній) формі до постановлення ухвали слідчого судді, за постановою прокурора або постановою слідчого, погодженою прокурором. Такі випадки, перш за все, можуть виникнути при необхідності врятування життя людей та запобігання вчиненню тяжкого чи особливо тяжкого кримінального правопорушення. На наш погляд строк 48 годин є достатнім для звернення прокурора, слідчого за погодженням з прокурором до слідчого судді для отримання дозволу на проведення термінової фіксації інформації. У разі відмови слідчого судді в наданні дозволу на проведення цих дій або після закінчення строку, на який було здійснено термінову фіксацію інформації в цифровій (електронній) формі отримана інформація визнається недопустимою як докази та підлягає знищенню.

Таким чином, запровадження дефініції для електронних доказів, значно спростило б процес розробки конкретних процесуальних заходів для імплементації окремих положень Конвенції у вітчизняне законодавство. По-друге, запровадження поняття «цифрових (електронних) доказів» збільшить правову чіткість і передбачуваність закону, а імплементації правових норм Конвенції буде сприяти приведенню вітчизняного законодавства у відповідність до норм Європейського законодавства, у частині процедури збору та використання таких доказів.

Список використаних джерел

1. Конвекція про кіберзлочинність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ПІДХОДІВ ДО ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Білоус Р.В., начальник відділу Департаменту захисту економіки Національної поліції України.

Запровадження нових підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинам у сфері економіки, а саме створення власних систем економічного аналізу та аналізу ризиків в діяльності Департаменту захисту економіки Національної поліції України (далі - ДЗЕ НПУ) слід розглядати як перспективний напрямок з реалізації компонентів, які пов'язані з проведенням досліджень щодо нових тенденцій та викликів у цій сфері з урахуванням нових загроз, що пов'язані з військовою агресією Російської Федерації проти України.

Одними із основних завдань Департаменту захисту економіки Національної поліції України є установлення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень у сфері економіки, та вжиття заходів щодо їх усунення [1].

Отже розробка нових підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинам у сфері економіки, а саме створення власних систем економічного аналізу та аналізу ризиків може розглядатися як еволюційний крок на шляху реалізації цих завдань.

Як свідчить аналіз дослідження, що ДЗЕ НП в цілому готовий до впровадження нових підходів до інформаційно-аналітичного

забезпечення протидії злочинам у сфері економіки, а саме створення власних систем кримінального аналізу.

Разом з тим, необхідно звернути увагу на такі аспекти щодо сучасного стану інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинам у сфері економіки.

1. Незважаючи на те, що впроваджені методи аналізу у протидії злочинам у сфері економіки, дозволили сформувати в ДЗЕ НП України готовність до впровадження кримінального аналізу, актуальним питанням залишається відсутність нормативного врегулювання у цій сфері, яке потребує вирішення на етапі впровадження цих систем.

2. Існуючий понятійний апарат у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення ДЗЕ НП дозволяє на початковому етапі реалізувати окремі завдання кримінального аналізу. Разом з цим, він потребує корегування з урахуванням кращої європейської практики, нормативного закріплення, сприйняття посадовими особами МВС України, національної поліції та інших правоохоронних органів, прокуратурою та судами. Це вкрай необхідно зважаючи на потребу вдосконалення правоохоронної діяльності, підвищення ефективності та забезпечення своєчасного реагування на сучасні виклики та загрози [2].

3. Оскільки проблема протидії злочинам у сфері економіки може носити транснаціональний (транскордонний) характер, використання у службовій діяльності ДЗЕ в основному можливостей ШПС органів внутрішніх справ України може забезпечити проведення кримінального аналізу лише на етапі впровадження.

4. На наш погляд серед проблемних питань, що потребують вирішення, є такі:

- обмеженість прямого доступу ДЗЕ до наявних в державі інформаційних ресурсів, зокрема інформаційних систем Державного казначейства, Державної фіскальної служби та інших компетентних державних органів;

- відсутність регулярного обміну інформацією та комунікаційних зв'язків на національному та міжнародному рівнях і, як

наслідок, неповна інформація щодо проблеми протидії злочинам у сфері економіки;

- недосконалість механізму формування вихідних даних для прийняття управлінських рішень та відсутність сучасних відео-презентаційних комплексів з аналітичною системою підтримки прийняття управлінських рішень, що в подальшому може мати негативний вплив на обмін інформацією з територіальними підрозділами національної поліції;

- обмежені можливості щодо збереження інформації та постійне збільшення операцій її введення-виведення при доступі клієнтів до інформації, що в перспективі може призвести до сповільнення в роботі з існуючими банками даних, або взагалі зробити їх недоступними, що призведе до втрати інформації.

Крім того, слід враховувати, що, з впровадженням кримінального аналізу, потоки інформації істотно зростуть, а бази даних аналітичної інформації (результати аналітичних досліджень на всіх рівнях управління) з набором певних функціональних можливостей для їх раціонального застосування (програмних продуктів) необхідно буде створювати на існуючій платформі і забезпечувати їх сумісність.

- відсутність відомчої системи оцінки достовірності інформації.

При цьому, суттєвою проблемою може стати накопичення великої кількості інформації з досить низьким рівнем достовірності, і як наслідок, її негативний вплив на результати кримінального аналізу.

Підсумовуючи вищесказане слід зазначити що, з метою впровадження системи нових підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинам у сфері економіки, а саме створення власних систем кримінального аналізу в діяльності підрозділів захисту економіки Національної поліції України було б доцільно: а) вжити комплекс заходів щодо нормативно-правового врегулювання впровадження систем економічного аналізу та аналізу ризиками; б) провести організаційні зміни в інформаційно-аналітичній вертикалі; в) вжити заходів щодо організації підготовки офіцерів-аналітиків, їх

підбору та кадрового супроводу; г) удосконалити систему обміну інформацією у протидії злочинам у сфері економіки; д) удосконалити матеріально-технічне забезпечення підрозділів економічного аналізу та аналізу ризиків.

Список використаних джерел:

1. Положення Про Департамент Захисту економіки Національної поліції України. Постанова Кабінету Міністрів України № 830 від 13 жовтня 2015 року Про утворення «Департаменту захисту економіки Національної поліції» [Електроний ресурс:<http://www.kmu.gov.ua/control/uk/newsnpd>]

2. Стратегія розвитку органів внутрішніх справ України та Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ (схвалені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 № 1118-р)

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Бондя Н.В., курсант 317 навчальної групи ННІ №1 НАВС.

Науковий керівник: **Курилін І.Р.**, доцент кафедри криміналістики НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Актуальність теми. В умовах сьогодення загрози, пов'язані з поширенням, споживання наркотичних речовин та їх незаконним обігом, посіли провідне місце серед основних загроз людству. Річний обсяг прибутків від незаконної торгівлі наркотиками вийшов на друге місце у світі після торгівлі зброєю, випередивши торгівлю нафтою. Це дозволяє наркомафії все активніше втручатися в політичне та

економічне життя багатьох країн. Зважаючи на викладене, лише міжнародне співробітництво дозволить мінімізувати негативні наслідки від незаконного обігу наркотичних засобів. Враховуючи викладене, тема наукової роботи є досить актуальною та потребує подальшого дослідження і вивчення.

Питанню міжнародного співробітництва при розкритті та розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів приділяли увагу низка вчених – криміналістів, таких як: Аленін Ю.П., Гловюк І.В., Боруш А.О., Гринюк В.О., Грошевий Ю.М., Тацій В.Я., Капліна О.В., Лобойко Л.М., Молдаван А.В, Мазур О.С. Блажівський Є.М., Козьяков І.М., Толочко О.М.Сафарова М. Черниш Р.Ф. Шаповал В.В. та ін.

Метою даної роботи є аналіз міжнародного співробітництва при розкритті та розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, визначення актуальних проблем, які виникають при його здійсненні та пошук шляхів їх вирішення.

Основні результати дослідження. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) містить окремий розділ IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», що включає з'ясування таких окремих положень, що стосуються загальних засад міжнародного співробітництва, міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція), кримінального провадження у порядку перейняття, визнання та виконання вироків іноземних судів та передання засуджених осіб [1].

Під міжнародним співробітництвом у кримінальному процесі розуміють діяльність, здійснювану слідчим, прокурором, судом відповідно до вимог законодавства, яке регулює кримінальне провадження, узгоджену з відповідними компетентними органами іноземної держави, а також міжнародними організаціями щодо отримання та надання допомоги у досудовому провадженні, судовому розгляді, а також у прийнятті інших заходів, необхідних для правильного вирішення кримінальних справ.

Одна з серйозних загроз сучасності – поширення наркозлочинності.

Злочини, пов'язані із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, утворюють окрему групу (ст. 305-322 КК України), яка має специфічну криміналістичну характеристику, що й обумовлює особливості їх розслідування [2].

Наркотичні засоби законодавець визначає як речовини природного чи синтетичного походження, препарати, рослини, які становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними. Такими речовинами визнаються ті, що мають здатність впливати на центральну нервову систему, призводять до стану особливого сп'яніння, до звикання і наркотичної залежності (медична ознака), перелік яких закріплений у спеціальних нормативних актах (юридична ознака), а зловживання ними ставить під загрозу народне здоров'я (соціальна ознака). Для України «традиційними» наркотичними засобами є макова солома, опій та екстракційний опій, героїн, марихуана, гашиш (анаша), кокаїн.

Зловживання наркотиками, створюючи серйозну загрозу життю, здоров'ю та гідності мільйонів людей, руйнує генофонд націй, підриває фундаментальні основи суспільства та держави. Швидке поширення транснаціонального наркобізнесу, яке відбувається упродовж останніх десятиліть, становить катастрофічну суспільну загрозу.

Так, потреба в оперативній взаємодії з правоохоронними органами іноземних держав виникає, коли під час кримінального провадження щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, вчинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями, в органів досудового розслідування України з'являється інформація, що певні злочинні дії — складові злочинного механізму — вчиняються на території іноземної держави.

З огляду на те, що діяльність транснаціональних організованих злочинних угруповань у сфері обігу наркотиків має високий рівень організації, супроводжується заходами конспірації та приховування злочинів, їх розслідування потребує активної взаємодії й оперативного

вирішення нагальних питань. Запити про міжнародне співробітництво доцільно надсилати електронним, факсимільним тощо зв'язком з одночасним надсиланням їх поштовим зв'язком. У такому випадку до отримання оригіналу запиту компетентні правоохоронні органи запитуваної держави можуть вжити невідкладних заходів і встановити фізичних та юридичних осіб, яких стосуватиметься запит, їх місцезнаходження, перевірити інформацію за обліками тощо.

Як свідчать практики, більшість запитів про надання міжнародної правової допомоги передбачає проведення низки процесуальних дій, розшукових заходів, перевірки об'єктів за обліками, вирішення інших завдань розслідування, що може суттєво затримати виконання запиту, а отже, використання всіх можливих важелів з прискорення його виконання має важливе значення.

Для ефективності розслідування передбачено низку заходів і принципів міжнародного співробітництва, а саме:

- передання компетентними органами держав зразків наркотиків та їх прекурсорів, вилучених у ході проведення оперативно-розшукових заходів, дізнання, слідчих дій, а також отримання в інший спосіб (ст. 2 Угоди);

- безпосередня взаємодія компетентних органів держав (перелік яких вони визначають самі й повідомляють про них депозитарію), а також взаємодія шляхом обміну кореспонденцією дипломатичними каналами (ст. 2 Угоди);

- особливий порядок переміщення зразків наркотиків та їх прекурсорів через державні (митні) кордони держав — учасниць Угоди, а також переміщення транзитом територіями держав — учасниць Угоди, що здійснюється у першочерговому (пріоритетному) порядку; також визначені і вимоги до оформлення документів на їх перевезення (ст. 3, додатки 1—3 Угоди). Під час ратифікації Угоди Україна висловила застереження такого змісту «Україна залишає за собою право проводити митний огляд відповідно до національного законодавства»;

– порядок складання запиту компетентних органів сторін про надання сприяння та його необхідні реквізити, що є підставою для співробітництва; можливість надання будь-якої додаткової інформації до запиту, що буде корисною для його виконання (ст. 4 Угоди);

– обов'язок компетентного органу запитуваної сторони вжити всіх необхідних заходів для забезпечення своєчасного, повного і якісного виконання запиту (ст. 5 Угоди);

– можливість повної або часткової відмови у виконанні запиту, якщо є загроза завдання шкоди державним інтересам або є суперечність із національним законодавством запитуваної сторони (ст. 7 Угоди);

– оперативне вирішення питань, пов'язаних з допущеними недоліками щодо визначення компетентних органів держав: «...якщо виконання запиту про надання сприяння не входить до компетенції органу, який отримав запит, то цей орган негайно передає його відповідному компетентному органу запитуваної Сторони і повідомляє про це компетентному органу запитуючої Сторони» (ст. 7 Угоди) [3].

Таким чином, зазначене сприяє підвищенню ефективності співпраці, адже якщо запит про міжнародне співробітництво надійшов до неналежного компетентного органу запитуваної держави, він повертається назад виконавцю (представникам компетентних органів запитуючої держави) і після проведення певних уточнень знову надсилається для подальшого вирішення завдань міжнародного співробітництва.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI// Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст.88.

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26. – Ст.131.

3. Сафарова М. Наркобизнес и терроризм не имеет национальности [Электрон. ресурс] / М. Сафарова. – 22.12.2010. –

Режим доступа : <http://tajmigrant.com/narkobiznes-iterorizm-ne-imeet-nacionalnosti.html>.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Ботнарєнко І.А., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції ННІ № 1 НАВС, кандидат юридичних наук.

Показання потерпілого мають важливе значення для встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні про торгівлю людьми. Як очевидець та жертва злочину, саме потерпілий від торгівлі людьми детально володіє відомостями про важливі факти та подробиці вчиненого злочинного діяння. Ці відомості можливо одержати під час однієї з найважливішої та водночас досить складної слідчої (розшукової) дії – допиту.

Проведення цієї слідчої (розшукової) дії вимагає від слідчого ретельної підготовки, тому що саме всебічна підготовка до допиту є необхідною умовою отримання повних і достовірних показань. Слідчий повинен уважно і прискіпливо вивчити матеріали кримінального провадження з тим, щоб визначити предмет допиту і сформулювати запитання допитуваній особі. Підготовка до допиту також включає отримання, аналіз інформації про жертву злочину та особливості її характеру, організаційно-технічне забезпечення (підготовка приміщення до проведення допиту та технічних засобів звуко- та/або відеозапису, підготовка необхідних матеріалів (доказів та їх джерел), інструктаж спеціаліста тощо).

Тактичні особливості допиту потерпілих від торгівлі людьми можуть бути пов'язані з тим, що обставини, які підлягають з'ясуванню, стосуються особистих (інтимних) сторін його життя. Тому від слідчого вимагається створити такі умови для допиту, за яких потерпіла особа

буде впевнена в гарантіях нерозголошення даних досудового розслідування і в тому, що від достовірності та повноти її показань буде залежати якнайшвидше викриття злочинців та невідворотність їх покарання [1, с. 203].

Погоджуємося з Р.В. Борисенко, що в ході допиту потерпілого слідчому необхідно встановити з ним психологічний контакт і викликати у нього упевненість про необхідність дати повні (максимально деталізовані) і правдиві свідчення [2, с. 73]. Такий підхід, як стверджує автор, повинен базуватися на проведенні курсу психологічної реабілітації від експлуатації, допомогу психолога у плануванні і проведенні допиту, наголошенні на забезпеченні захисту потерпілого від впливу з боку підозрюваних [2, с. 74].

Під час допиту потерпілих від торгівлі людьми необхідно з'ясувати наступні питання:

1) особисті дані потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, місце народження, відомості про виховання, склад родини, наявність освіти, професії);

2) вербування потерпілого (як дізнався про роботу, зв'язки, від кого, вид запропонованої роботи і можливі засоби переконання погодитися на певну роботу, можливі обіцянки щодо заробітної плати, тривалості робочого часу, вихідних, відпусток, наявність у роботодавців фотографій (наприклад, зніmkів щасливих робітників чи влаштування вечірок, кількість зустрічей для обговорення запропонованої роботи, якими людьми, місце зустрічей, обіцяні вигоди на кожній з цих зустрічей, обговорення питань щодо повернення певних відсотків за працевлаштування, суми, порядок передачі цих грошей);

3) переправлення потерпілого за кордон (місце призначення, особи, які супроводжували потерпілого та оплачували проїзд, вид розрахунку на проїзні квитки (готівка, кредитна картка), наявність паспорта потерпілого, спосіб його отримання, наявність можливості тримати паспорт при собі під час подорожування, якщо ні, дізнатися про особу, яка тримала паспорти, яким способом були відібрані, у який момент, забезпечення водою і харчуванням, вид транспорту (літаком,

поїздом, автомобільним транспортом), наявність зупинок чи зустрічей в аеропорту, на залізничному вокзалі, автовокзалі, особи, які зустрічали чи здійснювали перевезення, інше);

4) місце призначення (особи, які зустрічали, ознайомлювали з правилами роботи, указати ці правила, робочі години, оплата, місце ночівлі, проживання, заборона відвідувати певні місця, здійснювати прогулянки, вид покарання за порушення правил, дані про господаря, особу, яка тримає паспорти, відбирання речей в потерпілого, попередня обізнаність потерпілого про правила утримання.

5) робота потерпілого (тип виконуваної роботи, фактична тривалість робочого дня, наявність перерви, вихідних, розмір оплати праці, порядок розрахунку, наявність штрафних санкцій, їх види та сума, умови праці та форма договору (усна, письмова), кількість осіб, які працювали разом з потерпілим, спосіб та тривалість проїзду до місця роботи, наявність осіб, які контролювали якість виконуваних робіт, їх ставлення до робітників, факт примусу до виконання роботи, роль та обов'язки господаря;

6) інші умови праці потерпілого (умови ночівлі (ліжко, підлога), наявність часу для відпочинку впродовж дня та ночі, види покарання за небажання працювати, факти оплати господарем житла, наявність та кількість змінного одягу, за чий рахунок та на яких умовах він придбався, періодичність, правила та спосіб оплати харчування, ставлення до хворого робітника, надання йому професійної медичної допомоги;

7) примушування потерпілого до роботи (залякування, фізичне насилля, боргова кабала, загроза зверненням до поліції та імміграційної служби), характеристика приміщення, де утримувався потерпілий (наявність огорожі, замків на дверях, спосіб їх зачинення, наявність ключа від замків у потерпілого, розміри вікон; наявність ключа у потерпілого); встановлення осіб, у яких потерпілий вимагав дозволу припинити працювати та просив повернути паспорт; а також наявність у цих осіб зброї, фактів вбивств, втечі або спроби втечі; види покарання за спробу втечі, наявність свідків зазначених фактів, встановлення

правил поведінки при спілкуванні з поліцією у випадку затримання потерпілого;

8) втечі потерпілого (причини, умови та спосіб втечі, встановлення осіб, які сприяли потерпілому втекти, фактів пошуку потерпілого роботодавцем);

9) характер та обсяг насильства, яке було завдано потерпілому;

10) відомості про членів злочинної групи (організації) та інших осіб, з якими потерпілі спілкувалися (вербувальники, кур'єри, фотографи, працівники паспортних установ тощо) та їх прикмети;

11) відомості про потерпілих, які опинилися разом з ними за кордоном за аналогічними обставинами;

12) інші обставини, пов'язані з подією злочину.

Наголосимо, що для отримання максимально достовірних показань та встановлення істини у кримінальному провадженні під час допиту потерпілих від торгівлі людьми необхідно використовувати науково-обґрунтовані тактичні прийоми і тактичні комбінації з урахуванням всіх обставин кримінального провадження, особи допитуваного і конкретного злочинного діяння.

Список використаних джерел

1. Розслідування торгівлі дітьми. Навчально-практичний посібник / колектив авторів. – Київ, 2011. – 240 с.

2. Борисенко Р. В. Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях про торгівлю людьми з метою трудової експлуатації / Р. В. Борисенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Вип. 2. – Том 4. – 2014. – С. 71–77.

ОСНОВНІ ОЗНАКИ ФІКТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ, ЩО СТВОРЕНІ ДЛЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

Брисковська О.М., провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник.

Діяльність фіктивних підприємств є одним із елементів механізму легалізації злочинних доходів. Вони спрямовують рух товарно-грошових потоків з легальної до тіньової економіки та у зворотному напрямку, залежно від поточних потреб їх власників. Фіктивні фірми, що діють під оболонкою легальних підприємницьких структур є найпоширенішими інструментами для відмивання «брудних» грошей». У результаті злочинної діяльності фіктивних підприємств завдається значна шкода економічним інтересам України, як у вигляді ненадходження податків, зборів, інших обов'язкових платежів, так і у вигляді прямого відтоку грошових ресурсів за кордон [1, с. 82]. Така злочинна діяльність супроводжується приховуванням валютної виручки на рахунках іноземних банків, що означає безперешкодне «відмивання» грошових коштів із можливістю подальшого, уже легального, інвестування їх в економіку інших країн, зокрема й України.

Існування фіктивного підприємництва виявляється, як правило, за такими ознаками:

До ознак, що характеризують фіктивність фірми на стадії її створення належать такі: у якості службових осіб чи засновників підприємства зазначені підставні особи, які не мають постійного місця проживання в даному регіоні; юридична адреса підприємства не співпадає з його фактичним місцезнаходженням; відсутність у деяких державних органах, у яких реєстрація суб'єкта підприємництва в якості платника податків і зборів є обов'язковою, даних про реєстрацію підприємства; відсутність власного майна і мінімального розміру статутного капіталу, затримка з перерахуванням внесків до статутного

фонду підприємства; реєстрація підприємства безпосередньо перед надходженням на його банківський рахунок великих сум грошей; наявність слідів підроблення документів, використаних при створенні чи придбанні підприємства [2].

До ознак, які характеризують фінансово-господарську діяльність фіктивного підприємства належать такі: укладання нелогічних із господарської точки зору і економічно не вигідних угод; зняття з рахунку або зарахування на рахунок юридичної особи грошових коштів у випадках, коли це необґрунтовано характером її діяльності; списання коштів на витрати, що викликають сумнів в їх доцільності і розмірах списаних сум; різке збільшення на банківському рахунку великої суми грошових коштів за короткий проміжок часу; перекази грошових коштів за кордон і надходження грошових коштів із-за кордону; перекази грошових коштів з банківського рахунку фірми на рахунки фізичних осіб (в т.ч. приватних підприємців); значні авансові проплати іншим фірмам за нібито поставлені товари, надані послуги; акумулювання на рахунках фірми великих грошових сум та їх переказ в інші банки; відсутність здійснення підприємством господарської діяльності на протязі тривалого часу; невідповідність задекларованої статутної діяльності фактичним можливостям з виробництва продукції та надання послуг через відсутність матеріальної бази, приміщень, необхідної техніки, штату працівників тощо [3, с. 82].

До ознак фіктивного підприємництва, що характеризують адміністративно-управлінську діяльність фірми належать такі: малий штат співробітників фірми за умови, що її статутна діяльність вимагає участі більшої кількості людей, в тому числі зі спеціальною освітою; наявність у штаті лише керівних посад; серйозні кадрові зміни, а також радикальні зміни у складі засновників, власників, акціонерів, адміністрації комерційного підприємства перед одержанням кредиту чи укладанням угоди на велику суму; розпродаж майна, розірвання або не продовження договору оренди; довга затримка з розрахунком за отриману продукцію чи виконані роботи, з поверненням кредиту або

виплатою процентів по ньому, часті направлення листів з проханням про пролонгацію угоди, можливі пропозиції укласти угоду про поставку нової, більшої за розмірами, партії продукції, без здійснення повного розрахунку за вже отриману продукцію; ухилення від зустрічей з представниками кредитора; залишення без відповідей листів, телеграм і факсів; перешкоджання під різноманітними приводами одержанню необхідної документації, інспектуванню об'єктів, що цікавлять кредитора.

До ознак фіктивного підприємництва, що свідчать про заняття забороненою діяльністю належать такі: виявлення в місцях розташування фіктивного підприємства чи перебування його засновників або керівників печаток, установчих документів та бланків інших фіктивних фірм чи неіснуючих підприємств, підроблених печаток і документів реально діючих підприємств, незаповнених бланків цінних паперів і платіжних документів, чекових книжок, печаток нотаріусів, органів державної реєстрації, органів державної податкової служби та державних цільових фондів; паспортів померлих осіб, загублених чи викрадених документів реально існуючих громадян, підроблених документів неіснуючих осіб, факсиміле підписів різних громадян (службових осіб органів державної влади і місцевого самоврядування, суб'єктів підприємництва тощо); наявність потужних комп'ютерів, обладнаних системою «банк-клієнт», що містять інформацію про численні незаконні фінансові оборудки; наявність значної суми готівкових коштів як в національній, так і в іноземній валюті [4, с. 241]

Одним із видів збирання доказів є також одержання на основі письмового витребування від банків інформації, що містить банківську таємницю щодо юридичних і фізичних осіб у порядку та в обсязі, встановленому Законом України «Про банки і банківську діяльність». До змісту загальної характеристики підприємства, яка з'ясовується під час розслідування фіктивного підприємництва, входять відомості про: 1) його повну назву, організаційно-правову форму, форму власності, наявні товарно-матеріальні цінності; 2) колишніх і

сучасних керівників і засновників (співзасновників); 3) юридичну і фактичну адресу; 4) види підприємницької діяльності, які ним здійснюються; 5) структуру (наявність філій, представництв, цехів, складів, майстерень, інших відокремлених підрозділів); 6) кількість і місце відкриття банківських рахунків, їх номери; 7) обрану форму оподаткування і звітності, перелік податків, які зобов'язане сплачувати фіктивне підприємство. Означена вище інформація дозволить слідчому з'ясувати низку важливих обставин, а саме: 1) з якою організацією він має справу або за яке формування намагаються видати себе злочинці; 2) з'ясувати коло підозрюваних осіб; 3) характер і особливості діяльності цієї організації; 4) чи не здійснюється нею заборонена діяльність [5 с. 70].

Оскільки мета вчинення фіктивного підприємництва є його обов'язковою ознакою, то при розслідуванні даної категорії злочинів, обов'язково слід довести причинний зв'язок між діями і негативними наслідками. Зокрема доказами фіктивності можуть визнаватися: 1) реєстрація підприємства на підставну особу, за підробленими, втраченими, позиченими або викраденими документами, документами померлих осіб, за вигаданою юридичною адресою; 2) внесення в установчі документи неправдивих даних про засновників і керівників підприємства або про інші обставини; 3) залучення до протиправної діяльності у формі призначення на посаду керівника реально існуючого громадянина із специфічним соціальним статусом (малозабезпечені, психічно хворі тощо); 4) відсутність ознак діяльності фірми, зазначеної в установчих документах; 5) короткий термін існування підприємства (як правило, не перевищує одного податкового періоду, що зводить нанівець можливість контролю за його діяльністю; 6) звідси і відповідна термінологія: фірми-одноденки, кварталні фірми); 7) відсутність руху коштів підприємства на його банківських рахунках або, навпаки, занадто великий обсяг фінансових операцій на банківських рахунках підприємства, яке лише нещодавно зареєструвалося [3 с. 58]. Під час розслідування і судового розгляду слід довести, що вже в момент створення чи придбання юридичної особи у

винних були відсутні наміри займатися підприємницькою діяльністю, а підприємство створювалося виключно з протиправною метою.

Список використаних джерел:

1. Лысенко В. Фиктивное предприятие как средство совершения и сокрытия преступной деятельности / В. Лысенко // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2002. – № 5. – С. 82.
2. Важинський В. М. Процес доказування при розслідуванні фіктивного підприємництва та пов'язаних з ним злочинів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Важинський Володимир Михайлович. – Ірпінь, 2009. – 202 с
3. Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із фіктивним підприємництвом та діяльністю «конвертаційних центрів» [Текст] : метод. рек. / [С. С. Чернявський, А. А. Вознюк, А. А. Патик та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 92 с.
4. Ларичев В. Д. Коммерческое мошенничество в России. Способы совершения. Методы защиты / В. Д. Ларичев, Г. М. Спиринов. – М. : Экзамен, 2001. – С. 241.
5. Білоус В. В. Проблеми методики розслідування фіктивного підприємництва : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Білоус Василь Васильович. – Харків, 2004. – 256 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Бурак М.В., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень свідчить, що під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із

порушенням земельного законодавства, незалежно від конкретної слідчої ситуації, можна виділити відповідний перелік характерних слідчих (розшукових) дій, зокрема: огляд (огляд місця події, огляд документів), обшук, допити (свідків, підозрюваного) тощо.

Так, відповідно до ст. 237 КПК України, з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення, слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів [1, С. 527].

Специфіка і тактика ОМП залежить від особливостей незаконних операцій із землею. Водночас можна виділити типові особливості проведення ОМП, що характерні для всіх кримінальних правопорушень даної категорії. По-перше, ОМП доцільно проводити за участю спеціаліста (спеціалістів) органу земельних ресурсів, оскільки він може надати кваліфіковану допомогу слідчому та пояснити особливості як правового режиму, так і природно-технічних характеристик земельної ділянки, яка оглядається. Крім того, незалежно від слідчої ситуації, до участі в огляді у якості спеціалістів слушно залучати: землевпорядника місцевої ради; працівника Державної земельної інспекції або відділу земельних ресурсів; працівника Державної архітектурно-будівельної інспекції; працівника територіального підрозділу Державної екологічної інспекції Міністерства охорони навколишнього природного середовища; інших фахівців (інженерів, геологів, агрономів тощо).

Завдання, які вирішуються під час огляду, знаходяться у прямій залежності від особливостей незаконних дій щодо земельної ділянки, а також мети її незаконного використання. Незалежно від слідчої ситуації, під час огляду земельної ділянки слідчому необхідно звернути особливу увагу на: наявність знаків або інших споруд, які встановлюють межі земельної ділянки або слугують огорожею; сліди знищення межових знаків чи огорожі, які були встановлені попереднім власником земельної ділянки; сліди впливу на родючий шар ґрунту (його обробка, пошкодження верхнього шару, наявність добрив тощо); сліди висіву насіння, вирощування сільськогосподарських

культур; наявність засобів і слідів меліорації (характерно для земель сільськогосподарського призначення); наявність характерних ознак, які свідчать про незаконний видобуток на земельній ділянці корисних копалин (наприклад, наявність саморобних шахт); ознаки виконання будівельних та інших робіт; наявність розміщених будівельних матеріалів, техніки, сміття.

Традиційно під час огляду земельної ділянки, відносно якої вчинені незаконні дії, використовується загальна тактика огляду ділянки місцевості. Водночас необхідно наголосити на необхідності безпосереднього вимірювання площі земельної ділянки слідчим під час проведення огляду. Не рекомендується заносити до протоколу огляду розміри, які зафіксовані у відповідних планах та картах місцевості. За можливості фіксація розмірів та площі земельної ділянки має бути якомога точнішою. Саме тому слідчому слушно уникати у протоколі неточностей, зокрема використання таких термінологічних конструкцій, як: «зі слів спеціаліста...», «площа відповідно до карти місцевості...» тощо. Відповідної трансформації зазнав і інструментарій слідчої діяльності, зокрема технічні засоби, які можуть бути використані під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Проте їх використання не набуло значного поширення на практиці. Проводячи огляд земельної ділянки, слідчому слушно використовувати системи глобального позиціонування для визначення точних координат точок і розмірів земельних ділянок у разі неможливості їх виміру традиційними способами. Більш того, використання систем глобального позиціонування під час складання протоколу огляду земельної ділянки дозволяє прив'язати її до відповідних стаціонарних об'єктів – конкретних будівель, які мають точну юридичну адресу, тощо. Водночас під час ОМП із використанням системи глобального позиціонування необхідно повідомляти про це учасників цієї слідчої (розшукової) дії, а під час складання протоколу вказувати у ньому про використання таких систем із відповідною деталізацією їх індивідуальних ознак та технічних характеристик (назви, виробника,

моделі та серійного номеру приладу), а також даних, які були отримані в результаті їх застосування.

Обов'язковою складовою огляду земельної ділянки є застосування фотозйомки. У даному випадку необхідно застосовувати судово-оперативну фотографію, яка спрямована на фіксацію обстановки, слідів та інших об'єктів. Наголосимо, що під час фотографування безпосередньо земельної ділянки необхідно застосовувати орієнтуючу та оглядову зйомку, яка зможе забезпечити фіксацію земельної ділянки разом з оточуючими предметами (орієнтуюча), так і без них (оглядова). В окремих випадках шляхом вузлової зйомки фіксуються місця зі слідами знищення огорожі, насаджень, видобутку корисних копалин, місця накопичення будівельних матеріалів, сміття, фундаменти, недобудовані та збудовані об'єкти, будівельна, сільськогосподарська та інша техніка тощо. Місцезнаходження всіх перерахованих об'єктів необхідно відобразити на схемі, яка додається до протоколу огляду.

Резюмуючи викладене вище, відмітимо, що проведення ОМП під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин має свої особливості, які зумовлюються правовим режимом земель, відносно яких вчинено незаконні дії, посадовим становищем та функціональними обов'язками посадових осіб, які причетні до вчинення кримінальних правопорушень або володіють інформацією про вчинення останнього, а також завданнями, які вирішує слідчий під час проведення вказаної слідчої (розшукової) дії.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред.: В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1328 с.

ЗАКОНОДАВЧЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Бурлака В.В., начальник відділу ГСУ Національної поліції України.

Одним із пріоритетних напрямків реформування це можливість здійснювати кримінальне провадження у формі дізнання.

На сьогодні Кримінальний процесуальний кодекс України (*глава 25*) передбачає процедуру розслідування кримінальних проступків. Однак, насправді вказана процедура «заморожена» та не може бути застосована у зв'язку з тим, що Україна не має відповідного законодавства, яким визначаються кримінальні проступки.

Слід зазначити, що на сьогодні з метою запровадження інституту кримінальних проступків фахівцями Головного слідчого управління прийнято участь у розробленні проекту Закону України, який спрямований на вирішення цього питання.

Так, на цей час Верховною Радою України розглядається проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення порядку проведення досудового розслідування у формі дізнання» (реєстр. № 1221).

Законопроектом пропонується запровадити спрощений порядок досудового розслідування ряду злочинів невеликої тяжкості, а саме у формі дізнання, зокрема злочинів, передбачених статтями 125 і 126, частиною першою статті 129, статтею 164, частинами першими статей 185, 186, 188¹, 190, 194, 213, 249, 296, 299, 309, статтею 356 Кримінального кодексу України.

Із загальної кількості зареєстрованих тяжкі та особливо тяжкі злочини складають лише третину. Одночасно некваліфіковані крадіжки, шахрайства, хуліганства, зберігання наркотиків без мети збуту (частини 1 статей 185, 190, 296, 309 КК України), несплата аліментів (стаття 164 КК України) та легкі тілесні ушкодження (стаття 125 КК України) становлять 40 % від загальної кількості зареєстрованих злочинів.

Це призводить до того, що замість розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів слідчі змушені займатися правопорушеннями, що не мають значної суспільної небезпеки.

Значно збільшився обсяг часу, який приділяється розслідуванню безперспективних кримінальних проваджень, що в подальшому закриваються (кількість закритих кримінальних проваджень зросла у 128 разів). Якщо раніше в середньому одним слідчим за рік закривалася менше ніж одна кримінальна справа (0,6), то на цей час – 98 кримінальних проваджень за рік.

Після прийняття відповідного Закону приблизно 40 % нетяжких злочинів будуть розслідуватися у формі дізнання уповноваженими на це працівниками поліції.

Прийняття цього Закону також дозволить зосередити діяльність слідчих на розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів, сприятиме зменшенню навантаження на органи досудового розслідування.

Наступним не менш важливим питанням є необхідність передбачення можливості зупинення розслідування у зв'язку з невстановленням винних осіб.

Відповідно до КПК України, лише слідчі та прокурори мають право приймати в кримінальних провадженнях остаточні рішення як про направлення обвинувальних актів до суду, так і про закриття кримінальних проваджень. Всі інші провадження повинні перебувати в сейфі слідчого, незважаючи на те, в якому році вони були розпочаті. Указана ситуація, зважаючи на відсутність положень про можливість зупинення досудового розслідування при невстановленні винних осіб, призвела до постійного зростання навантаження на слідчих. У середньому в одного слідчого на цей час перебуває понад 150 кримінальних проваджень, а в окремих базових та кушових територіальних органах поліції – до 200 проваджень.

Це призводить до накопичення таких проваджень в сейфах, а за відсутності вільного місця в них – в шафах, а іноді на столах, підвіконнях в службових приміщеннях тощо.

З метою унормування цього питання фахівцями Головного слідчого управління Національної поліції прийнято участь у розробленні проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо вдосконалення порядку здійснення досудового розслідування)» (реєстр. № 1220)

Зокрема пропонується частину першу статті 280 (Підстави та порядок зупинення кримінального провадження) КПК України доповнити новим пунктом 4, передбачивши як підставу для зупинення кримінального провадження «не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення».

Цим же проектом уносяться зміни до статті 284 (Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи) КПК України, з метою врегулювання питання щодо можливості закриття кримінальних проваджень за строками давності.

Зокрема, передбачено, як підставу для закриття кримінального провадження «закінчення строку давності, установлені статтею 49 КК України, у разі не встановлення, особи, яка вчинила кримінальне правопорушення».

Запропоновані зміни дозволять підвищити персональну відповідальність слідчих, що сприятиме більш оперативному та ефективному дослідженню обставин кримінального провадження, наданню їм належної правової оцінки та забезпечить прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Реалізації зазначених мною законодавчих ініціатив суттєво зменшить навантаження на слідчі підрозділи та сприятиме покращенню якості досудового розслідування.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ

Василинчук В.І., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України.

Нами в процесі дослідження було проаналізовано ряд проблемних питань які перешкоджають успішній оперативнорозшуковій протидії злочинам і запропоновані шляхи їх удосконалення.

Потребує вирішення проблема заниження сум матеріальних збитків під час кваліфікації тяжкості викритого правопорушення при відкритті кримінального провадження що позбавляє можливості слідчих надавати доручення оперативним підрозділам на проведення негласних слідчих (розшукових) дій по тяжких та особливо-тяжких злочинах, які на початковому етапі були кваліфіковані як нетяжкі. Саме у збільшенні доручень слідчих на проведення НСРД у рамках вже відкритих кримінальних проваджень ми бачимо підвищення якості взаємодії слідчих та оперативних працівників, і посилення оперативних можливостей у допомозі слідству.

Було б доцільним, якби критерії оцінки роботи слідчого і оперативного працівника знаходилися в одній площині, а саме запитувати необхідно з оперативних працівників і слідчих однаково про роботу по затриманню і арешту осіб, відшкодуванню збитків і так далі.

Потребує запровадження нових підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинам, а саме створення власних систем економічного аналізу та аналізу ризиків.

Так, відповідно до пункту 3 статті 25 Закону України «Про Національну поліцію», до повноважень поліції входить здійснення інформаційно-пошукової та інформаційно-аналітичної роботи. [1].

На підставі вивчення матеріалів практики визначено, що усю роботу з інформаційно – аналітичного забезпечення, яка проводиться оперативними підрозділами з оперативно-розшукової протидії злочинам можна поділити на декілька етапів: Перший – збирання необхідної інформації; Другий – це облік, систематизація, розподіл інформації, що надходить; Третій – це накопичення інформації, яке здійснюють оперативні працівники шляхом поступового її збільшення; Четвертий – аналіз інформації який дозволяє зробити висновки не лише про кількісну сторону порушення законодавства, але й про конкретні види й характер правопорушень. На підставі аналізу робляться висновки про динаміку, тенденції правопорушень і висловлюються пропозиції, спрямовані на їх усунення; П'ятий – збереження інформації; Шостий – пошук необхідної Інформації та передача її для використання в роботі.

Необхідно передбачити об'єднання інформаційних ресурсів усіх Міністерств та відомств у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс із використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання для забезпечення оперативно-службової діяльності оперативних підрозділів, зміцнення їх спроможності до протидії злочинності.

Окрім того, потребує вжиття заходів щодо організації підготовки «офіцерів-аналітиків», їх підбору та кадрового супроводу.

Доцільно активно використовувати можливості представників громадськості, осіб які конфіденційно співробітничать з правоохоронними органами у відповідності до вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] та ст. 275 КПК України [3].

Особливу увагу доцільно звернути на систему заохочень – де, наприклад, особи які сприяють викриттю кримінальних правопорушень можуть отримувати частину відновлених коштів або штрафів, накладених в результаті викриття.

Для покращення оперативно-розшукової протидії злочинам необхідно покращення нормативно-правового регулювання діяльності оперативних підрозділів, належної організації роботи з протидії

злочинам, а також професійного кадрового забезпечення оперативних підрозділів.

Список використаних джерел:

1. Про національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р., № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

3. Кримінальним процесуальним кодексом України. Закон України від 13 квітня 2012 року № 4652-VI „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України” станом на 01 червня 2012 року: (Відповідає офіц. текстові) – К.: Алерта, 2012. – 304 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК ВЧИНЕНИХ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ

Висотенко Ю.В., ад’юнкт докторантури та аспірантури НАВС.
Мировська А.В., професор кафедри криміналістики та судової медицини НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Проблема боротьби з організованою злочинністю, у тому числі криміналістичними методами та засобами, залишається актуальною і у сучасних умовах розвитку української держави. Це обумовлюється тим, що діяльність організованих злочинних груп із кримінальної перетворилася в масштабну загрозу соціальної, економічної і політичної стабільності в Україні.

Одним з небезпечних проявів сучасної організованої злочинності є її корислива складова. Вона порушує конституційні права

людини, зокрема, невід'ємне право на соціальне і матеріальне благо - право власності. Причиною неефективності боротьби з корисливою організованою злочинною діяльністю є недостатність ефективних методів розслідування, відсутність типових сучасних моделей такої злочинної діяльності, недовіра рекомендацій по проведенню окремих слідчих (розшукових) дій та їх комплексів, недосконалість криміналістичних програм по вирішенню проблемних слідчих ситуацій та інше.

Успішне розслідування кримінальних проваджень за фактами крадіжок, вчинених злочинними групами, перш за все обумовлене тим, наскільки вчасно, законно й обґрунтовано приймається рішення про початок досудового розслідування, наскільки повно й точно виявлені та зафіксовані сліди злочину, яка інформація наявна про осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, які заходи вжито щодо розшуку викраденого майна, а також наявністю певних теоретичних знань слідчих та їх практичного досвіду з розслідування досліджуваних злочинів.

Аналізуючи співвідношення кількості зареєстрованих крадіжок, вчинених злочинними групами, та кількості кримінальних проваджень, в яких особі повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, спостерігаємо суттєве погіршення становища.

Досліджуючи стан розвитку криміналістичної методики на сучасному етапі, слід відмітити позитивні зміни у підходах до формування її змісту, тобто перехід від описового способу викладення програм розслідування до формалізованих моделей у вигляді алгоритмів послідовності слідчих (розшукових) дій, розшукових і профілактичних заходів.

Особливого значення набувають методики розслідування окремих видів злочинів на сучасному етапі створення та реформування Національної поліції, оскільки останнім часом спостерігається оновлення особового складу слідчих підрозділів, що супроводжується відчутним зменшенням їх практичного стажу роботи у слідчих підрозділах та відсутністю відповідного досвіду. Такі методичні

рекомендації щодо розслідування конкретного злочину для молодих спеціалістів, які приступили до виконання своїх службових обов'язків відразу після отримання юридичної освіти та не мають досвіду практичної роботи, будуть слугувати своєрідною підказкою стосовно правильної організації та планування розслідування. Крім того, використання зазначених матеріалів дозволить молодим фахівцям проводити розслідування максимально ефективно та результативно, послідовно виконуючи запропоновані алгоритми дій.

Аналізуючи практику розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами, можемо виокремити ряд підстав за яких виникає потреба у використанні методичних рекомендацій:

- у слідчого бракує практичного досвіду та навичок;
- слідчий вперше розслідує такий вид злочину;
- за умови виникнення складної слідчої ситуації у якій задіяно велику кількість учасників кримінального провадження (декілька підозрюваних, декілька потерпілих, декілька фактів вчинення протиправних дій, декілька місць події);
- з метою економії часу слідчий звертається до визначеного алгоритму дій та положень щодо планування та організації розслідування.

На нашу думку, сучасна криміналістична методика розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами, має відповідати таким основним вимогам, а саме: – бути доступною, тобто викладеною просто та зрозуміло; – реальною, тобто можливою у застосуванні при розслідуванні та попередженні злочинів; – зміст методики має відповідати конкретному злочину, що розслідується, його специфіці; – мати чітко визначені рекомендації з організації розслідування; – усі рекомендовані дії мають бути ефективними та безпомилковими, щоб при їх застосуванні досягти максимального результату при мінімальній затраті часу й зусиль; – методичні рекомендації мають відповідати сучасним потребам сьогодення, тобто сучасному законодавству, новим досягненням науки і техніки, новим способам учинення злочинів.

Таким чином, при обранні напрямку для розроблення методик розслідування, в першу чергу, для забезпечення їх ефективності, значну увагу слід приділяти актуальним та проблемним питанням, які виникають при розслідуванні злочинів тієї чи іншої категорії, а також апробації цих положень у практичній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: [монографія] / В. А. Журавель. – Х.: Видавнича агенція «Апос- тиль», 2012. – 304 с.

2. Криміналістика : підруч. для студ. юрид. спец. вищих закладів освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. – К. : Вид. Дім “Ін Юре”, 2001. – 684 с.

3. Слободян Я. І. Криміналістична методика на сучасному етапі та її роль у розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями / Я. І. Слободян // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2012. - № 2. - С. 64-70. - [Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2012_2_10].

4. Шепітько В. Ю. Криміналістика : [учеб.] / В. Ю. Шепітько. – Х. : Одиссей, 2003. – 352 с.

КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Вязмікін С.А., перший заступник начальника Департаменту захисту економіки Національної поліції України, кандидат юридичних наук.

У відповідності до п. 13 – 15 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності оперативним підрозділам Національної поліції надано право мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників, використовувати конфіденційне співробітництво [1].

Ст. 275 КПК України під конфіденційним співробітництвом тлумачить як негласні відносини, що встановлюються уповноваженими органами з повнолітньою дієздатною особою (громадянином України, іноземцем або особою без громадянства) і на засадах добровільності та конспіративності використовуються для вирішення завдань кримінального провадження. Слідчий має право використовувати інформацію, отриману від осіб, з якими встановлено конфіденційне співробітництво під час проведення НСРД, або залучати їх до проведення таких дій. [2, с.694].

Підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, наділені відповідними правами та обов'язками щодо здійснення конфіденційного співробітництва у протидії злочинам. Для оперативних працівників це правовідносини, в які вони вступають під час виконання функціональних обов'язків, передбачених законами України та іншими нормативними актами.

У відповідності до вимог ст. 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ст. 275 КПК України, забороняється залучати до виконання оперативно-розшукових завдань осіб, професійна діяльність яких пов'язана зі збереженням професійної таємниці, а саме: *адвокатів; нотаріусів; медичних працівників; священнослужителів; журналістів*, якщо таке співробітництво буде пов'язано з розкриттям конфіденційної

інформації професійного характеру.

Недотримання такої заборони під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій є підставою для визнання отриманих за їх результатами фактичних даних недопустимими доказами.

Одним із фундаментальних положень діяльності підрозділів кримінальної поліції України, що визначені законами “Про оперативно-розшукову діяльність”, є соціальний і правовий захист осіб, які залучені до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності.

Соціально-правовий захист зазначених об’єктів за суттю належать до сфери діяльності держави із забезпечення прав і свобод людини, про щойдеться в ст. 3 Конституції України [3].

Виходячи із міжнародної практики захисту, для осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії злочинам, в Українському законодавстві своїми нормами також передбачено соціальний та правовий захист даної категорії осіб. Так, у відповідності до вимог ст. 13 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» «... Особа, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, перебуває під захистом держави. Якщо у зв’язку з виконанням такою особою завдань оперативно-розшукової діяльності настала її інвалідність або смерть, на неї поширюються пільги, передбачені у таких випадках для працівників оперативних підрозділів» [1].

Ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції» передбачає, що особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач), перебуває під захистом держави, а члени її сім’ї не можуть бути звільнені чи примушені до звільнення, притягнуті до дисциплінарної відповідальності чи піддані з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) або загрозі таких заходів впливу у зв’язку з повідомленням про порушення вимог цього Закону іншою особою, а інформація про викривача може бути розголошена лише за його згодою, крім випадків, встановлених законом [4].

Підсумовуючи вищесказане слід зазначити що існують деякі відмінності конфіденційного співробітництва під час проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у протидії злочинам, зокрема за правовим статусом, суб'єктним складом та процесуальним оформленням.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 18 лютого 1992 року N 2135-ХІІ Про оперативно-розшукову діяльність (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 22, ст.303)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. :Юстініан, 2012. – 1224 с.

3. Конституція України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР) України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

4. Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАТЬ В РОЗСЛІДУВАННІ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Герасименко Л.В., завідувач кафедри економічної безпеки ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Усі без виключення злочинні діяння, які порушують суспільні відносини у сфері господарської діяльності, залишають свої сліди в системі економічної інформації. Тому слідчому для успішної реалізації своїх завдань у розслідуванні злочинів вкрай необхідні не лише первинні економічні знання, а й більш поглиблене розуміння змісту документації економічного змісту. Слідчі повинні вміти аналізувати її та виявляти змінені показники, які свідчать про вчинений злочин. Зміни економічної інформації можуть бути відображені на її різних рівнях:

документальному (первинна документація), обліковому (облікові реєстри, звітність) та економічному (окремі техніко-економічні показники).

Для оцінки зазначеної інформації застосовують, поряд з іншими, специфічний різновид аналізу – економіко-правовий. При обранні певного алгоритму проведення економіко-правового аналізу необхідно спочатку визначити, що саме підлягає вивченню: первинна бухгалтерська документація та реєстри бухгалтерського обліку чи форми звітності (бухгалтерської, податкової та статистичної).

У подальшому доцільним є визначення конкретного переліку документів, які необхідно дослідити. Для цього потрібно чітко розуміти, які саме документи оформлюються при здійсненні тієї чи іншої дії у сфері господарювання. Наприклад, якщо йдеться про дослідження документів щодо операцій з грошовими коштами, то такими документами є прибуткові та видаткові касові ордери, інформація з яких потім акумулюється у касовій книзі. В подальшому ця інформація відображається в реєстрах синтетичного обліку, зокрема, журналі-ордері № 1 «Каса» та відомості до нього. І хоча сьогодні у переважній більшості облік ведеться з використанням комп'ютерної техніки, необхідно чітко орієнтуватися у загальному порядку відображення господарських операцій в бухгалтерській документації.

Наступним етапом є визначення, що саме підлягає вивченню: окремий документ чи декілька пов'язаних документів. Від цього залежатиме, які конкретні прийоми проведення перевірки будуть застосовані.

Якщо необхідно аналізувати окремий документ, то у першу чергу слід перевірити його по формі – тобто визначитись з наявністю та змістом всіх обов'язкових реквізитів (назва документа (форми); дата і місце складання; назва підприємства, від імені якого складено документ; зміст та обсяг господарської операції, одиниця виміру господарської операції; посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції і правильність її оформлення; особистий підпис

або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції) та додаткових реквізитів (ідентифікаційний код підприємства чи особи; номер документа; підстава для здійснення операції; дані про документ, що засвідчує особу; інші додаткові реквізити). Далі слід проаналізувати зміст господарської операції та її відповідність вимогам нормативно-правових актів. Після цього здійснити арифметичну перевірку цифрових записів в документі, при проведенні якої необхідно враховувати такі обставини: невідповідність підсумків грошових коштів може бути викликано дописуванням штрихів до початкових цифр (наприклад, цифра «1» шляхом дописування може бути перетворена на цифру «4»); неспівпадання підсумків може бути результатом дописування цифр попереду написаної цифри, що може призвести до збільшення його розряду (наприклад, з початкової цифри «40» шляхом дописування може бути утворена цифра «140», «400»). І наприкінці необхідно порівняти числові записи зі змістом господарських операцій, наприклад, встановити відповідність між загальним обсягом всього товару та обсягом одного місця (пакування), між кількістю вантажу, яка виражається у кубічних метрах, то його масою, а також між ними та вантажопідйомністю транспортного засобу.

За необхідності проаналізувати декілька документів – необхідно визначити, у якій формі більш доцільно це провести: у формі зустрічної перевірки (співставлення різних екземплярів одного й того ж документу) чи у формі взаємного контролю (співставлення різних документів і облікових даних, в яких прямо або опосередковано відображено операцію, яка перевіряється). Але у будь-якому випадку необхідно порівняти підсумкові записи у всіх взаємопов'язаних документах, наприклад, між записами в первинних документах та облікових регістрах.

Наступним кроком аналізу інформації економічного змісту під час розслідування господарських злочинів, є визначення, в скількох примірниках складено документ, який підлягає перевірці та чи не

містить базова форма цього документу відривні частини (наприклад, у прибуткового касового ордера відривна частина – квитанція до прибуткового касового ордера, яка надається особі, що вносить кошти до каси). Якщо документ складався у кількох примірниках або якщо в нього передбачена відривна частина, необхідно також проаналізувати інформацію з інших примірників. При цьому легко встановити розбіжності між дійсними цифрами та підробленими.

Завершальним етапом аналізу зазначеної інформації є її узагальнення та аналіз, а також правова оцінка одержаних відомостей з метою з'ясувати, про вчинення якого правопорушення можуть свідчити виявлені невідповідності. Після цього необхідно визначити подальші кроки в розслідуванні господарських злочинів з врахуванням тієї інформації, яку було одержано в ході проведення економіко-правового аналізу.

ФОРМУВАННЯ КОРПУСУ ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ УКРАЇНИ

Герасименко Д.М., студентка 3-го курсу юридичного факультету Національного університету ім. Т.Г. Шевченка.

Науковий керівник: **Тихонова О.В.**, професор кафедри економічної безпеки ННІ №1 НАВС, доктор юридичних наук, доцент.

Одним з найважливіших завдань демократичного суспільства є наповнення судової влади професійним та морально високим кадровим потенціалом. Це завдання постійно зберігає свою актуальність. Звісно, від того, якими є судді, значною мірою залежить якість та ефективність правосуддя. Зазначене завдання має широкий соціальний характер, а на його виконання повинні бути спрямовані політичні, економічні, ідеологічні, в тому числі духовні зусилля суспільства. Очікуваний результат можливий лише на основі їх об'єднання та

взаємодоповнення, що має бути аксіомою для країни, яка прагне жити по праву та справедливості.

Формування корпусу суддів – це проблема загальносуспільного значення, яка з огляду на динамічність соціальних процесів, об'єктивну необхідність змін в політичному, соціально-економічному та культурному житті майже безперервно зберігає свою актуальність. Питання призначення, обрання та звільнення суддів неодмінно знаходяться на перехресті політичних, відомчих та інших інтересів і тому правові регулятори в даній сфері потребують дієвих гарантій, насамперед прямо пов'язаних з засадами суддівської незалежності та з умовами утвердження авторитету судової влади в суспільстві.

В цьому контексті особливе місце займає саме юридична система формування суддівського корпусу, тобто сукупність правових положень, що визначають порядок набуття і припинення суддівських повноважень як елементів статусу судді. Стрижень цієї системи, як завжди, складають ті вимоги, які встановлює суспільство до особи судді. А одне із її фундаментальних положень полягає у тому, що суддя не належить ні до якого окремого суспільного сектору чи підрозділу. Він - суддя всього народу.

Суддя – це людина, що покликана на служіння правосуддю. Вищою ж гарантією правосуддя в країні є такий суддя, що в складних випадках діє лише під впливом двох великих сил: справедливого права і непідкупної совісті. Однак суддя живе в самому суспільстві і є продуктом свого часу, тобто носієм як суспільних позитивів, так і негативів, в тому числі негативів власного досвіду. Особі, яку призначили суддею, навряд чи можливо в разі потреби повністю змінити свою сутність, але в будь-якому випадку така особа повинна розвивати у собі відчуття самоповаги до суддівської професії, має неухильно дотримуватись всіх обмежень, які дана форма служіння суспільству передбачає.

Суддя постійно працює в сфері соціальних та політичних конфліктів, на межі найбільшої гостроти правовідносин. Щоб уникнути напруженості між суддею та суспільством правова система встановлює

відповідні правила, які допомагають судді залишатись на шляху об'єктивності. При цьому, суддя користується незалежністю, яка дає йому можливість бути вільним від будь-якого незаконного суб'єктивного тиску.

Так, завжди вважалось, що “найвища основа судової діяльності – це незалежність переконання судді, яка нічим, крім закону, не повинна бути обмежена”. Безперечно, правосуддя вимагає такого внутрішнього та зовнішнього стану судді, за яким він обтяжений лише зовнішньою волею права та внутрішнім голосом совісті. Разом з тим, незалежність не може і не повинна бути абсолютною. Незалежність судді дає позитивні результати на тлі суддівської чесності, хоча чесність не є прямим наслідком незалежності особи.

При цьому в будь-якому разі неприпустимо виходити із того, що судді необхідно бути незалежним для того, щоб ні перед ким не звітувати за свої дії, щоб не піклуватись про громадську думку, щоб вважати свою посаду власністю, яку він може втратити лише в результаті незаперечних зловживань. Така незалежність породила б негативні результати – недобросовісність судді при виконанні своїх обов'язків та його зневагу до громадян.

В сучасних умовах незалежність суддів визнається одним з важливих конституційних принципів правосуддя, на основі якого в державі формується правовий статус судді. Гарантії незалежності судді в тій чи іншій формі знайшли своє відображення у конституціях майже всіх країн світу. Сутність цього принципу означає, що при здійсненні своїх повноважень суддя керується тільки законом і ніхто не має права давати йому будь які вказівки, а також прямим або непрямым способом впливати на нього. Суддя не зобов'язаний давати будь-кому офіційні роз'яснення по суті справи, що знаходиться в його провадженні, або вже розглянутої справи.

Таким чином, незалежність суддів займає центральне місце в системі формування суддівського корпусу в демократичному суспільстві.

СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ

Гладіліна О.В., аспірант кафедри криміналістики та судової медицини НАВС.

У відповідності до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» (надалі – ЗУ «Про судову експертизу») судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [2]. З наведеної норми права, ми можемо вбачати, що судова експертиза покликана допомагати органам досудового розслідування при розкритті злочинів, зокрема злочинів проти життя та здоров'я особи.

Питанням значущості судово-медичної експертизи при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи присвячено чимало наукових праць видатних вчених криміналістів та судових експертів, передусім М. І. Авдеева, Р. С. Белкіна, І. В. Борисенка, О. М. Васильєва, А. І. Вінберга, А. Ф. Волобуєва, В. О. Гавло, В. Я. Горбачевського, І. Ф. Герасимова, С. О. Голунського, В. А. Журавля, Б. Л. Зотова, О. Н. Колісніченка, В. Е. Коновалової, В. П. Корж, В. Е. Корноухова, Ю. Г. Корухова, М. В. Костенка, Г. А., І. Ф. Крилова, В. К. Лисиченка, В. М. Малишева, А. І. Миронова, Т. С. Мошковича, І. Ф. Пантелєєва, Н. В. Попова, І. В. Сабурова, М. В. Саттевського, О. П. Сапуна, А. В. Старушкевича, М. І. Райського, В. В. Тищенко, Б. В. Шура, М. П. Шаламова, М. П. Яблокова та інших. Визначення значущості судової експертизи для розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи не припиняється і на сучасному етапі розвитку судової експертизи. Останнім часом цим питанням приділено увагу у наукових працях В. В. Зосіменка, В. В. Ковальнової, В. Д. Мішалова, Г. О. Стрільця, О. А. Федорової, О. Б. Шмерега, В. Т. Юрченка, В. В. Юсупова та інших.

Судово-медична експертиза є галуззю практичної медицини, яка використовує знання медицини у судовій практиці. Питання, які вирішує судово-медична експертиза, безпосередньо стосуються інтересів людини, якими є життя та здоров'я. Тому даний вид судової експертизи посідає вагоме

місце у низці інших експертиз, які проводяться під час досудового розслідування кримінальних проваджень проти життя і здоров'я людини. У відповідності до п. 1 ч. 2 ст. 242 Кримінально-процесуального кодексу України (надалі – КПК) слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи щодо встановлення причин смерті. Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 238 КПК огляд трупа проводиться за обов'язковою участю судово-медичного експерта, або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта. Після огляду труп направляється на проведення судово-медичної експертизи для встановлення причини смерті. Призначення судово-медичної експертизи оформлюється постановою [1].

Судово-медична експертиза трупів проводиться у відділах судово-медичної експертизи трупів у відповідності з Законом України «Про судову експертизу», процесуальним законодавством, іншими законодавчими актами, Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи, Правилами проведення судово-медичної експертизи (дослідження) трупів у бюро судово-медичної експертизи та іншими затвердженими нормативними документами Міністерства охорони здоров'я України. Експертиза трупа проводиться, як правило, одним експертом. У випадках, коли проводиться експертиза трупів іноземних громадян, при повторній експертизі тощо розтин може бути проведений двома або більше експертами.

Експертиза трупа здійснюється експертом у такій послідовності: 1) ознайомлення з документами про призначення експертизи та іншими доданими до нього матеріалами (копією протоколу огляду місця події тощо); 2) складання плану проведення експертизи; 3) зовнішнє та внутрішнє дослідження трупа, вилучення органів та тканин для проведення лабораторних досліджень; 4) комплексна оцінка результатів дослідження трупа; 5) складання підсумків з відповідями на питання, що були поставлені в постанові; 6) оформлення висновку експерта [3, с. 140].

Результати судово-медичної експертизи оформлюються документом, який має назву «Висновок експерта», структура якого визначається Правилами проведення окремих видів експертиз, затвердженими наказом МОЗ від 17 січня 1995 року № 6. Відповідно до ст. 101 Кримінально-процесуального кодексу України, висновок експерта – це докладний опис проведених експертом

досліджень та зроблені за їх результатом висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, що поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи [1]. Він повинен ґрунтуватись на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо, або які стали йому відомі під час дослідження матеріалів, що були надані для проведення дослідження. Термін проведення судово-медичної експертизи не повинен перевищувати місяць. Судово-медична експертиза трупа дозволяє встановити причину смерті, час настання смерті, причину смерті, механізм заподіяння ушкоджень (що дозволяє встановити предмет вчинення злочину), чи відповідають ушкодження на тілі ушкодженням на одязі трупа тощо.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що слідчий (слідчий суддя, прокурор, суддя) повинен володіти основними положеннями судово-медичної експертизи трупа для правильного огляду місця події, проведення допитів, призначення судово-медичної експертизи та оцінювання її результатів для ефективного проведення розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI // Офіційний вісник України, 2012. - № 37. – ст. 1370.
2. Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України, 1994. - № 28. – ст. 232.
3. Банчук М. В. Процесуальні, організаційні та етичні основи судово-медичної експертизи в Україні: [текст] / М. В. Банчук, В. В. Войченко, Г. А. Зарицький, О. Ю. Петрошак, за заг ред. В. Д. Мішалова. – К., 2010. – 243 с.

ДОДАТКОВІ ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

Грига М.А., науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1 НАВС, кандидат юридичних наук.

Характерною особливістю розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки є необхідність збору відомостей про функціонально-технічні умови в обстановці об'єкта напередодні пожежі. Такі дані важливі для визначення істинної причини пожежі та надання правильної кваліфікації подіям, що відбулися. Адже сама пожежа у подібних порушеннях є вже наслідком злочинної діяльності (а частіше – бездіяльності) відповідальної особи.

Обстановку, що передувала пожежі та визначала ступінь дотримання вимог пожежної безпеки на об'єкті, характеризують наступні дані:

1) пожежно-технічна характеристика об'єкта, на якому сталася пожежа, яка повинна містити опис конструктивно-планувальних особливостей об'єкта, таких як площа, поверховість, ступінь вогнестійкості, кількість та взаємне розміщення приміщень, розміщення освітлювальної та силової електромережі, розташування газо- та водопроводів, систем вентиляції та кондиціонування повітря і т. п.). Ця інформація, як правило, повинна бути відбита у протоколі огляду місця події та додатках до нього, а також у технічних документах, вилучених у ході виїмки;

2) інформація про легкозаймисті речовини та матеріали, які знаходилися на об'єкті пожежі та у зоні горіння, адже їх наявність впливає на виникнення, швидкість та напрямок розповсюдження горіння, тому необхідно встановити місця розміщення, кількість, характер і стан таких речовин та матеріалів. Ця інформація може бути

відбита у протоколі огляду та додатках до нього (схемах, планах і т. п.), а також з'ясована у процесі допиту осіб, що мають безпосереднє відношення до даного об'єкта, встановлена шляхом вивчення вилученої документації, що характеризує технологічний процес та інші особливості об'єкта;

3) особливості технологічного процесу на об'єкті – ці дані повинні характеризувати розміщення, характер та умови експлуатації різноманітного технологічного обладнання та установок, а також їхнє відношення до причини виникнення пожежі. Такі дані відбиваються у протоколах огляду, допиту осіб, що мають безпосереднє відношення до об'єкта, та можуть бути підтверджені вилученою документацією, що характеризує роботу тієї чи іншої установки;

4) події та обставини, які безпосередньо передували виникненню пожежі – це додаткові обставини або події, які відбувалися безпосередньо перед виникненням пожежі (проведення масових заходів, аварійно-відновлювальних, ремонтних та вогневих робіт тощо), і у сукупності з обставинами, що склалися раніше, призвели до пожежі [1];

5) наявність відповідної технічної та нормативно-технічної документації: наказів про призначення осіб, відповідальних за пожежну безпеку підрозділів (цеху, складу, лабораторії, будівлі, приміщення, дільниці, установки та ін.); переліків категорій за вибухонебезпечністю і пожежонебезпечністю всіх виробничих та складських приміщень, а також класи вибухонебезпечних і пожежонебезпечних зон, у тому числі для відкритих технологічних установок та споруд; планів ліквідації пожеж і аварій для кожного технологічного об'єкта, пов'язаного зі зливом, наливом, перекачуванням та зберіганням нафтопродуктів та ін.;

8) інформація про створення на підприємстві пожежно-технічної комісії та добровільної пожежної дружини; забезпеченість підприємства пожежною технікою, вогнегасними засобами, їх збереження та підтримання у справному стані, доступ до них у будь-який час доби;

9) дані про проведення необхідних інструктажів осіб (наприклад, робітників, які виконують вогневі роботи на об'єкті), підписи у журналах обліку проведення інструктажів, виконання робіт відповідно до наряду-допуску на проведення вогневих робіт на вибухонебезпечних та пожежонебезпечних об'єктах [2, с. 69–72].

Основними джерелами інформації про обстановку на об'єкті напередодні пожежі можуть бути, у першу чергу, різноманітні технічні та нормативно-технічні документи:

- документи, що закріплюють відповідність стану пожежної безпеки на об'єкті встановленим вимогам;
- документи про призначення осіб, відповідальних за дотримання вимог пожежної безпеки на об'єкті та їх правовий статус;
- документи, пов'язані з проведенням інструктажів та перевірок знань з питань пожежної безпеки;
- документи, пов'язані із забезпеченням належного функціонування установок пожежної автоматики та іншого приладдя;
- плани (схеми) евакуації на випадок пожежі;
- документи, що регулюють діяльність пожежно-технічної комісії та добровільної пожежної дружини (команди) на об'єкті (за їх наявності);
- документи, отримані за результатами перевірок органами, на які покладені функції державного контролю із забезпечення пожежної безпеки.

Таким чином, крім обставин, визначених у ч. 1 ст. 91 КПК України (Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні), при розслідуванні означених порушень необхідно встановити, чи відповідали функціонально-технічні умови в обстановці об'єкта напередодні пожежі встановленим законодавством вимогам пожежної безпеки, що дозволить встановити реальну причину пожежі, а відтак – здійснити правильну кваліфікацію злочину.

Список використаних джерел:

1. Колесніков В. В. Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні злочинів, пов'язаних з пожежами / В. В. Колесніков // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2004. – № 27. – С. 48–52.
2. Федор А. И. Особенности доказывания при расследовании пожаров и взрывов на объектах нефтегазового комплекса : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / А. И. Федор. – М., 2001. – 170 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПІВПРАЦІ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМ ПРАЦІВНИКОМ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Дарага Р.Д., заступник керівника Першого підрозділу детективів Головного підрозділу підрозділу детективів Національного антикорупційного бюро України, кандидат юридичних наук.

Ефективність професійної діяльності будь-якого слідчого, задіяного у розслідуванні економічних злочинів, залежить від якості та вчасності отримання інформації та використання належних методів її аналізу. Лише за цих умов отримані відомості можна ефективно використати у розслідуванні економічних злочинів, а також вчасно розробити та запровадити заходи попередження виникнення потенційно можливих кримінальних загроз економічній безпеці держави.

З метою вчасного отримання якісної інформації слідчому необхідно тісно взаємодіяти з оперативним працівником Департаменту захисту економіки Національної поліції України. Для того, щоб ця співпраця була ефективною на етапі планування потрібно чітко визначити межі аналізу, адже господарська діяльність – це досить об'ємний та багатогранний процес, в ході якого утворюється численна кількість документів, тому проведення суцільного аналізу занадто

складно й недоцільно, потребує забагато часу, великий обсяг документів та глибокі фахові знання. Суцільний аналіз господарської діяльності підприємства – це справа інших, спеціалізованих органів, наприклад, Державної аудиторської служби України, аудиторських установ тощо. Крім значної складності суцільного аналізу його недоцільність пояснюється тим, що, зазвичай, в полі зору слідчого перебуває певний, визначений в матеріалах кримінального провадження, напрям господарської діяльності, отже й аналізувати необхідно процеси, які відбуваються саме на цій ділянці.

Визначаючи межі аналізу слід приймати до уваги також специфіку діяльності підприємства загалом та особливості тієї ділянки, яка підлягає аналізу, характер діянь можливих зловмисників та найбільш характерні способи вчинення злочинів на подібних об'єктах. Після чіткого визначення меж економічного аналізу можна скласти перелік документів, необхідних для ознайомлення та коло питань, які необхідно з'ясувати. Окреслюючи перелік документів, які становлять інтерес для аналізу, не варто намагатися охопити всі періоди діяльності. Так само як з межами аналізу, так би мовити «територіальними», необхідно визначитись із часовими проміжками, які підлягають дослідженню.

Формулюючи задачі для оперативного працівника слідчий має довести наявну інформацію та окреслити очікуваний результат таким чином, щоб оперативник чітко розумів обсяг інформації, який слідчий бажає отримати та час, протягом якого необхідно виконати поставлену задачу. Для цього слідчий має чітко визначати питання, на які необхідно отримати відповіді у результаті аналізу. Наявність у оперативного працівника достатніх економічних знань, значно сприятиме якісному виконанню завдання. У протилежному випадку слідчому необхідно чітко визначити, які саме документи необхідно отримати та значно звузити й конкретизувати кожен задачу. В іншому випадку існує велика ймовірність невиконання завдання в результаті нерозуміння, які бухгалтерські документи необхідно отримати.

Виконання цих правил дозволить вчасно отримувати більш якісний матеріал для проведення аналізу.

Якщо слідчому необхідно одержати для аналізу форми фінансової звітності йому необхідно визначити, які саме форми звітності становлять найбільшу зацікавленість та ознайомитись із положеннями нормативно-правових актів, які регулюють порядок складання та подання до відповідних органів конкретних форм звітності. Саме в цих документах розшифровано зміст відомостей, які містяться у звітності, та порядок їх формування.

Оперативний працівник, одержавши завдання від слідчого та визначивши, які саме форми звітності підлягають аналізу має:

- перевірити звітність по формі – чи це звітність саме того підприємства, інформація щодо якого цікавить слідчого, чи в наявності всі підписи службових осіб, заповнена звітність чи «нульова»;

- здійснити арифметичну перевірку відомостей, відображених у звітності – перевірити правильність підрахування валюти балансу (підсумків по активу та по пасиву) та проміжних підсумків;

- здійснити внутрішній контроль співвідношення статей балансу та інших форм звітності та додатків до неї, інформація з яких також порівнюється з даними балансу. Виявлені відхилення, диспропорції статей та рахунків балансу, фінансових показників звіту про фінансові результати свідчать не лише про недоліки в роботі, але й визначають місця, де можна виявити дописування, підроблення документів та інші протиправні дії. Досліджуючи різні форми звітності слід порівнювати однойменні показники у різних формах та документах;

- за наявності виявлених відхилень отримати пояснення від осіб, які підписували звітність, та визначити достовірність цих пояснень. Виявити причини зміни фінансових показників, в яких можна побачити зловживання, перевищення службових повноважень, навмисну шкоду підприємству тощо. якщо відсутні особи, у яких можна з'ясувати причини відхилень, необхідно спиратися на власні знання та документи, які є в розпорядженні оперативного працівника.

І ми не стверджуємо, що здійснення перерахованих заходів є обов'язковими операціями, які має вчинити оперативний працівник під час роботи над завданнями слідчого. Але саме такий підхід дозволить забезпечити більш якісне збирання інформації, яка необхідна для ретельного розслідування провадження.

Отже, залучаючи оперативних працівників до розслідування економічних злочинів необхідно враховувати особливості економічних показників та документів, які підлягають вивченню. Саме постановка задач слідчим оперативному працівникові з урахуванням вищевикладеного дозволить швидко, але ефективно розслідувати матеріали кримінальних проваджень щодо вчинення злочинів економічної спрямованості.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ З ПРОТИДІЇ РОЗПОВСЮДЖЕННЮ ІНФОРМАЦІЇ З ПРОТИПРАВНИМ ЗМІСТОМ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Демедюк С.В., начальник Департаменту кіберполіції Національної поліції України, кандидат юридичних наук.

Протидія кіберзлочинам наразі є вкрай актуальним питанням. В сучасних умовах зросла активність атак на комп'ютерні системи об'єктів критичної інфраструктури, розповсюдження контенту з протиправним змістом, пов'язаного з порушенням авторських і суміжних прав, розповсюдження дитячої порнографії, незаконний обіг зброї та наркотичних засобів в мережі Інтернет.

Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, виникають непоодинокі випадки, які вимагають від органів досудового розслідування вжиття невідкладних заходів із обмеження (блокування) визначеного (ідентифікованого) інформаційного ресурсу (інформаційного сервісу) на якому розміщено

інформацію, що містить ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

У вітчизняному законодавстві цьому питанню увага не приділялася взагалі, тоді як його актуальність давно назріла.

У той же час, в багатьох країнах Європи усвідомили наскільки важливим є захист суспільства від інформації з незаконним змістом, що розповсюджується мережею Інтернет. Блокування ресурсів з протиправним контентом запроваджено в Великобританії, Франції, Канаді, Німеччині.

Наприклад, у Франції фільтрація трафіку всередині країни та закордонного контенту по законодавству перебуває під юрисдикцією правоохоронних та судових органів. Створено так названі «чорні списки» ресурсів з протиправним контентом. Таким чином, країни з давніми демократичними традиціями не цураються таких заходів, а навпаки широко їх використовують для захисту своїх громадян.

Розв'язання цієї проблеми вбачається у необхідності на законодавчому рівні передбачити можливість обмеження (блокування) визначеного (ідентифікованого) інформаційного ресурсу (інформаційного сервісу) з протиправним контентом. До речі, відповідні положення знайшли своє відображення також в Стратегії кібербезпеки України, що затверджена Указом Президента від 15.03.2016 № 96/2016 (далі – Стратегія). Наразі одне із першочергових завдань з реалізації положень Стратегії - це приведення у відповідність до її норм вітчизняного законодавства.

Відповідно до Стратегії серед пріоритетів та напрямів забезпечення кібербезпеки України визначено ряд завдань, серед іншого, запровадження блокування операторами та провайдерами телекомунікацій визначеного (ідентифікованого) інформаційного ресурсу (інформаційного сервісу) за рішенням суду[1].

При вирішенні цього питання необхідно дотримуватися балансу між потребами забезпечення правопорядку і захисту прав та інтересів громадян та постачальників телекомунікаційних послуг. Такий захід

повинен детально регулюватися, щоб мати змогу вживати ефективних заходів у протидії розповсюдженню протиправного контенту.

Саме тому, обмеження (блокування) визначеного (ідентифікованого) інформаційного ресурсу (інформаційного сервісу) пропонується приймати на підставі рішення слідчого судді у рамках кримінального провадження з метою попередження та припинення кримінального правопорушення, з дотриманням процедури, у тому числі вивчення підстав, які послугували для прийняття такого рішення.

Вбачається доцільним визначити обмеження (блокування) визначеного (ідентифікованого) інформаційного ресурсу (інформаційного сервісу) як різновид заходів забезпечення кримінального провадження, виключно за рішенням слідчого судді.

Разом з тим, у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину тимчасове обмеження (блокування) доступу до визначеного (ідентифікованого) інформаційного ресурсу (інформаційного сервісу), адреси мережі Інтернет, домену, може бути розпочато до постановлення ухвали слідчого судді, суду за постановою прокурора або постановою слідчого, погодженою прокурором, на конкретно визначений строк. У такому випадку, прокурор, слідчий за погодженням із прокурором, зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій, звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

Дії постачальників телекомунікаційних послуг щодо обмеження (блокування) доступу до визначеного (ідентифікованого) інформаційного ресурсу (інформаційного сервісу), адреси мережі Інтернет, домену, негайно припиняються, якщо слідчий суддя, суд постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення цих дій або після закінчення строку, на який було обмежено (блоковано) доступ до інформаційного ресурсу (інформаційного сервісу), адреси мережі Інтернет, домену.

Одночасно, необхідно передбачити процесуальні важелі для унеможливлення зловживань під час застосування названого заходу

забезпечення кримінального провадження. Тому, доцільним є визначення процедури оскарження рішення щодо обмеження (блокування) доступу до визначеного (ідентифікованого) інформаційного ресурсу (інформаційного сервісу).

Торкаючись тематики злочинів, які вчиняються в мережі Інтернет не можливо оминати особливості здійснення тимчасового доступу до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку. З метою забезпечення ефективного проведення такої слідчої дії, яка є вкрай специфічною та потребує особливих знань доцільним є залучення до її проведення спеціаліста та/або представника уповноваженого (спеціалізованого) оперативного підрозділу Національної поліції чи Служби безпеки України, який діє з дотриманням вимог статті 41 КПК України [2]. Одночасно необхідно передбачити те, що копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення з використанням програмно-апаратних комплексів, які мають позитивний експертний висновок за результатами державної експертизи у сфері технічного захисту інформації.

Фактичні дані, отримані шляхом копіювання з використанням зазначених комплексів слід вважати допустимим доказом у кримінальному провадженні.

У разі неможливості здійснення копіювання інформації з технічних причин, у тому числі зашифрованої, вилучення інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку проводиться у межах граничного строку, передбаченого цим Кодексом, та має бути таким, що дає достатньо часу для дешифровки та/або огляду інформації, після чого вони повинні бути якнайшвидше повернуті володільцю, окрім випадків, визначених у частині I статті 100 КПК України.

Тимчасовий доступ до речей і документів здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, суду.

Разом з тим, необхідно передбачити можливість у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням тяжкого або особливо тяжкого злочину тимчасовий доступ до інформації, що міститься в електронних інформаційних системах або їх частинах, мобільних терміналів систем зв'язку, може бути розпочато до постановлення ухвали слідчого судді, суду за постановою прокурора або постановою слідчого, погодженою прокурором. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором, зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

На наш погляд запровадження таких новел у вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство, буде сприяти ефективному досудовому розслідуванню кримінальних правопорушень, що вчиняються в мережі Інтернет. Одночасно ці правові норми слугуватимуть розвитку регуляторної нормативно-правової бази для впровадження процесуальних повноважень із врахуванням публічних і приватних інтересів.

Список використаних джерел

1. Прорішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року "Про Стратегію кібербезпеки України": Указ Президента України від 15.03.2016 № 96/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Денісов В.В., здобувач ступеня вищої освіти магістр ННІ №1 НАВС.
Науковий керівник: **Степанова Г.М.**, доцент кафедри досудового розслідування ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук.

Побудова демократичної держави та формування громадянського суспільства неможливе без гармонізованої правової системи. Саме з метою наближення до європейських стандартів та на виконання чисельних міжнародних договорів 13 квітня 2012 року Президентом України було підписано Кримінальний процесуальний кодекс України. Цей нормативно-правовий акт, як продукт реформи кримінальної юстиції, вперше на законодавчому рівні використовує поняття кримінального проступку.

Основними завданнями поділу кримінального правопорушення на злочини та проступки є, зокрема, посилення правових гарантій додержання прав, свобод та інтересів людини і громадянина, оптимізація діяльності органів кримінальної юстиції в кримінальному провадженні та відокремлення кримінального проступку від суміжних категорій правопорушень (злочину чи адміністративного правопорушення). Водночас запровадження поняття «кримінальне правопорушення» потребує перегляду усталеної системи побудови КК та зміни поглядів на поняття «злочин», що не повною мірою сприймається науковцями та практиками.

Свідченням цього є те, що з моменту вступу в дію КПК на розгляд ВР було подано 7 проектів щодо запровадження інституту кримінальних проступків.

Заглиблюючись в історію даної проблеми, хочу зазначити, що поділ кримінальних правопорушень на злочини та проступки вперше згадується в «Уложенні про покарання кримінальні та виправні Російської імперії» 1845 р. До проступків законодавці тогочасувідносили протиправні посягання на власність, особисту

безпеку, честь, гідність особи тощо. Набагато пізніше, в 1973 р., в Радянському Союзі з'явився проект Кодексу кримінальних проступків, який так і не був прийнятий.

На сучасному етапі, яскравим прикладом подібного поділу може слугувати законодавство Франції. Кримінальний кодекс Франції виділяє за формальною ознакою три категорії злочинних діянь – порушення, проступок і злочин.

Єдність поглядів про те, які поняття повинні підлягати під поняття кримінального проступку на даний момент в сучасній науці не існує. Переважна більшість українських юристів-теоретиків вважають, що таку категорію повинна складати частина кримінальних правопорушень. На противагу такій точці зору Концепція реформування кримінальної юстиції України визначала, що кримінальними проступками є:

1)Окремі діяння, що за чинним Кримінальним кодексом України відносяться до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства визначатимуться законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки;

2)Передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення діяння, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне викрадення чужого майна тощо).

Питання гуманізації кримінального законодавства України наразі все більше перебуває у центрі уваги фахівців у цій сфері. Вони відзначають той факт, що наявна система класифікації злочинів є дещо застарілою і перетворення більшої частини злочинів невеликої і середньої тяжкості на кримінальні проступки – це ще один крок до зміни законодавства України.

Говорячи про суб'єкта кримінального проступку необхідно одразу зазначити, що ним може бути фізична осудна особа, що досягла віку, з якого може наступати кримінальна відповідальність (за

аналогією зі злочинами), діяльність якої не пов'язана з управлінським функціями.

Щодо кримінальної відповідальності за вчинення кримінального проступку, то основними повинні виступати покарання, які не пов'язані з ізоляцією від суспільства, наприклад такі як штраф, громадські роботи, виправні роботи, тощо. На відміну від злочину, вчинення кримінального проступку не тягне за собою судимість.

Визначення інституту кримінального проступку в КК зумовлене необхідністю завершення реформування процесуального законодавства. Проте аналіз положень гл.25 КПК, яка окреслює особливості досудового розслідування кримінальних проступків, свідчить про те, що навіть за умови прийняття змін до КК повністю розв'язати проблему спрощення досудового розслідування кримінальних проступків не вдасться. Адже наразі ці положення відрізняються від загального порядку розслідування злочинів лише строками (які також можуть бути подовжені в загальному порядку), неможливістю обрання запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави та тримання під вартою, а також заборонаю проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Без суттєвого спрощення порядку досудового розслідування цієї категорії злочинних діянькардинальні кроки щодо реформування законодавства про кримінальну відповідальність не матимуть сенсу, а раціональне обґрунтування їх доцільності стає неможливим.

Такі зміни повинні передусім стосуватися:

- вдосконалення порядку та розширення переліку суб'єктів унесення відомостей до ЄРДР;
- можливості об'єднання і виділення проваджень у випадку скоєння проступку та злочину;
- спрощення процедури досудового розслідування, визначення в КПК переліку статей «Особливої частини» КК, які будуть віднесені до кримінальних проступків;

- можливості доручення прокурором проведення дізнання органу досудового розслідування проступків, які можуть викликати суспільний резонанс або складнощі у проведенні дізнання;
- обрання запобіжних заходів у вигляді особистого зобов'язання та особистої поруки під час досудового розслідування кримінальних проступків без рішення суду.

Таким чином, можемо дійти висновку, що кримінальний проступок – це діяння (дія або бездіяльність), яке має низьку ступінь суспільної небезпеки, вчинене суб'єктом кримінального проступку, вчинення якого не тягне за собою судимості. Питання щодо класифікації проступків, закінчений та незакінчений проступок, вчинення проступків у співучасті, повторності поступків, відповідальності неповнолітніх за вчинення проступків та ін. повинні урегульовуватись окремо, в рамках чинного Кримінального кодексу України або шляхом прийняття закону про кримінальні проступки.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СВИДОЦЬОГО ІМУНІТЕТУ

Денисенко Г.В., аспірант юридичного факультету Київського національного факультету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: **Кучинська О.П.**, професор кафедри правосуддя Київського національного факультету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор.

Кримінально-процесуальним законодавством встановлений порядок провадження у кримінальних справах, який є єдиним та обов'язковим для всіх посадових осіб органів досудового слідства, дізнання та суду.

У той же час КПК містить норми, які передбачають винятки із загального порядку провадження у кримінальному процесі. При внесенні до Кодексу таких норм законодавець виходить, зокрема, із

необхідності забезпечити для певних категорій осіб належні умови професійної діяльності, які не можуть бути забезпечені в разі застосування до них загальних норм КПК. При цьому враховується також роль, яку ці особи відіграють у державі та суспільстві, характер та обсяг тієї шкоди суспільним інтересам, яка може бути заподіяна внаслідок поширення на цих осіб загального правового режиму, встановленого КПК, чи навпаки внаслідок створення для них винятків із такого режиму.

Необхідність встановлення винятків яскраво проявляється у тих випадках, коли йдеться про допит свідків.

Відповідно до ч. 2 ст. 65 КПК України особи, професійний статус яких зобов'язує їх зберігати в таємниці відомості, одержані в результаті їхньої професійної діяльності, а саме: адвокати; інші фахівці у галузі права, які згідно з законом мають право надавати правову допомогу особисто чи за дорученням юридичної особи; нотаріуси; лікарі, психологи, священнослужителі, не можуть бути допитані в якості свідка, оскільки володіють «імунітетом».

Імунітет свідка – це безумовне (абсолютне) чи передбачене за певних умов (відносне) звільнення перелічених у законі груп фізичних осіб від обов'язку давати показання про відомі їм обставини кримінальної справи.

Необхідно зазначити, що КПК України передбачає загальні правила допиту, а саме, перед допитом встановлюється особа, роз'яснюють її права та порядок проведення допиту. Під час допиту свідка він попереджається про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань. Крім того свідок може відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї. Проте тут виникає питання – наскільки даний свідок здатний зрозуміти суть цього права, ступінь родинних відносин, значення і наслідки для підозрюваного його свідчень, а також наскільки йому зрозуміло законодавче положення, що міститься у ч. 2 ст. 84 КПК України, і чи зрозуміло взагалі.

Слід звернути увагу на те, що свідок, в тому числі і неповнолітній, внаслідок власної необізнаності, небажання мати справу з правоохоронними органами, неприязних стосунків чи з інших причин може промовчати щодо відомих йому обставин, які є такими, що пом'якшують відповідальність, а то й свідчать про невинуватість особи.

Ще складніша ситуація з малолітніми. Кримінальний процесуальний закон не передбачає ніяких відмінностей щодо участі в кримінальному судочинстві між малолітньою і неповнолітньою особами, крім тих, що визначені у ч. 1 ст. 354 КПК України. Однак, різниця між малолітньою та неповнолітньою особами очевидна. І це визначається не тільки рівнем її фізичного та психічного розвитку, але і можливістю участі в правовідносинах. Як правило, з 14-річного віку діти вже усвідомлюють не тільки значення своїх дій, але й можуть відповідати за свої протиправні дії і нести за них відповідальність. Саме тому за вчинення певних видів кримінальних правопорушень вік кримінальної відповідальності настає з 14 років. Тому, на нашу думку, до допиту неповнолітніх у віці до 14 років слід підходити дуже виважено. Саме до настання цього віку дитина не тільки не здатна розуміти правові наслідки вчинюваних ним дій, але і психологічно не готова приймати важливі рішення. Тим не менше, законодавець не передбачає ніяких обмежень щодо участі малолітнього у кримінальному провадженні і діти до 14 років вільно приймають участь у провадженні як свідки, потерпілі, цивільні позивачі.

З огляду на вищевикладене, ми переконані, що для допиту малолітніх свідків необхідно створити додатковий механізм перевірки їх показань, зокрема, допиту батьків, вихователів, педагогів, проведення експертизи.

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ БЕЗ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ УПОВНОВАЖЕНОЮ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Дояр Є.В., аспірант кафедри кримінального процесу НАВС.

Конституція України стаття 29 передбачає, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

Дублюючи ці положення Конституції, ч. 1 ст. 207 КПК те саме відносить і до затримання особи, яке може здійснюватися лише за ухвалою слідчого судді або суду, крім окремої категорії осіб, до якої законодавець відносить народних депутатів України та суддів [1].

Вказівка закону на те, що особу може бути затримано, коли її захоплено при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні, означає, що рішення про затримання певної особи може бути прийняте в усіх цих випадках будь-якою особою, яка стала очевидцем цих подій. Безперервне переслідування означає, що особа, яка намагається втекти, не має зникати з очей особи, яка її переслідує.

Затримання особи без ухвали слідчого судді здійснюється в порядку передбаченому статтею 208 Кримінального процесуального кодексу України [2].

Відповідно до статті 208 КПК України, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

1. Якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

2. Якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;

3. Якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України [2].

Будь-яка особа, яка затримала іншу особу згідно з п.п. 1-2 ч. 2 ст. 207 КПК України, і яка не є уповноваженою службовою особою, має доставити затриманого до уповноваженої службової особи або повідомити про місцеперебування особи, яка підозрюється в учиненні кримінального правопорушення. Така дія передуює реєстрації правопорушення до єдиного реєстру, і досудове розслідування ще не розпочато, тому, на нашу думку, мова йде про фізичне захоплення, яке передуює процесуальному, і тільки при підтвердженні підозри може стати процесуальним [2].

Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду, затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Розглянемо особливості затримання уповноваженою службовою особою особи підозрюваного у вчиненні злочину без ухвали слідчого судді, суду ст.208 КК України:

1. Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виключно у випадку, якщо підозрюваний не виконав обов'язки" покладені на нього

при обранні запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

2. Уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених частиною сьомою статті 223 і статтею 236 цього Кодексу.

3. Уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 цього Кодексу, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом.

4. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених статтею 104 цього Кодексу, зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання відповідно до положень статті 209 цього Кодексу; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору.

5. Затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків і пов'язані з цим особистий обшук та огляд його речей застосовуються тільки в присутності офіційних представників цього органу [2].

Отже, будь-який громадянин, який став свідком злочину, вправі затримати особу. Це принципово нова позиція у новому КПК України, до якої потрібно підготувати як громадськість, так і органи внутрішніх

справ. Після доставляння затриманого до підрозділу досудового розслідування реєструють точний час (година і хвилини).

Уповноважена службова особа (ст. 210 КПК) зобов'язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, в якому негайно реєструються дата, точний час (година і хвилини) доставляння затриманого та інші відомості, передбачені законодавством. Про кожне затримання уповноважена службова особа одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування.

За наявності підстав для обґрунтованої підозри, що доставляння затриманої особи тривало довше, ніж це потрібно, слідчий зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб.

Строк затримання (ст. 211 КПК) особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання, який визначається згідно з вимогами ст. 209 КПК. Затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання має бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // ВВР України. - 1996. - № 30. - Ст.141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р.// Відомості Верховної Ради України, 2013. - № 9-10, № 11-12, № 13. - Ст.88.
3. Закон сьогодні. Юридичний портал «Затримання особи без ухвали слідчого судді» - 2015. Інтернет ресурс: <http://lawtoday.com.ua/zatrimannya-bez-yhvali-slidchogo>
4. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»: від 02.06.2011 р., № 3460-VI // Голос України. -08.07.2011. -№ 122.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Ємець О. М., старший викладач кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування ННІ № 1 НАВС, кандидат юридичних наук.

У сучасному світі все більше актуалізуються проблеми, пов'язані з процесами глобалізації. До них слід віднести протидію злочинності, яка все більше набуває організованих форм та не обмежується національними кордонами існуючих держав. В Україні одним із напрямів реалізації Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю [1] визначено продовження міжнародного співробітництва вітчизняних правоохоронних органів із відповідними органами іноземних держав. Проблему протидії організованій злочинності передбачається розв'язати, у тому числі, шляхом зміцнення міжнародного співробітництва. Пропонується підвищити рівень взаємодії правоохоронних та інших державних органів з питань боротьби з організованою злочинністю, поліпшити міжвідомче співробітництво контролюючих і правоохоронних органів. Цим обґрунтовується поставлена нами мета щодо вироблення пропозицій з удосконалення правових засад міжнародного співробітництва у протидії злочинності.

Розглянемо кілька аспектів правового забезпечення співробітництва правоохоронних органів. Одним із ключових міжнародно-правових актів у цій сфері є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [2], яка ратифікована Україною 4 лютого 2004 року. Сферою її застосування є серйозні злочини, якщо вони носять транснаціональний характер і вчинені за участю організованої злочинної групи. Аналіз викладених у ній правових норм показав, що саме завдяки їй з'являються нові сучасні правові можливості міжнародного співробітництва у протидії транснаціональній організованій

злочинності. Так, використання спеціальних методів розслідування передбачено статтею 20, тобто якщо це допускається основними принципами її внутрішньої правової системи, кожна Держава-учасниця, у межах своїх можливостей і на умовах, встановлених її внутрішнім законодавством, вживає необхідних заходів для того, щоб дозволити належне використання контрольованих поставок і у тих випадках, коли вона вважає це доречним, використання інших спеціальних методів розслідування, таких як електронне спостереження або інші форми спостереження, а також агентурні операції, її компетентними органами на її території з метою проведення ефективної боротьби проти організованої злочинності. Відзначимо прогресивність й деяких інших її положень, зокрема що передбачають можливість створення органів з проведення спільних розслідувань (стаття 19) або заслуховування особи за допомогою відеозв'язку, якщо особиста її присутність на території запитуючої Держави-учасниці не є можливою або бажаною (пункт 18 статті 18).

Іншим важливим актом є Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах [3], ратифікований Україною 1 червня 2011 року. Його Сторони зобов'язуються надавати без зволікання одна одній відповідно до положень Конвенції якнайширшу взаємну допомогу в провадженні стосовно правопорушень, покарання яких на момент прохання про надання допомоги підпадає під юрисдикцію судових органів запитуючої Сторони. Тут передбачена можливість проведення слухання шляхом відеоконференції або телефонної конференції, порядок проведення яких визначений статтями 9 і 10 [3]. Визначальним також є положення, викладені у статтях 17-19, де регламентується проведення транскордонного нагляду, контрольованих поставок та таємних розслідувань. Крім того, у відповідності до статті 20 [3], за взаємною згодою компетентні органи двох чи більше Сторін можуть створити спільну слідчу групу з конкретною метою й на обмежений період, який може бути продовжений за взаємною згодою, для проведення

кримінальних розслідувань на території однієї чи більше Сторін, що створили групу.

Проведений аналіз особливостей національного законодавства у цій сфері показав, що докорінні зміни у правовому забезпеченні боротьби зі злочинністю закладені у прийнятому в 2012 році Кримінальному процесуальному кодексі України [4], 9 розділ якого присвячений міжнародному співробітництву під час кримінального провадження. Дослідження положень статей цього розділу дозволяє зробити висновок, що відповідні правові норми врегульовують широке коло взаємовідносин, пов'язаних із міжнародним співробітництвом правоохоронних органів. Зокрема, у ньому викладені загальні засади такого співробітництва, положення щодо міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиції), кримінального провадження у порядку перейняття, визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передачі засуджених осіб. Розглянемо також питання, що безпосередньо пов'язані з наведеними положеннями Конвенції [2] та Другого додаткового протоколу [3]. Стаття 569 чинного КПК України [4], регламентує проведення контрольованої поставки, яка відповідно до статті 271 КПК України [4] є однією з форм контролю за вчиненням злочину. Згідно з статтею 246 КПК України [4] виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення даної негласної слідчої (розшукової) дії. Крім того, у статті 570 Кодексу [4] мова йде про прикордонне переслідування. Особливо актуальною для міжнародного співробітництва є правова можливість створення спільних слідчих груп відповідно до статті 571 нового КПК України [4].

Ми вже ратифікували ключові міжнародно-правові акти, які регламентують міжнародне співробітництво у протидії злочинності. Однак, необхідно звернути увагу на те, що прогресивні положення міжнародно-правових актів не отримали широкого застосування у практичній діяльності. Причиною тут виступає не тільки не високий рівень обізнаності практичних працівників правоохоронних органів із новими законами, а й необхідність укладання додаткових міжнародних

договорів для забезпечення можливості застосування положень міжнародно-правових актів. Також недостатньо відображені юридично-процедурні деталі такої діяльності на рівні підзаконних документів [5, с. 258-259].

За результатами дослідження проблеми приходимо до висновку, що у випадку, якщо це відповідає національним інтересам та не суперечить Конституції України, то нам необхідно не лише декларативно приєднуватись до міжнародно-правових актів з боротьби зі злочинністю, але й забезпечити юридичну та фактичну імплементацію їх положень до національної правової системи. Також пропонуємо продовжити відповідну роботу, що розширить можливості правоохоронних органів спільно виявляти, припиняти та розслідувати злочини, особливо якщо вони носять транснаціональний характер.

Список використаних джерел:

1. Концепція державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схвалена Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1000/201 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/14091.html>
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року // Офіційний вісник України від 19 квітня 2006 року, № 14, стор. 340, стаття 1056.
3. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах: Вчинено у Страсбурзі 8 листопада 2001 року // Офіційний вісник України від 16 листопада 2012 року, № 85, стор. 491, стаття 3500.
4. Кримінальний процесуальний кодекс від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Голос України від 19.05.2012, № 90-91.
5. Ємець О. М. Особливості правового забезпечення міжнародного співробітництва у протидії злочинності / О. М. Ємець // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби

України (економіка, право) : зб. наук. пр. / Нац. ун-т держ. податкової служби України. – Ірпінь, 2015, № 1 (68). – С. 254-259.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ДЕТЕКТИВАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Жидков В.Л., детектив Національного бюро Першого відділу детективів Першого підрозділу детективів Головного підрозділу детективів Національного антикорупційного бюро України.

Зупиняючись на проблемних аспектах у практичному застосуванні детективами Національного бюро такого виду негласних слідчих (розшукових) дій, як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, передбаченої статтею 263 КПК України слід зазначити, що ця негласна слідча (розшукова) дія проводиться з метою пошуку, фіксації та перевірки інформації про злочинну діяльність певних осіб, встановлення інших осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення, що у подальшому матиме доказове значення у кримінальному провадженні та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Тобто проводиться з метою досягнення повноти, всебічності та неупередженості розслідування кримінального провадження, отримання відомостей, які є необхідними для належної кваліфікації вчиненого діяння у даному провадженні та зібрання достатніх доказів для повідомлення про підозру особам, що вчинили злочин.

Згідно з ч. 6 ст. 246 КПК України Національне бюро віднесено до оперативних підрозділів, на які покладаються повноваження провадити негласні слідчі (розшукові) дії за дорученням слідчого, який здійснює досудове розслідування відповідного злочину, однак, як визначено ч. 4 ст. 263 КПК України зняття інформації з транспортних

телекомунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів Національної поліції та органів безпеки.

Таким чином, детективи Національного бюро, здійснюючи розслідування корупційних злочинів, вчинених високопосадовими особами держави, у тому числі, вищого складу Національної поліції, військовослужбовцями вищого офіцерського складу Служби безпеки України (абзаци сьомий та восьмий пункт 1 частини 5 статті 216 КПК України), на практиці до виконання такої негласної слідчої (розшукової) дії залучають відповідний підрозділ Служби безпеки України, що призводить до витрачання часу на організацію її виконання, створення загрози витоку інформації, оскільки необхідні документи виходять за межі Національного бюро, та можливості негативного впливу на результативність проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Цілком слушно відмічається, що на даний час складається ситуація, в якій Національне бюро, як державний правоохоронний орган, позбавлене можливості самостійно знімати інформацію з транспортних телекомунікаційних мереж, що в окремих випадках призводить до ускладнення отримання інформації або до розголошення відомостей, які носять конфіденційний характер третім особам та у подальшому має наслідком, що інформація втрачає свою актуальність. У зв'язку з чим, вказаний недолік у законодавстві є предметом розгляду Верховної Ради України, оскільки зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо діяльності Національного антикорупційного бюро України)» № 4812 від 14.06.2016 р. (далі-Проект Закону № 4812), яким пропонується частину четверту статті 263 КПК України після слів «Національної поліції,» доповнити словами «Національного антикорупційного бюро України», що з урахуванням особливої підслідності Національного бюро виглядає дуже доречним.

Іншим проблемним питанням є проведення детективами Національного бюро негласних слідчих (розшукових) дій стосовно певної категорії осіб. Так, детективи Національного бюро відповідно до

частини 5 статті 216 КПК України здійснюють досудове розслідування певних злочинів вчинених, у тому числі народним депутатом України. Згідно з частиною 3 статті 482 КПК України застосування негласних слідчих дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, допускаються лише у разі, якщо Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Таким чином, враховуючи, що на практиці процедура отримання правоохоронними органами згоди Верховної Ради України на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності досить тривала, дискусійна і публічна та навіть у разі отримання такої згоди, за таких умов втрачається доцільність у проведенні цієї негласної слідчої (розшукової) дії та практично унеможливується перспектива у отриманні (зібранні) доказів або перевірці вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Враховуючи специфіку злочинів, що підслідні детективам Національного бюро, з метою посилення інституційних можливостей вказаного правоохоронного органу у протидії корупційним правопорушеннями, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на наш погляд, доцільно прийняти Проект Закону № 4812 та частину четверту статті 263 КПК України після слів «Національної поліції,» доповнити словами «Національного антикорупційного бюро України».

Потребує також нормативного удосконалення процедура застосування інституту негласних слідчих (розшукових) дій стосовно народних депутатів України. Зокрема, враховуючи, що народних депутатів України законодавчо віднесено до осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження, з метою забезпечення їх прав і свобод, застосування негласних слідчих (розшукових) дій стосовних останніх можливо здійснювати на підставі відповідного клопотання Генерального прокурора України (виконувача

обов'язків), його заступника, керівника регіональної прокуратури. Ці зміни, сприятимуть приведенню такої процедури у відповідність до загальних засад кримінального судочинства, насамперед рівності перед законом і судом та дасть можливість більш широкого практичного застосування інституту негласних слідчих (розшукових) дій, у тому числі під час розслідування злочинів, підслідних Національному бюро.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА, АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Запотоцький А.П., кандидат юридичних наук, здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування НАВС.

Сучасний етап економічного розвитку України характеризується не лише збільшенням обсягу будівництва різних об'єктів, що, з одного боку, є невід'ємним елементом розвитку країни, підвищення добробуту населення, стабілізації та зростання промислового і сільськогосподарського виробництва, але й загальним зростанням рівня злочинності у досліджуваній сфері. Обумовлено це насамперед тим, що сфера будівництва традиційно пов'язана з великим обігом матеріальних цінностей та грошових коштів, а тому є привабливою для кримінально орієнтованих осіб, які здійснюють корисливі злочини, переважно різного роду викрадення, привласнення чи розтрати. Треба відзначити, що саме подібні розкрадання завдають найбільшої шкоди.

Подібного роду злочини, вчинені в сфері будівництва, становлять серйозну небезпеку для суспільства, оскільки матеріальна шкода, заподіяна внаслідок злочинних посягань у будівельній сфері, ускладнює вирішення економічних і соціальних задач.

Таким чином, головною умовою результативної боротьби із кримінальними правопорушеннями у сфері будівництва є наукове та методичне забезпечення виявлення і розслідування кожного суспільно небезпечного діяння, що передбачає дослідження специфічних особливостей роботи працівників органів досудового розслідування.

Тому насамперед слідчий з метою ефективної організації своєї діяльності у рамках роботи із кримінальними провадженнями стосовно привласнення, розтрати майна у сфері будівництва, або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, повинен ознайомитись із нормативною базою, яка регламентує функціонування відповідної галузі в цілому та порядок виконання окремих процесів у рамках яких було вчинено кримінальне правопорушення зокрема.

Так, першочергово, досліджуючи усі обставини вчиненого злочину, слідчий повинен звернути увагу на спосіб вчинення привласнення, розтрати майна у сфері будівництва, або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем суб'єктом злочину. Так, наприклад, вказана категорія правопорушень може бути вчинена шляхом: укладення фіктивних договорів субпідряду, їх умисного підписання з метою незаконного перерахування грошових коштів; складенням фіктивних актів приймання виконаних будівельних робіт з метою незаконного перерахування грошових коштів форми КБ-2В; службового підроблення актів приймання виконаних будівельних робіт шляхом видачі завідомо неправдивих офіційних документів тощо.

Окрім того, з метою отримання максимально можливої кількості доказової інформації в рамках проведення слідчих (розшукових) дій, необхідно провести наступні заходи: внутрішній аудит (готується висновок аудиторського звіту за результатами внутрішнього аудиту окремих питань фінансово-господарської діяльності установи, організації тощо); огляд виписки по особовим рахункам; огляд роздруківок банкових операцій; огляд акту ревізії фінансово-господарської діяльності об'єкта де вчинено злочин; огляд копій документів; огляд договорів підряду; здійснити вивчення локальної смети, відповідно до якої встановлюється сума будівельних

робіт; договорів підяду, відповідно до умов якого підрядчик зобов'язаний виконувати роботи в розмірі підсумкової вартості та у відповідні строки, що встановлені графіком виконання робіт, складеним підрядником до початку виконання робіт; виконувати роботи у відповідності з кошторисною документацією, будівельними нормами і правилами, графіком виконання робіт; вивчення платіжних доручень, за якими перераховуються грошові кошти у якості розрахунку за виконані роботи. Вказаний перелік заходів, що можуть бути проведені в рамках слідчих (розшукових) дій не є вичерпним, однак враховуючи судову практику та результати проведених нами досліджень, саме перелічені попередньо заходи є найбільш затребуваними під час розкриття та розслідування даної категорії кримінальних правопорушень.

Варто пам'ятати, що під час роботи із досліджуваною категорією кримінальних проваджень, слідчий може витребувати від установ, службові особи яких підозрюються у вчиненні привласнення, розтрата майна у сфері будівництва, або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем: правовстановлюючі документи; організаційну документацію; податкову документацію та бухгалтерську звітність; реєстр бухгалтерського обліку; оборотно-сальдові відомості; реєстри синтетичного і аналітичного обліку по всіх використовуваних рахунках бухгалтерського обліку за певний період; податкові реєстри; звітність по страховим внескам до позабюджетних фондів; документи по роботі з податковою інспекцією; документи з розрахунків з підзвітними особами, в т.ч. авансові рахунки; документи з обліку праці та заробітної плати; реєстри обліку отриманих і виданих податкових накладних; касові документи; виписки з банку по розрахункових рахунках; документи від постачальників – прибуткові накладні; акти виконаних робіт, в т.ч. документи від покупців; договори з постачальниками, покупцями та іншими контрагентами; акти на списання матеріальних цінностей; первинні документи з обліку нематеріальних активів; журнал обліку виданих довіреностей та інше.

Таким чином в рамках проведеного дослідження можна дійти висновку, що виявлення фактів привласнення, розтрати майна у сфері будівництва, або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем потребує значних зусиль зі сторони працівників слідчих підрозділів правоохоронних органів, оскільки сфера будівництва являє собою надзвичайно специфічну діяльність, яка охоплює широке коло праввідносин, що супроводжується не менш значним обсягом документообігу. Це в свою чергу потребує належної організації роботи слідчого, який повинен чітко розуміти які слідчі (розшукові) дії повинні бути проведені першочергово, а також яка інформація та з яких джерел повинна бути оперативно отримана з метою належного збирання доказів у кримінальному провадженні стосовно фактів привласнення, розтрати майна у сфері будівництва, або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЗАКОННІСТЮ Й ОБҐРУНТОВАНІСТЮ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ОРГАНАМИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Ігнатюк О.В., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування НАВС, кандидат юридичних наук.

Реалізуючи функції щодо забезпечення суспільного порядку та протидії правопорушенням, держава вправі вимагати від громадян поведінки, яка б відповідала вимогам, зафіксованим у нормах права. Право, на думку окремих вчених, це такий нормативно-ціннісний регулятор, який потребує певної сторонньої підтримки, вимагає силових методів гарантування, тобто застосування сили, здатної впливати на волю людей, перебороти їх опір і домогтися фактичної його реалізації [1, с. 71-72.].

Варто зупинитися й організаційно-процедурних засадах діяльності слідчого судді щодо надання відповідних дозволів. На нашу думку, з огляду на потенційну можливість зловживань при проведенні негласних слідчих дій, визначення порядку надання дозволу є чи не найважливішим моментом у пізнанні правозахисної спрямованості судового контролю, оскільки «зловживання владою можливо обмежити лише в тому випадку, якщо владний примус здійснюється не просто згідно закону, а в межах чітко регламентованої законом безпристрасної процедури» [2, с. 174]. У новому КПК України процедурні засади надання судового дозволу регламентовано ст.ст. 246-249, отже спробуємо проаналізувати ці положення.

Для зручності дослідження порядку надання судового дозволу умовно розділимо цю процедуру на три етапи: 1) підготовка документів для отримання дозволу та їх внесення на розгляд слідчому судді; 2) розгляд зазначених документів слідчим суддею; 3) винесення судом рішення на підставі розгляду клопотання про надання відповідного дозволу або відмову в цьому.

Так, на *першому етапі*, згідно встановленого КПК порядку, прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл у порядку, передбаченому статтями ст.ст. 246, 248, 249 КПК. Належним чином складене клопотання подається до Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя.

З позиції внутрішнього змісту клопотання має містити такі відомості: 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; 2) короткий виклад обставин злочину, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; 3) правова кваліфікація злочину із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України; 4) відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію; 5) обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні

злочину; 6) вид негласної слідчої (розшукової) дії та обґрунтування строку її проведення; 7) обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб; 8) відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо; 9) обґрунтування можливості отримання під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії доказів, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які його вчинили.

До клопотання слідчого, прокурора додається також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, у рамках якого подається клопотання.

Характерними рисами *другого етапу*, а саме безпосереднього розгляду внесеного клопотання, є наступне:

а) розгляд клопотань здійснюється головою чи за його визначенням іншим суддею Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування (ст. 247 КПК);

б) слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин з моменту його отримання. Розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка подала клопотання (ст. 248 КПК).

На *третьому етапі* слідчий суддя постановляє ухвалу про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що: а) вчинений злочин відповідної тяжкості; б) під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве

значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин.

Надаючи дозвіл на проведення зазначених дій, слідчий суддя повинен одержати достатні знання про певні обставини, що свідчать про необхідність його проведення, за умов вичерпання інших, не пов'язаних з обмеженням прав громадян, можливостей задокументувати протиправну діяльність. При цьому властивість знань, що лежать в основі судового дозволу на проведення негласних слідчих дій, як окремого виду судового рішення, повинна характеризуватися наступними ознаками: вибірковістю, обґрунтованістю, сукупністю досліджених даних, що свідчать про необхідність проведення даних дій; системністю; достатністю для винесення законного й обґрунтованого рішення [3].

Вибірковість полягає в тому, що при прийнятті рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії не потрібно, щоб слідчий суддя обґрунтовував своє рішення на представлених слідчим даних, що комплексно розкривають сутність досліджуваної події чи поведінки контрольованої особи, оскільки це недосяжно на даній стадії. Але в той же час уявляється необхідним володіння певною сукупністю фрагментарних знань, що дозволяють сформулювати у слідчого судді переконання про необхідність проведення негласних слідчих (розшукових) дій досліджуваного виду.

Характеризуючи обґрунтованість, достатність і сукупність досліджених даних як властивостей знання, що лежить в основі рішення слідчого судді про надання дозволу на здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, слід зазначити, що закон не розкриває вимоги достатності й обґрунтованості, надаючи тим самим дискреційні повноваження слідчим суддям у вирішенні цих питань.

Обґрунтованість рішення слідчого судді про надання дозволу полягає в усвідомленні сукупності представлених даних, які надають підставу хоча б підозрювати, що в діяннях особи, у

відношенні якої планується проведення негласної слідчої дії, містяться ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Підозра при цьому ґрунтується на фактичних даних, що з достатнім ступенем імовірності дозволяють констатувати або прогнозувати протиправну поведінку контрольованої особи.

В іншому випадку, за умов відсутності у слідчого судді переконання щодо потреби проведення негласної слідчої (розшукової) дії, слідчий суддя відмовляє у наданні відповідного дозволу. Постановлення слідчим суддею ухвали про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не перешкоджає повторному зверненню з новим клопотанням про надання такого дозволу.

Ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень, а також містити відомості про: 1) прокурора, слідчого, який звернувся з клопотанням; 2) злочин, у зв'язку із досудовим розслідуванням якого постановляється ухвала; 3) особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію; 4) вид негласної слідчої (розшукової) дії та відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо; 5) строк дії ухвали [4].

Прискіпливої уваги заслуговують також питання визначення тих видів обмежень конституційних прав і свобод людини та громадянина, які можуть застосовуватися до постанови відповідної ухвали слідчого судді (в умовах цейтноту). Справа в тому, що КПК містить суперечливі вказівки щодо можливості застосування вказаних обмежень. Так, ст. 250 КПК встановлює, що у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини КК України, негласні слідчі

(розшукові) дії можуть бути застосовані до постановлення ухвали слідчого судді у випадках, передбачених КПК, за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. Натомість ст. 258 КПК встановлює, що ніхто не може зазнавати втручання у приватне спілкування без ухвали слідчого судді. Отже, виникає дилема: якими правилами керуватися, чи допускається, наприклад, втручання у приватне спілкування до постановлення відповідної ухвали слідчого судді? Відповідь на це питання знаходиться у площині загальноправового принципу *lex specialis derogat generali*, запозиченого ще з римського права багатьма правовими системами романо-германської сім'ї.

Сутність цього принципу полягає в тому, що в умовах конкуренції загального (*generalis*) та спеціального (*specialis*) правила, пріоритет у правозастосуванні має надаватися саме спеціальному правилу. При цьому загальними правилами зазвичай вважаються норми, що регулюють певний вид суспільних відносин, а спеціальними – підвид у межах цього виду.

Отже, щодо втручання у приватне спілкування та його різновидів має застосуватися спеціальна норма, тобто ст. 258 КПК України. Виходячи з норм КПК України проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді дозволяється лише відносно таких дій: установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою (ст. 269) [4].

В цілому ж, розгляд повноважень слідчого судді щодо надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій дозволяє стверджувати, що судовий контроль має своєю метою захист прав та свобод громадян, який досягається попередженням необґрунтованих обмежень у сфері кримінального судочинства.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С.С. Философия права. – М.: НОРМА, 1997. – С. 71-72.

2. Четвернин В.А. Введение в курс общей теории права и государства. – М., 2003. – С. 174.

3. Грошевой Ю.М. Сущность судебных решений в советском уголовном процессе. – Х., 1979. – С.21.

4. Бараненко Б.І. Негласні слідчі (розшукові) дії та особливості їх проведення оперативними підрозділами органів внутрішніх справ: навчально-практичний посібник / Б.І. Бараненко, О.В. Бочковий, К.А. Гусева та ін. ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. – 416 с.

СПІВВІДНОШЕННЯ Й ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ВИЯВЛЕННІ Й РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Ієрусалимов І.О., професор кафедри досудового розслідування ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Діяльність оперативних підрозділів по виявленню злочинів носить об'єктивно розвідувальний характер. В такому випадку оперативна інформація є різновидом розвідувальної інформації. Тут можна дотримуватися термінології, яка використовується в розвідці й розвідувальної діяльності спецслужб. *Розвідка* – це процес, при якому інформація надходить, перевіряється й стає доступною для державних службовців. Інформацією називаються сирі дані з будь-якого джерела, які можуть бути уривчастими, суперечливими, недостовірними, двозначними, такими, що вводять в оману або невірними. *Дані розвідки* – це інформація, яка була зібрана, об'єднана, оцінена, проаналізована й інтерпретована. *Кінцеві дані розвідки* – це кінцевий результат розвідки, готовий до отримання відповідним суб'єктом для прийняття політичного рішення. Трьома типами кінцевих даних розвідки є наступні: основні, поточні і оцінні. Основні дані розвідки забезпечують

базовий і фактичний матеріал по конкретній країні або проблемі. Поточні дані розвідки повідомляють про нові зміни. Оцінні дані розвідки дозволяють судити про можливі наслідки. Ці три типи доповнюють один одного: *основні дані розвідки* – це фундамент, на якому будуються інші дані; поточні дані розвідки дозволяють переглядати уявлення про країну й давати рекомендації зі збору основних і поточних даних розвідки [1, с. 3].

Виходячи з аналогії наведених понять можна стверджувати, що оперативна інформація є первинною інформацією, при отриманні якої оперативний підрозділ починає її перевірку, аналіз, оцінку, зіставлення з інформацією, отриманою з інших джерел. Наприклад, у випадку підтвердження отриманого агентурного повідомлення оперативний співробітник ухвалює рішення щодо заведення оперативного обліку й проведення оперативної розробки. Якість розробки і її результат будуть залежати від надійності й професіоналізму агента, професіоналізму оперативного співробітника й застосованого їм комплексу оперативно-розшукових заходів, спрямованих на виявлення злочину й одержання доказів, які повинні бути вже закладені в результатах проведених їм оперативно-розшукових заходів.

Надалі вони повинні одержати криміналістичну оцінку з урахуванням методики доказування по даних злочинах. У цей час дві юридичні науки - криміналістика й оперативно-розшукова діяльність – існують самостійно. Це цілком обґрунтовано, але дане положення не повинне породжувати антагонізм цих наук, зводиться до суперечки: яка з них важливіше в розробці наукових положень про боротьбу зі злочинністю. Разом з тим при розробці наукової теорії комплексної криміналістичної методики й оперативно-розшукового забезпечення виявлення й розслідування злочинів, як ні в який інший, прослідковується істотне значення співвідношення й взаємодії оперативно-розшукової й криміналістичної діяльності. Це дає можливість говорити про оперативно-розшукову криміналістику, що знаходиться на перехресті слідчої криміналістики й теорії оперативно-

розшукової діяльності, а її рекомендації підтверджується практикою виявлення й розслідування злочинів [2, с. 27].

На наш погляд, саме оперативно-розшукова криміналістика є основою наукового забезпечення проведення негласних слідчих(розшукових) дій та детективної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Географический справочник ЦРУ / Под ред. К. Жвакина; пер. с англ. В. Харитонов. Екатеринбург, 2005. С. 3.

2. Ларин А. М. Криминалистика и паракриминалистика: Науч.-практ. и учеб. пособие / Ларин А. М. - М., 1996. С. 27.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОСВІДУВАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ПРИ ПРОВЕДЕННІ СПОРТИВНО-МАСОВИХ ЗАХОДІВ

Ілляшенко О.В., заступник начальника Управління запобігання корупції та проведення люстрації Національної поліції України. кандидат юридичних наук.

Кононенко Н.О., кандидат юридичних наук, Головне управління Національної поліції в Київській області.

Дзюба О.О. курсант 313 навчальної групи ННІ № 1 НАВС.

Згідно з ч. 1 ст. 241 КПК України «слідчий, прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу». Тому далі доречно розглянути тактику проведення освідування під час розслідуванні хуліганства, вчиненого при проведенні спортивно-масових заходів [1, 161].

Загалом, освідування деякі вчені характеризують як самостійну слідчу (розшукову) дію, що проводиться або безпосередньо слідчим, або (за його дорученням) лікарем і спрямовану на безпосереднє обстеження тіла людини з метою виявлення і фіксації слідів злочину, особливих прикмет та ознак функціонального й анатомічного характеру [2, 124]. Тому, на нашу думку, освідування – це слідча (розшукова) дія, що полягає в огляді живих осіб для з'ясування питань, що мають значення для кримінального провадження. Адже встановлення наявності чи відсутності стану сп'яніння є однією з обставин, що підлягає доказуванню та яку необхідно з'ясувати під час розслідування досліджуваної категорії проваджень.

Тобто це одна з найбільш поширених слідчих (розшукових) дій при розслідуванні хуліганства, вчиненого у зв'язку з проведенням спортивно-масових заходів. Тому до об'єктів освідування потрібно віднести:

- підозрюваного, на тілі якого можуть бути особливі прикмети (наприклад, родимки, татуювання, родимі плями, шрами), сліди боротьби, поранення, а також інші ознаки;

- потерпілого, на тілі якого можуть бути різні тілесні ушкодження і сліди кримінального правопорушення (крові, сечі, інші речові докази біологічного походження);

- свідка, на тілі якого можуть бути сліди, які мають відношення до вчинення хуліганства.

Також потрібно відмітити, що освідування для встановлення наявності певних тілесних ушкоджень повинно проводитись негайно після встановлення особи, що йому підлягає. Адже судово-медична експертиза, що може бути проведена пізніше, не завжди може його замінити.

З цього приводу В. С. Бурданова і Л. М. Нікітін відмічають, що в тих випадках, коли вона проводиться через декілька днів чи тижнів, незначні подряпини, синці за цей час зникають, а в медичних документах містяться дані лише про ті тілесні ушкодження, щодо яких проводилось лікування, і відсутні записи про незначні тілесні

ушкодження [3, 33]. Ці незначні тілесні ушкодження, що мають здатність швидко зникати, не залишаючи слідів, можуть бути втрачені для подальшого їх використання як доказів. Тобто ознаки слідів на тілі з часом змінюються і, в деяких випадках, неможливо встановити, хто із учасників події був правопорушником. Все це вказує на необхідність термінового проведення освідування на початковому етапі розслідування хуліганства, вчиненого у зв'язку з проведенням спортивно-масових заходів.

Як бачимо однією з особливостей проведення освідування є те, що це одна з тих слідчих (розшукових) дій, які можуть проводитися за участю спеціаліста. Так, відповідно до ч. 2 ст. 241 КПК України «освідування здійснюється на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря. Освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі, за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, яка освідується. Слідчий, прокурор не вправі бути присутнім при освідуванні особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю оголювати особу, що підлягає освідуванню».

При огляді тіла живої особи судово-медичний експерт або лікар звертає увагу слідчого на такі особливості, які не були помічені ним (наприклад, на незначний рубець або пігментовану ділянку шкіри, які могли бути наслідком видалення якої-небудь особливої прикмети); дає характеристику наявних на тілі ушкоджень; допомагає правильно описати виявлені ушкодження, точно вказавши їх локалізацію у відповідності з анатомічними даними про будову тіла людини; допомагає визначити форму ушкодження, його розміри, властивості, колір, здійснює дії, безпосередньо спрямовані на вилучення виявлених слідів злочину (крові, сперми тощо); консультує слідчого про обставини, які ним спостерігаються з точки зору медичних знань, роз'яснює причини і наслідки виявлених ушкоджень та інших слідів злочину, а також деяких видів особливих прикмет, висловлює припущення про час, механізм виникнення виявлених слідів, а також про можливе розташування потерпілого і злочинця в момент утворення

на тілі обстежуваної особи тих чи інших ушкоджень; висловлює міркування про ті сліди і ушкодження, які можуть бути виявлені на тілі інших учасників злочину або на місці події [4].

В той же час слід відмітити, що зазначені спеціалісти самостійного письмового висновку за наслідками дослідження під час вказаної слідчої (розшукової) дії не дають. Але самі результати освідування (протокол, документація та об'єкти біологічного походження) можуть бути використані під час призначення та проведення судових експертиз.

Освідування також проводиться з метою виявлення на відкритих шкірних покривів підозрюваного різного роду речовин, часточки яких можуть осісти на ньому під час вчинення хуліганських дій (хімічні речовини з фаєрів, залишки фарби чи лаку, що використовувались для нецензурних написів).

Можливість примусового освідування підозрюваного є спірною у правоохоронній практиці. З одного боку, підозрюваний у більшості випадків не зацікавлений добровільно бути об'єктом даної слідчої (розшукової) дії. Адже на його тілі можуть бути виявлені сліди кримінального правопорушення або особливі прикмети, що мають значення для його розкриття.

Також є проблематичним примусове застосування цієї процесуальної дії щодо потерпілого. Адже, хоча потерпілі, як правило, зацікавлені у швидкому розкритті кримінального правопорушення і, здебільшого, добровільно погоджуються на освідування. В той же час, потерпілий повинен співпрацювати зі слідством. Адже він зазнав шкоди від кримінального правопорушення і звернувся за допомогою до уповноважених органів з метою поновлення порушених прав. Тому дана особа повинна надавати працівникам правоохоронних органів повну і об'єктивну інформацію стосовно обставин хуліганства і особи правопорушника.

Потерпілий не повинен перешкоджати розслідуванню приховуванням слідів, що залишилися на його тілі, а також інших важливих для провадження обставин. Потрібно спробувати роз'яснити

йому значення даної слідчої (розшукової) дії для притягнення винного до відповідальності.

Підсумовуючи, зазначимо, що освідування є обов'язковою слідчою (розшуковою) дією на початковому етапі розслідування хуліганства, вчиненого у зв'язку з проведенням спортивно-масових заходів. Вона полягає в огляді живих осіб для з'ясування питань, що мають значення для кримінального провадження. В досліджуваній категорії кримінальних проваджень освідуванню можуть підлягати як підозрюваний, так і потерпілі зі свідками.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с.

2. Андреев И. С. Криминалистика: учеб. пособие / И. С. Андреев, Г. И. Грамович, Н. И. Порубов; под ред. Н. И. Порубова. – Мн.: Выш. шк., 1997. – 344 с.

3. Бурданова В. С. Расследование умышленного причинения вреда здоровью. – Изд. 3-е, испр. и доп. / В. С. Бурданова, Л. Н. Никитин. – СПб., 2000. – 72 с.

4. Торбин Ю. К. Уголовно-процессуальные и криминалистические проблемы освидетельствования [Электронный ресурс] / Ю. К. Торбин // Черные дыры в Российском Законодательстве – 2003. – № 2. – Режим доступа: <http://www.kpress.ru/bh/2003/2/torbin2/torbin2.asp>

СИНДРОМ «ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРЯННЯ» У ПРАЦІВНИКІВ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Искра М.О., здобувач ступеня вищої освіти магістр ННІ №1 НАВС.

Науковий керівник: **Варлакова Є.О.**, доцент кафедри юридичної психології, кандидат психологічних наук.

Одним з найбільш актуальних завдань сьогодення є збереження психічного здоров'я та підтримання психологічного благополуччя працівників правоохоронних органів, діяльність яких здійснюється під впливом особливих психологічних, соціальних і правових умов, характеризується низкою специфічних особливостей, в тому числі екстремальністю. Це вимагає від них підвищеної відповідальності за вчинені дії, зумовлює зростання рівня зовнішнього та внутрішнього контролю за виконанням професійних обов'язків та часто провокує виникнення у них нервово-психічних перевантажень, станів психічної напруженості, емоційного вигорання.

Емоційне вигорання — це синдром, що розвивається на основі безперервного впливу на людину стресових ситуацій і призводить до інтелектуальної, душевної і фізичної перевтоми та виснаження. Термін "емоційне вигорання" не відноситься до чітко визначених понять в системі психологічних знань. Існують різні визначення поняття "вигорання", однак в загальному вигляді воно розглядається як довготривала стресова реакція або синдром, що виникає в результаті тривалих професійних стресів середньої інтенсивності.

Виділяють три моделі психічного "вигорання". Згідно першої моделі, "вигорання" - це стан фізичного та психічного виснаження, викликаного тривалим перебуванням в емоційно перевантажених ситуаціях. Дане трактування близьке до розуміння "вигорання" як синдрому хронічної втомленості.

Друга модель належить голландським дослідникам. Вони розглядають "вигорання" як двомірний конструкт, що складається з емоційного виснаження і деперсоналізації. Остання проявляється у

зміні відносин або до себе, або до інших (учнів, колег). Найбільш розповсюдженою є третя модель синдрому "вигоряння" американських дослідників К. Маслам і С. Джексон. Згідно даної моделі "вигоряння" розуміється як синдром емоційного виснаження, деперсоналізації і редукції особистих досягнень. Емоційне виснаження розглядається як основна складова професійного "вигоряння" і проявляється у пониженні емоційного фону, байдужості або емоційній перенасиченості.

Синдром "професійного вигоряння" - один із проявів стресу, з яким стикаються працівники правоохоронних органів у власній професійній діяльності. Сама сутність роботи слідчого вже припускає комплекс негативних емоцій. Проведення ряду слідчих дій з учасниками злочину припускає сильні енергетичні, емоційні й психологічні витрати слідчого. Крім цього на слідчого може спричинити вплив злочинне угруповання. Для успішного виконання необхідних професійних дій від працівника слідчих органів потрібна наявність у нього високого рівня стресостійкості та розвинені здатності саморегуляції психічного стану. Отже, постійний контакт з криміногенним контингентом може також виступати в якості сильного стресового фактору.

Постійний контроль вищих органів і недостатнє матеріально-технічне забезпечення робочого місця як негативні фактори в сукупності спричиняють психологічне виснаження працівників слідчих, викликаючи в них певні симптоми, характерні для нервово-психічної напруги.

Серед факторів, що викликають у слідчих нервово-психічну напругу виділяють:

1. Постійний контакт із криміногенним контингентом;
2. Ненормований робочий день;
3. Обмеженість часу для розкриття злочину;
4. Постійний контроль або оцінка з боку вищих органів і громадськості;
5. Недостатнє технічне й матеріальне забезпечення місця роботи.

Одна із самих вагомих причин, що спричиняє виникнення нервово-психічної напруги працівника слідчих органів, є ненормований робочий день.

Профілактика синдрому “професійного вигорання” повинна охоплювати широкий спектр заходів: з одного боку, тих, що, пом’якшують дію організаційних стрес-факторів, а з іншого – тих, що дозволяють активізувати особисті ресурси персоналу, щоб ефективно долати негативні наслідки професійних і організаційних стресів.

ДЕЯКІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ СУБ’ЄКТАМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ

Калюк О.М., кандидат юридичних наук, доцент заступник директора ННІ №1 НАВС.

Як свідчить аналіз практики викриттю будь-якого кримінального правопорушення передуюче отримання інформації, її вивчення та оцінка. На сьогодні порядок і процедура отримання інформації правоохоронними органами передбачена Законами України, «Про оперативно-розшукову діяльність», «Національну поліцію України» та іншими нормативно-правовими актами. Незважаючи на нібито визначенні положення законодавчих актів у практичній діяльності не завжди такі норми працюють ефективно. Отже, існують проблемні питання при отриманні інформації від державних органів та суб’єктів господарювання на стадії вивчення попередньої інформації (заяви, звернення тощо) до внесення відомостей до ЄРДР. Все частіше відмовляють у наданні інформації центральні органи влади та підпорядковані їм підприємства.

Так у відповідності до вимог ст. 27 даного Закону «...Поліція має безпосередній оперативний доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади».

Проте, вказаним законом чітко не визначено повноваження поліції та обов'язковість дії суб'єктів господарювання при отриманні запитів про надання інформації, що може стати перепорою у виконанні поліцією своїх функцій.

В умовах сьогодення для кожного оперативного працівника постає актуальне питання шляхів та способів отримання в установленому законом порядку інформації, зокрема при проведенні заходів в рамках оперативно-розшукової справи у відповідності до вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

При документуванні злочинів пов'язаних із розкраданням бюджетних коштів перш за все виникає потреба у отриманні інформації про рух коштів по розрахунковим рахункам суб'єктів господарювання, які отримали бюджетне фінансування і мають певні зобов'язання перед державою в особі замовника.

Так, п. 4 ч. 1 ст. 8, ст. 9, ч. 1 ст. 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» працівникам оперативних підрозділів надається право ознайомлюватись з документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, вивчати їх, виготовляти копії таких документів, а з дозволу слідчого судді в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України - витребувати документи та дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, із залишенням копій таких документів та опису вилучених документів особам, в яких вони витребувані, та забезпеченням їх збереження і повернення в установленому порядку.

Відповідно до положень ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» відомості про рух коштів по розрахунковим рахункам суб'єкта господарювання становлять банківську таємницю, яку банк зобов'язаний зберігати. Статтею 62 вказаного Закону,

передбачено розкриття банківської таємниці на письмову вимогу МВС або за рішенням суду.

Проте, у практичній діяльності така норма закону не працює.

По перше, відповідно до вимог ч. 2 ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» вимога відповідного державного органу на отримання інформації, яка містить банківську таємницю, повинна містити посилання на норми закону, відповідно до яких державний орган має право на отримання такої інформації. У разі проведення оперативно-розшукових заходів, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про ОРД», передбачено отримання дозволу суду.

По друге, для отримання рішення суду на розкриття банківської таємниці, оперативному підрозділу необхідно вказати норму закону, яка визначає порядок розгляду клопотань Національної поліції в рамках ОРС. На сьогодні порядок розгляду клопотань та винесення рішень у місцевих та апеляційних судах не визначено. Суди у своїй діяльності керуються лише нормами Кримінального процесуального кодексу, які неможливо застосувати при проведенні ОРД.

Підсумовуючи сказане нами пропонується: Ініціювати внесення до ч. 1 ст. 27 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» доповнень наступного змісту «Розглядає клопотання підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність».

Іншою проблемою яка є на сьогодні це не врегульоване питання взаємодії правоохоронних органів з міжнародними інституціями до моменту відкриття кримінального провадження. Так, розділом IX Кримінального процесуального кодексу України «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» визначено порядок обміну інформацією лише в рамках кримінального провадження. Проте питання отримання інформації до відкриття ЄРДР залишається не вирішеним. Одним із способів врегулювання прогалин у законодавстві є укладання меморандумів про партнерство між Національною поліцією України та представниками міжнародних організацій, зокрема з Європейським бюро по боротьби з шахрайством

(ОЛАФ), Ради Бізнес-Омбудсмена, Європейським департаментом Міжнародного валютного фонду, ОБСЄ, ООН, НАТО та іншими, якими би передбачалось безпосереднє отримання відомостей, таким чином уникаючи бюрократичних процедур оформлення міжнародних доручень за участю Генеральної прокуратури України. За попередніми перемовинами представники міжнародних організацій зацікавлені у спрощенні бюрократичних чинників та готові до безпосереднього контакту.

КОМПОНЕНТИ АНАЛІЗУ РИЗИКІВ В СИСТЕМІ АНАЛІТИЧНОЇ РОЗВІДКИ

Кардашевський Ю.Р., аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

Сучасна правоохоронна діяльність переживає період значних змін як в оперативній тактиці, так і в організаційних структурах. Упроваджуються нові ідеї щодо скорочення злочинності й зміни стратегій короткострокової та довгострокової політики. Найбільш поширеною з нинішніх змін у філософії протидії злочинності та правоохоронної практики є так звана «поліцейська діяльність керована аналітичною розвідкою». В поліцейській лексикон цей термін вперше увійшов в Великобританії в 90-х роках як Intelligence-led policing (ILP)[1].

В основі Intelligence-led policing є застосування кримінального розвідувального аналізу в якості об'єктивного інструменту прийняття рішень з метою сприяння скороченню і запобіганню злочинності за допомогою ефективних стратегій правоохоронної діяльності та проектів зовнішнього партнерства, створених на цій основі доказової бази.

Аналітична розвідувальна діяльність перебуває в центрі аналізу ризиків злочинності, визначаючи цей процес як будь-яку інформацію, одержану або створену, що відноситься до одного з компонентів ризику, тобто пов'язану із загрозою, вразливістю або впливом. Таким чином, процес структурованої аналітичної розвідки, що включає в себе елементи збору, аналізу та поширення використаної інформації, буде основою оцінювання загрози, вразливості та наслідків.

Процес структурованої аналітичної розвідки також може мати назву розвідувальний цикл, тобто є визначений цикл, який забезпечує ефективність діяльності правоохоронних органів.

Метою при проведенні аналізу ризиків є: оцінювання ризиків; оцінювання будь-яких невизначеностей в певних вимірах і визначення інформаційних прогалин; надання рекомендацій щодо пріоритетів та існування загроз; сприяння профілактиці, на основі аналізу звітів після інциденту; представлення цієї інформації особам, які приймають рішення та вживають відповідних заходів на основі аналізу.

Ризик в контексті протидії злочинності, таким чином, може розглядатися як наявність трьох компонентів: загроза, що оцінюватиметься з точки зору величини та ймовірності; вразливість до загрози або, іншими словами, рівень та ефективність реагування на загрозу; і вплив — іншими словами, ефект при виникненні загрози у сфері безпеки щодо протидії злочинності, а також соціальні наслідки тощо. Таким чином, аналіз ризиків визначається як систематичне вивчення загроз, вразливості та наслідків, результати чого записуються у формі оцінки ризиків.

Визначення ризику як функції загрози, вразливості та наслідків з урахуванням обмежень бюджету і ресурсів є прагматичним шляхом структурування інформації щодо ризику. Існують різні способи поєднання загроз, вразливості та наслідків. Ці три компоненти не є

ізольованими і не підлягають оцінці в жорсткій послідовності. Скоріше, кожен компонент розглядається під іншим кутом вивчення ризику, оцінка одного компонента надає матеріали та ідеї для оцінки двох інших компонентів.

Рівень ризику може бути визначено за допомогою математичної формули, включаючи вимірювання загроз, вразливості та наслідків. Однак результати вимірювання, що застосовуються для оцінювання загроз, вразливості та наслідків, можуть бути грубими, спрощеними і вводити в оману. Кількісне вираження ризику, швидше за все, призведе до спотворення точності прийняття рішень відповідними особами. Кількісні оцінки рівнів ризику будуть застосовуватися лише в окремих випадках, коли є великий обсяг даних, і висновки можна перевірити з плином часу.

У більшості випадків рекомендується покладатися на якісне оцінювання і класифікацію ризиків за категоріями важливості. Аналітик зобов'язаний обрати кількість рівнів ризику та задокументувати свої міркування щодо ризику.

При оцінюванні ризиків висновки аналітика щодо виявлених ризиків можуть бути відображені у структурованому форматі, наприклад, за допомогою таблиці. Такий формат підходить, коли аналізується лише один ризик. У випадку порівняння декількох ризиків, можна представити результати аналізу ризику у вигляді таблиці, яка водночас показує висновки щодо загроз, вразливості та впливу, а також підсумковий рівень ризику.

Виділяють оперативний та стратегічний аналіз ризиків. Хоча немає чітких правил розмежування стратегічної та оперативної оцінки загроз, стратегічний аналіз ризиків часто матиме справу з широким спектром методів роботи та основних типів кордону. Він буде повідомляти стратегічні рішення, що стосуються середньо- і довгострокових пріоритетів організації. Висновки покладатимуться на

фактори за межами кількісних та ймовірнісних моделей.

На оперативні рішення, як правило, впливають збільшені обсяги кількісних даних. Стратегічні рішення, спроектовані на кілька років вперед, як правило, мають більше невизначеностей, в той час як оперативні рішення, які будуть прийняті в більш близькі терміни, матимуть менше невизначеностей. Невизначеність, яка, можливо, існує в системі стратегічних рішень, часто знімається з розгляду при прийнятті оперативного рішення на основі знань, отриманих від попередніх оперативних рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Корыстин А.Е. Интеллектуализация правоохранительной деятельности / О.Е. Корыстин // PublicAdministration :TheoryandPractice. – 2017. – № 3 (59). – С. 127–132.
2. Розвиток національної системи фінансового моніторингу / Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, О. Є. Користін та ін. – К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2013. – 380 с.
3. Гидденс Э. Судьба, риск и безопасность / Э. Гидденс // THESIS. – 1994. – № 5. – С. 107 – 134.
4. Шутаева Е. А. Формирование глобального информационного общества: перспективы Украины / Е. А. Шутаева // Учёные записки. – Симферополь, 2008. – Т. 21, № 1 (60): Экономика. – С. 139 – 145.

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Климчук Ю.О., здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ №1 НАВС.

Науковий керівник: **Омельченко О.Є.**, професор кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук, доцент.

Сьогодні для суспільства досить важливими та значимими проблемами є боротьба з підлітковою злочинністю, пріоритет охорони прав і законних інтересів неповнолітніх у кримінальному процесі. Стан злочинності серед неповнолітніх викликає занепокоєння. Постає гостра необхідність у пошуку нових ефективних засобів попередження їх злочинності, вжиття додаткових заходів котрі б привели до поступового скорочення злочинних проявів серед неповнолітніх.

Значний внесок у вирішення проблем кримінального провадження щодо неповнолітніх зробили такі вчені, як: Г.Н. Ветрова, В.К. Вуколов, О.Х. Галимов, Г.О. Ганова, Н.І. Гуковська, А.І. Долгова, М.О. Карпенко, І.М. Козьяков, М.І. Копетюк, О.О. Левендаренко, Є.Д. Лук'янчиков, К.Б. Мельникова, Г.М. Миньковський, В.А. Панкратов, В.Я. Рибальська, А.Б. Романюк, М.С. Туркот, В.Т. Очередин, Д.П. Письменний, Г.П. Саркисянц, О.Ю. Хахуцяк, Р.С. Холод, А.А. Чувилен, В.В. Шимановський та інші.

Відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства кожна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, повинна нести кримінальну відповідальність.

Однак законодавець залежно від віку поділяє осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння, на кілька категорій і встановлює для них певні процесуальні гарантії з метою захисту їх конституційних прав.

Однією з таких категорій є неповнолітні, які підлягають підвищеному захисту з боку державних органів і посадових осіб. Саме тому кримінальні провадження, в яких беруть участь неповнолітні,

виділяють в окреме провадження, в якому встановлено додаткові процесуальні гарантії захисту їх особистих прав (ст.494 КПК).

Частина 2 ст. 484 КПК передбачає, що кримінальне провадження щодо неповнолітньої особи, у тому числі якщо кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб, хоча б одна з яких є неповнолітньою, здійснюється слідчим, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх.

Досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх має свої виключні особливості.

Так, згідно зі ст. 494 КПК, якщо неповнолітній підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення разом із повнолітнім, повинна бути з'ясована можливість виділення в окреме цього кримінального провадження щодо неповнолітнього під час досудового розслідування.

Кримінальне процесуальне законодавство містить спеціальну норму, що визначає предмет доказування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх (ст. 485 КПК). Положення цієї статті деталізують деякі загальні положення ст. 91 КПК, в якій визначено обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженню щодо неповнолітніх, але жодною мірою не встановлюють і не замінюють їх, як і не створюють якийсь «особливий» предмет доказування.

Згідно зі ст. 485 КПК під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, крім обставин, передбачених ст. 91 КПК, також з'ясовуються:

1. повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути

також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і якою мірою міг керувати ними;

2. ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння;

3. умови життя та виховання неповнолітнього; наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

Враховуючі певні особливості неповнолітніх (психологічні, біологічні та соціальні) законодавство забезпечує їх посилену кримінально-правову охорону, передбачає особливості притягнення їх до відповідальності, призначення покарання і його відбування.

Розглядаючи характерні особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх, можна зробити висновок, що поряд із загальними положеннями, що належать до питань щодо осіб, які вчинили злочин, кримінальний закон передбачає певні особливості проведення досудового розслідування та судового розгляду проваджень про злочини, які вчиняються неповнолітніми. Ці обставини виділено окремою главою, які стосуються предмета доказування у діяннях, що вчиняються даними особами, затримання і взяття під варту, пред'явлення обвинувачення, участь законного представника і допит неповнолітнього обвинуваченого, особливості судового розгляду та ін.

Доцільно було б створити в системі судоустрою України окрему ланку судів, які б розглядали провадження про злочини, вчинені неповнолітніми, та забезпечити їх судьями не тільки з юридичною, але й з педагогічною освітою. Це в свою чергу, надасть можливість кваліфікованіше розглядати провадження даної категорії.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Холод Р.С. Предмет доказування у справах про злочини

неповнолітніх // Вісник Запорізького юридичного інституту. – Запоріжжя, 2003. – № 1. – С. 297 – 304.

4. Кримінальний процес [текст] : підручник. / За заг. ред. В. В. Коваленка, ЛД. Удалової, Д. П. Письменного. – К. : «Центр учбової літератури», 2013.

ЩОДО СПЕЦИФІКИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

Кобець М.В., доцент кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник.

У період становлення української державності одним із головних завдань правоохоронних органів є недопущення загострення криміногенної обстановки та забезпечення публічної безпеки. Проте ситуація у державі залишається складною, глибинні процеси перебудови суспільства на ринкових засадах, а також події на сході України, пов'язані з озброєним конфліктом спричиняють поглиблення криміналізації, що, насамперед, вимагає від правоохоронних органів постійного підвищення рівня професіоналізму. Неабияких масштабів набуло протиправне розповсюдження вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових речовин, що особливо загострює оперативну обстановку.

Успіх розслідування злочинів зазвичай пов'язують із рівня спеціальних знань слідчих та спеціалістів, яких залучають до розслідування таких видів злочинів, а також використання професійних техніко-криміналістичних засобів і методів.

У наукових колах нема стійкого єдиного погляду з питань визначення суб'єкта використання спеціальних знань у слідчих діях по таких справах. Деякі автори, зокрема М.О. Селиванов, В.К. Лисиченко,

В.В. Циркаль, Ю.О. Кукушкин та інші вважають, що головна роль у цьому має належати спеціалістам. Водночас Ф.К. Диденко, В.Ф. Зудін, В.К. Козлов та інші наголошують на необхідності розширення знань та навичок у підготовці слідчих у галузі криміналістичної техніки.

Вирішення цього питання, на нашу думку, визначається специфікою розкриття і розслідування злочинів, вчинюваних із застосуванням вибухових речовин та вибухових пристроїв, яка пов'язана перш за все з вибухонебезпечністю. Тому суперечні питання щодо участі спеціаліста чи слідчого при наявності спеціальних знань, які мають оглядати місце події, визначаються єдиним фактором – наявністю спеціального допуску до робіт з вибухонебезпечними об'єктами.

До розкриття та розслідування кримінальних вибухів зазвичай залучають спеціалістів Департаменту вибухотехнічної служби Національної поліції України, експертів (хіміки) Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, Міністерства юстиції України. У випадках вчинення вибухів, кваліфікованих як терористичний акт, залучають вибухотехніків СБУ, якщо для проведення цих заходів необхідне застосування спеціальних знань, засобів і методів з виявлення та встановлення ознак вибухових речовин і вибухових пристроїв. У деяких випадках залучають спеціалістів із Міністерства оборони України, які мають спеціальні знання з вибухової справи; піротехніків з Міністерства надзвичайних ситуацій України, для розмінування боєприпасів часів Великої вітчизняної війни; спеціалістів із промислового господарства, які мають спеціальні знання з вибухової справи (наприклад, гірничодобувної) та фахівців науково-дослідних установ у цій галузі.

У зв'язку із специфікою розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з вибухами, слідчі не можуть самостійно проводити огляд місця події, зокрема, вести протокольний супровід (графічне зображення обстановки на місці вибуху, визначення епіцентру вибуху тощо) без безпосередньої участі спеціаліста-вибухотехніка. Це пов'язано з небезпекою для осіб під час поводження з

вибухонебезпечними об'єктами і слідами ураження. Обставини, що вибух вже здійснився, не можуть слугувати гарантією відсутності на місці події вибухонебезпечних об'єктів. Небезпекою на місці події можуть бути, так звані, вторинні вибухи.

До причин здійснення вторинних вибухів можна віднести: наявність вибухових пристроїв, що не вибухнули внаслідок будь-яких обставин; наявність вибухових речовин, що можуть бути розкидані вибухом, які при неправильному поводженні з ними, наприклад, наступання ногою може призвести до ініціювання вибуху; утворення газо-, пароповітряних вибухонебезпечних сумішей внаслідок витоку газу, випаровування горючих рідин з пошкоджених вибухом ємностей, трубопроводів тощо; нагрівання герметичних ємностей із газами і рідинами та ін.

Для підтвердження нашої думки щодо безпеки огляду місця, або загрози вибуху розглянемо й інші причини. Інколи злочинці спеціально закладають вибухові пристрої для здійснення так званого тактичного вибуху, наприклад, саморобних мін-пасток. Прикладом такої події є вибух невстановленого вибухового пристрою 7 січня 2005 року на АЗС №5 ТОВ "Нефтек Ойл" по вул. Набережна Перемоги, 10-Д у м. Дніпропетровськ. Під час вибуху була знешкоджена бензоколонка. При огляді місця події був виявлений неспрацьований дистанційно керований саморобний вибуховий пристрій, який знаходився у цистерні з-під бензину, що розміщувався у ґрунті. Від цього пристрою на відстані 15 м у бік зеленої зони простягалися дроти до блоку керування (з'єднання).

Слід зазначити, що безпекою для спеціалістів, що проводять огляд місця події за фактом вибуху, може слугувати слабкість конструкції будівель, в яких вчинений кримінальний вибух. Тому, огляд місця події у процесі розслідування неможливий без попереднього вивчення та застосування елементарних заходів щодо укріплення конструкцій пошкодженої будівлі чи приміщення. Так, наприклад, у 1970 році після спрацювання вибухового пристрою у будівлі математичного факультету університету штату Вісконсин у м.

Медисон (США) спеціалісти ФБР не починали розслідування доти, доки не були побудовані монтажні ліси, які підтримували фасадну стіну будівлі, що відокремилась від неї.

Існує, також, нагальна проблема під час огляду місця події – це погодження дій усіх учасників процесу збирання (виявлення, огляду, фіксації і вилучення) носіїв інформації та процесуального оформлення небезпечних етапів роботи з вибуховими речовинами та вибуховими пристроями. У цьому технологічному ланцюжку беруть участь, як правило, різні за своєю криміналістичною підготовкою суб'єкти. Робота з носіями інформації проводиться у різний час та у різних правових формах. При цьому загальним недоліком є низька інформативність документів, а інколи навіть відсутність у них криміналістично значущої інформації щодо вибухонебезпечних об'єктів. Розв'язанням даної проблеми, вважаємо, передусім, підвищення рівня криміналістичних знань у галузі вибухознавства.

Оскільки у слідчих підрозділах України практично не існує окремої спеціалізації з розслідування кримінальних вибухів, то їх компетентність визначається або досвідом роботи у цій сфері, або взагалі спеціалізацією кримінальному блоку.

Слідчі правоохоронних органів зустрічаються з проблемою відпрацювання методики розслідування цього виду злочинів, а це також пов'язано з недостатньою інформативністю практичних підрозділів щодо існуючих методик. Відсутні ґрунтовні науково-методичні рекомендації стосовно розслідування такого виду злочинів. В Україні у підручниках з криміналістики тільки починає розглядатися цей вид злочину на рівні окремого параграфу чи окремого розділу. Як приклад, це або спільно з іншими розслідуваннями злочинів – "методика розслідування підпалів, злочинних порушень правил пожежної безпеки, а також злочинів, вчинюваних шляхом вибуху", або безпосередньо розслідування даного виду злочинів як "незаконний обіг зброї, боєприпасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв" чи "Криміналістичне дослідження зброї, боєприпасів, вибухових речовин, пристроїв та слідів їх застосування" [1, с.184-210].

З цього приводу такі проблеми є і серед експертів, які беруть участь у вибухотехнічних дослідженнях, зокрема: низький рівень володіння методиками дослідження; невідпрацьованість самих методик і процесу виявлення вибухонебезпечних об'єктів, що у подальшому відбивається на якості збирання доказової бази.

На превеликий жаль, під час напрацювання методичних рекомендацій для практичних підрозділів не враховується динаміка вчинення кримінальних вибухів.

Деякі експерти-вибухотехніки обґрунтовують низький рівень володіння методиками вибухотехнічного дослідження також відсутністю централізованого навчання сучасним експертним можливостям на рівні МВС-Управління Національної поліції.

Список використаних джерел:

1. Берназ В.Д., Салтевський М.В., Іщенко А.В., Кобець М.В. та ін. Криміналістика: [підручник] / За заг. ред. А.Ф. Волобуєва; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2011. – 665 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КІБЕРЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВТРУЧАННЯМ У РОБОТУ БАНКОМАТІВ

Криволапов В.М., ад'юнкт наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ №1 НАВС.

Цього року Всесвітній огляд економічних злочинів робить акцент на зростаючу загрозу кіберзлочинності. У наш час багато людей та організацій використовують різні технології, включаючи Інтернет. Таким чином вони зустрічаються з потенційними ризиками атак шахраїв із будь-якого куточку світу. На фоні таких проблем, як викрадення даних та виток інформації, комп'ютерні віруси та атаки хакерів, особлива увага у нашому огляді

приділяється значущості цього виду економічної злочинності та його впливу на організації в усьому світі.

На сьогодні кримінальні правопорушення у сфері інформаційних технологій - це одна з найдинамічніших груп суспільно небезпечних посягань. Швидко збільшуються показники поширення цих злочинів, а також постійно зростає їх суспільна небезпечність. Це зумовлене прискореним розвитком науки й технологій у сфері комп'ютеризації, а також постійним і стрімким розширенням сфери застосування комп'ютерної техніки.

Сучасний світ практично неможливо уявити без нових інформаційних технологій, в основі яких лежить широке використання комп'ютерної техніки та новітніх засобів комунікацій. Сьогодні комп'ютери впроваджуються в різноманітні галузі людської діяльності. Усі найважливіші функції сучасного суспільства, так чи інакше, пов'язані з комп'ютерами, комп'ютерними мережами і комп'ютерною інформацією. Останнім часом в Україні значно зросла кількість Інтернет користувачів, адже підключення до глобальної мережі стало доступним та зручним. Сьогодні персональний комп'ютер, КПК, мобільний телефон з підключенням до Інтернету сприймається як належне та необхідне. Популярність Інтернету не випадкова, адже він забезпечує цілодобовий доступ до величезної кількості інформації, швидку передачу даних, можливість проведення банківських, торгових, біржових операцій, переказ коштів і багато іншого. Інтернет – це чудовий засіб для зв'язку та спілкування. Для багатьох людей він став цілим світом, віртуальним світом. Як і в реальному світі, так і в віртуальному, де панує комп'ютерна інформація, трапляються, кримінальні правопорушення, кіберзлочини.

Криміналістична особливість кіберзлочинів, що вчиняються шляхом втручання в роботу банкоматів, полягає в тому, що розслідування та розкриття цих злочинів неможливе без застосування та використання комп'ютерних технологій. Це пов'язано з необхідністю відшукування, фіксування, вилучення та

збирання доказів в електронній формі. Також комп'ютерні технології широко використовуються для проведення негласних слідчих(розшукових) дій.

Кіберзлочини можна класифікувати на два види: традиційні злочини, що вчиняються за допомогою комп'ютерних технологій та Інтернету(шахрайство з використанням ЕОМ, незаконне збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю, шляхом несанкціонованого доступу до комп'ютерної інформації і т.д.), та нові злочини, що стали можливі завдяки новітнім комп'ютерним технологіям (злочини передбачені Розділом XVI Кримінального кодексу України). Найчастіше з використанням комп'ютера та Інтернету вчиняються такі традиційні злочини: порушення авторського права і суміжних прав(ст. 176); шахрайство (ст. 190); незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200); ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)(ст. 212); ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів (ст. 301); незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231)[1]. Отже в криміналістичному аспекті кіберзлочини – це передбачені кримінальним законом суспільно небезпечні діяння, для скоєння та розслідування яких застосовуються комп'ютерні технології та/або використовуюється глобальна мережа Інтернет.

Так, працівники Департаменту кіберполіції Національної поліції України, Голосіївського управління столичної поліції, патрульної поліції та служби безпеки одного із українських банків, викрили стійке злочинне угруповання. Зловмисники, шляхом втручання в роботу банкоматів із використанням шкідливого програмного коду (вірусу) заволодівали грошима з касет банкоматів.

Одного із членів угруповання оперативники затримали на території Голосіївського району столиці саме під час вчинення чергової крадіжки з банкомату. На місці події у нього вилучено

гроші, клавіатуру, обладнання та флеш-накопичувач з можливим шкідливим програмним продуктом. Відтак, вилучену техніку та флеш-накопичувач направлено до експертного центру для проведення їх повного дослідження.

Під час проведення огляду місця події працівники поліції також виявили 360 тисяч гривень біля банкомату, які зловмисники ініціювали на видачу з банкомату за допомогою програмного забезпечення. Крім того, у одного із зловмисників в сумці було виявлено 36 тисяч гривень, які він встиг сховати[2].

Специфіка даного виду злочинності полягає у тому, що готування та скоєння злочину здійснюється, практично не відходячи від "робочого місця", злочини є доступними; оскільки комп'ютерна техніка постійно дешевшає; злочини можна скоювати з будь-якої точки земної кулі, у будь-якому населеному пункті, а об'єкти злочинних посягань можуть знаходитись за тисячі кілометрів від злочинця. Крім того, доволі складно виявити, зафіксувати і вилучити криміналістично-значущу інформацію при виконанні слідчих дій для використання її в якості речового доказу. Усе це, безумовно, є перевагами для кіберзлочинців.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. У Києві знешкодили банду, що обкрадала банкомати (фото)[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/news/2017/06/20/248354-kyuevi-zneshkodyly-bandu-obkradala-bankomaty-foto>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗУПИНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Крижна В.В., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник.

Одним з інститутів, що забезпечує виконання основних завдань у межах, визначених КПК України, є зупинення досудового розслідування. Відповідно до ст. 2 КПК завданнями кримінального провадження є «захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура».

У Кримінальному процесуальному кодексі одним із засобів вирішення проблеми надто тривалих строків розслідування кримінального провадження, поряд із встановленням максимальних строків розслідування (ст. 219 КПК), передбачена можливість оскарження слідчому судді вже у ході розслідування постанови слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування заінтересованими особами: потерпілим, його представником і законним представником, а також підозрюваним, його захисником та законним представником (п. 2 ч. 1 ст. 303 КПК).

Вимога швидкого розслідування і судового розгляду (ст. 2 КПК) обумовлена необхідністю застосування процедур кримінального провадження, які б сприяли максимальному наближенню строків встановлення кримінального правопорушення і винних осіб до моменту

його безпосереднього вчинення задля одержання достовірної інформації та своєчасного притягнення осіб, винних у скоєнні правопорушень, до кримінальної відповідальності [1].

Наразі такій спрямованості кримінального провадження відповідають положення статей 36 (п. 8 ч. 2), 38 (ч. 4), 39 (п. 2 ч. 2) КПК щодо необхідності забезпечення ефективного досудового розслідування; ст. 28 КПК про вимогу дотримання розумних строків виконання процесуальних дій чи прийняття процесуальних рішень як принципу кримінального провадження і однієї із процесуальних гарантій забезпечення прав особи; ст. 283 КПК щодо загальних положень досудового розслідування у найкоротший строк; ст. 308 КПК «Оскарження недотримання розумних строків» та ін.

Однак при цьому не виключаються ситуації, коли за об'єктивних чи суб'єктивних причин досудове розслідування не може бути вчасно завершене. До них, зокрема, належать випадки, коли підозрюваний ухиляється від кримінальної відповідальності або не може взяти участь у кримінальному провадженні через хворобу, у разі наявної необхідності виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва (ст. 208 КПК).

На процесуальне вирішення таких ситуацій і спрямований інститут зупинення кримінального провадження, окремим проявом якого є зупинення досудового розслідування (гл. 23 КПК), яке можна визначити як оформлену постановою прокурора або слідчого за погодженням із прокурором вимушену перерву у кримінальному провадженні за наявності передбачених законом підстав і дотримання умов з метою припинення перебігу строків досудового розслідування.

У ч. 1 ст. 280 КПК наведено вичерпний перелік обставин, які є причинами, що перешкоджають подальшому кримінальному провадженню та його закінченню на стадії досудового розслідування в одній із форм, передбачених ст. 283 КПК, а саме: тяжка хвороба підозрюваного, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, підтверджена відповідним медичним висновком; невстановлене місцезнаходження підозрюваного, який переховується

від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

Часова перерва у провадженні досудового розслідування означає, що переривається перебіг лише строків розслідування (ч. 3 ст. 219 КПК); перебіг інших процесуальних строків не виключається. Так, якщо до учасника кримінального провадження застосовано заходи забезпечення кримінального провадження, у тому числі і запобіжні заходи, то за наявності до того законних підстав для їх подальшого застосування вони не припиняються та не скасовуються. Оскільки строки заходів забезпечення кримінального провадження перебігають самостійно, то у разі закінчення можливе їх продовження у встановлених законом межах. Доцільність збереження тих чи інших заходів забезпечення кримінального провадження під час зупинення досудового розслідування повинна визначатися відповідною посадовою особою, що їх обрала.

Зупинення досудового розслідування не означає його закінчення. Змінюються лише напрями діяльності слідчого, обумовлені необхідністю усунення перешкод, що заважають продовженню досудового розслідування.

Так, ч. 5 ст. 280 КПК заборонено після зупинення досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій. Дозволено лише виконання тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного. Такими слідчими (розшуковими) діями можуть бути допити, обшуки.

Після зупинення досудового розслідування можуть продовжуватися заходи, рішення про проведення яких було прийняте до моменту зупинення: затримуватися кореспонденція в результаті накладення на неї арешту, зніматися інформація з транспортних телекомунікаційних мереж, відповідно до ч. 4 ст. 249 КПК виконуватись негласні слідчі (розшукові) дії з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду, та оголошення в розшук,

надходити відповіді на запити до різних установ. Водночас запобіжні заходи та інші заходи забезпечення кримінального провадження в період зупинення досудового розслідування застосовуватися не можуть[2].

Загальною умовою зупинення досудового розслідування є повідомлення особі про підозру прокурором, слідчим за погодженням із прокурором (ч. 1 ст. 280 КПК). За новим КПК письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення, а у випадку неможливості його вручення – у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень у порядку, врегульованому гл. 11 КПК (ч. 1 ст. 278, ч. 3 ст. 111 КПК).

Контроль за додержанням строків досудового розслідування покладається на прокурора (ч. 2 ст. 28 КПК). Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право оскаржити прокурору вищого рівня недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування (ч. 1 ст. 308 КПК).

Слід зазначити, що сама наявність кримінального процесуального інституту зупинення досудового розслідування є важливою гарантією забезпечення прав і законних інтересів особи, яка тимчасово не бере участі у кримінальному провадженні (п. п. 1, 2 ч. 1 ст. 280 КПК). Крім того, цей інститут слугує економії процесуальних сил і засобів, які спрямовуються лише на розшук підозрюваного, збирання переважно орієнтуючої інформації про його місцезнаходження, виконання процесуальних дій, які необхідні у межах міжнародного співробітництва (п. п. 1, 2, 3 ч. 1 ст. 280 КПК).

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

2. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя // Постанови Пленуму Верховного Суду України (1963 – 2000). – К. : АСК, 2000. – Т. 1. – 327 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН ПРИ ВИКОРИСТАННІ ЇХ ДОПОМОГИ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Круглий В.М., доцент кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук.

Захист прав і свобод громадян в оперативно-розшуковій діяльності завжди був надзвичайно актуальним [1, с.18]. Вжиті державними органами України заходи щодо приведення законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, забезпечення прав громадян у різних сферах правоохоронної діяльності можуть дати реальні результати лише при створенні ефективного механізму й умов для їх реалізації.

Важливість якісного нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової діяльності на основі конституційного принципу верховенства права диктує необхідність більш повно враховувати специфіку правових відносин, що виникають у процесі оперативно-розшукової діяльності. Саме під час проведення ОРД особливо поширені випадки порушень прав і свобод громадян [2, 42].

Разом з цим, проблема взаємодії з громадянами та використання допомоги в ОРД – одна з найскладніших та найактуальніших для оперативних підрозділів і включає в себе систему взаємообумовлених проблем теоретичного, правового та прикладного характеру.

Так, взаємодія з громадянами та використання допомоги останніх в ОРД – це необхідна умова ефективної діяльності оперативних підрозділів, важливий визначальний засіб оптимізації діяльності національної поліції в цілому. У зв'язку з цим, в даний час необхідним є застосування єдиної якісно-нової концепції взаємодії оперативних підрозділів з громадянами та використання їх допомоги в ОРД. Цього вимагає, в першу чергу, необхідність належного захисту прав і свобод громадян в ОРД та вироблення й впровадження

відповідних практичних рекомендацій. За основу такої концепції слід взяти наступні положення [3, с.32]:

- по-перше, громадяни – це самостійна, відокремлена від системи оперативних підрозділів частина оперативної обстановки, яка є одним із основних елементів середовища їх функціонування. Громадянин – це найважливіший складовий елемент (суб'єкт) як досліджуваних відносин, так і ОРД в цілому, подальше дослідження статусу якого, без сумніву, має визначальне значення для розвитку та вдосконалення теорії, практики та законодавчих основ ОРД;

- по-друге, діяльність оперативних підрозділів щодо ефективного використання допомоги громадян в ОРД слід розглядати як їх безпосереднє завдання щодо оптимізації ОРД;

- по-третє, основним завданням оперативних підрозділів на сучасному етапі має бути спонукання громадян до прояву ними позитивної активності в боротьбі зі злочинністю;

- слід відмовитися від плановості при взаємодії з населенням та від оцінки даної роботи за кількісними показниками. Єдиним показником ефективності взаємодії з громадянами та використання їх допомоги в ОРД має бути рівень довіри та підтримки з боку громадян до оперативних підрозділів;

- особливу увагу варто приділити фінансовому забезпеченню досліджуваних відносин;

- відносини з громадянами мають будуватися виключно згідно чинного законодавства, а не регламентуватися закритими відомчими нормативно-правовими актами.

Враховуючи актуальність питань вдосконалення форм та методів оперативно-розшукової діяльності, серед яких особливе місце займає питання забезпечення законності при взаємодії працівників оперативних підрозділів з населенням та використанні допомоги громадян в ОРД, останнє потребує ґрунтовного наукового дослідження, що обумовлюється:

- об'єктивними тенденціями зростання професійної злочинності, що потребує якісно нових підходів щодо діяльності правоохоронних органів України, зокрема оперативних підрозділів;

- конституційними положеннями щодо ролі народу України як носія суверенітету і єдиного джерела влади;

- правоохоронними функціями поліції, зокрема її оперативних підрозділів, що зумовлюють її служіння народові України, кожній людині і громадянину. Зміцнення законності, захист прав і свобод громадян України є пріоритетним напрямком діяльності оперативних підрозділів [3, с.34].

Принцип законності є основоположним принципом діяльності і його додержання оперативними підрозділами повинно ґрунтується на таких вимогах:

а) використання допомоги громадян в ОРД може проводитись винятково з метою вирішення практичних завдань, покладених на оперативні підрозділи, лише в рамках компетенції того чи іншого оперативного підрозділу і при наявності на це підстав, передбачених в законі;

б) при використанні допомоги громадян в ОРД працівники оперативних підрозділів не повинні провокувати протиправні дії, які б викликали їх зацікавленість;

в) використання допомоги громадян в ОРД не повинно зводитись до накопичення матеріалів стосовно особистого життя, честі і гідності людини, якщо в них відсутні відомості про вчинення протиправних дій;

г) при використанні допомоги громадян в ОРД не повинні порушуватися гарантовані законом права як стосовно не причетних до протиправної діяльності громадян, так і тих осіб, в діях яких присутні ознаки злочинів чи інших правопорушень [3, с.33].

Відносно використання допомоги громадян в ОРД законодавець підкреслює, що не дивлячись на негласність та конспіративність пошукових, розвідувальних або контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних

засобів - робота з громадянами повинна відповідати вимогам закону, морально-етичним нормам соціальної справедливості, совісті, честі, добра і людської гідності, свободи і взаємовідповідальності. Гарантією законності при взаємодії працівників оперативних підрозділів з населенням, згідно Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” - є контроль та нагляд за ОРД [4].

Таким чином, забезпечення законності при використанні допомоги громадян в ОРД є визначальним принципом побудови якісно нових відносин з населенням у боротьбі зі злочинністю. Новостворювана модель використання допомоги громадян в ОРД повинна стати органічною складовою юридичної системи громадянського суспільства в Україні. Будучи побудованою на зазначених вище засадах вона забезпечить збалансованість особистих, корпоративних та загальнодержавних інтересів у сфері боротьби зі злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Права людини у діяльності міліції: Навчальний посібник / О.А. Мартиненко, Ю.Л. Білоус, О.В. Пчолкіна; [за заг. ред. акад. АПрН України, докт. юрид. наук, проф. О.О. Погребного та співголови Харківської правозахисної групи канд.техн. наук Є.Ю. Захарова]. - Харків: Вид. Харк. нац. універс. внутр. справ, 2006.-216с.
2. Мінченко С.І. Теоретико-правові засади забезпечення прав людини в оперативно-розшуковій діяльності оперативних підрозділів МВС України: монографія / С.І. Мінченко - Київ: ТОВ «НВП «ШТЕРСЕРВІС», 2012. - 348 с.
3. Круглий В.М. Забезпечення конституційних прав і свобод громадян під час оперативно-розшукової діяльності // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2001. - № 3. – С. 29–35.
4. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 18 лют. 1992 року №2135-ХІІ. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2135-12&p=1318496434751419>.

ВИКОРИСТАННЯ НЕГЛАСНИХ СПІВРОБІТНИКІВ: ДОСВІД ПОЛІЦІЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Крупей С.Р., заступник начальника відділу Северодонецького відділу поліції ГУ НП в Луганській області.

На сучасному етапі свого розвитку Україна переживає глибокі соціально-економічні перетворення, що мають за мету принципове оновлення політичних, економічних, ідеологічних, правових і моральних основ суспільного буття. Попереднє руйнування ідеологічних догматів та моральних цінностей відобразилося в розповсюдженні організованих груп та злочинних організацій [1, с.1]. Багаторічні пошуки адекватних засобів протидії організованій та корумпованій злочинності, вивчення позитивного світового досвіду виявлення та викриття замаскованих небезпечних злочинів сприяли законодавчому закріпленню нових засобів формування доказів у кримінальному провадженні [2].

Відповідно до ст.13 цього Закону, при здійсненні боротьби з організованою злочинністю спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю органів Національної поліції і Служби безпеки України мають право, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо, використовувати штатних і нештатних негласних співробітників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання. Питання діяльності негласних співробітників, соціальні та інші гарантії для них регулюються Положенням про негласного співробітника спеціального підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю, яке затверджується Кабінетом Міністрів України. [3].

Введення негласного співробітника в організовані злочинні угруповання здійснюється за наявності відомостей про організовану злочинну діяльність та на підставі письмового доручення.

Для виконання доручення негласний співробітник вправі під легендою прикриття вступати в трудові, цивільно-правові та інші відносини. Шкода або збитки, завдані діями негласного співробітника під час виконання доручення, відшкодовуються за рахунок державного бюджету. Негласний співробітник не несе відповідальності за завдані ним шкоду або збитки, якщо його дії були необхідними для виконання доручення.

Питання діяльності негласних співробітників, соціальні та інші гарантії для них регулюються Положенням про негласного співробітника спеціального підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

Слід наголосити, що органи Національної поліції повинні впроваджувати зарубіжний досвід міжнародних стандартів у національну правову систему України. Тому досвід службової діяльності Національної поліції у зарубіжних країнах щодо протидії злочинності, слід враховувати досвід всіх розвинутих держав. Отже, коротко розглянемо деякий досвід поліції Великої Британії щодо протидії організованій злочинності із використання негласних співробітників.

Справа проти шістьох британських радикальних захисників навколишнього середовища розвалилася через те, що поліцейський, підсланий у рух, відмовився давати свідчення проти підсудних. Шістьох активістів звинувачують у змові з метою закриття електростанції Ratcliffe-on-Soar у місті Ноттінгем (центральна Англія) у 2009 році. Слухання мали розпочати в понеділок, 10 січня, але їх скасували, після того, як поліцейський Марк Кеннеді зв'язався з адвокатами підсудних, заявивши, що готовий їм допомогти. Внаслідок цього прокурори вирішили відкликати справу. Поліцейський увійшов до лав екоруху в 2000 році, назвавшись Марком Стоуном, і пропрацював з активістами 10 років, аж до викриття. Кеннеді вів подвійне життя: під своїм власним іменем як констебль поліції Великого Лондона й як Марк Стоун, член екологічного руху в Ноттінгемі. За словами одного з

шістьох підсудних розваленій справи, Денні Чіверс, Кеннеді був не просто спостерігачем, а активним учасником діяльності екологічного руху. «Він не просто ходив на засідання й слухав. Ні, він перебував у вирі подій», - сказав Чіверс. Час від часу засланий поліцейський надовго зникав, повідомляючи колегам в екологічний організації, що їде до Америки відвідати брата. У жовтні 2010 року кілька активістів викрили Кеннеді, виявивши документи, що засвідчують його справжню особу. Кеннеді зізнався, що насправді працював з ними, будучи поліцейським під прикриттям, і потім зник. Денні Чіверс з Ноттінгемського екологічного руху зазначив, що в організації акції протесту на електростанції Ratcliffe-on-Soar Кеннеді «брав участь кілька місяців і міг зупинити її в зародку, якби захотів». Замість цього, поліцейський допоміг активістам залучити до своїх лав максимальну кількість новобранців. Кеннеді також возив на своєму мікроавтобусі учасників руху на розвідку до електростанції, а потім узяв напрокат вантажівку для перевезення активістів у день самого протесту. Активісти хотіли зупинити роботу вугільної електростанції Ratcliffe-on-Soar на кілька днів, щоб привернути увагу до проблеми зміни клімату. Однак у квітні 2009 року, коли 114 осіб зібралося на нараду в будівлі Ноттінгемської школи, сотні поліцейських увірвалися всередину й заарештували всіх присутніх за підозрою в змові вторгнення за обтяжувальних обставин. Наприкінці минулого року 20-х осіб було засуджено. Крім спроби зупинити роботу електростанції в Ноттінгемі, Кеннеді брав участь в організації багатьох інших європейських акцій екологічного руху, включно з протестами в Шотландії під час саміту Великої вісімки в 2005 році. Учасникам екологічного руху, які викрили його, Кеннеді заявив, що пішов з поліції після арештів 2009 року, однак ця інформація залишається непідтвердженою. Де Кеннеді перебуває зараз, також невідомо, але він зв'язався з адвокатами активістів, запропонувавши свою допомогу в їхньому захисті. За словами адвоката Майка Шварца, захист дав зрозуміти звинуваченню, що «суд не буде справедливим у разі нерозголошення подробиць про

участь у справі Марка Кеннеді». «Враховуючи, що Кеннеді готовий допомагати захисту, виникає питання, як поліція ставиться до можливості того, що їхній агент перейшов на іншу сторону», - додав Шварц. У свою чергу, представники Британського кримінального суду заявили, що у світлі інформації, яка надійшла до них 5 січня 2011, «у звинувачення немає достатніх доказів для продовження справи». Поліція відмовляється офіційно коментувати дії Марка Кеннеді [4].

Підсумовуючи вище викладене, слід наголосити, що за теперішньої економічної ситуації в Україні ми не можемо запозичити весь позитивний міжнародний досвід діяльності поліції, але вивчення його окремих елементів та впровадження їх в практику роботи органів Національної поліції сприятиме покращенню роботи поліції України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Мосяженко В. Ю. Оперативно-розшукове та криміналістичне забезпечення виявлення та розслідування злочинів у сфері суспільної моралі [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Мосяженко Вікторія Юріївна ; Донец. юрид. ін-т МВС України. - Кривий Ріг, 2015. - 20 с.

2. Визначення та система негласних слідчих (розшукових) дій / Є. Д. Лук'янчиков, Б. Є. Лук'янчиков // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14lydsrd.pdf>.

3. Лотоцький М. В. Залучення «інших» осіб до участі у негласних слідчих (розшукових) діях / М. В. Лотоцький // www.stateyki.org.ua. – 2014: [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.stateyki.org.ua/articles/zaluchennya-inshih-osib-do-uchasti-u-neglasnih-slidchih-rozshukovih-diyah/>

4. Поліцейський під прикриттям відмовився давати свідчення проти підсудних//За матеріалами Би-Би-Си.- 14 січня,

2011: [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://dt.ua/POLITICS/politseyskiy_pid_prikrittyam_vidmovivsy_a_davat_i_svidchennya_prot_i_pidsudnih.html.

ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТА ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ВІД ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТУ ЩОДО ОБ'ЄДНАННЯ СЛІДЧИХ ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Крюков О.О., начальник управління Головного слідчого управління Національної поліції України.

Наприкінці минулого року керівництвом Національної поліції України прийнято рішення про проведення експерименту щодо запровадження нових форм і методів роботи в окремих відділах поліції.

Основними завданнями експерименту є підвищення ефективності роботи слідчих та оперативних підрозділів з розкриття та розслідування злочинів шляхом об'єднання в одному структурному підрозділі, а також перерозподіл навантаження на працівників слідчих підрозділів шляхом запровадження розподілу розслідування злочинів залежно від їх тяжкості.

Так, з 01 грудня 2016 року розпочато проведення експерименту у слідчому відділі Бориспільського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Київській області [1].

Згідно з організаційно-штатними змінами, у відділі поліції значно скорочено сектор карного розшуку (з 22 до 8 посад), працівники якого призначені на посади слідчих.

Слідчий відділ, загальна чисельність якого становить 49 посад, також зазнав структурних змін шляхом поділу на три відділення, кожне з яких відповідає за розкриття та розслідування злочинів залежно від їх тяжкості та очевидності на час учинення.

Зокрема, в першому відділенні розслідуються переважно тяжкі та особливо тяжкі злочини, учинені в умовах неочевидності (не встановлена особа, яка його вчинила), такі як розбійні напади, кваліфіковані грабежі, крадіжки, незаконні заволодіння транспортними засобами тощо.

При цьому для розслідування таких злочинів керівником органу досудового розслідування створюється слідча група, до складу якої включаються два чи більше слідчих з навичками проведення процесуальних та оперативних дій відповідної спеціалізації.

Старшим слідчої групи є слідчий органу досудового розслідування з навичками проведення процесуальних дій, діяльність якого полягає в забезпеченні швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування.

Завдання слідчого з навичками проведення оперативних дій (колишні працівники підрозділу кримінальної поліції) полягає в установленні особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та належному збиранні доказів, при цьому за погодженням зі старшим слідчої групи він визначає необхідні слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії для швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування.

Така організація роботи дозволяє спрямувати зусилля найбільш підготовлених працівників на розкриття та розслідування резонансних й складних злочинів, значно посилити персональну відповідальність кожного за кінцеві результати роботи та до мінімуму скоротити паперовий документообіг, пов'язаний з наданням та виконанням доручень слідчих.

Слідчі третього відділення спеціалізуються на розслідуванні злочинів невеликої тяжкості, таких як заподіяння легких тілесних ушкоджень, ухилення від сплати аліментів на утримання дітей, некваліфіковані крадіжки, грабежі, шахрайства, хуліганства, незаконне поводження з наркотичними засобами без мети збуту. Злочини цієї категорії, хоча і становлять більше половини від загальної кількості зареєстрованих в цьому підрозділі поліції, як правило, є нетяжкими в

розслідуванні та не потребують спеціальних навичок проведення досудового слідства, наприклад, пов'язаних з призначенням та проведенням негласних слідчих (розшукових) дій.

Фактично це відділення є аналогом підрозділу, що проводить досудове розслідування у формі дізнання, яке на сьогодні у зв'язку з законодавчою невизначеністю щодо запровадження інституту кримінальних проступків, не може повноцінно працювати.

Друге відділення є проміжковим підрозділом та може утворюватися залежно від рівня навантаження працівників та криміногенної ситуації в зоні обслуговування. У Бориспільському слідчому відділі завдання другого відділення полягає в розслідуванні злочинів, передбачених частинами першою - третьою статті 185 Кримінального кодексу України, у разі заподіяння матеріальних збитків на суму від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Слід зауважити, що робота профільних відділень з розкриття та розслідування злочинів відбувається вже під час реагування на їх учинення. Так, в Бориспільському відділі поліції щодобово працює дві слідчо-оперативні групи. Основна слідчо-оперативна група здійснює виїзд на місце злочину в разі наявності первинної інформації щодо вчинення злочинів середньої та невеликої тяжкості. До її складу в обов'язковому порядку входять два слідчих (з навичками проведення процесуальних та оперативних дій) та інспектор-криміналіст (технік-криміналіст). Додаткова СОГ, яка складається з працівників першого відділення, здійснює виїзд на місце злочину в разі наявності первинної інформації про вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів.

При цьому обов'язок з'ясування відомостей щодо тяжкості вчиненого злочину, завданих матеріальних збитків, кількості постраждалих під час надходження повідомлення покладено на працівника чергової частини, що отримав повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, який повинен направити на місце вчинення злочину відповідну слідчо-оперативну групу [2].

Незважаючи на те, що з початку дії експерименту пройшло небагато часу, запропонована структура довела свою ефективність, що послужило причиною поширення його дії.

Так, відповідно до наказу Голови Національної поліції України від 10 квітня 2017 року № 337, проведення експерименту з упровадження нових форм і методів роботи розповсюджено на територію окремих підрозділів поліції головних управлінь Національної поліції в Запорізькій, Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській та Хмельницькій областях [3].

Головна відмінність від експерименту в Бориспільському відділі поліції полягає в тому, що майже всі обрані підрозділи є дворівневими з поділом на кущовий відділ поліції та декілька підпорядкованих йому базових відділень.

Наприклад, в Дрогобицькому відділі поліції Головного управління Національної поліції у Львівській області, який є кущовим підрозділом, також функціонують Бориславське та Трускавецьке відділення поліції. З метою оптимізації структури перше відділення слідчого відділу Дрогобицького відділу поліції розслідує тяжкі та особливо тяжкі злочини на всій території обслуговування «куща», включаючи територію Бориславського району та міста Трускавця. Одночасно в складі Дрогобицького відділу поліції, Трускавецького та Бориславського відділень поліції функціонують слідчі відділення, що розслідують злочини середньої та невеликої тяжкості, що вчиняються безпосередньо на території обслуговування цих підрозділів.

Упевнений, що запропоновані конкретні шляхи з реформування правоохоронних органів, зокрема, слідчих та оперативних підрозділів, дозволять вивести діяльність Національної поліції на якісно новий рівень.

Використана література:

1. Наказ Голови Національної поліції України від 15.11.2016 № 1170 «Про проведення експерименту з упровадження нових форм і

методів роботи в окремих відділах поліції Головного управління Національної поліції в Київській області».

2. Методичні рекомендації щодо підготовки положень про слідчий відділ територіального (відокремленого) підрозділу головного управління Національної поліції в Київській області під час проведення експерименту з упровадження нових форм і методів роботи при створенні об'єднаних підрозділів поліцейських-детективів (лист ГСУ Національної поліції від 16.11.2016 №12519/05/24-2016).

3. Наказ Голови Національної поліції України від 10.04.2017 № 337 «Про проведення експерименту з упровадження нових форм і методів роботи в окремих відділах поліції головних управлінь Національної поліції в Запорізькій, Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській та Хмельницькій областях».

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК НАПРАВЛЕННЯ ЗАПИТУ ПРО МІЖНАРОДНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Кулик М.Й., доцент кафедри досудового розслідування ННІ № 1 НАВС, кандидат юридичних наук.

Бондаренко Є.В., директор ННІ № 1 НАВС, кандидат юридичних наук.

У разі необхідності у ході кримінального провадження в правовій допомозі іноземної держави суд, прокурор або слідчий за погодженням з прокурором надсилає до уповноваженого (центрального) органу України запит про міжнародну правову допомогу.

Запит може бути складений у формі доручення та повинен містити такі відомості:

1) назву органу, який звертається за допомогою, та компетентного органу запитуваної сторони;

2) посилання на відповідний міжнародний договір або на дотримання засади взаємності;

3) найменування кримінального провадження, щодо якого запитується міжнародна правова допомога;

4) стислий опис кримінального правопорушення, що є предметом кримінального провадження, та його правову кваліфікацію (крім запиту про вручення особі документів або викликів до суду);

5) відомості про повідомлену підозру, обвинувачення з викладенням повного тексту відповідних статей Кримінального кодексу України (крім запиту про вручення особі документів або викликів до суду);

6) відомості про відповідну особу, зокрема її ім'я та прізвище, процесуальний статус, місце проживання або перебування, громадянство, інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту, а також зв'язок цієї особи із предметом кримінального провадження;

7) чіткий перелік запитуваних процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку із предметом кримінального провадження;

8) відомості про осіб, присутність яких вважається необхідною під час виконання процесуальних дій, і обґрунтування цієї необхідності (крім запиту про вручення особі документів або викликів до суду);

9) інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту або передбачені міжнародним договором чи вимогою компетентного органу запитуваної сторони.

До запиту додається:

1. До запиту про допит особи як свідка, потерпілого, експерта, підозрюваного або обвинуваченого додається належним чином засвідчений витяг відповідних статей КПК України з метою роз'яснення особі її процесуальних прав і обов'язків.

2. Також додається перелік питань, які слід поставити свідку, потерпілому, експерту, підозрюваному або обвинуваченому, або відомості, які необхідно отримати від особи.

3. До запиту про проведення обшуку, огляду місця події, вилучення, арешту чи конфіскації майна або інших процесуальних дій, дозвіл на проведення яких надається судом згідно з КПК України, додається інформація про докази, які обґрунтовують потребу у відповідних заходах. Якщо при зверненні за допомогою в іноземній державі необхідно виконати процесуальну дію, для проведення якої в Україні потрібен дозвіл прокурора або суду, така процесуальна дія може запитуватися лише після надання відповідного дозволу прокурором або судом у порядку, встановленому КПК України. Засвідчена копія такого дозволу долучається до матеріалів запиту.

Відповідний центральний орган України (Генеральна прокуратура України, Національне антикорупційне бюро України чи Міністерство юстиції України) розглядає запит на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів та міжнародних договорів України. У разі прийняття рішення про направлення запиту уповноважений (центральний) орган України протягом десяти днів надсилає запит уповноваженому (центральному) органу запитуваної сторони безпосередньо або дипломатичним шляхом. У разі відмови у направленні запиту всі матеріали протягом десяти днів повертаються відповідному органу України з викладом недоліків, які потрібно усунути, або з поясненням причин неможливості направлення запиту.

Отримавши запит про міжнародну правову допомогу від запитуючої сторони, уповноважений (центральний) орган України розглядає його на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів або міжнародних договорів України та приймає рішення щодо:

1) доручення його виконання органу досудового розслідування, прокуратури або суду з одночасним вжиттям заходів щодо забезпечення умов конфіденційності;

2) можливості виконання запиту із застосуванням законодавства іноземної держави;

3) відкладення виконання, якщо це може перешкоджати кримінальному провадженню на території України, або погоджує з

компетентним органом іноземної держави можливість виконання запиту на певних умовах;

4) відмови у виконанні запиту з підстав, передбачених КПК України;

5) можливості виконання запиту, якщо витрати на таке виконання явно перевищуватимуть завдану кримінальним правопорушенням шкоду або явно не відповідатимуть тяжкості кримінального правопорушення (якщо це не суперечить міжнародному договору України);

б) вчинення інших дій, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Виключно центральним органом України – Генеральною прокуратурою України чи Міністерством юстиції України – приймається рішення за запитом (дорученням) про міжнародну правову допомогу щодо:

1) присутності представника компетентного органу іноземної держави під час надання міжнародної правової допомоги. Якщо запит (доручення) про міжнародну правову допомогу, що передбачає присутність представника, його копію невідкладно надсилають до уповноваженого (центрального) органу для вирішення в цій частині;

2) надання компетентним органам іноземної держави гарантій щодо умов виконання запиту (доручення) та отримання таких гарантій від інших держав;

3) тимчасової передачі особи, яка відбуває покарання, для участі у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях.

Запитуючій стороні може бути відмовлено у задоволенні запиту про правову допомогу у випадках, передбачених міжнародним договором України. За відсутності міжнародного договору України у виконанні запиту повинно бути відмовлено, якщо:

1) виконання запиту суперечитиме конституційним засадам чи може завдати шкоди суверенітету, безпеці, громадському порядку або іншим інтересам України;

2) запит стосується правопорушення, за яке в Україні стосовно тієї самої особи судом прийнято рішення, яке набрало законної сили;

3) запитуюча сторона не забезпечує взаємності у цій сфері;

4) запит стосується діяння, яке не є кримінальним правопорушенням за законом України про кримінальну відповідальність;

5) є достатні підстави вважати, що запит спрямований на переслідування, засудження або покарання особи за ознаками її раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

б) запит стосується кримінального правопорушення, яке є предметом досудового розслідування або судового розгляду в Україні.

У разі відмови у задоволенні запиту уповноважений (центральний) орган України повідомляє запитуючій стороні причини відмови, а також підстави, за яких запит може бути розглянутий повторно, і повертає запит.

Якщо є підстави для відмови у задоволенні запиту або для його відкладення, уповноважений (центральний) орган України може узгодити із запитуючою стороною порядок виконання запиту за певних обмежень. Якщо запитуюча сторона погоджується з визначеними умовами, запит задовольняється після виконання запитуючою стороною цих умов.

Надання правової допомоги може бути повністю або частково відкладене, якщо виконання доручення перешкоджатиме досудовому розслідуванню або судовому розгляду, що триває в Україні.

У разі прийняття рішення про задоволення запиту уповноважений (центральний) орган України надсилає запит компетентному органу України для виконання. У межах повноважень Генеральна прокуратура України має право надавати вказівки щодо забезпечення належного, повного та своєчасного виконання такого запиту. Зазначені вказівки є обов'язковими до виконання відповідним компетентним органом України.

Запит компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу виконується упродовж одного місяця з дати його надходження до безпосереднього виконавця. За необхідності виконання складних та великих за обсягами процесуальних дій, у тому числі таких, що потребують погодження прокурора або можуть бути проведені лише на підставі ухвали слідчого судді, строк виконання може бути продовжений центральним органом України або органом, уповноваженим здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави.

Якщо для виконання запиту компетентного органу іноземної держави необхідно провести процесуальну дію, виконання якої в Україні можливе лише з дозволу прокурора або суду, така дія здійснюється лише за умови отримання відповідного дозволу в порядку, передбаченому КПК України, навіть якщо законодавство запитуючої сторони цього не передбачає.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg> (вступив в дію з 20 листопада 2012 року). – Ст. 541.

2. Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року, Додатковий протокол 1975 року та другий додатковий протокол 1978 року до Конвенції [Текст] // Відом. Верхов. Ради України. – 1998. – № 23. – Ст. 129.

3. Європейська конвенція про передачу засуджених осіб від 21.03.1983 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_025.

4. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 15 травня 1972 року [Текст] // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 250.

5. Про реалізацію окремих положень Кримінального процесуального кодексу України: Постанова Кабінету Міністрів України № 1104 від 19 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF>.

6. Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва: Наказ Генерального прокурора України № 223 від 18 вересня 2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102.

7. Міжнародний розшук та видача особи, яка вчинила кримінальне правопорушення: навчальний посібник / І.В. Басиста, В.І. Галаган, О.М. Калачова, Л.В. Максимів. – К., 2016 – с. – 269.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Курыга Л.Л., аспірант докторантури та аспірантури НАВС.

Сучасний стан розвитку криміналістики обумовлений активним дослідженням всіх складових елементів, які входять до її системи, в тому числі і криміналістичної техніки, а проблема використання науково-технічних засобів і методів, що застосовуються у боротьбі зі злочинністю при здійсненні кримінально-процесуальної процедури - посідає першочергове місце і є одним з найвагоміших чинників успішної правоохоронної діяльності.

В межах проведення реформування правоохоронної системи, для забезпечення техніко-криміналістичного супроводження процесу досудового розслідування до штатної структури слідчих підрозділів органів поліції введено сектори з техніко-криміналістичного

забезпечення слідчих (розшукових) дій та відповідно посади начальника сектору (для відділу), старшого інспектора-криміналіста, інспектора-криміналіста, техніка-криміналіста. Інспектори-криміналісти у своїй діяльності безпосередньо підпорядковані та підзвітні начальникові органу досудового розслідування і зобов'язані виконувати доручення начальника відповідного органу досудового розслідування, його заступників, слідчих у встановлені строки та у визначеному законодавством порядку.

Аналіз судово-слідчої практики дає підстави вважати, що традиційні спеціальні знання у процесі розслідування злочинів використовуються недостатньо ефективно. Така ситуація пов'язана із штатною неукомплектованістю слідчих відділів органів поліції інспекторами-криміналістами, недостатнім рівнем їх професійної підготовки та відсутністю практичних навичок здійснення криміналістичного забезпечення у окремих категоріях злочинів, що в свою чергу, негативно впливає на якість проведення такої слідчої (розшукової) дії - як огляд місця події. Внаслідок цього протоколи переважані неістотними даними, в яких відсутня прийнята науково-обґрунтована термінологія щодо описання об'єктів, відсутні криміналістично значущі відомості, а зафіксована інформація носить формальний та неконкретний характер.

Стан нормативно-правового регулювання діяльності інспекторів-криміналістів Національної поліції України та працівників Експертної служби, а також питання перерозподілу їх професійних обов'язків, безумовно потребують подальшого дослідження, розробки та удосконалення.

Вивчення слідчої практики свідчить про те, що різноманітність обстановки місця події та обставин, які необхідно з'ясувати під час її огляду в процесі розслідування, різнохарактерність об'єктів, які вивчає слідчий, а також складність завдань, що йому доводиться вирішувати в ході виявлення, вилучення та фіксації зазначених об'єктів, обумовлюють необхідність використання спеціальних знань і залучення до огляду спеціалістів відповідного профілю.

Характер певних змін обстановки місця події або причини їх відсутності можуть бути оцінені лише на підставі знання закономірностей явищ, процесів, що мають спеціальний характер. З урахуванням закономірностей утворення різних слідів, отриманих відомостей про обставини злочину і особливостей конкретного місця події слідчий спільно із спеціалістом висуває версії про механізм вчинення злочину, визначає найбільш ймовірні місця утворення слідів, поділяє місце події відповідно до передбачуваної дислокації слідів на окремі ділянки і уточнює послідовність його дослідження.

Такий алгоритм дій слідчого та спеціаліста при проведенні огляду місця події можна віднести до найбільш раціонального та послідовного способу вибору напрямків, які пов'язані із побудовою певної моделі процесу розв'язання нової задачі або методом евристичного пошуку, який заснований на безперервному уявному моделюванні обстановки та обставин події [3, с. 23].

Для зростання ефективності науково-технічного забезпечення огляду місця події слід використовувати наступні тактичні правила: своєчасність формування групи спеціалістів і вжиття організаційних заходів щодо забезпечення їх участі в проведенні слідчої (розшукової) дії; планованість використання знань групи спеціалістів; повнота використання всіх форм і способів взаємодії слідчого із спеціалістами і спеціалістів один з одним на кожній стадії проведення слідчої (розшукової) дії [2, с. 204]; активне залучення групи спеціалістів до документування результатів слідчої (розшукової) дії, що вимагає використання спеціальних знань [1, с. 78], а також належне технічне забезпечення інспекторів-криміналістів, які входять до складу слідчо-оперативних груп, сучасними засобами криміналістичної техніки.

Практика розслідування злочинів засвідчує наявність значних складностей у пошуково-пізнавальній діяльності з їх виявлення та розкриття, оскільки спостерігається безперервна модифікація способів вчинення протиправних посягань та зростання професійного рівня і кваліфікації злочинців, що вимагає належного науково-обґрунтованого інформаційного забезпечення слідчих і оперативних підрозділів,

широкого використання спеціальних знань та засобів криміналістичної техніки для виявлення та розслідування злочинів.

Список використаних джерел:

1. Коваленко В. В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій : моногр. / В. В. Коваленко. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2007. – 208 с.

2. Мироська А. В. Використання спеціальних знань під час огляду місця події при розслідуванні фальшивомонетництва / А. В. Мироська // Митна справа. – 2014. – Спеціальний випуск. – С. 202-208.

3. Тертышник В. М. Взаимодействие следователя с иными подразделениями органов внутренних дел при расследовании преступлений / В. М. Тертышник, С. В. Слинко. – Харьков : Ун-т внутр. дел, 1995. – 66 с.

УГОДА ПРО ПРИМИРЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ: ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ

Ляш А.О., професор кафедри правознавства факультету економіки, права та інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв, кандидат юридичних наук, професор.

Кубрак О.І., студент 5-го курсу Київського національного університету культури і мистецтв.

Інститут примирення винного з потерпілим набув важливого значення для кримінального судочинства України та інших країн і став невід'ємною частиною низки міжнародних нормативно-правових актів. Позитивно до інституту примирення винного з потерпілим ставляться практичні працівники. Зокрема, за даними проведеного анкетування

слідчих, адвокатів та суддів у Запорізькій, Дніпропетровській, Одеській, Харківській, Київській областях виявило позитивне ставлення до інституту примирення сторін у кримінальному процесі 306 (83,15%) працівників слідчих підрозділів; 418 (93,72%) працівників суду; 436 (76,90%) захисників [1, с. 72].

Глава 35 КПК України, яка визначає особливості кримінального провадження на підставі угод, не дає поняття угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. Проект Закону України «Про медіацію» під угодою про результати медіації розуміє письмово оформлену домовленість сторін, що може укладатися за результатами медіації та містить викладення досягнутих сторонами спільних рішень щодо врегулювання конфлікту (спору) [2].

О. В. Перепада стверджує, що примирення – це досягнутий мир або порозуміння між особою, яка вчинила злочин, і потерпілим, тобто факт відновленого безконфліктного стану між цими особами. Умовами юридичної дійсності примирення є відшкодування потерпілому матеріальної, моральної або фізичної шкоди, заподіяної злочином, та вчинення інших дій на користь потерпілого [3, с. 8]. А. М. Яценко вказує, що примирення варто тлумачити як належним чином оформлену письмову угоду, юридичний зміст котрої полягає у засвідченні того, що суб'єкт, який вчинив суспільно небезпечне діяння, відшкодував завдані ним збитки або усунув заподіяну шкоду, а потерпіла особа висловила своє задоволення вжитими щодо неї заходами та надала згоду на звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності або на настання іншого кримінального правового наслідку [4, с. 7]. Ю. В. Баулін під примиренням розглядає акт прощення потерпілим свого кривдника, котрий заподіяв йому шкоду, досягнення з ним згоди й миру. Результатом цієї процедури є угода названих осіб, за якою потерпілий не наполягає на притягненні до кримінальної відповідальності винуватої особи, а остання відшкодовує завдані нею збитки або усуває заподіяну шкоду [5, с. 138, 139].

Разом з тим необхідно звернути увагу на недолік нормативного положення, що регулює процедуру укладення таких угод з метою їх подальшого врегулювання. Так, відповідно до ст. 469 КПК України [6] не визначено тієї «іншої особи», яка буде мати право на проведення домовленостей стосовно угоди про примирення, тобто це місце повинна зайняти така процесуальна особа, як посередник (медіатор) між потерпілим та підозрюваним. Законодавцем не було введено такого процесуального учасника, як медіатор, що буде гальмувати процес розвитку інституту угод про примирення, оскільки зазвичай потерпілий та підозрюваний чи обвинувачений не компетентні в юридичних питаннях та не можуть досягти згоди без втручання незацікавленої сторони. Вважаємо за необхідне перейняти досвід європейських країн (Англія, Фінляндія, Франція) та запровадити такого суб'єкта в кримінальному процесі, як медіатор, з метою чіткого визначення прав та обов'язків цього суб'єкта та можливістю його залучення. Крім того, не можна оминати увагою і те, що Комітетом міністрів Ради Європи була видана Рекомендація № R (99) 19 «Про медіацію у кримінальних справах», де було вказано про пріоритетність введення посередництва в процес та запровадження посередника, який має конкретні навички, акредитоване навчання та певні уміння [7].

Також в КПК України чітко не врегульовано питання щодо дотримання принципу презумпції невинуватості особи. Відповідно до ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини кожен, кого звинувачують у скоєнні злочину, вважається невинуватим, поки його провина не буде доведена відповідно до закону [8]. Схожа норма міститься в ч. 1 ст. 62 Конституції України, а саме: особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком судом [9]. Тобто на усіх стадіях кримінального процесу діє принцип презумпції невинуватості, а тому укладення угоди про примирення суперечить даному принципу, оскільки особа визнає себе винуватою та зобов'язується відшкодувати шкоду ще до моменту винесення обвинувального вироку. Більш того, у

випадку укладення угоди на досудовому розслідуванні суд не досліджує обставини кримінального провадження, а лише перевіряє правомірність укладення угоди, що може призводити до незаконного засудження осіб до кримінального покарання за злочини, які вони не вчиняли. Особливої уваги для суду потребує і те, що при укладенні угоди про примирення може спрацювати суб'єктивний фактор, наприклад, неусвідомлення в повній мірі наслідків укладення угоди про примирення або здійснення психологічного тиску зі сторони слідства чи прокуратури.

Однією з головних проблем є неможливість оскарження обвинувального вироку, який був винесений на підставі угоди про примирення ні потерпілим, ні підозрюваним чи обвинуваченим, згідно з положеннями статей 394 та 424 КПК України [6]. Апеляційне оскарження можливе лише з підстав призначення більш суворого покарання або винесення вироку без згоди підозрюваного чи обвинуваченого на призначення покарання. Тобто фактично підписуючи угоду особа відмовляється від свого права на оскарження.

Запровадження Інституту укладення угоди про примирення на території України свідчить про готовність нашої держави змінювати концепцію кримінального процесу відповідно до європейських стандартів, що зумовить поліпшення становища усіх сторін кримінального провадження. Однак інститут укладення угоди про примирення потребує подальшого доопрацювання та удосконалення. Переконані, що уведення інституту угод про примирення буде сприяти правовому розвитку суспільства задля досягнення європейських стандартів відновного правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Цільмак О.М. Юридично-психологічні аспекти участі адвоката при примиренні обвинуваченого, підсудного з потерпілим у кримінальному процесі / О.М. Цільмак, О.М. Скрябін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Juftp/2012_1/tsulmak.htm

2. Закон України «Про медіацію» від 19.04.2012 р. №10301-1. Проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=43208

3. . Перепадя О. В. Кримінально-правові аспекти примирення між особою, яка вчинила злочин, та потерпілим (порівняльний аналіз законодавства України та ФРН) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О. В. Перепадя ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. – 2003. – 18 с.

4. Яценко А. М. Примирення з потерпілим у механізмі кримінально- правового регулювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / А. М. Яценко; Київський національний університет ім.Т. Г. Шевченка. – К. – 2006. – 20 с.

5. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія / Ю. В. Баулін. – К. : Атіка. – 2004. – 296 с.

6. . Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/files/noviy_kpk_2012.pdf

7. Рекомендація № R (99) 19 від 15 вересня 1999 року «Медіація у кримінальних справах» // Відновне правосуддя в Україні: Щоквартальний бюлетень. – 2005. – № 1–2. – С. 50–53.

8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод — Редакція від 01.06.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004

9. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

УДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Марков М.М., завідувач кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук.

Як показує практика, після набрання чинності новим КПК та Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» від 13 квітня 2012 року № 4652-VI, між Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» і КПК виникли певні колізії.

У першу чергу, це стосується порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які новим КПК дозволяється провадити безпосередньо слідчим (до набрання чинності КПК цю функцію було покладено виключно на оперативно-розшукові підрозділи). При цьому чіткий розподіл повноважень між слідчим і працівниками підрозділів, уповноважених на здійснення оперативно-розшукової діяльності, чинним законодавством наразі не передбачений.

Враховуючи викладене, потребує нового визначення поняття «оперативно-розшукова діяльність», яке повинно більш чітко розкривати форми її реалізації, а також за змістом включати не тільки проведення оперативно-розшукових заходів, але й негласних слідчих (розшукових) дій, і роботу з негласним апаратом;

б) оперативно-розшукову діяльність доцільно розділити на декілька стадій: пошуку первинної оперативно-розшукової інформації; її перевірки, а також провадження в оперативно-розшукових справах та негласних слідчих (розшукових) дій;

в) потребує доповнення:

- стаття четверта Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» яку доповити наступними принципами:

- наступальності;
- конспіративності;
- поєднання гласних і негласних заходів;
- відповідності та адекватності використання оперативно-розшукових заходів ступеню суспільної небезпечності протиправної діяльності;

- стаття шоста, у якій зазначити, що підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є: наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

осіб, які готують вчинення злочину, або можуть бути причетними до вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, ознаки та склад якого неможливо встановити іншим шляхом;

- стаття сьома, в якій передбачити що підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані: у межах своїх повноважень, відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вжити необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів, отримання інформації про осіб, причетних до вчинення злочинів.

На законодавчому рівні усунути існуючу правову колізію, через яку сьогодні неможливо чітко розмежувати права оперативних підрозділів та оперативно-розшукові заходи і негласні слідчі (розшукові) дії, які вони можуть застосовувати, для цього необхідно:

а) надати визначення поняття оперативно-розшукових заходів, а саме:

оперативно-розшукові заходи – це заходи зі спеціально встановленими Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» і КПК України порядком та умовами їх проведення система дій, спрямованих на використання оперативно-розшукових засобів та методів, що здійснюють у межах своєї компетенції оперативні підрозділи, із метою вирішення конкретних завдань оперативно-розшукової діяльності та забезпечення кримінального судочинства.

б) закріпити виключний перелік оперативно-розшукових заходів, провести їх класифікацію на ті, які можуть застосовуватися до і після заведення оперативно-розшукових справ;

в) передбачити порядок їх проведення за ініціативою оперативного підрозділу, а не відсилання на порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які здійснюються виключно в кримінальному провадженні;

г) надати оперативним підрозділам право звертатися до суду із клопотанням про проведення оперативно-розшукових заходів у межах оперативно-розшукових справ;

д) ввести нове поняття оперативно-процесуальна дія – форма діяльності уповноважених на те суб'єктів (оперативного працівника, слідчого), яка врегульована Кримінальним процесуальним кодексом, Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», з метою своєчасного виявлення, припинення, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінального правопорушення і забезпечення відшкодування завданих злочином збитків державі та потерпілій особі.

МІСЦЕ ПОЛІГРАФА У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ВЧИНЕНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Мотлях О.І., провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1 НАВС, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України.

Накопичений вітчизняний досвід використання поліграфа під час розслідування вчинених кримінальних правопорушень, внесених до Єдиного реєстру досудових розслідувань, дає підстави стверджувати про доцільність цього приладу та отриманих за його допомогою результатів у кримінальне судочинство. Це практично єдина

інструментальна процедура роботи з ідеальними (уявними) слідами відображення, підтверджена своєю ефективністю на практиці.

Дослідження таких слідів за допомогою науково-технічного приладу поліграфа дає змогу не тільки провести перевірку наявності в особи ідеальних (уявних) відображень, пов'язаних з конкретною подією злочину, а й визначити найбільш перспективний напрям розслідування та отримати докази щодо причетності/непричетності підозрюваного чи обвинуваченого до відкритого кримінального провадження. Тому перелік завдань, який можна провести використовуючи поліграф у рамках досудового розслідування є достатньо широким і визначається він залежно від наявної слідчої ситуації, яка склалася відносно вчиненої події злочину та потреби слідства. Наприклад щодо окремих завдань:

1. Перевірити й оцінити достовірність отриманої раніше інформації органом досудового розслідування від підозрюваного чи обвинуваченого у відкритому кримінальному провадженні у процесі виконання спеціального дослідження чи психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа.

Такого змісту завдання вітчизняні спеціалісти поліграфа з структурних підрозділів Міністерства внутрішніх справ чи Національної поліції, або ті, яких залучають до участі в кримінальному провадженні як експертів-поліграфологів на підставі ч. 4 ст. 38; ч. 1 ст. 243; ч. 2 п. 4 та 5 ст. 244 КПК України, виконують доволі часто. І, як правило, стикаються з ситуацією, за якої підозрювана чи обвинувачена особа заперечує свою участь у вчиненому злочині. Більше того, такі особи в ситуації проведення щодо них спеціального дослідження чи психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа, з метою перевірки правдивості наданих ними інформаційних даних органу досудового розслідування, намагаються зовнішньо демонструвати відкриту співпрацю з поліграфологом, але наскільки її наміри є щирими, можна буде дати оцінку лише після опрацювання спеціалістом поліграфа отриманих комп'ютерних поліграм. Результативність застосування поліграфа залежатиме від чітких організаційних,

тактичних та практичних засад реалізованих спеціалістом поліграфа [1, с.169-171].

2. Перевірити у процесі виконання спеціального дослідження чи психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа підозрюваних чи обвинувачених осіб з метою з'ясування обставин, які потребують додаткового уточнення, оскільки вони містять криміналістично-значущі дані для досудового розслідування вчиненої події злочину.

Таке завдання може бути розв'язане спеціалістом поліграфа шляхом надання йому слідчими чи прокурорами вихідних даних із матеріалів відкритого кримінального провадження (копій процесуальних документів, речей, об'єктів криміналістичної ідентифікації тощо) і побудови на їх основі тестових запитань (стимулів) для пред'явлення досліджуваній/підекспертній особі. Підготовлені спеціалістом поліграфа спеціальні психологічні тести (стимули) допоможуть виявити наскільки вони є значимими для досліджуваного/підекспертного, а також розібратися у можливому характері приховуваної чи не до кінця нез'ясованої органом досудового розслідування криміналістично-значимої інформації події злочину. Окрім того, результати ініційованого компетентними правоохоронними органами виду досліджень чи експертизи зможуть оптимізувати пошук реального злочинця, навіть якщо коло підозрюваних досить широке [1, с.172-173].

3. Перевірити спеціальним дослідженням чи психофізіологічною експертизою з використанням поліграфа інформаційних даних, отриманих органом досудового розслідування від суб'єктів кримінального процесу, на кшталт, правильності напряму висунутої криміналістичної версії щодо факту розслідуваної події злочину.

Перед спеціалістом поліграфа постає доволі непросте запитання підтвердити або ж спростувати висунуту криміналістичну версію компетентними правоохоронними органами у ситуації виникнення труднощів, пов'язаних із розслідуваною подією. З позиції науки

криміналістики – це складний розумовий процес пізнавальної діяльності, який потребує детального вивчення обставин події злочину. Тобто, відбувається не проста констатація фактів події вчиненого, а складний діалектичний процес, пов'язаний із його аналізом [2, с. 29]. Наскільки якісно зможе спеціаліст поліграфа чи експерт виконати таке завдання, залежатиме від його професіоналізму, чіткої поінформованості у обставинах події злочину, організації цього всього процесу, злагодженої співпраці з компетентними правоохоронними органами, термінами для його виконання та ін. Але в жодному випадку це не повинно трактуватися як перекладання обов'язків органами досудового розслідування на спеціалістів/експертів поліграфа. Їх діяльність містить рекомендаційний, а не обов'язковий до виконання характер [1, с.173-175].

4. Перевірити спеціальним дослідженням чи психофізіологічною експертизою з використанням поліграфа достовірність отриманих даних органом досудового розслідування від суб'єктів кримінального процесу під час проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема за результатами тактики пред'явлення для впізнання.

Результати проведення спеціального дослідження чи психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа можуть слугувати підтвердженням чи спростуванням правильності отриманих інформаційних даних органом досудового розслідування у процесі виконання конкретної слідчої (розшукової) дії, реалізованої у встановленому процесуальному порядку. Особливе місце в цьому процесі належить тактиці проведення впізнання. Пред'явлення для впізнання – це слідча (розшукова) дія, яка полягає в пред'явленні свідкові чи іншій особі об'єктів, які вони спостерігали раніше, з метою встановлення їх тотожності або групової належності [3, с. 237].

Отримані результати від цієї проведеної слідчої (розшукової) дії не завжди задовольняють сторін учасників кримінального процесу. А тому виникає необхідність закріпити отримані дані шляхом призначення спеціального дослідження чи психофізіологічної

експертизи з використанням поліграфа, ініціаторами якої виступають як уповноважені органів досудового розслідування так і адвокати підзахисного. Необхідність з боку компетентних правоохоронних органів може виникнути у випадках, коли є підстави вважати, що той, хто впізнає, завідомо вводить в оману досудове розслідування з різних причин: особистій зацікавленості у результатах кримінального провадження, шантажування та залякування особи, яка впізнає її рідних і близьких та інше. Тим самим, змінює покази, надані органу досудового розслідування раніше, в процесі попередньо проведеного допиту. З боку сторони захисту така необхідність виникає, коли в адвоката є наявні підстави вважати, що відбулося порушення процесуальної форми тактики проведення пред'явлення для впізнання органом досудового розслідування, яке спричинило негативні наслідки для підзахисного [1, с.174-177].

Запропонований вище перелік завдань, які можна реалізувати за допомогою спеціального дослідження чи психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа у досудовому розслідуванні вчинених кримінальних правопорушень має лише частковий виклад, а його більш розгорнута форма визначається потребами слідства та можливостями спеціаліста поліграфа досягти об'єктивного, верифікованого результату.

Список використаних джерел:

1. Мотлях О. І. Поліграф: наукова природа походження, нормативно-правове регулювання та допустимі межі застосування : [моногр.] / О. І. Мотлях. – К. : Освіта України, 2012. – 394 с.
2. Салтевський М. В. Криміналістика. Методика і тактика : підруч. / Салтевський М. В. – Х. : Консум, 2001. – Ч. 2. – 527 с.
3. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів : підруч. [для студ. юрид. вузів і факультетів] / за ред. В. Ю. Шепітька. – Х. : Одиссей, 2001. – 528 с.

ПРОБЛЕМА З'ЯСУВАННЯ ОБСТАВИН, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Мусасва Рима Байрам-Кзи, студентка Рівненського відділення ННІ №4 НАВС.

Науковий керівник: **Омельченко О.Є.**, професор кафедри кримінального процесу НАВС.

Досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх має низку певних особливостей, які обумовлені передусім особливостями суб'єкта кримінального правопорушення. Слід пам'ятати, що закріплений законом особливий підхід до неповнолітніх правопорушників зумовлює застосування інших, відмінних від тих, які застосовуються до дорослих, форм реалізації кримінальної відповідальності [2].

Відтак, кримінально-процесуальне законодавство містить спеціальну норму, що визначає предмет доказування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Так, згідно зі ст. 485 КПК під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, крім обставин, передбачених ст. 91 КПК, також з'ясовуються:

4. повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і якою мірою міг керувати ними;

5. ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння;
6. умови життя та виховання неповнолітнього;

7. наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

У разі необхідності для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза.

Однією з ключових проблем, яка підлягає вирішенню, є встановлення віку неповнолітнього. В загальному, вік неповнолітнього повинен бути встановлений за документами про народження. Таким документом є свідоцтво про народження. Втім, існують випадки, коли будь-які документи, які засвідчують вік дитини відсутні. В такій ситуації, при неможливості встановити точний вік неповнолітнього, повинна бути призначена і проведена судово-медична експертиза для встановлення віку. Порядок призначення експертизи передбачено ст. 243 КПК. Таким самим шляхом може бути встановлений вік неповнолітнього, що не відповідає його паспортному віку, тобто якщо фізичний і психічний розвиток з тих чи інших причин затримався і неповнолітній значно відстав від своїх ровесників.

Стан здоров'я та загальний розвиток неповнолітнього необхідно з'ясувати за розумової відсталості неповнолітнього. Тому для одержання висновку про наявність розумової відсталості у неповнолітнього слід обов'язково призначати судово-психолого-психіатричну або судово-психолого-педагогічну експертизу [1, с. 392].

За кожним кримінальним провадженням повинні бути з'ясовані умови життя і виховання неповнолітнього, тобто встановлені факти, що стосуються як сімейно-побутових умов, так і найближчого оточення. Це допоможе слідчому з'ясувати безпосередні причини, що призвели до вчинення неповнолітнім кримінального правопорушення або суспільно небезпечної дії.

При дослідженні умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого належить з'ясувати (ст. 487 КПК):

склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї; обстановку в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього; зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою. Також необхідно встановити обставини, що негативно впливали на виховання неповнолітнього, а саме: невиконання батьками або особами, які їх замінюють, обов'язків з виховання неповнолітнього; побутове середовище та інтереси неповнолітнього, його поведінку вдома, у школі; наявність раніше вчинених правопорушень і характер заходів, що застосовувалися до нього.

Наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення є обставиною, що також повинна бути встановлена. Як свідчить слідча і судова практика, значну частину кримінальних правопорушень неповнолітні вчиняють разом з дорослими і нерідко виконують їх завдання. Проблема встановлення дорослих співучасників кримінального правопорушення часто ускладнюється тим, що неповнолітні не завжди дають щирі показання з цього питання, а організатори і підбурювачі з числа дорослих намагаються приховати свою справжню роль.

Отже, обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх виходять із особливостей суб'єкта такого провадження – неповнолітніх осіб.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес: підручник. / За заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 544 с.

2. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх: Лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 липня 2013 р. №223-1134/0/4-13 // Офіційний веб-порталі Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v1134740-13>.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ США ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Нечваль А.О., ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини НАВС.

Національне законодавство, зокрема стаття 30 Конституції України гарантує кожному недоторканність житла чи іншого володіння особи. Згідно із цією статтею не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

В свою чергу, ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року встановлює, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції [7]. Водночас ст. 13 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України визначено, що за наявності законної підстави можна увійти в житло проти волі осіб, які проживають у ньому. Єдиною законною підставою для цього, відповідно до ч. 2 ст. 30 Конституції України, є вмотивоване рішення суду.

Органи державної влади не можуть посягати на реалізацію даного права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в

інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [7]. Одним із таких випадків є обшук житла чи іншого володіння особи.

У ході аналізу конституцій колишніх республік СРСР, встановлено що досить детально та змістовно закріплені гарантії саме недоторканості житла (Литовська Республіка, Латвійська Республіка, Туркменістан та ін.), і лише деякі й відносно іншого володіння (Україна, Республіка Білорусь). Варто зазначити, окрім житла та іншого володіння особи, гарантується ще й недоторканість робочого місця (Естонська Республіка, Грузія), місця перебування (Республіка Молдова) тощо [5, с. 6].

Положення Європейської конвенції з прав людини (припис ч. 2 ст. 8) відрізняється від норм КПК України та Основного Закону. Відмінність полягає у тому, що вітчизняний законодавець передбачив недоторканність не тільки житла, а й «іншого володіння особи», тим самим створивши для власних правоохоронних органів складніші умови, ніж в країнах Європи [6, с. 123].

Суттєвим недоліком чинного КПК України є відсутність чіткого переліку видів обшуку та особливостей їх провадження. Проте, аналізуючи норми кримінального процесуального законодавства, можна виділити наступні види: 1) обшук житла; 2) обшук іншого володіння особи; 3) обшук нежитлових приміщень; 4) обшук особи (ч. 3 ст. 208, ч. 5 ст. 236 КПК України) [8].

Разом з тим, законодавство Бельгії розрізняє обшуки в громадських місцях і приватних володіннях. Обшук (виїмка) у громадських місцях проводиться поліцією самостійно або за приписом прокурора. У приватному володінні обшук може бути виконаний лише на підставі наказу слідчого судді. У разі коли підозрюваний спійманий на місці злочину на місці злочину, обшук проводиться поліцією або прокурором на місці без судового наказу. Слідчий суддя особисто присутній при обшуку осіб, що володіють професійною таємницею.

Що стосується обшуку особи, то повноваження поліції Великобританії щодо обшуку і вилучення предметів визначені законом "Про поліцію і доказах у кримінальних справах", передбачає правила обшуку осіб у громадських місцях, право входити в приміщення і проводити там обшук. У законі спеціально підкреслюється, що обшук проводиться при обґрунтованій потенційного об'єкта обшуку. Причому ці підозри не повинні бути засновані тільки на персональних особливостях об'єкта (зачіска або одяг, колір очей і шкіри, вік).

Так само, законодавство Данії, зокрема закон "Про відправлення правосуддя" дозволяє з дозволу суду піддати обшуку підозрюваного, його житло чи інше приміщення, якщо є припущення слідчих органів про наявність там розшукуваних особи яких предметів. Відповідно до закону при заподіянні незручностей неправомірним обшуком обшукуваний може претендувати на компенсацію [4, с. 240]. Таким чином, даний нормативно-правовий акт, врегульовує процедуру обшуку особи, на відміну від чинного кримінального процесуального законодавства України.

Згідно ч. 2 ст. 234 КПК України обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Разом із тим, слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину.

Для порівняння, варто зазначити, що у американському кримінальному процесі допускається обшук без ордеру виключно при "екстраординарних обставинах", тобто коли виникають несподівані ситуації, і звернення поліції до суду за отриманням ордеру вважається непрактичним, а саме:

1) обшук при арешті. Факт законного арешту означає вторгнення в сферу приватного життя, тому він передбачає і право на обшук, додаткового обґрунтування у вигляді ордеру не потрібно;

2) особистий обшук при затриманні. Закони штатів, умовно названі "Зупини і обшукай", наділяють поліцію повноваженнями

затримати, обшукати і допитати будь-якої людини, якщо поліцейський "розумно підозрює", що ця людина скоює, здійснив чи збирається вчинити злочин;

3) згода особи на проведення обшуку, що означає відмову від гарантій, передбачених поправкою IV до Конституції. Згода не повинно бути отримано шляхом погроз, залякування, демонстрації сили, тобто примусово;

4) обшук за надзвичайних обставин, коли зволікання з обшуком може призвести до заподіяння шкоди поліцейському або оточуючим людям або до знищення доказів;

5) обшук особистого автомобіля, що перебуває на трасі, при наявності "розумного підстави" вважати, що в ньому знаходяться крадені речі, контрабанда, знаряддя або сліди злочину. Обшук в цих ситуаціях мотивується тим, що автомобілі рухливі, і знаходяться в них докази можуть швидко опинитися поза межами юрисдикції [4, с. 261-163].

Таким чином, кримінальне процесуальне законодавство США та вищевказаних країн Європейського Союзу є більш деталізованим та спрощеним, у порівнянні з українським. Наявність ситуацій, за яких проведення обшуку не потребує санкції суду забезпечує економію часу, а разом із тим повноту, цілісність доказової інформації у межах кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Конституція України : станом на 30.09.2016 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція, Міжнародний документ від 04 листопада 1950 р. (ред. від 01 червня 2010 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_004

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (ред. від 05 січня 2017 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

4. Булатов Б. Б. Кримінальний процес : підручник для вузів / під ред. В. Б. Булатова, А. М. Баранова. - 5-е вид., перероб. і дод. - М : Видавництво Юрайт, 2015. - 555 с. - Серія : Бакалавр. Академічний курс.

5. Жмур Юлія Михайлівна. Кримінально-правовий захист недоторканності житла в Україні : автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Юлія Михайлівна Жмур. – Запоріжжя, 2012 . – 20 с.

6. Назаренко П.Г. Принцип недоторканності житла та іншого володіння особи: загально теоретичний аналіз / П.Г. Назаренко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – №38 (Т.2) – 2016 – С. 122-125;

7. <http://blog.liga.net/user/emorozov/article/22125.aspx>
http://pidruchniki.com/2015101166911/pravo/obshuk_ponyattya_vid_i_protseualniy_poryadok_provedennya

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИГОТОВЛЕННЯМ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯМ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Ніколаєнко Р.А., аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності НАВС.

За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВОЗ), у розвинених країнах відсоток фальсифікату становить близько 10 %, а в країнах третього світу – половину всіх лікарських засобів. В Україні, за різними версіями, продається до 50 % підроблених ліків. Фальсифіковані ліки несуть високу загрозу життю та здоров'ю

громадян України, особливо якщо врахувати, що за даними ВОЗ найбільша кількість підробок – 42 % це антибіотики, та 18 % – психотропні речовини.

Виробництво і розповсюдження фальсифікованих лікарських засобів створює загрозу для життя та здоров'я населення України, при цьому наносяться значні збитки легальним виробникам фармацевтичної продукції та державному бюджету. Злочини, пов'язані з обігом фальсифікованих лікарських засобів, вчиняються в умовах таємності, неочевидності. Особи, які їх учиняють, приховують зміст злочинної діяльності та сліди злочинів, оскільки зацікавлені в постійному продовженні злочинної діяльності та отриманні неконтрольованого доходу від реалізації фальсифікованих лікарських засобів. Ці та інші фактори зумовлюють потребу перегляду традиційних підходів до розкриття злочинів, що пов'язані з фальсифікацією лікарських засобів, доповнення науково-методичної бази новими методиками. Кримінальний кодекс України у 2011 році був доповнений ст. 321¹ (Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів), у 2012 році – ст. 321² (Порушення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів). Але статистичні дані не свідчать про активну діяльність оперативних підрозділів щодо виявлення та розкриття зазначених злочинів. Так, у 2012 р. виявлено 125 злочинів, що пов'язані з обігом фальсифікованих лікарських засобів, у 2013 р., у 2014 р. – 89, у 2015 р. – 103, у 2016 році – 98.

Відносна новизна зазначених видів злочинів зумовила недостатню ефективність діяльності правоохоронних органів щодо їх виявлення та розкриття. Значною мірою підвищити ефективність діяльності правоохоронних органів допоможе створення і налагодження чіткого науково обґрунтованого механізму протидії обігу фальсифікованих лікарських засобів. Для цього, насамперед, необхідно провести наукове дослідження з детальним розробленням організації й тактики протидії зазначеним злочинам. Оскільки злочинні дії з

виготовлення та розповсюдження фальсифікованих лікарських засобів мають високий рівень латентності, їх розкриття вимагає застосування комплексу оперативно-розшукових сил, засобів та методів, що спрямовані на виявлення й документування злочинної діяльності осіб, які готують та вчинюють зазначені злочини.

Досі залишається нагальною проблема фіктивних торгів за державні кошти та торгів ліками за завищеними цінами, монополістичної змови учасників, просування на ринок тільки «своїх» фармацевтичних (фіктивних) фірм, так зване «кумівство». На жаль, у цій сфері досить поширеними і звичними сьогодні стали такі супутні негативні явища, як корупція, «відкати», узгоджені дії, безпосередня участь посадових осіб, державних службовців та депутатів усіх рівнів і членів їх сімей у комерційній діяльності для одержання особистого чи корпоративного прибутку, надання пільг для своєї корпоративної групи з відтягненням державних ресурсів, використання посадовими особами, державними службовцями, депутатами, політичними діячами підставних осіб та родичів у комерційних структурах з метою здобуття особистого чи корпоративного прибутку, використання службового становища для маніпулювання інформацією з метою одержання особистої та корпоративної вигоди.

Оцінюючи важливість зазначених факторів, як для практики протидії зазначеним злочинам, так і для теорії оперативно-розшукової діяльності, а також враховуючи рівень і стан зазначеної проблеми, можна зробити висновок, що зазначена тема є актуальною та потребує додаткового наукового дослідження.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України [Електр. ресурс] / Офіційний веб сайт Державної служби статистики. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Конституція України // ВВР України. - 1996. - № 30. - Ст.141.

3. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001// ВВРУ, 2001. - №№ 25, 26.-Ст.131
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення станом на 20.04.2011 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
5. Методичні рекомендації з викриття злочинів при здійсненні закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти. – К. : ДДСБЕЗ МВС України. – 2006. – 12 с.
6. Островерх Г. Звіт держкомстату: оптимізму – нуль / Г. Островерх, Л. Карабіцина // Редукціон. – 2010. – № 6. – С. 25–27..
7. Про здійснення державних закупівель: Закон України від 10 квітня 2014 року № 1197-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 24. – Ст. 883.
8. Представництво Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) в Україні: офіційний сайт. Режим доступу: <http://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/who>.

ПРОЦЕСУАЛЬНА ФУНКЦІЯ СЛІДЧОГО

Осауленко О.А., професор кафедри досудового розслідування ННІ № 1 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

За Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року до суб'єктів реалізації функції обвинувачення належать: слідчий, прокурор, потерпілий та його представник, цивільний позивач та його представник.

Слід зауважити, що слідчий серед інших – це зовсім не пересічний чиновник, а специфічний правоохоронний орган. При провадженні досудового слідства слідчий наділений широкими повноваженнями. Він самостійно приймає рішення про спрямування слідства та проведення відповідних слідчих (розшукових) чи негласних

слідчих (розшукових) дій, за винятком випадків, коли законом передбачено одержання дозволу слідчого судді.

Отже, слідчий, за загальною доктриною кримінального процесу, належить до суб'єктів, які здійснюють функцію обвинувачення. Та якщо предметно розглянути діяльність слідчого в аспекті розподілу процесуальних функцій, то з'ясується, що під час проведення досудового слідства слідчий, відповідно до ст. 9 КПК, зобов'язаний всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень. Тобто «de facto» він здійснює, з одного боку, функцію обвинувачення, а в деяких випадках навіть вирішує справу по суті (коли приймає постанову про закриття кримінальної справи). Функцію захисту на стадії досудового розслідування виконує сам підозрюваний, а також його захисник. Слідчий сприяє її реалізації, оскільки підозрюваний і захисник без конкретних дій слідчого не в змозі самостійно здійснити повноцінний захист. Тому практично слідчому приходится виконувати зразу всі три функції, що, зазвичай, є дуже проблематичним з огляду на закони психології. Ця проблематичність повністю знімається у суді. Там обвинувачення та захист розмежовані серед учасників судового розгляду, які займають протилежні позиції, а суд здійснює функцію правосуддя. Однак, переважно в кінці розслідування слідчий складає документ, який своєю назвою підводить ризику під усією його багатогранною діяльністю та чітко і безповоротно відносить його до суб'єктів, які реалізують обвинувачення, це – обвинувальний акт.

Думається, що з врахуванням цього, суб'єктивна сфера слідчого, його внутрішнє переконання не повинні обтяжуватись “обвинувальними приписами” закону, що зобов'язують слідчого реалізовувати функції, які з точки зору об'єктивності та принципу презумпції невинуватості останньому не притаманні.

Враховуючи важливість забезпечення максимального нейтралітету при визначенні в питанні винуватості осіб, слід погодитись з точкою зору Маляренка В.Т., який вважає, що покладаючи на слідчого обов'язок ... складати обвинувальний *висновок* по справі (обвинувальний акт за КПК України 2012 року) закон зберігає тим самим інквізиційний характер досудового слідства, який “виявляється, в першу чергу, в потрібній ролі, яка законом закріплена за слідчим, і в другу – в суміщенні дізнання (зокрема розшуку), його мети і засобів з досудовим слідством, його завданнями та можливостями.” [1]. На думку В.Т. Маляренка, потрібна роль слідчого проявляється у виконанні ним функцій судді, обвинувача та захисника одночасно.

Отже, КПК України 2012 р. не змінює таке становище слідчого. Зміст відповідних його статей свідчить про те, що функція доказування, формування і формулювання обвинувачення, а також його пред'явлення (повідомлення про підозру) відповідній особі зберігається за слідчим. П. 19 ст. 3 даного КПК слідчого відносить до сторони обвинувачення, а ст. 92 обов'язок доведення вини особи покладає на прокурора, слідчого та, в установлених КПК випадках – на потерпілого. Тобто всі ці особи за уявою розробників КПК є обвинувачами в загальному розумінні цього терміну. Обвинувачувати – це їх обов'язок.

Оцінюючи таке становище слідчого В. Даневський зазначав: “Не кажучи вже про принципову помилку і практичну небезпеку поєднання в одній особі обов'язків судді і функцій сторін одне ототожнення у слідчому цих останніх функцій вважається великою помилкою, яка згубно впливає на хід попереднього слідства, на його результати, а в решті решт, і на рішення справи по суті. Навряд чи можливо для однієї особи бути у справі і обвинувачем і захисником. Ці функції принципово протилежні і не узгоджувані, особливо тоді, коли вони зосереджені в особі, що брала активну участь у зібранні доказів, які викривають і виправдовують. Створене законом становище слідчого – психологічно фальшиве: дуже важко у справі, досліджуваній стосовно певної особи, водночас зосередити увагу, рівномірно

напружену, на двох різних сторонах справи; нелегко скласти собі дві протилежні точки зору, які перебували б у становищі рівноваги і які слідчий перевіряв би з однаковою ревністю, упевненістю, і силою логічного мислення. Рівновага неминуче має порушитися, переважна увага і енергія дослідника мають поступово обернутися у той чи інший бік” [2, 29–30].

Отже, враховуючи міркування щодо розподілу процесуальних функцій і неможливості їх суміщення в діяльності однієї посадової особи чи органу, слід визнати неможливим існування такого розподілу процесуальних функцій в КПК. У зв’язку з цим пропонуємо виключити слідчого, керівника органу досудового розслідування з переліку представників сторони обвинувачення (п. 19 ст. 3 проекту КПК). Зазначені органи та посадові особи реалізують функцію кримінального переслідування, змістом якої серед інших є виявлення обставин, що виправдують обвинуваченого, а також обставини, що пом’якшують його відповідальність (ч. 2 ст. 9 КПК) і все це, в першу чергу, з метою виконання завдання, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений (ст. 2 КПК).

Крім того, ст. 3 КПК, слід доповнити визначенням поняття функції “Кримінального переслідування”, виклавши його з врахуванням зазначеного в ст. 2 КПК завдання – це “процесуальна діяльність, яка здійснюється органами розслідування та судом з метою недопущення покарання невинуватих осіб та викриття, засудження та покарання осіб, винних у вчиненні кримінального правопорушення”.

Список використаних джерел:

1. Маляренко В. Про досудове слідство, його недоліки і реформу // Голос України. 12 жовтня 2004 року.

2. Даневский В. П. Наше предварительное следствие: его недостатки и реформа (в Российской империи II пол. XIX века). – К. : Семенко Сергей, 2003. – 143 с.

ЗАЛУЧЕННЯ СЛІДЧИМ СПЕЦІАЛІСТІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ЗЛОЧИНІВ

Охріменко С.С., старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення ННІ № 2 НАВС, кандидат юридичних наук.

Найважливішим фактором своєчасного встановлення ознак комп'ютерних злочинів є ефективно застосування спеціальних знань в процесі перевірки криміналістично значущої інформації. Єдина кінцева задача перевірочних досліджень – виявлення матеріальних ознак діянь, передбачених в нормах кримінального закону. Перевірочне дослідження може бути виконано як в рамках огляду місця події за участю спеціаліста, так й окремо, після огляду, у лабораторних умовах. Тільки за допомогою досліджень носіїв комп'ютерної інформації буде змога достовірно стверджувати про наявність матеріальних ознак комп'ютерних злочинів.

Предмет перевірочних досліджень повністю поглинається предметом подальшої судової експертизи комп'ютерної техніки та програмних продуктів. Крім того, в процесі досліджень вивчаються відповідні елементи комп'ютерних технологій: технічні засоби, програмне забезпечення, дані тощо.

Так, зокрема, при наявності повідомлення щодо несанкціонованого втручання в роботу ЕОМ (комп'ютерів) чи комп'ютерних мереж перевірочні дослідження за участю спеціаліста здійснюються для встановлення таких необхідних для досудового розслідування відомостей, як:

– ознаки злочину;

– місце несанкціонованого проникнення в комп'ютерну мережу (зсередини організації або ззовні);

– спосіб здійснення несанкціонованого доступу та його результати;

– засоби, використані при вчиненні несанкціонованого доступу (технічні, програмні);

– способи подолання захисту тощо.

Звідси під час проведення досліджень необхідна тісна взаємодія особи, що здійснює перевірку інформації про злочин, та спеціаліста. Це пов'язано з завданням своєчасного вжиття необхідних дій з виявлення, вилучення, закріплення й дослідження слідів комп'ютерних злочинів, що є умовою успішного досудового розслідування. Отже, метою такої взаємодії є негайне отримання орієнтуючої інформації від спеціалістів.

Спеціаліст повинен використати такі засоби, які при пошуці і вилученні слідів не призводили б до знищення і псування цих чи інших слідів, не робили б неможливим подальше їх експертне дослідження. Збереження комп'ютерної інформації в оригінальному вигляді для подальшого проведення експертизи здійснюється її фіксацією.

Переважним прийомом наочної фіксації є вилучення спеціалістом предмету (носія комп'ютерної інформації), тому що:

а) цей прийом зводить до мінімуму втрати доказової інформації, неминучі при копіюванні, вживанні інших прийомів фіксації;

б) забезпечується можливість безпосереднього сприйняття учасниками процесу вилученого предмету, яке виключає сумніви, що можуть виникнути при сприйнятті похідних від нього об'єктів;

в) створюються умови для повного, комплексного дослідження всієї інформації, що міститься в предметі;

г) зберігається можливість отримання копій предмету, якщо характер предмету допускає його багатократне копіювання.

Проте в деяких випадках носії комп'ютерної інформації вилучити неможливо. Це в основному відноситься до вінчестерів (жорстких магнітних дисків), що є головним носієм інформації окремої ЕОМ. Це найчастіше пов'язане з тим, що радикальне вилучення

комп'ютерної техніки загрожує подальшими претензіями потерпілих підприємств, установ, організацій. Під час фіксації носіїв, що не можуть бути вилучені, робиться копія носія, відповідність якого оригіналу забезпечується застосуванням вказаних вище спеціальних засобів. З неї при подальших дослідженнях робляться інші копії, які і досліджуються. Можлива кількість разів такого копіювання відносно необмежена, а тому й досліджувати копію комп'ютерної інформації, що міститься на оригінальному носії, можна необмежену кількість разів навіть руйнуючими методами без ризику втрати важливої інформації на оригіналі. Створення копії і робота з копією рекомендується для безпеки досліджень, щоб не пошкодити вихідний матеріал через можливі помилки з невідомими програмами або пастки, встановлені власником даних. Отже, можливістю повного копіювання необмежену кількість разів комп'ютерної інформації, що зберігається в комп'ютерній системі, навіть видаленої, можна вирішити другу проблему, яка обмежує дії спеціаліста – необхідність збереження комп'ютерної інформації в обсязі, що відповідає оригіналу. Така копія буде похідним доказом.

Загалом допомога спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій не може обмежуватися тільки виявленням, фіксацією та вилученням потенційних носіїв комп'ютерних слідів злочину. За необхідності слідчий в ході слідчої (розшукової) дії може доручити спеціалісту зібрати сліди саме в комп'ютерній інформації, скопійованій з виявлених носіїв, із занесенням в протокол всіх відомостей про зазначений факт.

Визначальною відносно дослідження комп'ютерної інформації є вимога, що застерігає: слідчий не повинен проводити попередніх (перевірочних) досліджень, якщо є небезпека пошкодження або знищення речових доказів, слідів на них. Якщо ж дослідження необхідні для виявлення ознак об'єкту або для аналізу й оцінки їх, то він повинен призначити експертизу.

Незалежно від того, чи здійснювалося дослідження слідчим самостійно або за допомогою спеціаліста, результати, одержані на

підставі спеціальних пізнань й з урахуванням встановлених даних, формулюються у вигляді думки про факти, що мають значення для розслідування злочину. Оскільки ці думки не очевидні для осіб, що беруть участь в проведенні слідчої (розшукової) дії, то вони не можуть бути зафіксовані в протоколі.

Дослідження, які були проведені слідчим самостійно, процесуальне відображення їх результатів тим більше неприпустиме, оскільки від слідчого не можуть виходити доказові факти, бо він не входить до переліку джерел судових доказів.

Отже, можна зробити висновок, що всі дії, що проваджуються із носіями комп'ютерних слідів на місці проведення слідчої (розшукової) дії, як вже було зазначено вище, можуть носити характер попереднього дослідження, але без зміни властивостей комп'ютерних засобів, інформації (методичне обмеження) та без надання письмових висновків у протоколі (процесуальне обмеження). Такими діями є пошук, переглядання та копіювання комп'ютерної інформації.

Найскладнішою при розслідуванні комп'ютерних злочинів є така слідча (розшукова) дія як огляд місця події. Безпосередньо на робочому етапі проведення слідчої (розшукової) дії спеціаліст надає допомогу слідчому:

- у виявленні засобів комп'ютерної техніки, її окремих компонентів, документації, інших об'єктів, які можуть містити сліди несанкціонованого втручання;

- у коректному (з точки зору збереження слідів злочину) відключенні засобів комп'ютерної техніки від енергопостачання;

- в описі засобів комп'ютерних технологій, її окремих компонентів і документації, що вилучаються;

- при вирішенні питання визначення складу комплексу комп'ютерної техніки або окремих її компонентів, що підлягають вилученню або ізолюванню від вільного доступу;

- в підготовці засобів комп'ютерної техніки до транспортування (їх упакувці, опечатуванні) й ін.

Спеціаліст під час проведення слідчих (розшукових) дій також допомагає виявити спеціальні засоби, встановлені власником в комп'ютері для знищення інформації при несанкціонованому доступі до нього; встановити, чи необхідний пароль для доступу до інформації; які правила його використання та чи не призведе порушення цих правил до знищення файлів. Слід передбачити, що інформація може бути зіпсованою за сигналом від портативного випромінювача на кшталт вимикач автомобільної сигналізації. Звідси варто рекомендувати слідчому забезпечити спостереження за персоналом, який перебуває у приміщенні та знає про проведення слідчої (розшукової) дії, час і мету якої за цих обставин слід зберігати в таємниці. Спеціаліст може захистити системні блоки від зовнішнього випромінювання надійним їх екрануванням або застосуванням пристрою активних радіоперешкод із набору вибухотехніка.

ДЕЯКІ ЗАХОДИ УБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ПРО ВИЩУ ОСВІТУ ВІД ПІДРОБКИ

Патик Л.Л., доцент кафедри криміналістики та судової медицини НАВС, кандидат юридичних наук.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про вищу освіту», документ про вищу освіту (науковий ступінь) видається особі, яка успішно виконала відповідну освітню (наукову) програму та пройшла атестацію. Встановлюються такі види документів про вищу освіту (наукові ступені) за відповідними ступенями: диплом молодшого бакалавра, диплом бакалавра, диплом магістра, диплом доктора філософії та диплом доктора наук[1].

На сьогодні держава створила умови для захисту громадян від підроблених документів про вищу освіту. Так, слід виділити заходи, спрямовані на захист таких документів від підробки, а саме:

1) правові – сукупність нормативно-правових актів, що регулюють обіг документів про вищу освіту;

2) організаційні – заходи, спрямовані на урегулювання порядку оформлення, видачі та збереження документів про вищу освіту;

3) матеріально-технологічні – забезпечення захисту документів про вищу освіту від підробки на етапі виготовлення та персоналізації.

У криміналістичній літературі можна зустріти так званий фізичний захист документів, під яким розуміють комплекс запобіжних заходів, спрямованих на виключення можливості несанкціонованого доступу до процесів виготовлення/ персоналізації документів або їх крадіжки [2, с. 23]. Однак сутність заходів залишається одна, незалежно від назви, чи матеріально-технологічний чи фізичний.

Правовою основою обігу документів про вищу освіту є такі нормативно-правові документи: Закон України «Про вищу освіту» від 23.05.1991 № 1060-ХІІ; Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII; Наказ МОН України «Про затвердження Положення про ІВС «ОСВІТА» та Порядку замовлення, видачі та обліку документів про освіту державного зразка» від 10.12.2003 р. № 811; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для виготовлення випускних документів про освіту» від 30.03.2011 р. № 309; Наказ МОН України «Порядок замовлення на створення інформації, що відтворюється в документах про вищу освіту, та обліку документів про вищу освіту в Єдиній державній електронній базі з питань освіти» від 06.03.2015 № 249 тощо.

Серед організаційних заходів слід віднести створення Реєстру документів про вищу освіту Єдиної державної електронної бази з питань освіти. До такого Реєстру мають доступ фізичні та юридичні

особи достатньому обсязі для перевірки достовірності документа про вищу освіту.

Ще одним досить дієвим організаційним заходом, спрямованим на захист документів про вищу освіту від підробки є створення інформаційно-виробничої системи інформаційного та документарного забезпечення установ та громадян України в галузі освіти – ІВС «ОСВІТА». Така інформаційно-виробнича система функціонує в Державному підприємстві «Державний центр прикладних інформаційних технологій», яке не лише веде облік документів про вищу освіту, але й здійснює організацію замовлення, видачі та обліку документів про освіту державного зразка згідно з чинним законодавством.

Створення ІВС «ОСВІТА» є запровадження загальнодержавної автоматизованої системи обліку виданих документів про освіту (АС «ДИПЛОМ»). ІВС «ОСВІТА» створена на базі АС «ДИПЛОМ», яка функціонувала у режимі промислової експлуатації з липня 1998 року, і є вдосконаленням та розвитком цієї автоматизованої системи.

ІВС «ОСВІТА» – це комплекс адміністративних, програмних та апаратних засобів, які на основі сучасних інформаційних технологій забезпечують створення єдиного інтегрованого інформаційного середовища України у галузі освіти. Така система дозволяє створити єдину інформаційну інфраструктуру обробки даних про освіту, забезпечити їх достовірність та цілісність, створити надійні механізми захисту інформації та обмеження доступу до неї [3].

Серед головних завдань ІВС «ОСВІТА», які спрямовані на захист документів про вищу освіту від підробки є: 1) централізація та вдосконалення процесу виготовлення документів у галузі освіти, а також дублікатів їх пластикових карток у випадках втрати або пошкодження; 2) забезпечення цілісності, достовірності та актуалізації інформації щодо виготовлених документів у галузі освіти; 3) ідентифікація виготовлених ІВС «ОСВІТА» документів у галузі освіти; 4) забезпечення захисту інформації від несанкціонованого доступу відповідно до вимог чинного законодавства.

Забезпечення захисту документів про вищу освіту від підробки на етапі виготовлення та персоналізації полягає у наділенні таких документів спеціальними засобами захисту. У криміналістиці під спеціальними засобами захисту розуміють сукупність технічних прийомів та засобів, які використовуються в процесі виробництва виробів суворого обліку, з метою захисту їх від несанкціонованого виготовлення (повного підроблення) та істотного ускладнення внесення до них будь-яких змін (часткового підроблення) [4, с. 30; 5, с. 380–381].

Отже, створюється враження належного забезпечення заходів захисту від підробки документів про вищу освіту на державному рівні. Однак, кожен із описаних заходів сам по собі не є дієвим у боротьбі із несанкціонованим виготовленням документів про вищу освіту, а лише у своїй сукупності створює міцний бар'єр злочинної діяльності, пов'язаної із підробкою документів.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради, 2014. – № 37-38. – Ст.2004.
2. Криміналістичне документознавство : практ. посіб. / [В. В. Бірюков, В. В. Коваленко, Т. П. Бірюкова, К. М. Ковальов] ; за заг. ред. В. В. Бірюкова.– К.: ПАЛИВОДА А.В., 2007. – 332 с.
3. Про затвердження Положення про ІВС «ОСВІТА» та Порядку замовлення, видачі та обліку документів про освіту державного зразка : МОН України; Наказ від 10.12.2003 р. № 811 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Наказу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0201-04>.
4. Словник термінів техніко-криміналістичного дослідження документів / [авт.-уклад. О. В. Воробей]. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. – 40 с.;
5. Криміналістична техніка : навч. посібник. Кн.1 / [за ред. А. В. Кафанова]. –К.: КИЙ. – 2006. – 456 с.

ДЕЯКІ ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ В КПК УКРАЇНИ

Підюков П.П., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС, доктор юридичних наук, професор.

Білецька К.К., науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС

Згідно з ч. 1 ст. 214 КПК України, що регламентує початок досудового розслідування, слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після надання заяви про вчинення кримінального правопорушення або після самостійного виявлення його з будь-якого джерела обставин, що може свідчити про вчинення *кримінального правопорушення*, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування (хоча ч. 2 цієї статті передбачає, що досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань).

Про кримінальні правопорушення йдеться й в інших нормах вітчизняного КПК.

Так, відповідно до ст. 2 КПК України, одним із завдань кримінального провадження визначено захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень.

Розтлумачуючи значення основних термінів КПК, законодавець, наприклад, вказує, що державне обвинувачення є процесуальною діяльністю прокурора, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (п. 3 ст. 3 КПК України), а притягнення до кримінальної відповідальності – стадією кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні

кримінального правопорушення (п. 14 цієї ж статті). Процесуальна фігура слідчого визначена в цій же нормі (п. 17 ст. 3 КПК) як «службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділів внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування *кримінальних правопорушень*».

Про досудове розслідування злочинів і кримінальних проступків вказано у ст. 215 КПК України.

Водночас у ст. 216 КПК, що передбачає підслідність, зазначається, що «слідчий органів Національної поліції здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, крім тих, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування» (ч. 1), а решта слідчих органів інших відомств (безпеки, органів що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державного бюро розслідувань, детективи Національного антикорупційного бюро України) – «здійснюють досудове розслідування злочинів», передбачених відповідними статтями КК України (ч.ч. 2, 3, 4, 5 ст. 216 КПК України).

Відповідно до ст. 3 КПК, кримінальне провадження – це «досудове розслідування і судове провадження» (п. 10), а форми досудового розслідування передбачені дізнанням, в якому здійснюються розслідування кримінальних проступків (п. 4) і досудове слідство в якому здійснюється розслідування злочинів (п. 6).

Тобто злочини і кримінальні проступки є різновидами загального для них родового поняття «кримінальне правопорушення».

Як нам здається, навряд чи, формулюючи положення ст. 216 КПК України, законодавець мав на увазі, що провадження дізнання має бути виключною прерогативою слідчих органів Національної поліції України. На підтвердження цього свідчить і аналіз змісту Глави 25 КПК «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків», де про такі вимоги не йдеться. Напевно, що вони не знайдуть свого відображення і в майбутньому законі про кримінальні проступки.

На нашу думку, вищезазначене є результатом недосконалого формулювання окремих норм КПК, незрозумілого використання при цьому законодавчої термінології.

Свідченням цьому є, до речі, й визначені Главою 24-1 КПК «Особливості спеціального розслідування кримінальних правопорушень». Згідно з ч. 1 ст. 297 -1 КПК «спеціальне досудове розслідування здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими цим Кодексом, з урахуванням положень цієї Глави», а в ч. 2 ст. 297-1 наведені склади злочинів, спеціальне досудове розслідування яких, відповідно до вимог підслідності (ст. 216 КПК) віднесене до компетенції практично всіх слідчих органів (за виключенням органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства) та детективів Національного антикорупційного бюро України (за відповідних умов).

Таким чином, вищезазначене вкотре засвідчує певні неузгодженості й протиріччя між нормами не тільки Загальної і Особливої частин КПК України (про що вже неодноразово наголошувалося в науковій літературі), а й у структурі будь-якої з цих частин і, як бачимо, навіть в одній і тій же її нормі.

Наявність вказаних недоліків, недосконалість законодавчої термінології, на наше глибоке переконання, аж ніяк не сприяють реалізації завдань кримінального судочинства, породжуючи нерідко на практиці зайві труднощі і проблеми.

ОСОБЛИВОСТІ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Плєва К.В., доцент кафедри досудового розслідування ННІ №1 НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент.

Успішне виконання завдань кримінального судочинства щодо охорони прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, які беруть у ньому участь, а також швидке, повне і неупереджене розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування закону неможливе без застосування запобіжних заходів, у тому числі взяття під варту.

Взяття під варту, як і решта запобіжних заходів, застосовуються за наявності достатніх підстав вважати, що підозрюваний, обвинувачений, підсудний, засуджений намагаються ухилитися від слідства і суду, або від виконання процесуальних рішень, мають намір перешкоджати встановленню істини у справі або продовжувати злочинну діяльність.

Питання про наявність достатніх підстав для застосування запобіжних заходів у кожному разі вирішуються слідчим, прокурором і суддею (судом) з урахуванням даних про те, що обвинувачений схиляє свідків чи потерпілих до відмови від показань чи до дачі неправдивих показань, намагається знищити докази, готує новий злочин. При обранні запобіжного заходу необхідно оцінити тяжкість вчиненого злочину, слід зважити на обставини що обтяжують чи пом'якшують відповідальність (статті 66-67 КК); ступінь суспільної небезпечності злочину в конкретних умовах місця і часу, а також особу обвинуваченого, яку характеризують, зокрема, її минула діяльність, тяжкість інкримінованого злочину, наявність чи відсутність зв'язку з особами з антигромадською спрямованістю, наявність чи відсутність певних занять, постійного місця проживання, тощо. Враховуються також вік, стан здоров'я, сімейний стан обвинуваченого. Відповідно до статті 155 КПК взяття під варту як запобіжний захід застосовується в

справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад три роки. У виняткових випадках цей запобіжний захід може бути застосований в справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі і на строк не більше трьох років.

Але законодавець не передбачив критеріїв визнання випадків винятковими. Це призводить до того, що слідчі органи не завжди належно мотивують відповідні рішення, а суди, в свою чергу, не звертають уваги на такий недолік.

Винятковими ж є ті випадки, коли на підставі наявних у справі фактичних даних із певною вірогідністю можна стверджувати, що інші запобіжні заходи не забезпечать належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого. Це можливо, наприклад, коли особа не має постійного місця проживання, зловживає спиртними напоями чи вживає наркотичні засоби, продовжує вчиняти злочини, підтримує соціальні зв'язки негативного характеру, порушила умови запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням волі, раніше ухилялася від слідства, суду чи виконання судових рішень або ж коли особу підозрюваного взагалі не встановлено. Винятковість такого випадку має бути обґрунтована.

Під обґрунтованістю обрання запобіжного заходу у виді взяття під варту підозрюваного чи обвинуваченого слід розуміти наявність достатніх доказів, які містяться у наданих матеріалах, що є підставою для взяття під варту.

До того ж заслуговує на увагу позиція тих фахівців, які вважають, що законність – це точне застосування норм матеріального права з дотриманням при розгляді справ усіх вимог КПК та інших законів.

Негативними сторонами взяття під варту можна вважати наступні: особа відривається від суспільно-корисної праці зі своєї спеціальності, а це, в свою чергу, дезорганізує певним чином роботу установи, підприємства, організації, де вона працює чи служить; особа є відірваною від сім'ї, що може негативно позначитись на вихованні дітей, арешт компрометує людину в очах сусідів, товаришів по службі;

тримання під вартою озлоблює людину, налаштовує її проти правоохоронних органів, подавляє її волю, робить схильною до обмови, самообмови, небажаної лінії поведінки, деякі заарештовані підпадають під негативний вплив рецидивістів та інших небезпечних злочинців; знищує моральні ідеали, арешт завдає шкоду здоров'ю людини (особливо психіці), заподіює їй та її сім'ї матеріальні збитки.

Отже, запобіжний захід взяття під варту слід застосовувати лише у разі, якщо інші запобіжні заходи не можуть відвернути небажану поведінку обвинуваченого. В жодному разі не можна обіцяти заарештованому звільнення з-під варту за умови, що він визнає себе винним та видасть співучасників.

Позитивною новелою стала ч. 3 ст. 176 КПК України, яка визначає, що слідчий суддя, суд відмовляє у застосуванні запобіжного заходу, якщо слідчий, прокурор не доведе, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини є достатніми для переконання, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів, передбачених частиною першою цієї статті, не може запобігти доведеним під час розгляду ризику або ризикам вчинення обвинуваченим, підозрюваним відповідних дій.

Також, стаття 178 КПК України встановлює, що при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу, крім наявності ризиків, слідчий суддя, суд на підставі наданих сторонами матеріалів зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини, наявність яких обумовлює обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Таким чином, за новим КПК України слідчий або прокурор зобов'язані доводити суду обґрунтованість застосування обраного запобіжного заходу та неможливість застосування більш м'якого запобіжного заходу, а суд при призначенні запобіжного заходу зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини справи. Ці нововведення покликані запобігти зловживанню слідчим та/або прокурором, оскільки на практиці ці особи часто безпідставно ініціювали застосування тримання під вартою як запобіжного засобу для тиску на нього.

Негативними ж сторонами взяття під варту є наступні: особа відривається від суспільно-корисної праці зі своєї спеціальності, а це, в свою чергу, дезорганізує певним чином роботу установи, підприємства, організації, де вона працює чи служить; особа є відірваною від сім'ї, що може негативно позначитись на вихованні дітей, арешт компрометує людину в очах сусідів, товаришів по службі; тримання під вартою озлоблює людину, налаштовує її проти правоохоронних органів, подавляє її волю, робить схильною до обмови, самообмови, небажаної лінії поведінки, деякі заарештовані підпадають під негативний вплив рецидивістів та інших небезпечних злочинців; знищує моральні ідеали, арешт завдає шкоду здоров'ю людини (особливо психіці), заподіює їй та її сім'ї матеріальні збитки.

Отже, запобіжний захід взяття під варту повинен бути надзвичайним, а не найбільш поширеним запобіжним заходом, який слід застосовувати лише у разі, якщо інші запобіжні заходи не можуть відвернути небажану поведінку обвинуваченого та забезпечити його участь у подальших процесуальних діях.

ПІДГОТОВКА ДО ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ ТА ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Плосконос А.І., ад'юнкт докторантури та аспірантури НАВС.

Важливе місце у процесі збирання доказової інформації в межах кримінального провадження безперечно належить такій слідчій (розшуковій) дії – як допит. Фактично без проведення допиту не відбувається жодне досудове розслідування, тому саме допит, по праву, вважається однією із найбільш розповсюджених слідчих (розшукових) дій.

Актуальні організаційно-правові, процесуальні, тактичні та психологічні аспекти допиту, досліджували такі відомі вчені криміналісти та процесуалісти як: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.М. Биков, В.К. Весельський, В.Г. Гончаренко, В.Є. Коновалова, В.С. Кузьмічов, В.В. Тищенко, Л.Д. Удалова, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков, проте ґрунтовних теоретичних досліджень особливостей, пов'язаних із тактикою допиту учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій з урахуванням сучасних умов та апробації отриманих результатів у практичній діяльності не проводились.

Високі інформативні можливості, простота, швидкість отримання результату, характеризують допит як результативну слідчу (розшукову) дію, з іншого боку - відсутність вичерпних даних про подію, можливість виникнення негативних обставин та протидія з боку допитуваних осіб незалежно від їх процесуального статусу, відносять допит до категорії найскладніших слідчих (розшукових) дій.

Разом з тим, необхідно зазначити, що у більшості випадків ефективність зазначеної слідчої (розшукової) дії та її результати зумовлені не лише сприятливою слідчою ситуацією та наявністю достатньої кількості вихідної інформації, яка дозволить висувати конкретні версії з приводу вчиненого правопорушення, а і професійною майстерністю слідчого, наявністю у нього значного досвіду роботи, його умінням правильно підготуватись допиту та організувати проведення допиту, встановити психологічний контакт та обрати правильну тактику дій.

Особливості допиту у кримінальних провадженнях про злочини, що вчиняються організованими злочинними групами та злочинними організаціями, багато в чому обумовлені колом тих обставин, які необхідно з'ясувати слідчому (предметом допиту). Причому необхідно зазначити, що предмет допиту визначений предметом доказування. У зазначеній категорії кримінальних проваджень, особливості предмета допиту полягають саме у встановленні тих даних, що належать до групового суб'єкта злочину, групових дій, даних, що дозволяють не лише констатувати факт

учинення злочину групою, але й одержати про неї максимально повне уявлення, індивідуалізувати роль і вину кожного з її учасників. Відповідно дуже важливо одержати відомості про організаторів і керівників злочинного співтовариства (групи), а від них – про цілі його створення, про обсяг злочинної діяльності, його структуру, способи залучення нових членів, корупційні зв'язки тощо.

У криміналістичних джерелах зустрічаються різноманітні підходи до організації тактичних заходів на підготовчій стадії допиту. Але безсумнівним залишається той факт, що відсутність належної підготовки, не забезпечення всіх необхідних умов, в подальшому негативно відображається та якості проведення допиту, або взагалі унеможливить досягнення мети. Прикладами безвідповідального ставлення до підготовчого етапу допиту, можуть бути факти пов'язані із неотриманням інформації про наявність співучасників у вчиненні злочину або інформації, яка допомогла би встановити їх місце знаходження, про місце знаходження або місця збуту викраденого майна, про окремі (додаткові) епізоди злочинних діяльності, тощо.

Організаційно-тактичні заходи, спрямовані на підготовку слідчого до допиту, обумовлюють отримані результати, тобто визначають якість проведення допиту на підставі отриманої доказової інформації та впливають на швидкість, всебічність та об'єктивність розслідування в цілому. Тобто ретельна підготовка до проведення допиту є запорукою досягнення тактичної мети.

Узагальнення слідчої практики дозволяє дійти висновку, що в більшості випадків, нехтування слідчими, внаслідок різних причин, проведенням організаційно-тактичних заходів в межах підготовчого етапу допиту, негативно впливає на стан розслідування в цілому, в більшості випадків призводить до втрати доказової інформації, порушення процесуальних строків, тощо.

Процес обрання та проведення слідчим в ході розслідування злочинів вчинених організованими злочинними групами та злочинними організаціями організаційно-тактичних заходів, спрямованих на забезпечення якісної підготовки до допиту учасників таких груп

повинен відбуватись із врахуванням їх окремих характеристик, а саме: стабільності складу, наявності сформованої та чіткої психологічної структури з конкретним розподілом ролей, спланованості, високої конспіративності та тривалості злочинної діяльності.

Водночас застосування найбільш ефективних прийомів та методів під час проведення допитів учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій є передумовою удосконалення та осучаснення окремих методик розслідування злочинів в цілому, оскільки боротьба з організованою злочинністю є однією з найбільш актуальних проблем сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бахін В.П. Тактика допиту : [навч. посіб.] / В.П. Бахін, В.К. Весельський. – К. : Правник, 1997. – 64 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / за заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстиніан, 2012. – 1224 с.
3. Особливості провадження допиту підозрюваного (обвинуваченого) з метою недопущення тортур та інших порушень прав людини : [посібник] / В.К. Весельський, В.С. Кузьмічов, В.С. Мацишин, А.В. Старушкевич. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 148 с.
4. Чаплинська Ю.А. Підготовка до допиту як необхідна умова якісного проведення слідчої дії / Ю.А. Чаплинська // Вісник Академії митної служби України. С. Право : науковий журнал. - 2012. - № 2. - С. 89-95.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ ПРИ УКЛАДЕННІ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Поліщук А.С., здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ № 1 НАВС
Науковий керівник: **Письменний Д.П.**, професор кафедри
кримінального процесу НАВС, кандидат юридичних наук, професор

Чинним Кримінальним процесуальним кодексом України запроваджено інститут укладення угод у кримінальному провадженні, що підтверджує демократичний шлях розвитку нашої держави. Положення глави 35 КПК збільшують можливості сторін кримінального провадження в аспекті швидкого відновлення порушених прав.

Зважаючи на досвід реагування на правопорушення зарубіжних країн, українська держава намагається запровадити у власному законодавстві інститут відновного правосуддя. Як зазначають науковці одним із найбільш ефективних інструментів такого впливу є застосування методу медіації.

Питання укладення угоди про примирення між правопорушником і потерпілим, а також дослідження питань медіації висвітлюють у своїх працях Ю.В. Баулін, О.М. Боброва, В.І. Бояров, В.Д. Бринцев, В.М. Верещак, В.Т. Маляренко, Л.М. Лобойко, М.В. Лотоцький, М. І. Хавронюк та інші.

Стаття 468 КПК України передбачає можливість укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. [1]

Угода про примирення – це угода між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, в якій узгоджуються умови відповідальності підозрюваного або обвинуваченого у разі вчинення ним дій, спрямованих на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. [2, с. 327]

Відповідно до ч.1 ст.469 КПК домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження.[1] Саме тому, до процедури укладення угоди варто застосовувати метод медіації, оскільки він:

- а) є способом врегулювання спорів;
- б) у медіації бере участь третя незалежна сторона;
- в) необхідна добровільна згода сторін;
- г) суть медіації зводиться до пошуку компромісного рішення.[3, с.127]

Варто зазначити, що сьогодні українська законодавча база знаходиться лише на початковому етапі формування інституту посередництва при укладенні угод у кримінальному процесі, але в той самий час значна увага даному питанню приділяється теоретиками-процесуалістами.

Зважаючи на позитивний досвід застосування процедури медіації у зарубіжних країнах, таких як Австрія, Бельгія, Велика Британія, Норвегія, Німеччина, США науковці вважають доцільним запровадження медіації і в Україні.

Відповідно до Рішення Ради Європейського союзу від 15 березня 2001 р. «Про місце жертв у кримінальному судочинстві», медіацію в кримінальних справах слід розуміти як пошук, до або під час кримінального судочинства, взаємоприйнятної рішення між жертвою та правопорушником за посередництва компетентної особи (медіатора).[4]

Відповідно до статті 2 проекту ЗУ «Про медіацію» медіація – альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу, самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора. [5]

На нашу думку, значним кроком в процесі впровадження медіації в кримінально-процесуальне законодавство є прийняття Верховною Радою України постанови «Про прийняття за основу

проекту Закону України про медіацію». Згідно з якою, вказаний вище закон потрібно доопрацювати та внести на розгляд його на розгляд Верховною Радою України у другому читанні.

Для ефективного впровадження медіації в кримінальний процес, на нашу думку, потрібно ретельно опрацювати теоретичну та законодавчу базу, для того щоб врегулювати умови та процедуру застосування медіації в кримінальному провадженні, встановити межі медіації та її правовий статус, а також чітко окреслити коло кримінальних проваджень до яких доцільно застосовувати метод медіації.

Як зазначає Микитин Ю. застосування медіації у кримінальних справах спрямоване на вирішення наступних проблем:

- 1) гуманізації та демократизації правової системи;
- 2) вдосконалення та спрощення кримінального процесу;
- 3) доступу до правосуддя;
- 4) підвищення рівня довіри та поваги до суду та правоохоронних органів;
- 5) забезпечення прав та законних інтересів потерпілого та правопорушника. [6, с.34]

На думку Іщенка О.М., закріплення процедури медіації в кримінальному процесі є напрямом впровадження моделі відновного правосуддя, яке, по суті, доповнює офіційну форму правосуддя, залучаючи самі сторони кримінального конфлікту до подолання суспільно небезпечних наслідків вчиненого правопорушення. Головною метою вирішення цього конфлікту є не покарання винного, а усунення завданої шкоди шляхом досягнення консенсусу між його сторонами та збереження спокою в суспільстві. [3, с. 129]

Таким чином, даний інститут є важливою складовою розвитку кримінального процесуального законодавства, тому що він значно скорочує час здійснення досудового розслідування, забезпечує економію фінансових ресурсів, забезпечує потерпілому швидке відновлення порушених прав.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 зі змінами та доповненнями станом на 16.03.2017. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т.–Т.2 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація та ін. – Х.: Пра-во, 2012. – 664 с.
3. Іщенко О.М. Медіація в кримінальному процесі: зарубіжний досвід та перспективи в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2016, Серія ПРАВО. Випуск 39. Том 2.
4. Рішення Ради Європейського союзу від 15 березня 2001 року "Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві" (2001/220/ЈНА)
5. Проект ЗУ «Про медіацію» від 27.03.2015 №2480.
6. Микитин Ю. Медіація – ефективна складова кримінального процесу/ Ю.І. Микитин // Відновне правосуддя в Україні. Щоквартальний бюлетень. – 2007. – № 1. – С. 33-35.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ

Поляруш А.В., здобувач кафедри криміналістики та судової медицини НАВС.

Використання спеціальних знань шляхом залучення спеціаліста під час досудового розслідування позитивно відображається на розкритті та розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом підакцизних товарів, забезпеченні прав учасників кримінального

судочинства, одержанні доказової інформації, швидкому та ефективному встановленню істини у кримінальному провадженні.

Як зазначає М.Г. Щербаковський, участь спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій як одна з форм використання спеціальних знань має своїм призначенням формування доказів у кримінальному провадженні. Процесуальні функції спеціаліста одержали подальший розвиток у кримінальному процесуальному кодексі України[1, с. 405].

У розслідуванні злочинів, пов'язаних із незаконним обігом підакцизних товарів проводяться різноманітні слідчі (розшукові) дії, що спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні (ч. 1 ст. 223 КПК України)[2, с. 124]. Однак зібрати докази не завжди можливо без застосування спеціальних знань. Оскільки слідчий не володіє спеціальними знаннями, то він може залучити відповідного спеціаліста, який не лише виявить сліди злочину, але й допоможе їх правильно описати у протоколі, упакувати, проконсультує щодо формулювання завдань при призначенні відповідного виду судової експертизи, допоможе обрати правильні тактичні прийоми тощо.

Підтвердженням цього є думка слідчих органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства. Так, за даними анкетування 72 % респондентів вказали, що не в змозі самостійно здійснювати виявлення, фіксацію та вилучення слідів злочину, хоча 38 % - стверджують протилежне, спираючись на багаторічний досвід роботи у правоохоронних органах.

Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок(ч. 1 ст. 71 КПК України)[2,с. 42, 45].

При розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом підакцизних товарів спеціаліст може брати участь у таких основних

слідчих (розшукових) діях як: 1) огляд (місцевості, приміщення, речей, документів (ч. 3 ст. 237, 238, 239 КПК України)); 2) обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи (ст.ст. 234, 236 КПК України); 3) слідчий експеримент (ст. 240 КПК України); 4) пред'явлення особи для впізнання (ч. 8 ст. 228 КПК України).

Для досягнення мети залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій слід дотримуватися таких тактичних прийомів взаємодії слідчого зі спеціалістом, а саме: 1) завдання спеціалісту даються виходячи із його призначення сприяти збору доказів, звертати увагу слідчого на обставини, пов'язані з такими діями, давати пояснення з приводу виконуваних ним дій; 2) інформацію спеціалісту про обставини злочину надавати одночасно із завданнями, при цьому з'ясувати чи немає запитань у спеціаліста; 3) слід спостерігати за діями спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій, а також здійснювати контроль за його діяльністю для попередження відступу спеціаліста від встановленого порядку проведення слідчої (розшукової) дії, втрати, зіпсуванні виявлених доказів; 4) слідчому слід здійснити заходи щоб: пояснення спеціаліста були доступні й зрозумілі понятим та іншим учасниками слідчої (розшукової) дії, спілкування спеціаліста з учасниками слідчої (розшукової) дії відбувалося через нього; 5) всі дії та результати спеціаліста повністю відображати у протоколі проведення слідчої (розшукової) дії, особливо які прийоми, технічні засоби були застосовані для виявлення, фіксації та вилучення слідв, об'єктів, речей, документів тощо [3, с. 193-195].

На нашу думку, спеціалістів, які беруть участь у слідчих (розшукових) діях при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом піддакцизних товарів, можна поділити на групи, а саме: 1) ті, які безпосередньо виявляють, фіксують, вилучають доказову інформацію під час слідчої (розшукової) дії і залучаються до неї відповідно до Кримінального процесуального кодексу України (інспектори-криміналісти); 2) ті, які надають консультації під час проведення слідчих (розшукових) дій (документознавці, бухгалтери, програмісти,

спеціаліст паливно-мастильних матеріалів тощо); 3) ті, які беруть участь у проведенні слідчих (розшукових) дій є обов'язковою та без яких вона є незаконною і недосяжною: психолог, лікар тощо).

Отже, спеціалістів, що можуть залучати до проведення слідчих (розшукових) дій у розслідуванні розглядуваних злочинів може бути значна кількість, усе залежить від завдань, які ставить перед собою слідчий на певному етапі розслідування. Незалежно від галузі спеціальних знань, якими володіють спеціалісти, у розслідуванні незаконного обігу підакцизних товарів, такі особи є потрібними під час проведення слідчих (розшукових) дій. Вони об'єднані однією загальною метою – сприяння слідчому у зібранні криміналістично значущої інформації для швидкого, ефективного, повного розкриття та розслідування злочину.

Список використаних джерел:

1. Щербаковський М.Г. Особливості залучення спеціаліста до участі у кримінальному провадженні / М.Г. Щербаковський, М. Г. Чернець // Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі. – Харків, 2012. – С. 405-406.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 квітня 2013 р. : (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2013. – 328 с. – (Кодекси України).

3. Махов В. Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений: Монография / В. Н. Махов. – М.: Изд-во РУДН, 2000. – 296 с.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Приполов І.І., професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Традиційно в теорії ОРД більшістю науковців визначається, що оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження є однією з форм, яка складається із системи оперативно-розшукових заходів, здійснюваних в інтересах конкретної кримінальної справи з метою пошуку, фіксації, узагальнення і введення в кримінальний процес фактичних даних, які можуть бути доказами у цій справі; забезпечення нейтралізації злочинних дій щодо протидії органам досудового слідства, оперативним підрозділам та суду. Інші доповнюють такими важливими складниками, як створення оптимальних умов для повного і об'єктивного процесу доказування. Поняття “оперативно-розшукове забезпечення” у різних інтерпретаціях ширше змістовно та за функціональним призначенням, ніж поняття “оперативно розшукове супроводження”.

Після набрання чинності нового КПК та зокрема введення інституту негласних слідчих(розшукових) дій, на перший погляд, можна думати, що роль оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження значно звузилась чи зникає. Замість оперативно-розшукових заходів здійснюються НСРД, які тепер мають на відміну від перших виключно процесуальну природу. Але ж, такі негласні слідчі(розшукові дії) за доручення слідчого здійснюються співробітниками оперативних підрозділів(той самий суб'єкт, який здійснював раніше однойменні оперативно-розшукові заходи). Не менш важливо зазначити і те, що такі НСРД здійснюються у тактичні способи притаманні оперативно-розшуковим заходам. При цьому слід додати, що оперативні співробітники перед їх проведенням здійснюють

з метою забезпечення організаційно-практичні та пошукові заходи. Отож, ми впевнено маємо стверджувати нині про неменшу роль оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження.

Правові норми ОРД тепер значною мірою трансформувались у процесуальні. Закон Про ОРД(ст.7) вимагає від оперативних співробітників невідкладно повідомляти органи досудового розслідування про виявлені факти зі складом кримінального правопорушення. На перший погляд, і тут зменшилась роль оперативного забезпечення у розслідуванні кримінальних проваджень. Однак, новий КПК проголошує значно тісніший зв'язок ОРД з кримінальним процесом, по суті оперативні співробітники мають грамотно втілювати в практичну площину як оперативно-розшукову, так і процесуальну функцію. А здійснення колишніх оперативних заходів(нині НСРД) в рамках кримінального провадження зумовлює їх правовий захист та зменшує формалізм у підходах до провадження за ОРС.

На жаль, нині у процесі доказування за новим КПК на стадії досудового розслідування значною мірою збереглися колишні підходи. Зокрема, наглядаючий прокурор виявляє недостатньо ініціативи і відповідальності у встановленні осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, хоча і зобов'язаний здійснювати процесуальне керівництво. Немає особливої ініціативи у виявленні таких осіб і з боку слідчого. Разом з тим, за показники встановлення осіб, причетних до вчинення злочинів відповідають оперативні співробітники кримінальної поліції. Як наслідок, несвоєчасно або взагалі ігнорується чи не реалізується оперативна інформація в інтересах кримінального провадження. Слідчі органів поліції, прокурори часто недостатньо готуються, а то й взагалі уникають процесуальної змагальності зі стороною захисту. Отож, за процес розкриття злочинів і результати об'єктивного розслідування кримінального провадження має нести відповідальність процесуальний керівник. Можна з подивом констатувати неединичні факти, коли навіть до затриманих

розшукуваних осіб обираються не співрозмірні запобіжні заходи і вони по декілька разів оголошуються у розшук.

Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження було і залишається дієвим інструментом для кримінального судочинства. Окрім того, воно сприяє покращенню взаємодії слідчих та оперативних підрозділів.

Список використаних джерел:

1. Погорецький М.А. Оперативно-розшукова діяльність і кримінальний процес проблеми взаємозв'язку: монографія у 2-х ч. / М.А. Погорецький. - Луганськ: 2008.- ч.2 – 252 с.
2. Стащак М.В. Теоретична інтерпретація концепту “оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження”/Бюлетень з обміну досвідом роботи /МВС України. – К. 2014. - № 199. С. 50-68.
3. Удалова Л.Д., Сізінцова Ю.Ю. Особливості використання матеріалів ОРД у кримінальному судочинстві //Науковий вісник НАВС. –К. 2010. - № 1/24 ч. 2. –с. 54- 60.
4. Цюприк І.В., Заремба М.О. Використання матеріалів ОРД під час доказування у кримінальному провадженні у сфері економіки // Науковий вісник НАВС. – К. 2013. - № 1/ 30/ ч. 2- с. 248-254.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Ричок Р.В., здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ №1 НАВС. Науковий керівник: **Плева К.В.**, доцент кафедри досудового розслідування ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Судова влада в країні є ключовою гарантією захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина. Функція здійснення правосуддя в Україні покладається виключно на суди.

Одним з важливих напрямків реформування чинного законодавства і створення нової, європейського рівня судової системи є запровадження інституту присяжних. Відразу дві конституційні норми – ст. 124 й 127 Конституції України – закріплюють таку безпосередню форму народовладдя, як можливість здійснення правосуддя судом присяжних. Спроба визначити процесуальну форму діяльності суду присяжних здійснена в КПК України 2012 року.

Безпосередня участь громадян у правосудді та винесенні судового рішення є конституційною гарантією, яка дуже довго чекала на свій ” момент істини“. Для українського суспільства – це безсумнівний суттєвий крок уперед. Однак, впроваджений метод системи присяжних в Україні потребує подальших доопрацювань та покращень. Законодавцям слід звернути увагу на дебати про те, як забезпечити неупередженість суду присяжних і зобов'язання засідателів щодо утримання незалежного розслідування справи в еру нових соціальних ЗМІ, коли майже неможливо контролювати потік інформації та особисті контакти присяжних.

Також на окрему увагу заслуговує питання щодо вимог, яким має відповідати особа, яка буде приймати участь в здійсненні правосуддя.

Вбачається не те що необхідним, але, принаймні бажаним, впровадження такої вимоги як наявність вищої юридичної освіти. На нашу думку, помилково, що особи, які не мають належної юридичної підготовки, під присягою та керівництвом трьох суддів-професіоналів вирішують доленосні для людини юридичні питання, щодо яких вони мають туманне уявлення (чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою саме статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений; яка саме міра покарання має бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати; чи підлягає відшкодуванню шкода, завдана потерпілому, територіальній громаді чи

державі і, якщо так, у якому розмірі та в якому порядку; чи вчинив обвинувачений кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності та ін.). Неоднозначна думка науковців і щодо кількісного складу суду присяжних засідателів та процедури формування корпусу присяжних. Вченими висловлюються іноді діаметрально протилежні підходи – від формування суду присяжних за списком виборців конкретної території, без усіляких узгоджень і жеребкувань, до пропозиції районним (міським) судам брати безпосередню участь у підборі кандидатур. Не вдаючись до критики цих та інших позицій, спробуємо запропонувати принаймні два можливих варіанти. Перший полягає у тому, щоб при управліннях (відділах) юстиції областей сформувати відповідні підрозділи, у компетенцію яких входило б вирішення комплексу організаційних, кадрових, матеріально-фінансових та інших питань діяльності суду присяжних. Більш дороговартісним є проект створення окремої структури – державного департаменту, який би діяв відповідно до розробленого положення. У будь-якому випадку це повинна бути структура з вузькогалузевою специфікою діяльності у сфері підбору кадрів, їх матеріально-фінансового забезпечення та забезпечення безпеки.

Кадрова політика повинна керуватися принципами добровільності та дотримання обов'язкових вимог до кандидатів у присяжні засідателі. Зарубіжний досвід свідчить, що авторитет і престиж суду присяжних забезпечують такі вимоги до претендентів: громадянин України, віком не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу освіту та постійну оплачувану роботу, не має судимості, позапартійний, володіє державною мовою.

Пропозиції стосовно відповідних кандидатур до компетентного органу можуть подавати трудові колективи підприємств, установ, ради навчальних і наукових закладів, громадські організації та рухи.

Модель суду присяжних у різних країнах відрізняється за кількістю їхніх членів. Відповідно до ст. 434-440 КПК Російської Федерації, до суду викликаються 20 присяжних, з яких після відводу повинно залишитися не менше ніж 14 осіб. Шляхом жеребкування для

участі в розгляді справи з них створюють колегію присяжних засідателів. Перші 12 вважаються комплектними і з їхнього складу обирають старшину, інші – запасні. У США “велике журі” розглядає кримінальні справи у складі 12 засідателів. Аналогічна кількість журі присяжних суду Королівської лави Великобританії. В Італійській республіці суд присяжних складається з двох професійних суддів і шести засідателів. У Республіці Австрія складовою суду є три професійні судді та вісім присяжних. Пропонуємо, з огляду на вищевикладене, оптимальним складом такої колегії призначення 9 засідателів (як це передбачає процесуальне законодавство Франції), обраних шляхом жеребкування з 15 присяжних, викликаних для участі у розгляді конкретної кримінальної справи. 7 перших засідателів мають бути основними та утворюють товариство присяжних, а 2 останніх – запасними. За пропозицією головуючого судді (як варіант – за участі церковного служителя), усі вони складають присягу.

Важливо й те, щоб присяжні засідателі склали єдину колегію з професійними суддями і спільно вирішували питання вини підсудного.

Без сумніву, запровадження інституту присяжних у національну систему правосуддя потребує вдосконалення і запозичення багатого досвіду демократичних країн світу. Суд присяжних покликаний виступати інститутом демократії громадян в суді, дієвим важелем у провадженні законного, справедливого й ефективного судочинства.

ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Русанов С.І., старший викладач кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування ННІ № 1 НАВС.

В першу чергу варто відзначити, що згідно статті 214 КПК огляд місця події визначається єдиною слідчою дією, яка може

проводитись до моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Введення такої норми пояснюється кількома факторами по-перше – невідкладне проведення огляду сприяє більш повному та ефективному досудовому розслідуванню та збиранню доказової бази, по-друге – до моменту проведення огляду часто неможливо встановити факт вчинення кримінального правопорушення та вірно кваліфікувати його.

Частина 1 цієї статті. Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування.

Огляд місця події є першочерговою невідкладною слідчою дією в ході проведення якої збирається значна частина доказів у вказаному кримінальному провадженні. Огляд місця події специфічна слідча дія, яка має ряд відмінностей та особливостей.

Огляд місця події – невідкладна слідча дія, спрямована на вивчення, фіксацію та дослідження обставин місця події, слідів злочину на ньому та інших речових доказів, які мають значення по кримінальному провадженні. Огляд місця події дає слідчому можливість вирішити, перш за все, питання про те, чи має місце скоєння злочину (наприклад, була здійснена крадіжка), або подія носить незлочинний характер. Саме виходячи з цієї обставини огляд місця події у невідкладних випадках згідно з частиною 3 ст.214 КПК України

може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду. Таке виключення для даної слідчої дії законодавцем зроблено тому, що нерідко тільки завдяки огляду місця події можна виявити обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Огляд місця події проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення (ч. 1ст.237 КПК України) слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів.

Об'єктами огляду місця події можуть бути:

- ділянка місцевості чи приміщення, де відбулася подія злочину;
- обстановка місця події;
- труп та одяг на ньому;
- сліди злочину та злочинців;
- інші предмети та документи, які знаходяться на місці події та можуть бути речовими доказами.

Шляхом огляду місця події слідчий одержує уявлення про його знаходження, межі, просторову відстань та про механізм утворення події злочину.

Загальним завданням та метою огляду місця події є:

1. Безпосереднє вивчення обставин місця події.
2. Виявлення, фіксація, вилучення і оцінка слідів та інших речових доказів.
3. Одержання вихідної інформації для висунення версії про механізм події злочину, його учасників, про особу злочинця та інше.
4. Одержання даних для організації проведення першочергових слідчих дій і оперативно-розшукових заходів щодо розшуку злочинців і одержання додаткової інформації про події злочину.
5. Встановлення обставин, які запобігають здійсненню злочинів.

Загальним ж завданням огляду місця події є встановлення механізму події злочину, який відповідає на запитання, що скоїлося на даному місці та хто здійснив злочин.

Значення огляду місця події, як однієї з важливих першочергових невідкладних слідчих дій, полягає в тому, що він є незамінною та неповторною дією.

Важливою особливістю, на яку важливо звернути увагу в ході дослідження вказаної слідчої дії є ч. 5 ст. 237 КПК України в якій

значається, що при проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей вилучених з обігу.

Якщо питання, щодо вилучення предметів заборонених та обмежених в обігу, не виникає, то щодо вилучення предметів, які мають значення для кримінального провадження виникають деякі проблеми. Так, як огляд часто проводиться в якості першочергової слідчої дії, не завжди можливо однозначно визначити, чи матиме значення вилучене майно в ході досудового розслідування. чи буде воно визнане в подальшому речовим доказом і на якому етапі досудового розслідування буде встановлено значення вилученого майна. Саме у зв'язку з цією нормою часто виникають спори між власником майна та слідчим, що проводив огляд місця події. Для вирішення цього питання було б доцільно здійснити більш широку класифікацію майна, що підлягає вилученню з зазначенням строків його тимчасового вилучення.

Варто приділити увагу ч. 2 ст. 237 в якій зазначається, що огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами, які визначені в Кримінальному процесуальному Кодексі України, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи. Ця норма призводить до найбільшої кількості проблем в практичній діяльності слідчого. Для тлумачення даної проблеми необхідно проаналізувати інші статті КПК України, які безпосередньо стосуються проведення огляду та обшуку. Отже згідно ст. 233 в якій зазначається. Проникнення до житла чи іншого володіння особи. І в ч. 2 цієї статті під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортні засоби, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового,

господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи. Слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. Така ситуація може виникнути, коли в певному житлі незаконно (без договору оренди чи інших документів) проживають особи, а власник знаходиться за межами України і надходить повідомлення, що вказаному житлі виявлено труп особи з ознаками самогубства. Для огляду трупу, та встановлення факту самогубства чи ймовірного умисного убивства необхідно терміново провести огляд місця події у вказаному житлі, а так як огляд житла проводиться за правилами проведення обшуку то без ухвали суду існує лише три вищевказаних підстави, коли слідчий має право проникнути до житла без ухвали суду. А змодельована ситуація не підлягає під одну з передбачених законом підстав. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді.

Крім того часто неможливо достовірно встановити чи є вказане приміщення житлом чи приміщенням, де надаються публічні послуги. Особливо актуальна ця проблема при проведенні огляду приміщень, що використовуються для організації грального бізнесу.

Отже основним шляхом вирішення вказаних проблем є більш широка класифікація підстав можливості проведення огляду, так як така максимальна демократизація норм КПК України призводить до ускладнення доказування в ході досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального Кодексу України”

Чинне законодавство 19 листопада 2012 року (офіційний текст).
Паливода А.В. Київ, 2012. с.

ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ІСНУВАННЯ ОСВІДУВАННЯ ЯК ОКРЕМОЇ СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ

Рябцев І.В., здобувач ступеня вищої освіти магістр ННІ №1 НАВС.
Моргун Н.С., завідувач кафедри досудового розслідування ННІ № 1
НАВС, кандидат юридичних наук.

Термін “освідування” в юридичній літературі вживається досить давно. Однак до цього часу тривають дискусії щодо процесуальної сутності цієї слідчої дії, її завдань і тактичних основ проведення. Значка кількість науковців приділи цьому питанню увагу, проте однієї спільної точки зору на це питання так і не знайдено.

Відповідно до ст. 241 Кримінального процесуального кодексу України, слідчий або прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на його тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет (якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу). Освідування здійснюють на підставі постанови прокурора і за потреби залучають судово-медичного експерта або лікаря. Якщо процес супроводжується оголошенням освідуваної особи, то його зобов’язана виконувати особа тієї ж статі, за винятком проведення процедури лікарем і за згодою самої особи. Таким чином, слідчий або прокурор не має права бути присутнім під час освідування особи іншої статі, коли це пов’язано з необхідністю оголошення. Перед початком згаданої процедури особі пред’являють постанову прокурора. Після цього їй пропонують добровільно пройти освідування, а в разі відмови – процедуру проводять примусово. Освідування не допускає дій, які принижують честь і гідність особи або є небезпечними для її здоров’я. В разі необхідності за допомогою фотографування, відеозапису чи інших технічних засобів фіксують наявність або відсутність на тілі особи, яка підлягає цій процесуальній

дії, слідів кримінального правопорушення чи особливих прикмет. Зображення, демонстрація яких може бути образливою для освідуваної особи, зберігають в опечатаному вигляді та надають виключно суду під час судового розгляду. Про проведення освідування обов'язково складають протокол згідно з вимогами КПК України. Особі, освідування якої проводили примусово, надають копію протоколу [1].

Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року передбачав два види освідування: слідче та судово-медичне, які відрізнялись завданнями, суб'єктами, які їх проводили та документами, які складались за результатами процесуальної дії, то в чинному КПК України відсутнє таке чітке розмежування. Проте в коментарії до статті 241 нового КПК України вказується, що освідування як слідчу (розшукову) дію необхідно відрізнити від освідування судово-медичного. Для провадження слідчого освідування не вимагається спеціальних медичних пізнань. При провадженні ж судово-медичного освідування необхідні спеціальні знання в галузі медицини, оскільки вирішенню підлягають спеціальні питання. У свою чергу, судово-медичне освідування не слід ототожнювати із судово-медичною експертизою, яка призначається і проводиться у порядку, передбаченому ст. 242 КПК України, результати якої оформляються висновком експерта.

Разом з тим, із викладеного не до кінця зрозумілим є місце, яке займає судово-медичне освідування серед процесуальних дій. В літературі існує дві точки зору щодо віднесення судово-медичного освідування до слідчих (розшукових) дій. Прихильники першої точки зору вказують, що таке освідування не може бути віднесено до слідчих (розшукових) дій, а проводиться в рамках СМЕ. Так, наприклад, С. А. Шейфер вважає, що воно не є самостійною слідчою дією і не може проводитися поза рамками судової експертизи, так як обстеження живих осіб шляхом медичного спостереження часто пов'язано з вирішенням складних завдань, які вимагають глибоких професійних пізнань [2, с. 24-25]. В. Г. Дрозд підтримує цю точку зору, зазначаючи, що, наприклад, визначення стану людини дещо виходить за межі

освідування, оскільки потребує проведення відповідних ґрунтовних досліджень [3, с. 10]. Подібної позиції дотримуються Є. Д. Лук'янчиков, зазначаючи, що визначення стану організму людини, зокрема сп'яніння, потребує використання спеціальних знань і має вирішуватися шляхом проведенням СМЕ, а не освідуванням, адже остатнє не передбачає проведення будь-яких досліджень над людиною. Однак виділяють судово-медичне освідування як різновид освідування, яке проводиться судово-медичним експертом або лікарем для встановлення на тілі людини ушкоджень будь-якого походження [4, с. 125;]. Іншої точки зору дотримується А. Я. Дубинський, вказуючи, на необов'язковість проведення СМЕ для вирішення завдань меншої складності (визначення стану сп'яніння, виявлення зовнішніх змін організму людини тощо), які можуть бути встановлені без експертного дослідження [5, с. 91]. Враховуючи викладене, слід вважати більш правильною точку зору тих авторів, які вказують на необхідність проведення судово-медичного освідування лише в рамках СМЕ, а не як самостійної слідчої (розшукової) дії, адже в тому випадку, якщо в процесі освідування виникає потреба у застосуванні спеціальних знань в галузі медицини для виявлення слідів кримінального правопорушення, то достатнім буде залучення судово-медичного експерта чи лікаря (як при проведенні огляду місця події за наявності трупа), а не проведення самостійної слідчої (розшукової) дії – судово-медичного освідування. Тому вважається обґрунтованим положення чинного КПК України, яке передбачає можливість залучення під час освідування, у необхідних випадках, судово-медичного експерта або лікаря. Зі змісту статті можна зробити висновок, що такі випадки зумовлюються потребою у наявності спеціальних знань в галузі медицини для виявлення слідів злочину, якими можуть бути як тілесні ушкодження, сліди від операцій тощо, так і сліди біологічного походження, які залишились на тілі суб'єкта або зразки об'єктів біологічного походження, які необхідно відібрати у особи.

Таким чином, враховуючи викладене, можна зробити висновок, що судово-медичне освідування доцільно проводити лише в рамках

судово-медичної експертизи, а не як самостійну слідчу (розшукову) дію. Судово-медичний експерт або лікар залучаються до проведення вказаної слідчої (розшукової) дії лише як спеціалісти і самостійного письмового висновку за результатами дослідження не дають. Крім того результати освідування (документація та біологічні об'єкти) можуть бути використані при призначенні та проведенні судових експертиз.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р.
2. Шейфер С. А. Следственные действия: Система и процессуальная форма / С. А. Шейфер. – М.: Юридическая литература, 1981. – 128 с.
3. Дрозд В. Г. Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В. Г. Дрозд. – Київ, 2009. – 16 с.
4. Лук'янчиков Є. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: [монографія] / Є. Д. Лук'янчиков – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. – 360 с.
5. Дубинский А. Я. Исполнение процессуальных решений следователя. Правовые и организационные проблемы / А. Я. Дубинский; Отв. ред. Г. И. Чангули. – К.: Наукова думка, 1984. – 182 с.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Саковський А.А., директор ННІ № 2 НАВС, кандидат юридичних наук.

Відповідно до статті 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними

знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [1].

Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду.

Це означає, що законодавство України забезпечує сторонам кримінального провадження рівні права щодо залучення спеціаліста як на стадії досудового розслідування, так і на стадії судового розгляду.

Зокрема, у ч. 3 ст. 71 КПК України зазначається, що сторони кримінального провадження під час судового розгляду мають право заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень і допомоги [1].

Крім того, законодавець наділив спеціалістів досить широкими правами та обов'язками. Так, спеціаліст зобов'язаний: 1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, суду і мати при собі необхідні технічне обладнання, пристрої та прилади; 2) виконувати вказівки сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду та давати пояснення з поставлених запитань; 3) не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі спеціалісту у зв'язку з виконанням його обов'язків; 4) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК України.

Водночас, на тлі зазначених чітких обов'язків залишаються певні питання щодо їх виконання. Зокрема, в Україні не передбачена законом відповідальність за не прибуття спеціаліста за викликом сторони обвинувачення чи сторони захисту. Стаття 384 Кримінального кодексу України лише передбачає відповідальність за завідомо

неправдивий висновок експерта. І, знову ж таки «експерта», але не «спеціаліста».

Тому, законами України не передбачено час прибуття спеціаліста на місце проведення процесуальної дії, відповідальність за відмову від прибуття або не прибуття без попередження.

Якщо раніше експертна діяльність слугувала переважно для забезпечення потреб судових та правоохоронних органів, то на теперішній час ця діяльність набула неабиякого поширення серед приватних підприємницьких структур як доволі прибутковий бізнес. В свою чергу, щоб забезпечувати свої потреби у швидкому та об'єктивному розслідуванні кримінальних проваджень правоохоронні органи України залишають в своїй структурі підрозділи та служби, які здійснюють експертну діяльність та виконують обов'язки спеціаліста.

Порядок залучення як спеціалістів працівників Національної поліції України та МВС України визначений «Інструкцією про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події», затвердженою наказом МВС України від 03.11.2015 № 1339 [3].

За допомогою цієї інструкції, оскільки проблемне питання не вирішено на законодавчому рівні, Міністерство внутрішніх справ України пов'язало такі поняття як «спеціаліст» та «інспектор-криміналіст», що також призвело до виникнення додаткових питань, оскільки професійна назва роботи «інспектор-криміналіст» у Класифікаторі професій ДК 003:2010 не значиться і в Кримінальному процесуальному кодексі України є лише поняття «спеціаліст» [3; 4].

Таким чином, ми бачимо, що питання залучення спеціаліста під час досудового розслідування доволі багатостороннє і досі остаточно не вирішене, та насамперед потребує урегулювання на законодавчому рівні. Низка згаданих вище недоліків щодо залучення спеціаліста під час досудового розслідування, унеможлиблює у повному обсязі забезпечити форми використання спеціальних знань. А це у свою чергу

спричиняє затягування розслідування, неможливості повно та ефективно провести досудове розслідування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Кодексу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page3>
2. Кримінальний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Кодексу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page2>
3. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: МВС України; Наказ, Інструкція від 03.11.2015 № 1339 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Інструкції: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>
4. Класифікаторі професій ДК 003:2010 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до Кодексу: <https://buhgalter911.com/uk/spravochniki/klassifikatory/statisticheskie-klassifikatory/klasifikator-profesiy-kp-950586.html>

ОКРЕМІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В НАВС

Самодін А.В., завідувач кафедри криміналістики та судової медицини НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Сучасний стан діяльності органів досудового розслідування Національної поліції щодо розслідування кримінальних правопорушень, організації взаємодії між учасниками кримінального провадження у сфері кримінальних процесуальних відносин, а також правова регламентація такої діяльності положеннями чинного кримінального процесуального законодавства, відомчими та міжвідомчими нормативно-правовими актами, обумовлює необхідність трансформації окремих усталених, а подекуди й стереотипних підходів до криміналістичної підготовки здобувачів вищої освіти у навчальних закладах системи МВС України зі специфічними умовами навчання.

Оскільки, динамічність правозастосовної практики у сфері кримінальної процесуальної діяльності, лімітованість часу підготовки кваліфікованих фахівців для підрозділів досудового розслідування, питання співвідношення категорій «теорія» та «практика», «зміст навчання», «знання» та «вміння» у розумінні науково-педагогічних працівників та фахівців-практиків в окремих випадках набувають різного значення. За таких умов потребують посилення кореляційні зв'язки між теоретичним змістом навчання та його практичною спрямованістю, можливістю реалізації здобувачами вищої освіти здобутих знань на практиці, не через певний проміжок часу, а відразу – після призначення на конкретну посаду.

Зазначена проблема традиційно вирішується на рівні вищих навчальних закладів за допомогою уведення в освітній процес, окрім практичних занять в контексті навчальних дисциплін, елементів практичної підготовки, зокрема, проведення тактико-спеціальних навчань, залучення до проведення занять практичних працівників (модератором такого заняття, як правило, залишається науково-педагогічний працівник), щорічною практикою та кінцевим стажуванням, систематичним проведенням занять на базі практичних підрозділів та залученням особового складу навчальних закладів до заходів із забезпечення публічної безпеки і порядку, функціонування кафедр на громадських засадах до складу, зокрема в НАВС, яких входять виключно практичні працівники, а на рівні практичних

підрозділів – функціонуванням інституту наставництва, створенням належних умов для адаптації молодого фахівця, зокрема рівномірним та поступовим навантаженням службовими завданнями (наприклад, кримінальними провадженнями залежно від складності розслідування). Такі напрями посилення практичної підготовки та професійної адаптації в окремих випадках нівелюються як внутрішніми, так й зовнішніми факторами.

З огляду на специфіку будь-якої юридичної науки, яка у межах освітнього процесу трансформується у конкретну навчальну дисципліну з врахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності здобувача вищої освіти, базові навчальні дисципліни для підготовки слідчих як «Криміналістика», «Кримінальне право», «Кримінальний процес», «Кримінологія», «Оперативно-розшукова діяльність», «Юридична психологія» (мова йде й про певні професійно орієнтовані навчальні дисципліни, які поглиблюють знання з окремих базових навчальних дисциплін, наприклад «Методика розслідування злочинів», «Складання кримінальних процесуальних документів на стадії досудового розслідування») сприймаються курсантами (слухачами) виключно як окремі галузі знань, а їх поєднання прослідковується виключно фрагментарним розглядом положення про міждисциплінарні зв'язки. Водночас, у слідчій практиці існує необхідність швидкого поєднання отриманих курсантом (слухачем) знань в продовж конкретної процесуальної дії у межах кримінального провадження або вирішення слідчим певного організаційного питання. Зважаючи й на те, що молодий фахівець щойно призначений на певну посаду у будь-якому випадку буде перебувати у психологічно-напруженому емоційному стані у зв'язку з новим видом діяльності, а у стресовому стані, наприклад, під час першого самостійного огляду місця події у складі слідчо-оперативної групи, він дійсно, в окремих випадках, не зможе оперативно вирішити конкретне службове завдання.

Окреслена проблема щодо криміналістичної підготовки здобувачів вищої освіти у межах організації освітнього процесу в

НАВС, з врахуванням змісту навчання здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра в межах спеціалізації (підготовка кадрів для органів досудового розслідування) можуть бути вирішені, а за окремими напрямами вже й вирішується за наступними напрямами:

1. Створення інтегрованих до вимог практичної діяльності міжкафедральних навчальних дисциплін, які забезпечуватимуть криміналістичну підготовку кадрів для органів досудового розслідування та підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення. Зокрема, шляхом об'єднання окремих навчальних дисциплін, які б надавали змогу здобувачу вищої освіти усвідомити та «відчутти» не лише окремі елементи діяльності слідчого, наприклад, аспекти організації роботи слідчо-оперативної групи, планування розслідування в контексті методики розслідування злочинів або проблематику кваліфікації злочинів, а комплексність тих завдань, які вирішує слідчий здійснюючи досудове розслідування у конкретному кримінальному провадженні – від початку кримінального провадження або виїзду слідчо-оперативної групи на місце події і до його закінчення у процесуальній формі, визначеній ст. 283 КПК України. Ні у якому разі не ведеться мова про те, що окремі наукові, а подекуди й догматичні положення криміналістики, кримінального процесу або кримінального права мають втратити свою внутрішню структуру, бути спотворені або іншими чином нераціонально змінені в контексті певної навчальної дисципліни. Доцільним є виключно системна алгоритмізація послідовності подання навчального матеріалу та відпрацювання практичних завдань, з виокремленням тих елементів (тем та їх частин, форм та методів навчання тощо), які дійсно можуть бути реалізовані в межах існуючої системи організації освітнього процесу в НАВС з врахуванням відповідних положень Закону України «Про вищу освіту», а у подальшому застосовані випускником НАВС у своїй практичній діяльності.

2. Проведення занять у формі ділових ігор (квестві) на спеціально обладнаних навчальних полігонах – «місце кримінального

правопорушення», «кімната для проведення слідчих розшукових дій» тощо.

3. Використання при проведенні занять електронних дидактичних засобів, наприклад, електронних мультимедійних навчальних посібників, автоматизованих робочих місць, імітаційних комп'ютерних програм щодо розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, сучасних навчальних відеофільмів, а також відео фрагментів з місць вчинення злочинів.

4. Залученням до проведення занять практичних працівників із належним досвідом роботи, а також здібностями лаконічно та алгоритмізовано подавати практичний матеріал з врахуванням специфіки навчальної дисципліни, а також рівня знань здобувачів вищої освіти.

5. Продовження практики виїзних занять до територіальних практичних, а також стажування науково-педагогічних працівників у підрозділах органів досудового розслідування Національної поліції України та Експертної служби МВС України.

Належна криміналістична підготовка в контексті практичного спрямування освітнього процесу має бути забезпечена й систематичним, реальним та спільним з практичними підрозділами моніторингом своєчасного оновлення навчально-методичного забезпечення та матеріально-технічної бази криміналістичних навчальних полігонів, спеціалізованих лабораторій та аудиторій. Адже, виключно спільними зусиллями, ефективною взаємодією між практичними підрозділами та навчальними закладами зі специфічними умовами навчання системи МВС України може бути реалізовано головний вектор освітнього процесу – «від теорії до практики».

ЩОДО ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО ПІД ЧАС ДОПИТУ

Свиридюк Н.П., провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення Державного науково-дослідного інституту МВС України, доктор юридичних наук, доцент.

Цюприк Н.О., старший науковий співробітник відділу забезпечення навчального процесу ННІ № 1 НАВС, кандидат юридичних наук.

Професія слідчого є особливою та вкрай цікавою, дуже складно і в той же час відповідальною. Діяльність слідчого, яка завжди викликала інтерес не лише громадськості, але й журналістів, наряду з чітко регламентованими кримінально-процесуальними законами, вимагає наявності у слідчого багатьох морально-етичних якостей, які є головними у його роботі.

Головним завданням слідчого – є розслідування злочинів, що полягає у відтворенні справжньої картини події за допомогою слідчих (розшукових) дій, які регламентовані кримінальним процесуальним законом та являють собою сукупність пошукових, пізнавальних і засвідчуючих операцій. Зокрема, будь-яка слідча дія спрямована на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [1]. Так, слідчі дії орієнтовані на інформаційний пошук, який, у свою чергу, забезпечується завдяки здійсненню на різні категорії учасників слідства психологічного впливу.

Однією з найбільш важливих слідчих дій, основою яких є безпосереднє спілкування та постійний контакт і діалог - є допит. Допит – це процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть в ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини по справі [2]. Допит є найбільш поширеною слідчою дією, за допомогою якої отримується доказова

інформація, а також є багатоплановою і складною дією, що вимагає від слідчого високої загальної та професійної культури, глибокого знання психології людини.

Допит будується поетапно, а саме: ретельне вивчення та аналіз обставини злочину; психологічна підготовка до допиту; виконання процедури допитування; фіксація ходу та результатів допиту; аналіз та оцінка результатів допиту.

Слідчий безпосередньо взаємодіє з учасниками кримінального процесу, що для відображення реальної «картини» конкретної події (злочину) вимагає від нього створення психологічних передумов для спілкування з особою, яку допитує. У більшості випадків слідчим проводиться допит підозрюваних, обвинувачених, свідків, потерпілих, тому допитуваним використовується різні прийоми та засоби щодо різних категорій учасників кримінального процесу. Отримання інформації під час допиту має свої особливості, що визначаються процесуальним становищем допитуваного, зайнятою ним позицією, зацікавленістю у результатах справи, індивідуальними особливостями особи та деякими іншими обставинами.

Наприклад, під час допита свідка допитуваному спочатку пропонується розповісти все відоме йому про обставини, у зв'язку з якими він викликаний на допит. На початку допиту обвинуваченого слідчий повинен запитати його, чи визнає він себе винним у пред'явленому обвинуваченні, після чого пропонує йому дати показання по суті обвинувачення. Після вільної розповіді свідка або обвинуваченого слідчий має право поставити свої запитання. Під час спілкування з потерпілою особою від насильства в першу чергу важливо вивчити середовище і ситуацію, в якій перебуває потерпіла особа, дізнатися про склад сім'ї та існуючу повсякденну життєву ситуацію, її зв'язки з іншими людьми. Зрозуміти, що саме сталося та хто кривдник, чи є загроза особі, яка постраждала, чи отримала вона у разі потреби медичну допомогу. Також необхідно оцінити потенційні потреби потерпілої особи щодо емоційного стану, емоційного благополуччя. Дуже важливо, щоб під час допиту слідчий завжди

зберігав ініціативу у регулюванні процесом обміну інформацією, він зобов'язаний керувати особами, які беруть участь у справі.

Зокрема, ефективність допиту залежить від ретельного попереднього вивчення особистості допитуваного, так як під час допиту відбувається не лише збір інформації, але й психологічний вплив.

Важливими передумовами ефективного спілкування при допиті між слідчим та особою, яка допитується, є щира зацікавленість, співпереживання розуміння й порозуміння, особливо це стосується допиту потерпілих.

З огляду на зазначене вище зауважимо, що слідчий має бути досвідченим, відповідальним, тактовним, ввічливим, комунікативним. Також повинен володіти емоційною досконалістю та витримкою, якому притаманні взаємоповага та взаємодопомога. У своїй діяльності слідчий, окрім професійної майстерності та рівня професійної підготовки і досвідом роботи, повинен володіти певними психологічними здібностями, за допомогою яких він виконує головне своє завдання – розслідує злочини.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

2. Криміналістика : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 728 с.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННИМ УГРУПОВАННЯМ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ ПІД ВИГЛЯДОМ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЗА КОРДОНОМ В УКРАЇНІ

Свінціцька О.П., суддя Апеляційного суду Київської області.

Сучасний стан протидії торгівлі людьми, вчиненої організованою групою, які під виглядом туристичних фірм надають послуги з працевлаштування за кордоном, в Україні потребує якісного поліпшення, для чого треба виробити практичні рекомендації для оперативних працівників, а також розглянути питання щодо опрацювання та запровадження у практику нових дієвих способів виявлення учасників такої організованої групи та їх оперативної розробки для забезпечення невідворотності кримінального покарання.

Велику негативну роль у поширенні в Україні злочину «торгівля людьми» відіграє погана обізнаність українських громадян щодо можливостей працевлаштування та перебування за кордоном, а також про наслідки нелегального працевлаштування за кордоном.

Злочинні угруповання, які займаються торгівлею людьми останнім часом намагаються максимально маскувати свою діяльність шляхом створення агенцій щодо працевлаштування громадян України за кордоном, туристичних фірм, шлюбних і модельних агенцій. Вербування здійснюють з використанням «модних» слів: консумація, ескорт супровід, модельний показ, VIP представництво, релаксаційний масаж за якими ховається сексуальна експлуатація жертви. Все частіше для заманювання жінок за кордон використовують соціальні сайти знайомств в мережі Інтернет.

Шляхи потрапляння українських громадян до тенет торгівців людьми;

Перш за все - це оголошення про працевлаштування за кордоном. Вони друкуються в усіх газетах, які пропонують роботу для громадян України. Вкожному номері друкуються в середньому від 5 до 20 «слизьких» оголошень із запрошеннями для молодих та симпатичних жінок. Ось найбільш типові приклади, які дають інформацію для роздумів: "Високооплачувана робота в нічному клубі по контракту для молодих симпатичних дівчат. Проживання, апартаменти, повний пансіон. Наявність закордонного паспорта. Оплата від 2000 німецьких марок." І далі адреса місця, де проходить співбесіда з кандидатками. Або таке оголошення: "Запрошується танцювальний колектив для роботи за кордоном", телефон. І ще декілька подібних оголошень в одній і тій же газеті [1].

Пріоритетними країнами вивозу українських громадян є: Туреччина, Греція, Кіпр, Югославія, Сербія, Боснія, Герцеговина, Угорщина, Чехія, Хорватія, Німеччина, Об'єднані Арабські Емірати, Ізраїль, Сирія, Китай, Нідерланди, США, Канада, Японія.

Жінки з невеликих міст, де підприємства припинили виробництво мають великі проблеми з працевлаштуванням і найбільш підпадають під вплив брехливих оголошень у ЗМІ про гарну роботу за кордоном. Оголошення зникають з центральних і місцевих газет великих міст, вони переміщуються в маленькі міста, районні центри, Тим паче, молодь більш наївна і отримує менше достовірної інформації.

Стійке бажання українських жінок працювати за кордоном пов'язане не тільки з більшою платнею, яку вони сподіваються отримати за кордоном, але й з кращими ніж в Україні умовами життя, серед яких жінки не на останнє місце поставили чистоту та красиві міста за кордоном. Міф про красиве життя у демократичній розвинутій країні розвіюється миттєво, коли жінка стає частиною задоволення, красивого життя членів цього омріяного суспільства і «робочою конякою» закордонних злочинців.

Для вчинення вказаних злочинів організованими злочинними групуваннями також характерні наявність декількох

взаємопов'язаних між собою етапів злочинної діяльності та їх ретельне планування, обов'язковими елементами якого є:

- підшукування поза межами України за участю іноземних громадян (тобто, сутенерів) “ринків збуту” для продажу жінок з метою їх сексуальної експлуатації;

- налагодження корумпованих зв'язків з посадовими особами державних органів, установ та організацій, які займаються оформленням та видачею необхідних для виїзду за кордон документів, а також здійснюють безпосередній контроль за переміщенням громадян через державний кордон України;

- підшукування осіб, які з огляду на вік та зовнішні дані (молоді жінки у віці від 18 до 30 років) можуть бути використані для продажу саме з метою сексуальної експлуатації;

- вибір способів для переміщення жінок через державний кордон України – законного (за дійсними паспортами, іншими необхідними документами) або незаконного (за підробленими документами або нелегально, без будь-яких документів);

- вибір способу оплати за поставлений “товар”.

Відповідно до цього визначається й внутрішньогруповий розподіл ролей ОЗУ, які займаються торгівлею людьми під виглядом туристичних фірм, що надають послуги з працевлаштуванням за кордоном, до складу яких обов'язково входять: організатор (керівник), вербувальники, “кур'єри” (провідники), переправники, особи, які використовують наявні у них зв'язки з корумпованими працівниками паспортної служби для оформлення необхідних для виїзду документів, закордонні “покупці” (або сутенери), які займаються безпосереднім “працевлаштуванням” отриманих таким чином жінок (можлива й наявність посередників). інформатори; інший допоміжний персонал.

Слід відмітити, що механізм злочинної діяльності полягає у втягненні потерпілих шляхом обману до “працевлаштування за кордоном”, оформлення для потерпілих документів для виїзду за кордон (причому часто підроблених), добровільного або

насильницького вивезення їх до зарубіжної країни чи до іншого населеного пункту або регіону в межах однієї країни, відбирання документів, особистого примушування потерпілих до заняття проституцією або продажу їх місцевим угрупованням, відбирання отримуваних потерпілими грошей та втягнення до злочинного бізнесу нових потерпілих.

Торгівля людьми, як вид тривалої злочинної діяльності, включає в себе вербування людини, переміщення в межах однієї держави або за його межами, купівлю, продаж, приховування, передачу та отримання людини. Цей вид злочинного бізнесу відбувається, як правило, групою осіб (досить часто організованою), з встановленням міжнародних зв'язків та корупційними зв'язками в державних органах.

Організовані злочинні групи та злочинні організації, у тому числі й ті, що діють у сфері торгівлі людьми, існують за умов можливості отримання в найкоротші строки максимально високих прибутків. Отримання надприбутків – основна мета існування і діяльності організованих злочинних угруповань.

В ході проведеного дослідження щодо фактів торгівлі людьми, або іншої незаконної угоди, щодо людини за період незалежності України стає зрозумілим, що конфігурація вчинення торгівлі людьми постійно змінюється, організовані злочинні угруповання використовують різноманітні схеми вербування жертв, використовують високі технології, маскують свою злочинну діяльність під легальні бізнес структури: туристичні фірми з працевлаштування за кордоном, модельні, шлюбні або туристичні агенції. Але, на протязі останніх 15 років залишаються незмінними жертви торгівлі людьми з притаманними ним соціальними, моральними та психологічними властивостями.

Підводячи підсумок доходимо висновку, що специфіка торгівлі людьми організованими злочинними угрупованнями під виглядом туристичних фірм, що надають послуги з працевлаштування за кордоном полягає в тому, що цей злочин має

характер організованої злочинності й не обмежується територією однієї країни. Механізм скоєння злочину націлений на заволодіння людиною і ґрунтується на її експлуатації. Торгівля людьми набуває особливої актуальності та гостроти у час світової глобалізації, яку злочинний світ намагається використати для отримання кримінальних прибутків.

Список використаних джерел :

1. Сучасні злочини: трудова експлуатація, торгівля людьми /Дніпропетровське відділення Малої академії наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dvman.dnepredu.com/uk/article/suchasni-zlochini-trudova-ekspluatatsiya-torgivlya.html>.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОТАРІУСІВ-ЗЛОЧИНЦІВ, ЯКІ ОДЕРЖУЮТЬ НЕЗАКОННУ ВИНАГОРОДУ ЗА НАДАНІ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ

Святченко В.М., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ №1 НАВС.

Безпосереднім об'єктом злочину ст. 368-4 КК України (підкуп особи, яка надає публічні послуги) виступає встановлений законодавством порядок оплати публічних послуг, згідно з яким діяльність стосовно фізичних і юридичних осіб з боку осіб, які надають публічні послуги, повинна здійснюватись непідкупно і фінансуватись за рахунок коштів держави, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій або фізичних осіб. Суб'єктом злочину є аудитор, нотаріус, оцінювач, експерт, арбітражний керуючий, незалежний посередник, член трудового арбітражу, третейський суддя, інша особа, яка здійснює професійну

діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. Отже, розглянемо такий суб'єкт злочину, як нотаріус.

З кримінологічною метою можна здійснити певну класифікацію нотаріусів-злочинців, виділивши певні їх типи, які характеризуються єдністю однієї або кількох найбільш суттєвих ознак. Дослідження кримінальних проваджень, архівних кримінальних справ про злочини у сфері нотаріальної діяльності, аналіз спеціальної літератури дозволяє виділити кілька умовних типів нотаріуса-злочинця залежно від його морально-психологічної спрямованості та характеру дій.

Перший тип - нотаріус, який одержує незаконну винагороду за вчинення або невчинення певних нотаріальних дій від випадку до випадку, спеціально не створюючи чи підшуковуючи ситуації для цього (ситуативний злочинець). Такий нотаріус, як правило, рідко виходить за межі своїх повноважень або зловживає ними, отримуючи незаконну винагороду власне за виконання своїх статусних обов'язків. Вигода, яку має замовник від такого нотаріуса, полягає, наприклад, у прискоренні вирішення його питання, отриманні незначних переваг порівняно з іншими особами тощо. Здебільшого у таких випадках ініціатива давання-одержання неправомірної вигоди виходить від особи, яка звертається за вчиненням нотаріальної дії. Саме вона, сумніваючись у можливості позитивного вирішення того чи іншого питання, але прагнучи вирішити його більш ефективно, пропонує нотаріусу майнову винагороду за вчинення у власних інтересах певних дій або утримання від них. При цьому зовсім не виключається давання-одержання неправомірної вигоди з ініціативи нотаріуса. Але ініціатива у таких випадках свідчить про його готовність одержати незаконну винагороду і має характер простої пропозиції, яка не впливає на добровільність поведінки замовника нотаріальної дії. Останній приймає рішення про давання неправомірної вигоди без тиску з боку нотаріуса. Взаємовідносини сторін за таких обставин утворюють угоду про специфічне співробітництво, взаємодію

нотаріуса та особи, яка прагне досягти певної мети за допомогою підкупу. При цьому суб'єкти протиправної угоди виявляють взаємну зацікавленість і їх волевиявлення базується на добровільних засадах. У таких випадках давання-одержання неправомірної вигоди, як правило, не маскується під законні угоди або в інший спосіб [1].

Другий тип – це коли нотаріус цілеспрямовано займається «продажем» своїх повноважень, постійно вишукуючи можливості для одержання неправомірної винагороди, фактично повністю або значною мірою підпорядковуючи цій діяльності свою професійну діяльність. Тобто йдеться про злочинний промисел у вигляді одержання неправомірної вигоди. У багатьох випадках така діяльність має завуальований вигляд, давання-одержання здійснюється через посередників, що істотно ускладнює її викриття і доказування вини нотаріуса. Ініціатива давання-одержання неправомірної вигоди здебільшого належить нотаріусу і може мати форму як простої пропозиції, так і вимагання. При вимаганні нотаріус, використовуючи свої повноваження, авторитет нотаріату, здійснює психічний тиск на особу, яка звернулась до нього, висуває конкретні вимоги та умови задоволення інтересу останнього, або створює відповідну обстановку, за якої у замовника нотаріальної дії залишається єдиний спосіб вирішення питання – давання неправомірної вигоди. Така форма поведінки нотаріуса засвідчує, крім усього іншого, його послідовне намагання використати свій правовий статус для незаконного одержання матеріальних цінностей чи благ матеріального характеру, тобто стійку корисливу її спрямованість. Вимагання неправомірної вигоди свідчить про порушення паритетних засад у відносинах сторін. Нотаріус цілковито домінує над особою, яка звернулась до нього, що зрештою є підґрунтям для виникнення між ними конфлікту, відтак дає більше шансів правоохоронним органам дізнатися про факт давання-одержання неправомірної вигоди, викрити нотаріуса і притягнути його до встановленої законом відповідальності [1].

Третій тип – нотаріус, який перебуває, так би мовити, на матеріальному утриманні кримінальних угруповань, комерційних або політичних структур, забезпечуючи за допомогою наданих йому повноважень постійне "обслуговування" їх інтересів. Це найнебезпечніший тип нотаріуса-злочинця. Відстоюючи за незаконну матеріальну винагороду інтереси зазначених суб'єктів, він може діяти як у межах своїх повноважень, так і виходити за них. Таку винагороду нотаріус одержує здебільшого на системній основі, хоч вона може бути й разовою. Але в будь-якому випадку ця винагорода є досить значною – такою, що «виправдовує» його ризик. Її одержання ретельно вуалюється у форму подарунків, придбання нерухомості або цінного рухомого майна на підставних осіб, шляхом перерахування коштів на рахунки комерційних структур, благодійних фондів тощо, контроль над якими має нотаріус або його довірені особи. Такий нотаріус, разом з іншими «фахівцями у галузі права» та службовими особами, служить «дахом» для злочинної діяльності злочинних об'єднань, є одним з елементів функціонування злочинних структур кланового (мафіозного) типу. Притягнення його до кримінальної відповідальності для правоохоронних органів становить істотну складність через, по-перше, складнощі виявлення та документування його злочинної діяльності; по-друге, наявні у нього можливості протидіяти правоохоронній діяльності [1].

Судова практика дозволяє говорити достовірно про існування лише першого типу злочинної поведінки серед нотаріусів. Про існування інших двох типів можна говорити лише в якості припущення, оскільки їх викриття вкрай утруднене через наведені вище складнощі. Однак інформаційне поле заповнене повідомленнями про існування серед нотаріусів як професійних злочинців, так і тих, хто діє в складі злочинних угруповань.

Список використаних джерел:

1. Саламатова М. В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам у сфері нотаріальної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / М. В. Саламатова; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя, 2015. - 241 с.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТИМЧАСОВОГО ВИЛУЧЕННЯ Й АРЕШТУ МАЙНА В ДІЮЧОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Симчук А.С., старший викладач кафедри досудового розслідування ННІ № 1 НАВС.

Кримінальний процесуальний кодекс України, що набрав чинності 20 листопада 2012 року (далі – КПК), корінним чином змінив кримінальне судочинство, зробивши суттєвий крок вперед у напрямку гуманізації кримінальної політики, захисту прав і свобод громадян. Суттєві перетворення торкнулися й інституту кримінально-процесуального примусу (забезпечувальних заходів кримінального провадження).

Щоправда, слід погодитися з тими процесуалістами, що недосконалість деяких положень нового КПК створила певну невизначеність в розумінні професійними учасниками кримінального провадження низки норм і зокрема тих, що регулюють порядок застосування заходів забезпечення кримінального провадження [1, с. 310; 2, с. 322]. Поряд з цим, не сприяє формуванню правильного розуміння суті заходів примусового характеру в кримінальному провадженні як відсутність достатньої кількості наукових розробок і практичних рекомендацій, так і спірність окремих з них.

У цій статті ми зупинимося на таких забезпечувальних заходах, як тимчасове вилучення і арешт майна з метою розв'язання окремих проблем їх застосування на стадії досудового розслідування.

Запровадження інституту тимчасового вилучення майна в системі заходів забезпечення кримінального провадження створює необхідні умови для подальшого арешту майна, що має на меті забезпечення відшкодування шкоди, завданої злочином, можливої конфіскації майна, а також збирання та збереження доказів.

Тимчасове вилучення майна є короткотривалим заходом забезпечення кримінального провадження, що й логічно обумовлює його назву. Його застосування розраховане на невідкладні випадки, коли у підозрюваного необхідно вилучити майно з метою подальшого вирішення слідчим суддею питання про його арешт.

Відповідно до ст. 167 КПК тимчасовим вилученням майна є фактичне позбавлення підозрюваного можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним його майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення. Тимчасово вилученим може бути майно у вигляді речей, документів, грошей тощо, щодо яких є достатні підстави вважати, що вони: 1) підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та (або) зберегли на собі його сліди; 2) призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення або винагороди за його вчинення; 3) є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом; 4) одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від них, а також майно, в яке їх було повністю або частково перетворено.

У статті 168 КПК закріплено два види тимчасового вилучення майна: 1) тимчасове вилучення майна у затриманій особи в порядку, передбаченому ст. ст. 207, 208 КПК; 2) тимчасове вилучення майна під час обшуку, огляду.

Здійснити тимчасове вилучення майна у затриманій особи може кожен суб'єкт, який законно затримав особу в порядку, передбаченому ст.ст. 207, 208 КПК. У випадках, передбачених ст. 207 КПК, кожен має право затримати без ухвали слідчого судді, суду будь-яку особу, крім

осіб, зазначених у ст. 482 КПК: при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення; безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Кожна особа, яка здійснила законне затримання, зобов'язана передати слідчому, прокурору, іншій уповноваженій службовій особі тимчасово вилучене майно одночасно із доставленням затриманої особи. Факт передання тимчасово вилученого майна засвідчується протоколом, який підписується особою, яка передає ці документи, та слідчим або прокурором або іншою уповноваженою службовою особою, до якої доставлено затриману особу.

Стаття 208 КПК передбачає інший порядок затримання: уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: якщо цю особу застали під час учинення злочину або замаху на його вчинення; якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Відповідно до ч. 3 ст. 168 КПК слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа під час затримання або обшуку і тимчасового вилучення майна або негайно після їх здійснення зобов'язана скласти відповідний протокол, копія якого надається особі, у якої вилучено майно, або її представнику.

Після тимчасового вилучення майна уповноважена службова особа зобов'язана забезпечити його схоронність у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Як вже було наголошено раніше, майно може бути тимчасово вилучено й при здійсненні обшуку та огляду.

Тимчасове вилучення майна є, як зазначалося, короткотривалим заходом забезпечення кримінального провадження, адже відповідно до ч. 5 ст. 171 КПК клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано до суду не пізніше наступного

робочого дня після вилучення майна, інакше воно має бути негайно повернуто особі, у якій воно було вилучено.

Стислість строку, протягом якого вилучене майно може зберігатися в режимі тимчасово вилученого, його нормативна визначеність є гарантією забезпечення прав і законних інтересів особи, у якій воно вилучено, адже обмеження конституційного права людини при застосуванні цього заходу забезпечення кримінального провадження здійснюється без судового рішення (ухвали). Нормативний характер цього строку забезпечує також правову визначеність у цьому питанні, прогнозованість подальшої «долі» вилученого майна, передбачуваність процедури, що є однією зі складових верховенства права як засади кримінального провадження [3, с. 289].

Виходячи із результатів узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, від 07.02.2014 р. «Через відсутність юридичних підстав було відмовлено в задоволенні клопотання про арешт тимчасово вилученого майна (транспортного засобу), оскільки відповідно до ч. 1 ст. 171 КПК, клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якій його було вилучено. Як було встановлено під час розгляду клопотання слідчим суддею, автомобіль був вилучений 15.01.2013, а клопотання подане слідчим до суду 17.01.2013, тобто з порушенням вимог зазначеної норми процесуального закону» [4].

Відповідно до ч. 5 ст. 171 КПК, у разі тимчасового вилучення майна під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді, передбаченої статтею 235 КПК, клопотання про арешт такого майна повинно бути подано слідчим, прокурором протягом 48 годин після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, в якій його було вилучено.

Слід наголосити на тому, що не завжди однаково розуміється

питання в теорії та практиці, чи потрібно звертатися з клопотанням до суду про арешт майна у разі тимчасового вилучення майна під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді. Про який саме вид обшуку йдеться (обшук в житла, обшук іншого володіння особи, обшук особи) йдеться у частині 2 ст. 168 та ч. 5 ст.171 КПК.

Спробуємо з'ясувати: по перше, коли майно буде вважатися тимчасово вилученим. Аналіз змісту ст. 168 КПК у взаємозв'язку з відповідними нормами ст. ст. 236, 237 КПК показує, що тимчасово вилученим може вважатися лише майно, яке одержане в результаті: 1) затримання особи в порядку, передбаченому ст. ст. 207, 208 КПК; 2) обшуку; 3) огляду. При цьому тимчасово вилученими вважаються: при затриманні – усі речі, документи, гроші тощо; при обшуку – речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на їх відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу; при огляді – речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу. Звідси можна зробити висновок про те, що речі, на вилучення яких під час обшуку дав дозвіл слідчий суддя, не вважаються тимчасово вилученими. Не являються такими й речі та документи, вилучені на підставі ухвали слідчого судді, винесеної за результатами розгляду клопотання слідчого в порядку гл.15 КПК.

Згідно з ч. 7 ст. 236 КПК при обшуку слідчий, прокурор має право тимчасово вилучати речі, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном (ч. 7 ст. 236 КПК). Це положення є загальним для всіх видів обшуку: обшук житла (тобто приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу,

та пристосованого для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всіх складових частин такого приміщення); 2) обшук іншого володіння особи: транспортних засобів, земельних ділянок (саду, городу, подвір'я, ділянок лісу, поля тощо); гаражів, інших будівель чи приміщень побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи; 3) обшук особи (ч. 3 ст. 208, ч. 5 ст. 236 КПК).

Щодо огляду, то тут, відповідно до ч. 7 ст. 237 КПК речі та документи, вилучені в ході огляду, за виключенням тих, які не відносяться до предметів, що вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном. Це положення є загальним для всіх видів огляду (місцевості, приміщень, речей, документів), тоді як огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами КПК, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237 КПК), в тому числі й стосовно вимог до змісту клопотання слідчого, порядку його розгляду, постановлення ухвали слідчим суддею та її змісту, а отже слідчий вправі ставити питання про огляд житла чи іншого володіння особи з вилученням конкретних предметів, які за наявності на те дозволу слідчого судді не набувають статусу тимчасово вилучених.

Таким чином, вирішення питання про те, чи є майно, яке у той чи інший, передбачений законом спосіб потрапило до уповноваженої службової особи органу досудового розслідування, тимчасово вилученим, залежить від того, чи надавався дозвіл на його вилучення слідчим суддею. Цей висновок цілком узгоджується з положенням ч. 1 ст. 167 КПК про те, що такий забезпечувальний захід триває до вирішення питання про арешт майна або його повернення. Тобто тимчасовість цього заходу обумовлюється його застосуванням без дозволу слідчого судді, який у разі позитивного вирішення питання про арешт майна по суті легітимізує його попереднє вилучення, чим забезпечується, зокрема, допустимість доказів, якщо вилучені предмети мають значення речових доказів у кримінальному провадженні.

Інакше кажучи, речі, документи, гроші, вилучені за ухвалою слідчого судді, не є такими, що вилучені тимчасово, навіть якщо вони відповідають критеріям, зазначеним у ч. 2 ст. 167 КПК. Вилучивши таке майно, слідчий має виконати вимоги ст. 100 КПК. Ставити питання про його арешт зайве.

Визначення арешту майна, як заходу процесуального примусу покликане сприяти посиленню захисту конституційних прав суб'єктів кримінальних процесуальних відносин, як від наслідків злочину, так і від неправомірних дій у зв'язку з кримінальним провадженням.

Список використаних джерел:

1. Мирошниченко Ю.М. Проблемні питання тимчасового вилучення й арешту майна за новим кримінально-процесуальним законом // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3-2. – С.310-312.

2. Юхно О.О. Теоретичні та прикладні аспекти застосування нового Кримінального процесуального кодексу України у кримінальному судочинстві / О.О. Юхно // Митна справа. – 2012. – № 4 (82). – Ч. 2, кн. 2. – С. 320-326.

3. Кримінальний процес : підручник / Ю.М. Groшевий, В.Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Groшевого, О.В. Капліної, О.Г. Щило. – Х.; Право, 2013. – 824 с.

4. Узагальнення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Витяг від 07.02.2014 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html

ІСТОРИЧНИЙ ГЕНЕЗИС СУДОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Слива Ю.М., секретар судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Київської області.

Історичні питання формування того чи іншого правового явища мають велике наукове і практичне значення. Інтерес дослідників до щаблів розвитку людства, суспільства, держави і права, не випадковий. Судовий контроль у кримінальному провадженні відображає історичні традиції країни, характер політичного режиму, відмінності в розумінні феномену держави і права. Неможливо зрозуміти сучасні процеси, що відбуваються в суспільстві, не пізнавши його минулого [1, с. 55].

Точну дату, з якої можна було б вести розмову про історію виникнення даного інституту, назвати складно. У зв'язку з цим розглянемо історію становлення і розвитку інституту судового контролю під час досудового розслідування на підставі Кримінально-процесуальних кодексів нашої країни 1922, 1927, 1961 років.

Загалом радянський період історії вітчизняного кримінального провадження відзначений суттєвими і неодноразовими змінами правового становища суду, судді, його процесуального статусу і ролі в кримінальному провадженні, що відбувалися одночасно і взаємопов'язано з трансформацією форм і правил провадження на тлі відомих історичних подій у країні.

Перший КПК УСРР був затверджений Всеукраїнським ЦВК 13 вересня 1922 року. Це був комплексний законодавчий акт, який визначив повноваження суду та органів прокуратури на всіх стадіях кримінального процесу, детально регламентував порядок провадження слідства та його загальні умови (порушення кримінальної справи, дізнання, слідчі дії, пред'явлення обвинувачення і допит обвинуваченого, заходи запобігання

ухиленню від слідства і суду, допит свідків і експертів, обшук і виїмка, огляд і освідчування, визначення психічного стану обвинуваченого, закінчення попереднього слідства, оскарження дій слідчого, прокурора і суду після припинення справи і віддання до суду).

У цей історичний період суд отримав повноваження, безпосередньо не пов'язані з розглядом справи по суті, і які можна позначити як контрольні відносно дій і рішень слідчих органів.

У зв'язку з прийняттям у 1924 році Основ кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік виникла потреба у створенні нового кодексу, який і було прийнято 20 липня 1927 року. Чинності він набрав 15 жовтня 1927 року. Фактично почався період законодавчого витіснення судового контролю, що характеризувався закріпленням інституту слідчих для провадження попереднього розслідування, інституту прокурорського нагляду для здійснення нагляду за ходом попереднього розслідування, законодавчого скасування окремих форм і видів судового контролю [2].

Загалом у зазначений період суд був інструментом класової боротьби і з легкістю змінював статус органу правосуддя на роль карального органу, що виконував замовлення влади на посилення каральних репресій.

Важливим кроком у вдосконаленні кримінального процесуального законодавства було прийняття Верховною радою СРСР 25 грудня 1958 року Основ кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік, що стало правовою базою для прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу УРСР. Цей кодекс було затверджено 28 грудня 1960 року, а введено в дію 1 квітня 1961 року. До відповідних його розділів без змін унесено всі норми Основ кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік, а також деякі норми раніше чинного кримінального процесуального законодавства з урахуванням слідчої та судової практики й досягнень радянської правової науки.

КПК 1961 року закріпив необмежений і повновладний прокурорський нагляд у кримінальному провадженні, у тому числі і за попереднім розслідуванням. Суд посів звичне для себе місце органу правосуддя і функція вирішення кримінальної справи стала винятковою прерогативою суду, тобто судовий контроль на попередньому розслідуванні не був передбачений.

Після розпаду СРСР ідея створення інституту судового контролю за законністю й обґрунтованістю процесуальних дій та рішень слідчих підрозділів, які обмежують права і свободи громадян, була оприлюднена в 1992 році в Концепції судово-правової реформи, що в подальшому було відображено в Конституції України. Зміни 21 червня 2001 року до КПК України унесені Законом України з метою приведення його у відповідність до вимог Конституції України, якими було закріплено існування в кримінальному процесуальному законодавстві України інституту судового контролю за досудовим розслідуванням, законодавчо закріплено судовий порядок застосування такого запобіжного заходу, як взяття під варту, затримання і доставлення особи до суду. Крім того, було розширено механізм оскарження рішень і дій органів розслідування; порядок апеляційного перегляду цих рішень; ліквідовано інститут нагляду прокуратури за судовою діяльністю. КПК України було доповнено статтями, які передбачали можливість оскарження до суду постанови про відмову в порушенні кримінальної справи (ст. 2361), про взяття особи під варту (ст. 2363), про закриття кримінальної справи (ст. 2365). У прийнятому 13 квітня 2012 р. КПК України [3] ідеї розвитку судового контролю на стадії досудового розслідування знайшли чіткий і детальний вираз. Перенесення центру ваги в процесі перевірки законності рішень органів досудового розслідування з прокурорського нагляду в площину судового контролю є закономірним підсумком розвитку даного правового інституту відповідно до положень Конституції України та загальноновизнаними міжнародно-правовими стандартами в галузі захисту прав людини і громадянина [1, с 58].

Список використаних джерел:

1. Назаров В.В. Становлення і розвиток судового контролю на досудовому розслідуванні /В.В. Назаров, Р.І. Тракало // Наше право. – 2015. – № 1. – С. 54 – 59.

2. Уголовно-процессуальный кодекс УССР с изменениями по 1 окт. 1925 г. – Х. : Юридическое Издательство Наркомюста УСРР, 1925. – 119 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : офіц. вид. : текст прийнятий Верхов. Радою України 13 квіт. 2012 р. / М-во юстиції України. – К. : Ін Юре, 2012. – 354 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

Сокиран Ф.М., професор кафедри криміналістики та судової медицини НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Основним завданням нового Кримінального процесуального кодексу України є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Новий КПК містить чимало нововведень, і в першу чергу покликаний зрівняти права та обвинувачення в кримінальному процесі.

Одним із таких новаторських є положення нового КПК, що передбачають можливість проведення досудового розслідування дистанційно, використанням сучасних телекомунікаційних можливостей, наприклад відеоконференції.

Так, відповідно до ст. 232 КПК запроваджено можливість проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування.

Допит осіб, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення у випадках:

- 1) неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) необхідності забезпечення безпеки осіб;
- 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) необхідності вжиття заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;
- 5) наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми.

Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймається слідчим, прокурором, а в разі здійснення у режимі відеоконференції допиту згідно із статтею 225 КПК (допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні) – слідчим суддею з власної ініціативи або за клопотанням сторони кримінального провадження чи інших учасників кримінального провадження. У разі, якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного досудового розслідування, слідчий, прокурор, слідчий суддя може прийняти рішення про його здійснення лише вмотивованою постановою (ухвалою), обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування, в якому дистанційно перебуватиме підозрюваний, не може бути прийнятим, якщо він проти цього заперечує.

Використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Учасникам слідчої (розшукової) дії повинна бути забезпечена можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії дистанційно, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК.

Крім, того, з метою забезпечення оперативності кримінального провадження, чинний КПК дає можливість слідчому, прокурору проводити опитування в режимі відео- або телефонної конференції. Підставами для цього є знаходження особи у віддаленому від місця проведення розслідування місці, хвороба, зайнятість чи інші причини, з яких особа не може без зайвих труднощів прибути своєчасно до слідчого, прокурора.

У результаті проведення опитування з використанням відео- та телефонної конференції, уповноважена особа складає рапорт, у якому зазначає дату та час опитування, дані про особу опитуваного, дані про те, яким чином була підтверджена особа опитуваного, ідентифікаційні ознаки засобу зв'язку, що використовувався опитуваним, а також обставини, які були ним повідомлені.

Обов'язкової фіксації опитування за допомогою технічних записів аудіо- та відеозаписи не передбачається, вона проводиться в разі потреби. Визначення необхідності фіксації – це виключна компетенція слідчого, прокурора, тоді як право опитуваного заявити таке окреме клопотання або самому використовувати такі засоби в новому КПК не передбачено.

Резюмуючи вищезазначене, слід сказати, що можливість проведення дистанційного досудового розслідування із застосуванням допомогою відео-, телефонної конференції є закономірним кроком по впровадженню в кримінальний процес сучасних технологій зв'язку та фіксації інформації. Це дозволяє заощаджувати сили, час і кошти всіх учасників досудового провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року
№ 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12,
№ 13. – Ст. 88.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний
коментар / За заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора,
М.Є. Шумила. –
К.: Юстиніан, 2012. – 1224 с.
3. Михальчук Т.В. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції / Т. В. Михальчук // Криміналістика и судебная экспертиза. – 2013. – Вип. 58(1). – С. 138-144.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ПОТЕРПІЛОГО ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Степанова Г.М., доцент кафедри досудового розслідування ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук.

Особа потерпілого у кримінальному процесі завжди викликала значну зацікавленість. Чинний КПК дещо змінив процесуальний статус потерпілого у кримінальному провадженні. Якщо раніше потерпілий належав у будь-якому випадку до сторони обвинувачення і користувався в судовому розгляді правами сторони обвинувачення, то за чинним КПК України потерпілий перебуває осторонь, це окремий учасник кримінального провадження, який стає стороною обвинувачення лише в окремих випадках, передбачених КПК України. *Наприклад*, при зміні прокурором обвинувачення на менш

тяжке або відмова прокурора від підтримання обвинувачення. Та й узагалі, якщо проаналізувати норми чинного КПК України можна дійти висновку, що постраждала особа від злочину може й не набути статусу потерпілого, якщо вона цього не забажає. У такому разі її можна залучити до провадження лише як свідка. Наприклад однією з основних проблем при розслідуванні кримінальних проваджень, порушених за ст.175 КК України, є те що деякі особи відмовляються набувати статусу потерпілих та претензій не виказують щодо порушених своїх прав. Таким чином відсутність об'єкту в кримінальному правопорушенні призводить до продовження порушень норм закону та конституційних прав осіб. Тобто такі обставини вимагають, згідно чинного КПК волевиявлення особи для набуття статусу потерпілого, оскільки права та обов'язки потерпілого виникають в особі з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого. У разі відсутності такого волевиявлення слідчий, прокурор, суд має право визнати особу потерпілою лише за її письмовою згодою – ст. 55 КПК України. На мій погляд такі норми не завжди будуть сприяти захисту прав та законних інтересів потерпілого у кримінальному провадженні. На мою думку, необхідно надати слідчому, прокурору право визнавати особу потерпілою у будь-якому випадку, якщо їй кримінальним правопорушенням завдано шкоду, незалежно від її згоди. Завдяки цьому слідчий, прокурор в рамках проведення кримінального провадження зможе більш повно забезпечити захист законний прав та інтересів потерпілого.

На даний час в КПК України не зазначено яким чином має проходити оформлення процесуального рішення, яке б відображало факт визнання особи потерпілою у такому випадку. Активність потерпілого під час досудового слідства залежить, насамперед, від розуміння суті наданих йому законом прав. Тому дуже часто слід треба роз'яснити особам з урахуванням його загальноосвітнього і культурного рівня, віку, значення термінів, як цивільний позов, клопотання, відвід, докази та інше.

КПК України містить позитивну гарантію від безпідставного набуття особами статусу потерпілих. Так, за наявності очевидних і достатніх підстав уважати, що заява, повідомлення про кримінальне правопорушення або заява про залучення до провадження як потерпілого подана особою, якій не завдано моральної, фізичної або майнової шкоди (фізичній особі) або майнової шкоди (юридичній особі), слідчий або прокурор виносить вмотивовану постанову про відмову у визнанні потерпілим, яка може бути оскаржена слідчому судді. Крім того закріплені можливості визнання потерпілими близьких родичів і членів сім'ї постраждалої особи, якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть цієї особи або особа перебуває у стані, який унеможливує подання нею відповідної заяви. До кола цих осіб новий КПК України відносить досить широке коло осіб: чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України. Потерпілим визнається одна особа з числа близьких родичів чи членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а також при поданні клопотання, потерпілими може бути визнано кілька осіб. Проте це не означає, що всі ці особи будуть визнані потерпілими. Такий порядок, з одного боку, сприяє захисту прав та інтересів цих осіб, а з іншого вимагає від слідчого, прокурора, встановлення обґрунтованості підстав для визнання цих осіб потерпілими для уникнення певних зловживань.

Підсумовуючи, слід зазначити, що у правовій регламентації процесуального положення потерпілого є певні позитивні досягнення, такі як надання статусу потерпілого юридичній особі, можливість визнання потерпілим близьких родичів і членів сім'ї постраждалої особи, можливість оскарження слідчому судді постанови про відмову

у визнанні потерпілим. Проте є і багато прогалин, які потребують негайного виправлення на законодавчому рівні, можливо і з урахуванням тих пропозицій, які вказують практичні працівники.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України потерпілого відносить до сторони обвинувачення, адже на потерпілого покладається обов'язок доказати винуватість особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувача. Тому показання потерпілого підлягають ретельній перевірці та оцінці в сукупності з усіма обставинами, встановленими у кримінальному провадженні.

Новелою КПК є те, що суд може ґрунтувати свої висновки лише на показаннях, які він отримав безпосередньо під час судового засідання, або на тих, що отримані в порядку, передбаченому ст. 225 КПК. Суд не має права ґрунтувати свої рішення на показаннях, наданих слідчому, прокурору, або посилаючись на них. Заборона дослідження цих показань у судовому засіданні здається нам необґрунтованою і такою, що не сприятиме встановленню істини у кримінальному провадженні, оскільки потерпілий реалізує своє право давати показання або відмовлятися їх давати, що впливає з такої засади кримінального провадження, як свобода від самовикриття та право не свідчити про близьких родичів та членів сім'ї. Окрім цього, він попереджається про кримінальну відповідальність за давання завідомо неправдивих показань під час досудового розслідування.

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ТА СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ В ПРОЦЕСІ ВИЯВЛЕННЯ, ПРИПИНЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ

Тараніч Є.А., ад'юнкт докторантури та аспірантури НАВС.

Взаємодія слідчого та оперативних працівників має різноманітний характер і здійснюється в певних правових формах.

Беззаперечним є те, що обрання форми взаємодії пов'язано з характером слідчої або оперативно-розшукової ситуації, що склалася у зв'язку з кримінальним провадженням чи ОРС, залежить від слідчого й реалізується за його ініціативою та під його процесуальним контролем [1, с. 111 – 121].

Ми погоджуємося з думкою таких вчених як Дубинский А. Я., Топчій В. В., Удалова Л. Д. та ін. які виділяють дві форми взаємодії: процесуальну й організаційну (непроцесуальну) [2, с. 76].

До *процесуальних форм* взаємодії (які регулюються КПК України) відносяться:

- 1) надання допомоги слідчому при провадженні негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 40 КПК України);
- 2) доручення і вказівки слідчого щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 40, 246 КПК України);
- 3) фіксація та передача слідчому (прокурору) результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 252 КПК України).

До *організаційних (непроцесуальних) форм* взаємодії (тих, які передбачені відомчими нормативними актами), відносяться:

- 1) узгоджена діяльність у складі СОГ;
- 2) погоджене планування спільних негласних слідчих дій;
- 3) обмін оперативно-значимою інформацією, (зокрема з використанням можливостей криміналістичних та оперативних обліків);
- 4) спільне використання криміналістичних та оперативно-технічних засобів тощо;

- 5) координація проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукові) дій;
- б) контроль.

Основною відмінністю зазначених форм є те, що процесуальні форми взаємодії засновані на нормах Кримінального процесуального кодексу, а організаційні є способи зв'язку між слідчим і працівниками уповноважених оперативних підрозділів. Так, "якщо процесуальні форми можна назвати способами співробітництва, то організаційні форми будуть характеризуватися як способи зв'язку. Організаційні форми зв'язку існують поза межами процесуальної діяльності слідчого" [3, с. 67 – 68].

Найбільш поширеною формою взаємодії слідчого з оперативним підрозділом в процесі виявлення, припинення та розслідування неправомірної вигоди, є виконання оперативним підрозділом доручень і вказівок слідчого.

Етимологічне значення термінів «доручити» та «вказати» передбачає владний і розпорядчий характер дій особи, від імені якої вони виходять [8, с. 35]. Тому не можна погодитись з авторами коментаря КПК України, які вважають, що доручення – це є пропозиція провести у розслідуванні відповідних негласних слідчих (розшукових) дій, а вказівка – це конкретизація даної пропозиції. [4, с. 167].

На нашу думку, під дорученням слід розуміти обов'язкову для виконання загальну вимогу про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що (стосовно СОГ) дається керівником СОГ – слідчим та оперативним співробітникам, які входять до її складу; вказівка – це обов'язкова для виконання вимога конкретного характеру, що передбачає, роз'яснює як саме діяти, наприклад про тактичні умови проведення доручених негласних слідчих (розшукових) дій (до таких умов належить, наприклад, вказівка слідчого повідомити свідку перед його допитом, що злочинець арештований і йому не потрібно боятися помсти або вказівку про одночасне провадження обшуку в різних осіб тощо).

Недоліком нормативного регулювання взаємодії під час виявлення, припинення та розслідування, є те, що ч. 6 ст. 246 КПК надано право лише слідчому чи прокурору залучати інших осіб до проведення НСРД. Наразі в практиці їх проведення за дорученням слідчого уповноваженими оперативними підрозділами виникає потреба у залученні таких осіб оперативними підрозділами. Тому є доцільним внести зміни до ч. 6 ст. 246 КПК, які б надавали право уповноваженому оперативному підрозділу, який виконує доручення слідчого, також залучати інших осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій ”.

Має також свої особливості взаємодія слідчого, прокурора, оперативного підрозділу та підрозділу оперативно-технічних заходів на стадії завершення проведення НСРД, фіксації її результатів (складання протоколу, підготовка додатків тощо), використання матеріалів у кримінальному провадженні. [5, с. 77].

Аналіз практики свідчить що, така форма взаємодії, як допомога оперативного підрозділу при провадженні негласних слідчих (розшукових) дій в процесі виявлення, припинення та розслідування неправомірної вигоди, необхідна слідчому при провадженні таких з них, які потребують значного обсягу роботи або додаткових гарантій для осіб, які беруть у них участь, а також, коли, у зв'язку із негласною слідчою (розшуковою) дією, що проводиться, необхідно здійснення функцій, які специфічно притаманні оперативним підрозділам.

Підсумовуючи вищесказане обґрунтовано, що ефективна взаємодія оперативних та слідчих підрозділів в процесі виявлення, припинення та розслідування злочинів є запорукою успіху з досягнення так званого принципу «збігання інтересів», а саме, виявлення припинення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб.

Список використаних джерел:

1. Топчій В. В. Форми взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами МВС України / В. В. Топчій // Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 111–121.
2. Дубинский А. Я. Взаимодействие следователя с органом дознания / А. Я. Дубинский. – К. : КВШ МВД СССР, 1970. – 134 с.
3. Тюрин Н. С. Формы оперативно-розыскной и следственной деятельности / Н. С. Тюрин // Правовые проблем укрєплення російської державності. Ч. 10: Проблемы уголовного процесса в свете нового Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации: сб. статей / под ред. Ю. К- Якимовича. — Томск: Изд-во Том. ун-та, 2002. — С. 67—68.
4. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України : [підручник] / М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко. – К., 1999. – 639 с.
5. Канцідайло О. О., Нагорський Ф. М. Деякі актуальні проблеми в діяльності підрозділів оперативно-технічних заходів щодо виявлення та припинення злочинів/Актуальні проблеми виявлення та припинення злочинів [Текст]: матеріали круглого столу (Київ, 27 листопада 2014 року) / ред. кол. С.С. Чернявський, М.М.Алексійчук, О.В.Хуторянський, В.Р. Сливенко, П.В.Дерев'янку, В.І.Василинчук. – К.: ФОП Кандиба Т.П, 2014. – 75 – 83 с.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ОРГАНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Терещенко В.Ф., старший викладач кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування ННІ № 1 НАВС.

Стрімка розбудова правової держави та активізація боротьби зі злочинною діяльністю зумовлюють необхідність удосконалення організації та підвищення ефективності діяльності усіх служб та підрозділів органів Національної поліції (далі - ОНП). Вдало організована робота є основою для ефективної реалізації можливостей підрозділів та прийнятих, залежно від конкретних ситуацій, тактичних рішень. Актуальним та складним залишається питання забезпечення належної взаємодії між підрозділами, групами, окремо розміщеними виконавцями, адже саме у цих випадках необхідна чітка координація дій та забезпечення злагодженої роботи усіх виконавців. Лише за таких умов можливо забезпечити відповідну протидію злочинам, їх вчасне попередження та припинення. Саме у належній взаємодії є величезний невичерпний потенціал, який може надати перевагу навіть в дуже складних умовах протидії злочинам.

У цьому напрямку успіх діяльності підрозділів ОНП залежить від низку чинників. Це і чітке знання оперативної ситуації, належна організація в діяльності підрозділів, додержання законності при проведенні заходів, наявність необхідних сил, забезпеченість відповідними засобами, широке використання автоматизованих інформаційних систем, своєчасне прийняття тактичних рішень та безпосереднє керівництво заходами. Складність вирішення задач полягає ще й у тому, що ситуації виникають різноманітні, і в залежності від конкретних особливостей, виникає необхідність у вчасному залученні різних служб та підрозділів, як в плані надання допомоги, так і для забезпечення безпеки діяльності, можливості пошуку, виявлення та збереження інформації.

На шляху ефективної реалізації цієї взаємодії важливими є не тільки самі організаційні чинники, але й наявність якісно підготовлених сил, сучасних засобів зв'язку. Саме засоби зв'язку дозволяють забезпечити безперебійну передачу та прийом інформації відповідними лініями та каналами зв'язку, створюючи умови для своєчасного залучення необхідних додаткових чи суміжних сил, забезпечення необхідними засобами, для вирішення покладених завдань.

Практика показує що, надійний зв'язок є одним з головних факторів забезпечення ефективності управління в ході реагування на злочинні прояви. Відповідності засобів зв'язку сучасним вимогам є вагомим фактором ефективного забезпечення координації дій, результативного виконання завдань. Хоча на теперішній час в підрозділах поліції помітно побільшало сучасних засобів зв'язку, але ми ще досі не відійшли від аналогових засобів. В дійсності, рівень забезпеченості технічними засобами зв'язку в окремих підрозділах залишається дуже низьким. а наявні засоби зв'язку використовуються не ефективно. В більшості випадків низький рівень застосування засобів зв'язку пов'язаний, як з їх неналежним технічним забезпеченням чи неготовністю до роботи, так і зі значними упущеннями в організаційній та навчальній діяльності.

Процес удосконалення та модернізації засобів радіозв'язку, не повинен припинятися, а навпаки - розвиватися у відповідності з вимогами сьогодення. Поліцейським необхідна сучасна, надійна, захищена та стійка система зв'язку з необхідною пропускнуною спроможністю, система, яка адаптована для роботи в умовах міста. При реалізації такої системи найбільш пріоритетними завданнями виступають такі, як скорочення до мінімуму часу проходження інформації по каналах зв'язку, максимальне спрощення налаштування і використання засобів зв'язку, забезпечення можливості здійснення надійного як ультракороткохвильового так і короткохвильового радіозв'язку. Важливими вимогами є також перешкодостійкість та компактність. Перспективним ще залишається широке забезпечення

супутниковим і транкінговим радіозв'язком, але це потребує значних фінансових витрат. До того ж при виконанні переважної більшості завдань, супутниковий зв'язок не є основним.

Потрібно не тільки забезпечити поліцію сучасними засобами зв'язку, але й забезпечити належні умови та рівень підготовки особового складу, постійно розвивати навчально-матеріальну базу та методичний рівень навчання. Важливо удосконалювати форми та методи організаційної роботи, направленої на закріплення та підвищення особовим складом професійної майстерності, набуття стійких навиків вмілого застосування засобів зв'язку в діяльності щодо попередження та припинення злочинів, дотримання дисципліни зв'язку, забезпечення ефективного проведення тактичних дій. Високий рівень навчання, організації технічного обслуговування та ремонту апаратури зв'язку та приладів, що знаходяться на озброєнні ОНП - є запорукою успіху використання технічних засобів зв'язку в розкритті злочинів.

Треба також враховувати, що тільки широкомасштабне впровадження сучасних засобів зв'язку може забезпечити необхідну оперативність в основних ланках – на передньому краю боротьби зі злочинами. Більше уваги слід також приділяти якісному складу кадрів, своєчасному підвищенню їх кваліфікації та навчанню конкретним тактичним прийомам та методам використання засобів зв'язку, особливостям їх застосування при проведенні оперативно-розшукових заходів.

Поліція повинна стати високопрофесійною, мати сучасні та надійні засоби зв'язку, які дозволять забезпечити оперативне реагування на будь-яку подію, своєчасно припинити злочинну діяльність та надійно підвищити ефективність функціонування системи управління в ОНП.

Список використаних джерел:

1. Брагин А.С., Нарытник Т.Н. Основы управления использованием радиочастотного ресурса / Под редакцией Т.Н.Нарытника. – К. Основа, 2009. – 640 с.
2. Колпаков В.М. Методы управления: Учеб. Пособие. – К.: МАУП, 2003.- 368 с.
3. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ Учеб. Пособие. – К.: МАУП, 2003.- 368 с.

СТРУКТУРА МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ

Терещенко Ю.В., заступник директора ННІ №1 НАВС з навчально-методичної та наукової роботи, кандидат юридичних наук.

Кундельська І.С., здобувач ступеня вищої освіти бакалавра НАВС.

Криміналістична методика передбачає основним своїм призначенням розроблення типових систем дій і заходів слідчого, які сприяють обранню ним найоптимальнішої й ефективнішої лінії поведінки під час розслідування певного виду злочинів. Так, актуальним питанням методики розслідування окремих видів злочинів є питання щодо їх структури.

У криміналістичній літературі вказані питання досліджували Р. Белкін, О. Васильєв, А. Волобуєв, В.Гавло, І. Герасимов, С. Голунський, В. Журавель, А. Іщенко, О. Колесніченко, В. Корноухов, В. Корж, Г. Матусовський, І. Пантелєєв, А. Старушкевич, В. Тищенко, Б. Щур, М. Яблоков та інші.

Криміналісти наводять різну кількість елементів структури методик розслідування окремих видів злочинів, які відрізняються як за назвами, так і за змістом. Так, окремі криміналістичні методики містять

рекомендації з питань кримінального права, кримінального процесу. На думку В. Тищенко, єдиної усталеної структури методики розслідування злочинів бути не може, оскільки з інформаційної точки зору методика є певною сукупністю знань, а з позиції використання – певним алгоритмом дій; крім того, на структуру методики впливає її функціональна спрямованість [4, с. 270].

Зазначимо, що проблема структури методики розслідування окремих видів злочинів має комплексний характер. По-перше, це пов'язано з визначенням поняття криміналістичної методики. Так, В. Корноухов визначає методика з розслідування злочинів як обумовлену суперечливим співвідношенням вихідних ситуацій розслідування з предметом доказування систему тактичних завдань та операцій, яка відповідає критеріям ефективності та економічності [3, с.24].

По-друге – структура криміналістичної методики пов'язана з криміналістичною класифікацією злочинів, на підставі якої розробляються методики розслідування окремих видів злочинів. Так, В. Корж вважає, що криміналістична класифікація повинна виходити з криміналістичних критеріїв, які мають значення для розкриття та розслідування злочинів [2, с.28]. Очевидно, що криміналістичні методики, побудовані тільки на основі кримінально-правової класифікації злочинів, мають здебільшого загальний характер і потребують для свого практичного застосування більш конкретизованих (деталізованих) рубрик (підстав) диференціювання. Саме тому в літературі є надмірно радикальні думки, що криміналістична класифікація злочинів має будуватися винятково за криміналістичними підставами, зокрема, залежно від способів, часу, місця вчинення злочинів.

Наступне питання, що пов'язане з методикою розслідування окремих видів злочинів – це криміналістична характеристика злочинів, де основною метою слугує оптимізація процесу розкриття і розслідування злочину. Дане поняття є одним із дискусійних в криміналістиці, оскільки немає єдиної думки щодо визначення складу її

елементів, видів криміналістичних характеристик злочинів. Найчастіше виокремлюють такі елементи криміналістичної характеристики: спосіб учинення злочину; час, місце та обстановку вчинення злочину; знаряддя та засоби вчинення злочину; предмет посягання; особу потерпілого; особу злочинця; типові сліди злочину.

Наступний чинник, що впливає на зміст криміналістичних методик – це типові слідчі ситуації. Розслідування, як зазначалося у криміналістичній літературі, носить ситуаційний характер [1, с.48]. Тобто, кожен етап розслідування має свої особливості в залежності від слідчих ситуацій, а значить окремі методики розслідування злочинів повинні включати особливості ситуацій, що складаються на певному етапі їх розслідування. Саме слідча ситуація детермінує (диктує) особливості тактики проведення відповідних слідчих (розшукових) дій, зокрема і методики розслідування в цілому, тобто вона зумовлює конструювання слідчих версій, конкретизує етапно диференційовані завдання розслідування й алгоритм дій слідчого на їх вирішення. Ще одним структурним елементом методики розслідування окремих видів злочинів дослідники визначають профілактичну діяльність слідчого, яка здійснюється в ході самого розслідування або відразу після його закінчення (з обліком зібраних для цього даних і слідчих можливостей). Деяка частина попереджувальних прийомів і методів криміналістики застосовується й до порушення кримінального провадження. Вони практично завжди бувають спрямовані на припинення або попередження, або можливого нового злочину. Наприклад, якщо з первинних даних про вже зроблений злочин виявляється, що в сформованій обстановці зберігається реальна можливість здійснення ще такого ж або іншого злочину, слідчий зобов'язаний вжити відповідних заходів по недопущенню нового злочину.

Слід зазначити, що до структурних елементів методики розслідування окремих видів злочинів автори відносять особливості дослідчої перевірки інформації про злочин, використання спеціальних знань та інші питання. Беззаперечно, в залежності від виду злочину той чи інший елемент методики розслідування окремих видів злочинів буде

мати більше або менше практичне значення. Але це повинна бути певна система розроблених рекомендацій, важливих для розслідування злочинів, який приноситиме ефективний результат.

Список використаних джерел

1. Волчечкая Т.С. Криминалистическая ситуалогия. –М., 1997. - 234 с.
2. Корж В.П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности: Монография. – Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. –412 с.
3. Корноухов В.Е. О структуре методик по расследованию преступлений // Вестник криминалистики. –2004. –Вып.2. -С.21-28.
4. Тищенко В. В. Корыстно насильственные преступления: криминалистический анализ. – О., 2002.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО ЩОДО ПОВЕРНЕННЯ АКТИВІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Тихонова О.В., професор кафедри економічної безпеки ННІ №1 НАВС, доктор юридичних наук, доцент.

За підсумками саміту «великої двадцятки» у китайському Ханчжоу 4–5 вересня 2016 р. глави країн-учасниць ухвалили комюніке, згідно з яким учасники саміту домовилися, серед іншого, розробити концепцію, спрямовану на забезпечення стійкого збалансованого зростання світової економіки. Досягнуто домовленість нарощувати співпрацю у сфері боротьби з корупцією, а також дотримуватися принципів сприяння у сфері розшуку корупціонерів і щодо повернення активів. Щодо України, то ситуація з поверненням коштів у бюджет,

враховуючи ступінь поширення корупційної злочинності в державі, провальна.

Повернення державі активів, здобутих злочинним шляхом, є основоположним принципом Конвенції ООН проти корупції, ратифікованої Україною. Відповідно до пп. 1 п. 1 ст. 1 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» під активами розуміються – кошти, майно, майнові та інші права, на які може бути накладено або накладено арешт у кримінальному провадженні або які конфісковані за рішенням суду у кримінальному провадженні. Для того, щоб повернути такі активи, потрібно довести їх злочинне походження і отримати рішення суду про накладення арешту або їх конфіскацію.

Повернути у власність держави будь-які активи, набуті корупційним шляхом, можна лише за рішенням суду. Але особливості кримінального процесуального законодавства не дозволяє здійснювати арешт майна на початкових стадіях досудового розслідування. На початкових етапах кримінального провадження виявлені у справах корупційні активи можуть підлягати тимчасовому вилученню (набувають статусу речового доказу (ст. 167 КПК України)).

Тимчасово вилученими можуть бути активи у вигляді речей, документів, грошей тощо, щодо яких є достатні підстави вважати, що вони:

- підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та (або) зберегли на собі його сліди;
- використовувалися для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення, або винагороди за його вчинення;
- є предметом кримінального правопорушення, у тому числі, пов'язаного з їх незаконним обігом;

- одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від нього, а також активи, в які їх було повністю або частково перетворено.

Не пізніше наступного робочого дня після вилучення активів, слідчий чи прокурор повинен звернутися до суду з клопотанням про їх арешт, інакше ці активи мають бути негайно повернуті особі, в якій їх було вилучено.

Неможливо накласти арешт чи конфіскувати активи через те, що їхніми формальними (номінальними) власниками є треті особи або такі активи були завчасно відчуженні на користь третіх осіб.

Для арешту активів за кордоном необхідне обґрунтоване клопотання зі сторони українського слідства, обґрунтоване за європейськими (нехай і з певними припущеннями) стандартами.

Встановлення обсягу доходів від злочинів часто є складним і трудомістким процесом, який нерідко виходить за межі кордонів країн, оскільки докази і активи не завжди знаходяться виключно на території держави, яка проводить розслідування, кримінальне переслідування або судовий розгляд. в результаті одна держава, як правило, потребуватиме допомоги інших держав під час розшуку правопорушників, пошуку свідків, доказів і, зокрема, активів. викрадені активи зазвичай швидко виводяться за кордон для того, щоб спробувати скористатись ними у недоступній для слідчих юрисдикції - звідси і впливає особливе значення міжнародного співробітництва у виявленні, локалізації та арешті викрадених активів. На теперішній час підписана ціла низка міжнародних конвенцій та договорів, які полегшують процес повернення активів, одержаних злочинним шляхом, зокрема: - Конвенція ООН проти корупції (UNCAC); - Конвенція ООН по боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин; - Конвенція ОЕСР по боротьбі з підкупом іноземних посадових осіб при проведенні міжнародних ділових операцій тощо.

Таким чином, здійснюючи роботу з розшуку та повернення активів, одержаних злочинним шляхом, необхідно враховувати не лише положення чинного національного законодавства, але й положення міжнародних нормативно-правових актів, які було ратифіковано Україною, а також приймаючи до уваги конкретні аспекти, визначені у двосторонніх договорах про взаємну правову допомогу.

ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ ОСІБ (ВИКРИВАЧІВ), ЯКІ НАДАЮТЬ ДОПОМОГУ В ЗАПОБІГАННІ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Томма Р.П., доцент кафедри економічної безпеки ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Корупція, як соціальне явище вкрай негативно впливає практично на всі сторони суспільного життя: економіку, політику соціальну і правову сфери, управління, громадську свідомість, міжнародні відносини. Корупційні зв'язки руйнують правові, етичні відносини між людьми і поступово перетворюються на норму поведінки суспільства.

Зазвичай громадяни без зайвого ентузіазму інформують правоохоронні органи про факти корупції (небажання приймати участь у тривалому судовому процесі, турбуються за свою безпеку, недовіра правоохоронній та судовій системі тощо). У зв'язку з цим у правоохоронних органів виникає питання: як? де?, та від кого? отримати достовірну інформацію про факти корупції. Для вирішення цього завдання законодавець Законом України «Про запобігання корупції» створив «Інститут викривачів». За ст.53 цього Закону особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач) – це особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою [1].

Особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, повинні перебувати під захистом держави. За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, або їх близьких осіб, у зв'язку із здійсненим повідомленням про корупційне правопорушення, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [2].

Особа або член її сім'ї не може бути звільнена чи примушена до звільнення, притягнута до дисциплінарної відповідальності чи піддана з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) або загрози таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням нею про порушення вимог Закону «Про запобігання корупції» іншою особою.

Інформація про викривача може бути розголошена лише за його згодою, крім випадків, встановлених законом. Національне агентство з питань протидії корупції (НАЗК), а також інші державні органи, органи місцевого самоврядування забезпечують умови для повідомлень їх працівниками про корупційні правопорушення вчинені іншою особою, зокрема через спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку [1].

Повідомлення про порушення Закону України «Про запобігання корупції» може бути здійснене працівником відповідного органу без зазначення авторства (анонімно). Вимоги до анонімних повідомлень про порушення вимог цього Закону та порядок їх розгляду визначаються Законом України «Про запобігання корупції» [1].

Анонімне повідомлення про корупційне правопорушення підлягає розгляду, якщо наведена у ньому інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані, які можуть бути перевірені. Анонімне повідомлення про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» підлягає перевірці у термін не більше

п'ятнадцяти днів від дня його отримання. Якщо у вказаний термін перевірити інформацію, що міститься в повідомленні, неможливо, керівник відповідного органу або його заступник продовжують термін розгляду повідомлення до тридцяти днів від дня його отримання.

У разі підтвердження викладеної у повідомленні інформації про корупційне правопорушення керівник відповідного органу вживає заходів щодо припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадках виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також інформує спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції [1].

Національне агентство з питань протидії корупції (НАЗК) крім забезпечення реалізації антикорупційної політики держави здійснює постійний моніторинг у сфері захисту викривачів державними органами, проводить щорічний аналіз та перегляд державної політики у цій сфері [4].

Посадові і службові особи державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів зобов'язані у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VIII
2. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 11, ст.51)

3. Закон України «Про державну службу» від 06 грудня 2016, № 4.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки» від 29 квітня 2015 р. № 265.

ПРИМИРЕННЯ ВИННОГО З ПОТЕРПІЛИМ У МЕЖАХ ПРИВАТНО-ПУБЛІЧНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Усатий Г.О., доцент кафедри кримінального права та кримінології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент.

Усвідомлення обмеженості та недостатньої результативності використання лише традиційних механізмів карально-репресивного впливу на злочинність сучасного зразка, спонукає дослідників до пошуку нових правових прийомів та методів боротьби з нею. Це завдання знайшло своє відображення і в Концепції реформування кримінальної юстиції України, що затверджена Указом Президента України від 08 квітня 2008 року № 311, якою визнано, що існуюча система кримінальної юстиції не повною мірою відповідає новим суспільним відносинам, що склалися в Україні, і не забезпечує належного стану правопорядку, ефективного захисту осіб, суспільства та держави від небезпечних посягань на соціальні цінності, права і законні інтереси. Серед завдань реформування кримінальної юстиції України Концепцією встановлено гуманізацію кримінального законодавства, розвиток інституту пробації та розширення застосування відновних процедур і примирення.

Відносно останнього, необхідно зазначити, що ретельний аналіз кримінально-правового інституту звільнення від кримінальної

відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим та судово-слідчої практики його застосування переконливо доводить, що ст. 46 КК України потребує якнайшвидшого коригування законодавцем. Оскільки, не зважаючи на ряд позитивних моментів, нормативне закріплення примирення винного з потерпілим є недостатньо ефективним та все ще залишається далеким від досконалості.

Зокрема, традиційно кримінальне право беззаперечно визнається правниками публічною галуззю права, проте останнім часом воно суттєво видозмінюється та модернізується у т.ч. за рахунок впровадження до його структури приватного елементу. З моменту появи кримінально-правової норми про примирення винного з потерпілим у чинному КК України «сфера «приватного начала» отримала офіційний статус у чинному кримінальному законодавстві, в той час як суб'єкти кримінального права - держава і громадянин - займають об'єктивно нерівне становище. Держава діє авторитарно, охороняючи за допомогою закону особливо важливі для суспільства правові цінності, а не приватні інтереси» [1, С. 149].

Підстави звільнення від кримінальної відповідальності, що містяться у ст. 46 КК України не є вичерпними, оскільки вони не охоплюють тих випадків приватного обвинувачення, які окремо передбачаються у кримінальному процесуальному законодавстві і враховують особливий порядок початку та закриття кримінального провадження у зв'язку з примиренням винного з потерпілим.

Враховуючи ж таку особливість вітчизняного законодавства як безсистемність, а у даному випадку точніше буде зазначити про неузгодженість положень норм матеріального та процесуального права між собою, правозастосовні органи в пошуках справедливого «соломонового рішення» подекуди вимушені вдаватись до маніпулятивного застосування закону.

Зокрема, в ухвалі колегії суддів судової палати у кримінальних справах апеляційного суду Чернігівської області зазначається про те, що «місцевий суд вказав, що, враховуючи скоєння ОСОБА_3 злочину

середньої тяжкості, наявність клопотання потерпілої ОСОБА_2 під час підготовчого судового засідання про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності, ОСОБА_3 необхідно звільнити від кримінальної відповідальності, передбаченої ч.1 ст.122 КК України, на підставі ст.46 КК України, у зв'язку з примиренням винного з потерпілою.

Під час апеляційного розгляду потерпіла ОСОБА_2 заявила про свою відмову від обвинувачення і просила закрити кримінальне провадження

Не погодившись з рішенням суду, прокурор подав апеляційну скаргу, в якій просив скасувати ухвалу місцевого суду, у зв'язку з неправильним застосуванням кримінального закону, та призначити новий розгляд кримінального провадження в суді першої інстанції. Апелянт вказує на те, що положення ст.46 КК України передбачають звільнення особи від кримінальної відповідальності, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, якщо вона примирилась з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду. Злочин, передбачений ч.1 ст.122 КК України, належить до категорії злочинів середньої тяжкості, проте за обов'язковою суб'єктивною ознакою є умисним.

Цікаво, що у даному випадку суд приймає компромісне рішення, посилаючись на те, що «відповідно до ст.26 ч.4 КПК України кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається лише на підставі заяви потерпілого, а його відмова від обвинувачення, у випадках, передбачених цим Кодексом, є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

Пунктом 7 частини 1 статті 284 КПК України передбачено, що кримінальне провадження закривається в разі, якщо потерпілий відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Згідно вимог ст.417 КПК України суд апеляційної інстанції, встановивши обставини, передбачені статтею 284 цього Кодексу,

скасовує обвинувальний вирок чи ухвалу і закриває кримінальне провадження» [2].

Хоча подібне судове рішення можна сприймати також через призму пріоритетності дотримання прав та інтересів потерпілого, на противагу охороні державних або громадських інтересів, оскільки в правовій державі повинні бути створені максимально дієві гарантії особи від зайвого втручання держави в приватну сферу, в тому числі в сферу кримінального судочинства.

І як тут не погодитись з думкою авторитетних вчених про те, що «законодавець в даному випадку... передає на розсуд потерпілого не оцінку ступеня небезпеки вчиненого злочину, а вирішення питання про шляхи врегулювання виниклого конфлікту. Таке регулювання свідчить про шанобливе ставлення законодавця до інтересів потерпілого і відповідає меті відновлення соціальної справедливості як вищого завдання втручання кримінального закону. Якщо потерпілий вважає, що справедливість буде відновлена в тому випадку, коли винний принесе йому вибачення, поверне викрадену річ, відновить поламане майно і т.д., законодавець не повинен наполягати на обов'язковому порушенні кримінальної справи і проходженні всієї слідчої і судової процедури ...»[3, С. 80-81].

Список використаних джерел

1. Лесниевски-Костарева Т.А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. М., 2000. С. 149.
2. Ухвала колегії суддів судової палати у кримінальних справах апеляційного суду Чернігівської області від 11 серпня 2014 р./Справа № 747/351/14 //Сайт Єдиного державного реєстру судових рішень. Напис з екрану: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40097146>
3. Келина С.Г. Освобождение от уголовной ответственности как правовое последствие совершения преступления // Уголовное право: новые идеи. М., 1994. – С. 80-81.

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ СЕРІЙНИХ СЕКСУАЛЬНО-САДИСТСЬКИХ УБИВСТВ

Фасова О.В., здобувач освітнього ступеня вищої освіти магістра ННІ №1 НАВС.

Науковий керівник: **Марков М.М.**, завідувач кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук.

В сучасний період відбувається реформування судової та правоохоронної системи, запроваджуються заходи щодо підвищення ефективності Національної поліції України, створення якісного правоохоронного сервісу, а також пропонуються дієві механізми протидії злочинності. Змінення у соціально-політичній та економічній сфері країни мають не лише позитивні зрушення, але й деякі негативні тенденції: зниження рівня соціального забезпечення населення, криміналізація його певних верств, підвищення рівня зареєстрованого безробіття, безглузді прояви агресії та жорстокості. Відбуваються змінення у структурі злочинної діяльності та поява нових кримінальних проявів, збільшення тяжких насильницьких злочинів. У цьому сенсі викликають певні складнощі у протидії серійним убивствам.

Проблемами розкриття і розслідування різних видів серійних убивств (у тому числі сексуальних) опікувалися такі вчені, як О. В. Александренко, О. А. Баригіна, А. І. Дворкін, В. І. Майорова, В. М. Ісаєнко, Г. С. Фоміна. Водночас у вітчизняних джерелах комплексних теоретичних розробок щодо розслідування серійних сексуально-садистських убивств не було.

Важливим напрямком організації розслідування будь-якої категорії вбивств є налагодження необхідної взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами кримінальної поліції[1, 2]. При цьому у спеціальних криміналістичних джерелах прямо вказано, що «взаємодія

– одна з форм організації розслідування» і являє собою «узгоджену діяльність різноманітних ланок однієї або декількох організованих систем, спрямовану на досягнення спільної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу» [3, с. 333].

Організація розслідування завжди передбачає здійснення певної поєднаної діяльності різних суб'єктів, що спрямована на досягання мети розслідування та розкриття злочинів. Тому О. В. Одерій та А. О. Шульга справедливо зазначають, що «однією з важливих умов успіху в розкритті тяжких злочинів є правильна організація взаємодії відповідних органів, які беруть участь у цій діяльності. Взаємодія – це заснована на законі співпраця органів, які не мають взаємного підпорядкування, але діють узгоджено, ефективно застосовуючи засоби та способи розкриття злочинів, притягнення до відповідальності винних, розшуку обвинувачених і забезпечення відшкодування збитків, завданих злочином» [4, с. 139].

КПК України (ч. 2 ст. 40) серед повноважень слідчого встановлює можливість «доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам». У науково-практичному коментарі до КПК України підкреслено, що «велике значення для правильної організації досудового слідства має чітка взаємодія слідчого з оперативними підрозділами... Вжиття оперативно-розшукових заходів стосується безпосередньо компетенції оперативних підрозділів, і у зв'язку із чим вони не зобов'язані давати, а слідчий не вправі вимагати від них певної інформації про характер застосованих методів і заходів» [5, с. 123]. У зв'язку із цим, деякі науковці пишуть, що «самостійність учасників взаємодії у виборі засобів і методів своєї діяльності є наступним важливим принципом взаємодії слідчого з оперативно-розшуковими органами. Але слід узяти до уваги й протилежну сторону цієї проблеми: зокрема, коли не належним чином виконане доручення слідчого до оперативно-розшукового органу впливає на об'єктивність, швидкість і якість розслідування кримінальної справи. Наприклад, через незгоду слідчого з повнотою і правильністю виконання доручення він знову дає

доручення в якому вже вказує, що оперативному працівникові ще необхідно виконати» [6, с. 531].

Кримінальним процесуальним законом з 2012 р. передбачено новий процесуальний інститут – проведення негласних слідчих (розшукових) дій (гл. 21). У ст. 246 КПК України вказано, що «негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню...». І далі зазначається, що «негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб».

Негласні слідчі (розшукові) дії мають своєрідний характер щодо взаємодії слідчого із співробітниками оперативних підрозділів кримінальної поліції. При цьому «негласність, означає неочевидність, прихованість проведення цих слідчих дій від осіб, щодо яких вони здійснюються та усіх інших суб'єктів, що не приймають безпосередньої участі в їх провадженні. Негласність проведення цих дій надає такі можливості: а) нейтралізації протидії з боку осіб, які вчинили злочин та усіх інших, котрі є зацікавленими у неповному та упередженому розслідуванні; б) забезпечення безпеки учасників кримінального провадження; в) збереження у таємниці факту їх проведення, засобів та методів, що застосовувалися» [5, с. 101]. І. Рогатюк пише, що «організація проведення негласних слідчих (розшукових) дій лежить у площині оперативного забезпечення, під яким розуміють створення належних умов для їх проведення (оперативних, агентурних, технічних тощо). Тож на практиці більшість таких дій слідчий доручає уповноваженим оперативним підрозділам (ініціаторам), які, у свою чергу, для їх проведення на підставі власного завдання (з комплектом необхідних документів) залучають інші оперативні та оперативно-технічні служби» [6, с. 453].

У спеціальних кримінально-процесуальних і криміналістичних джерелах ставилося питання про сутність, види та режим проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Чинний КПК України пропонує досить великий перелік цих «спеціальних» слідчих дій (глава 21). В. Ю.

Шепітько слушно зауважує, що «достатньо широкий перелік негласних (розшукових) слідчих дій дає змогу поставити питання про співвідношення слідчих та оперативно- розшукових заходів... Виникає питання: чи має бути вельми широким перелік цих специфічних дій або це мають бути виключні дії, які являють собою оптимальне співвідношення «свободи та безпеки»» [3, с. 68].

У довідковій літературі, яка адресована слідчим, прямо зазначається, що «взаємодія в діяльності з розкриття і розслідуванні злочинів повинна мати конкретний характер, ґрунтуватися на законі й правильному сполученні форм і методів роботи та здійснюватися з дотриманням таких принципів: процесуальної самостійності слідчих і органів дізнання, невтручання в їх процесуальну діяльність; вимог законності; самостійності співробітників оперативно-розшукових підрозділів, слідчих і спеціалістів у виборі засобів при здійсненні узгоджених заходів; поділу компетенції між учасниками взаємодії; нерозголошення учасниками взаємодії даних процесуальної, оперативно-розшукової та іншої діяльності; узгодженості планування і виконання дій учасників взаємодії, наявності обміну інформацією та ін. [7, с. 186].

Узгодженість або поєднання зусиль слідчих та оперативних підрозділів (їх взаємодія) ґрунтуються на таких положеннях: «сприяння здійсненню слідчих дій через проведення оперативно-розшукових заходів; виконання оперативним співробітником оперативних підрозділів письмових доручень слідчих; обмін інформацією слідчих й оперативних працівників про результати їхньої роботи з розкриття злочинів» [7, с. 71, 72].

Організація розслідування серійних сексуально-садистських убивств (у тому числі й взаємодія слідчого з оперативними підрозділами кримінальної поліції) відрізняється суттєвими особливостями. Це пов'язано із декількома причинами. У першу чергу, мова йде про складний характер кримінальної діяльності і значний період учинюваних злочинів, а також їх мотивацію. По-друге, виникають складнощі у слідчій діяльності через значну кількість

виконуваної слідчої та оперативно-розшукової роботи. О. А. Баригіна та В. І. Майоров справедливо зазначають, що кримінальні справи про серійні вбивства, як правило, бувають складні у доказуванні і з великим обсягом роботи, так як містять низку епізодів убивств (замахів на вбивство). Найбільш часто злочини охоплює значний період часу і здійснюються у багатьох віддалених один від іншого місцях (регіонах)... З урахуванням значних витрат часу на провадження окремих слідчих дій один слідчий звичайно не має змоги виконати всю необхідну роботу [8, с. 97, 98].

Отже, організація розслідування серійних сексуально-садистських убивств (у тому числі й взаємодія слідчого з оперативними підрозділами органів Національної поліції України) відрізняється суттєвими особливостями. Складність розслідування даної категорії злочинів, значна кількість вирішуваних проміжних (тактичних) завдань, великий обсяг роботи, потребують здійснення групового розслідування і формування слідчих груп, слідчих бригад (об'єднання слідчих для проведення розслідування щодо складного кримінального провадження) або слідчо-оперативних груп (тимчасове формування, яке створюється із слідчих та оперативних співробітників для вирішення завдань розслідування).

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII
3. Шепітько В. Ю. Система слідчих (розшукових) дій за Кримінальним процесуальним кодексом України: стан і напрями оптимізації [Текст] / В. Ю. Шепітько // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». – Одеса : «Юрид. літ.», 2015. – Т. XV. – С. 66- 73.
4. Одерій О. В. Основи методики розслідування вбивств на замовлення та вбивств, учинених під час здійснення релігійних

ритуалів [Текст] : монографія / О. В. Одерій, А. О. Шульга. – Донецьк : ДЮО ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – 326 с.

5. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України [Текст] : у 4 т. / за заг. ред. О. В. Стовби. – Х. : Вид. агенція «Апостиль», 2015. – Т. II. – 329 с

6. Ярема В. Г. Принципи взаємодії слідчих і оперативно-розшукових органів у процесі розкриття злочинів [Текст] / В. Г. Ярема // Криміналістика у протидії злочинності : тези доповідей та повідомлень наук.- практ. конф. (Київ, 16 жовтня 2009 р.). Видання присвячене 45-річчю кафедри криміналістики Київського національного ун-ту внутр. справ. – К. : «Хай-Тек Прес», 2009. – С. 529-531.

7. Настільна книга слідчого [Текст] : [наук. практ. вид. для слідчих і дізнавачів] / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Ін Юре, 2011. – 736 с.

8. Барыгина А. А. Организация расследования серийных сексуальных убийств [Текст] : науч.-практ. пособие / А. А. Барыгина, В. И. Майоров. – М. : Юрлитинформ, 2011. – 280 с.

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ІЗ ЗМІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНОЇ КОМБІНАЦІЇ

Ценов В.М., аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності НАВС.

У разі одержання фактичних даних, що можуть бути використані як докази, проводять оперативні комбінації з документування цих даних з метою їх легалізації. Оперативну інформацію негласного працівника реалізують через проведення легендованого гласного (зашифрованого) оперативного огляду.

Існує ситуація, коли правоохоронні органи використовують журналістів для створення оперативної комбінації. Наприклад, поширюючи інформацію про загибель певної особи. Відомий випадок із журналістом Лутьєвим і депутатом ВР Криму Миколою Котляревським. Щоби спровокувати певну ситуацію, правоохоронні органи розповсюдили інформацію, що Котляревського викрали і, можливо, вбили. Журналісти публікували інформацію, навіть не намагаючись її перевірити. Потім з'ясувалося – це була оперативна комбінація і фактично всі ЗМІ було використано в темну.

До вінницької поліції надійшла оперативна інформація про підготовку замовного вбивства. Вінничанин через раніше судимих осіб підшукував виконавця злочину. Поліцейські спільно з департаментом карного розшуку Національної поліції України та прокуратурою області, провівши оперативну комбінацію, попередили вбивство та затримали замовника при передачі коштів.

Аби помститися старшому братові вінничанин наважився на злочин – він за десять тисяч гривень замовив його вбивство. Виконавцю він передав роздруковану на принтері фотографію 25-річного брата. «Півтора місяці поліцейські проводили негласні оперативні заходи і повністю контролювали замовника злочину. Була проведена оперативна комбінація, імітоване вбивство. Для максимально реалістичної картини злочину потерпілого полили кров'ю тварини. Поліцейські інсценували картину вбивства, а у якості підтвердження виконання злочину передали замовнику фотографії закривавленого брата разом з його паспортом. 22-річний вінничанин передав виконавцю аванс у розмірі 2 тисячі гривень. Ще 500 він заплатив при отриманні фотографій з місця злочину. Решту грошей він мав передати пізніше. Зловмисника затримано в порядку ст. 208 КПК України після отримання ним матеріалів, що підтверджують вбивство. За даним фактом розслідується кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. ч. 1 ст. 14, ч.3

ст.27, п. 11, ч. 2 ст. 115 КК України (готування до учинення умисного вбивства на замовлення).

Отже, завдання, що підлягають розв'язанню за допомогою оперативних комбінацій, виникають із урахуванням оперативної обстановки, що склалася, і можуть бути різноманітними: виявлення об'єктів оперативної уваги та отримання інформації первинного характеру; забезпечення превентивного впливу на осіб, які становлять оперативний інтерес; досягнення мети оперативної розробки; виявлення і зберігання фактичних даних, які можливо використати як докази в кримінальному судочинстві (створення умов, необхідних для проведення процесуальних дій і забезпечення їх результативності, створення умов для встановлення і збереження матеріальних доказів та інших джерел доказової інформації, забезпечення отримання правдивих показань від фігурантів кримінальних проваджень) створення умов, необхідних для проведення оперативного експерименту; забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства тощо.

Підсумовуючи викладене, доречно зазначити, що якісне планування проведення оперативних комбінацій є змістом тактичних програм припинення злочинів оперативними підрозділами НП України, що виникають на певному етапі перевірки або на етапі фіксації фактичних даних в певній ситуації. Тому результати проведення оперативних комбінацій мають виняткову процесуальну цінність. Вони можуть і повинні використовуватися для забезпечення розв'язання завдань кримінального судочинства.

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ ГРУП (ОРГАНІЗАЦІЙ), ЩО ДІЮТЬ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ ЛУГАНСЬКОЇ ТА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТЯХ

Цюприк І.В., заступник Прокурора Луганської області, кандидат юридичних наук.

Основним завданням під час розслідування кожного злочину є встановлення його обставин, які необхідні для прийняття обґрунтованих рішень у кримінальному провадженні. Сукупність таких обставин формує предмет доказування у кримінальному провадженні, який уточнюється залежно від ознак конкретного злочину. З урахуванням статті 91 Кримінального процесуального кодексу України визначено обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні зазначеної категорії злочинів. Особливостями доказування у кримінальних провадженнях щодо фінансування терористичних груп (організацій), що діють на тимчасово окупованих територіях Луганської та Донецької областей є необхідність встановлення обізнаності особи, яка переводить активи у тимчасово окуповані території, що вони будуть використані з метою фінансування тероризму.

Здійснюючи доказування, органи і особи, які здійснюють кримінальне провадження, повинні встановити такий обсяг обставин, який буде достатнім для правильного вирішення провадження по суті. Науковці останнім часом привертають увагу проблемам визначення обставин, що підлягають доказуванню у різних категоріях кримінальних проваджень, це стосується і особливостей предмета доказування у кримінальних провадженнях про фінансування терористичних груп (організацій). Тому ця проблема є актуальною і потребує подальшого вивчення.

Предмет доказування, як правова категорія, належить до фундаментальних понять теорії доказів. Правильному визначенню предмета доказування сприяє виконання завдань кримінального судочинства, передбачених статтею 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1], встановлення всіх обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Помилка у визначенні предмета доказування може потягнути безкінечне чи, навпаки, поверхнєве встановлення обставин, які підлягають доказуванню, що, в свою чергу, унеможливує прийняття правильного, законного та обґрунтованого рішення у кримінальному провадженні. Таким чином, чітке визначення предмета доказування у кримінальному провадженні виступає необхідною передумовою встановлення наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження і підлягають доказуванню. Визначення предмета доказування у кожному кримінальному провадженні, насамперед, залежить від особливостей вчиненого кримінального правопорушення. Відтак і предмет доказування в різних категоріях кримінальних проваджень є різним [2, С. 50].

В такому разі стає зрозумілим, що, встановивши шляхом юридичного доказування в конкретному діянні певної особи складу злочину, ми виконаємо завдання і щодо захисту прав і свобод людини, і щодо невідворотності покарання за вчинений злочин, і щодо справедливості призначеної судом міри покарання, і, отже, встановимо таким чином визначальний сконцентрований напрям доказування в кримінальному процесі, який і буде науково обґрунтованим предметом доказування.

Основним завданням під час розслідування кожного злочину є встановлення його обставин, які необхідні для прийняття обґрунтованих рішень у кримінальному провадженні. Сукупність таких обставин формує предмет доказування у кримінальному провадженні, який уточнюється залежно від ознак конкретного злочину.

Фактичний склад злочину як предмет доказування в кримінальному судочинстві, як зазначає В. Г. Гончаренко,

встановлюється за визначеними в КПК процедурами шляхом виявлення й дослідження фактів і обставин, які створюють неспростовну систему доказів, що охоплюють повною мірою склад злочину та інші дані, необхідні для прийняття остаточного рішення у справі [3, С. 120].

Для початку зазначимо, що одним із проблемних питань предмету доказування у кримінальних провадженнях зазначеної категорії залишається точність законодавчого визначення злочинного посягання на зазначений об'єкт. Так, у частині 1 статті 258-5 Кримінального кодексу України (далі – КК України) (у чинній редакції) встановлено, що «фінансування тероризму, тобто дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи (організації), – карається ...» – з даної диспозиції предмет злочину, що розглядається, взагалі не виділено.

У абзаці 50 частині 1 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII [4] під предметом фінансуванням тероризму визначається надання чи збір будь-яких активів, під якими у абзаці 1 частині 1 статті 1 цього Закону визначаються кошти, майно, майнові і немайнові права. Схожа дефініція фінансування тероризму надається в абзаці 5 частини 1 статті 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. № 638-IV [5], у якому так само простежується єдиний підхід до розуміння активів у абзаці 3 частині 1 статті 1 зазначеного Закону. Таким чином законодавець у двох зазначених випадках визнає, що предметом фінансування є активи у формі коштів, майна, майнових і немайнових прав.

Мінімальний розмір предмета фінансування тероризму законом не встановлено, тому його оцінка здійснюється в сукупності з іншими

ознаками цього злочину, враховуючи значення факту фінансової або іншої майнової підтримки для терористичної діяльності.

Серед усіх обставин, що підлягають доказуванню в ході досудового розслідування кримінальних проваджень про фінансування терористичних груп (організацій), які діють на тимчасово окупованих територіях Луганської та Донецької областях, у першу чергу, повинні бути встановлені обставини, що відносяться до події злочину.

Використані джерела інформації:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. (зі змінами та доповненнями на сьогоднішній час) // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст.88.

2. Жовтан П. В. Предмет доказування у кримінальному провадженні про прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою / П. В. Жовтан // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – № 2 (33). – 2014. – С. 50-53.

3. Гончаренко В. Г. Предмет доказування в кримінальному судочинстві / В. Г. Гончаренко // Вісник Академії адвокатури України. – 1 (20). – 2011. – С. 120-122.

4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14 жовтня 2014 р. (зі змінами та доповненнями на сьогоднішній час) // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 50–51. – С. 3250. – Ст. 2057.

5. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 р. (зі змінами та доповненнями на сьогоднішній час) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.

ЕКСТРАДИЦІЯ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Черкас К.К., здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ № 1 НАВС.
Науковий керівник: **Письменний Д.П.**, професор кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук, професор.

На сьогоднішній день в Україні як ніколи є актуальним питання міжнародного співробітництва з іншими державами з питань врегулювання різних сфер суспільних відносин, не виключенням є і правові відносини. В умовах стрімкого поширення та розвитку злочинності, уповноважені органи все частіше звертаються із запитом про міжнародну правову допомогу до інших держав щодо екстрадиції. Відповідно до ст. 541 КПК України екстрадицією є видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. Інакше кажучи, це процесуальне надання міжнародної правової взаємодопомоги щодо передачі особи державі, на території якої було вчинено кримінальне правопорушення, або державі, громадянином якої є особа, що вчинила кримінальне правопорушення чи державі, яка найбільше потерпіла від злочинного посягання.

На нашу думку, інститут екстрадиції сприяє міжнародній інтеграції системи вітчизняного кримінального судочинства, в ході якого реалізується принцип невідворотності кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні суспільно – небезпечних діянь.

Хоча екстрадиція у кримінальних провадженнях міжнародних злочинів і реалізується відповідно до загальних вимог кримінального процесуального права України, все ж існують особливості дотримання деяких положень:

- екстрадиція не виходить за рамки кримінального судочинства, вона є одним із етапів кримінального процесу, кінцевим результатом якого є покарання особи за вчинений злочин [3, с. 22];

- обов'язкова наявність правових підстав екстрадиції та забезпечення прав і свобод особи, видача якої запитується;

- видача здійснюється щодо діянь, за які може призначатися визначене у законодавстві покарання;

- видача проводиться за діяння, які є кримінально караними за законодавством як запитуючої, так і запитуваної сторони, тобто мова йде про дотримання принципу «подвійної злочинності» [2, с. 144-145].

Саме завдяки тісному взаємозв'язку між вищеперерахованими положеннями та нормами законодавства іноземних держав, відбувається зміцнення міжнародно – правових договірних відносин.

Хотілось би звернути увагу на те, що не слід обмежувати екстрадицію лише видачею особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Так, глава 42 КПК України говорить про те, що екстрадиція включає в себе:

1) офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особу, яку необхідно видати;

2) запит про видачу особи (ст. 573 КПК)

3) перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі;

4) прийняття рішення за запитом;

5) фактичну передачу особи під юрисдикцію запитуючої держави

Також можна вести мову про наступні екстрадиційні заходи, які є самостійними процесуальними діями:

- затримання особи, яка вчинила злочини за межами України (ст. 582 КПК);

- тимчасовий арешт (ст. 583 КПК);

- екстрадиційний арешт (ст. 584 КПК);

- екстрадиційну перевірку (ст. 587 КПК);

- тимчасову видачу (ст. 579 КПК)

Вважаємо, що видача особи є складовою процесуальної діяльності інституту екстрадиції. На думку Ю.М. Чорноус, екстрадиція під час кримінального провадження щодо злочинів міжнародного характеру передбачає не лише сам факт видачі, але й комплекс

процесуальних дій та організаційних заходів, спрямованих на попередження спроб особи ухилитися від органів досудового розслідування, продовжити займатися злочинною діяльністю, забезпечення збереження джерел доказової інформації, перевірку обставин, які можуть перешкоджати видачі, дотримання прав і свобод особи, що підлягає видачі [2, с. 149].

Як бачимо, наявність етапів завдяки яким реалізується екстрадиція, дає змогу говорити нам про неї, як про окрему процесуальну процедуру. Виділення ж екстрадиції як діяльності – відбувається саме завдяки ряду певних процесуальних заходів.

Підводячи підсумки слід зазначити, що екстрадиція є тим правовим інститутом, який виступає як невід’ємною складовою міжнародної правової допомоги, так і формою міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : зі змінами та доповненнями станом на 14.04.2017. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Черноус Ю.М. Выдача особи (экстрадиция) у кримінальному провадженні щодо злочинів міжнародного характеру / Ю.М. Черноус // Вісник кримінального судочинства. – 2015. №1. – С. 143-150.

3. Удалова Л.Д. Прокурорський нагляд за екстрадицією особи: навч. посіб. / Л.Д. Удалова, В.І. Мотиль, О.М. Гумін. – К.: Скіф, 2012. – 144 с.

4. Березняк В.С. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права України: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / В.С. Березняк. – Дніпропетровськ, 2009. – 253 с.

ПРАКТИКА ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

Шевченко Д.А., заступник начальника ВП – начальник СВ Бородянського ВП Ірпінського ВП ГУ НП в Київській області.

Стаття 3 Конституції України проголошує права і свободи людини найвищою цінністю. Реалізуючи це положення, держава проводить перетворення в різних галузях законодавства, в тому числі кримінальному процесуальному, зокрема, що стосується заходів забезпечення кримінального провадження. Реформування системи кримінальної юстиції є одним із найважливіших кроків на шляху України до впровадження світових стандартів забезпечення прав людини. Тому, під час застосування запобіжних заходів постають питання щодо правильності, доцільності, відповідності їх обрання тощо. В цих умовах актуальною є питання визначення виду запобіжного заходу під час досудового розслідування.

Запобіжні заходи є важливим елементом заходів забезпечення кримінального провадження, оскільки кримінальна процесуальна політика держави спрямована на гуманізацію в сфері їх обрання та застосування. Із набранням чинності Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року (далі – КПК України) система таких заходів зазнала змін. Зокрема, з'явився новий запобіжний захід – домашній арешт.

Запобіжні заходи – це частина заходів забезпечення кримінального провадження, спрямованих на забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого через певне обмеження їхніх особистих прав [1, с. 145].

Відповідно до ст. 176 КПК України запобіжними заходами є: 1) особисте зобов'язання; 2) особиста порука; 3) застава; 4) домашній арешт; 5) тримання під вартою [2].

Мета застосування будь-якого запобіжного заходу двоєдина: з одного боку – забезпечити виконання обвинуваченим покладених на

нього процесуальних обов'язків, а з іншого – запобігти таким його спробам (ризикам): 1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду; 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому обвинувачується[3, ст. 40].

Відповідно до КПК України (ст. 184) запобіжний захід застосовується судом, в межах територіальної юрисдикції, який здійснюється досудове розслідування, не інакше як на підставі клопотання слідчого або прокурора. Підставою для визначення територіальної юрисдикції суду першої інстанції при розгляді клопотань щодо застосування запобіжних заходів є клопотання керівника відповідного органу досудового розслідування про створення слідчої групи, в якій визначено місце проведення досудового розслідування.

Умовами застосування запобіжних заходів є:

1. наявність у суб'єкта права на застосування запобіжного заходу;
2. наявність у суб'єкта, щодо якого застосовується запобіжних захід, кримінального процесуального статусу підозрюваного, обвинуваченого, що автоматично передбачає наявність порушеного кримінального провадження;
3. наявність дій, що проявляються в ухиленні від досудового розслідування або суду, перешкоджанню повному, швидкому та неупередженому розслідуванню чи продовження злочинної діяльності;
4. наявність норм права, якими зафіксовані права та обов'язки суб'єктів правовідносин з приводу застосування запобіжних заходів, порядок і підстави застосування запобіжних заходів;

5. наявність достатніх доказів для притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Розглядувані види запобіжних заходів у кожному конкретному випадку дозволяє індивідуалізувати його застосування, враховуючи при цьому як інтереси правосуддя, так і недопущення невинуватих обмежень прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого.

Відповідно до КПК України (ст. 187) на слідчого суддю, суд після одержання клопотання про застосування запобіжного заходу до підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває на свободі, покладається обов'язок призначити дату судового засідання і здійснити судовий виклик. У разі неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю, слідчий суддя, суд має право постановити ухвалу про привід підозрюваного, обвинуваченого, якщо він не з'явився для розгляду клопотання щодо обрання запобіжного заходу у вигляді застави, домашнього арешту чи тримання під вартою, або ухвалу про дозвіл на його затримання з метою приводу, якщо ухвала про привід не була виконана [2].

Враховання слідчим суддею, судом усіх необхідних обставин при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу, дотримання вимог закону стосовно порядку постановлення рішення, його форми і змісту надає йому, крім законності, обґрунтованості й вмотивованості, ще однієї необхідної якості, яка стосується його змістовної сторони, а саме – справедливості. З огляду на це вимога справедливості має бути не тільки моральною, а й правовою категорією, а тому й має отримати відповідне нормативне забезпечення. Справедливість цього процесуального рішення тісно пов'язана з його обґрунтованістю та вмотивованістю, проте вона має самостійне значення, адже значною мірою визначається моральною атмосферою, в якій здійснюється кримінальна процесуальна діяльність, моральною свідомістю її уповноважених суб'єктів, урахуванням моральних підстав прийняття такого рішення.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що сьогодні у КПК України щодо запобіжних заходів існує низка теоретичних питань і практичних проблем, що стосуються як визначення понять, особливостей цих заходів, так і суто практичних питань застосування норм кримінального процесуального права у відповідності до основоположних принципів права, дотримання прав та свобод громадян, дотримання міжнародних норм та правил щодо зазначених вище питань. Загальні правила застосування запобіжних заходів повинні базуватися на положеннях Конституції України та ратифікованих Україною міжнародних правових актах. При застосуванні запобіжних заходів не повинні порушуватися права не тільки підозрюваного чи обвинуваченого, а й права та свободи інших осіб, зокрема членів родин підозрюваного (обвинуваченого).

Список використаних джерел:

1. Шило О.Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України: монографія / О.Г. Шило. – Х.: Право, 2011. – 472 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Москалюк Ю.Д. Домашній арешт і тримання під вартою в системі заходів забезпечення кримінального провадження в Україні: дис...на здобуття наук ступеня канд. юрид наук: 12.00.09. – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність/ Ю.Д. Москалюк, – Ірпінь, 2015. – 194 с.

ВЗАЄМОДІЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Шевчук О.О., доцент кафедри економічної безпеки ННІ №1 НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент.

Основним завданням взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ України є попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб.

Правову основу взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ становлять Конституція України, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, рішення Конституційного Суду України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України, і нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України з питань організації взаємодії між органами та підрозділами внутрішніх справ при попередженні, виявленні й розслідуванні кримінальних правопорушень.

Різним аспектам взаємодії у боротьбі з економічною злочинністю присвячено чимало наукових праць. Проте до сьогодні немає єдиних підходів щодо сутності поняття взаємодії, класифікації та змісту її форм і способів. Крім того, прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України та удосконалення у зв'язку з цим інших нормативно-правових актів вимагають перегляду й удосконалення раніше сформульованих пропозицій і рекомендацій з даного питання.

Ставлячи за мету удосконалень криміналістичного підходу до сутності та змісту взаємодії у діяльності з досудового розслідувань

економічних злочинів, підкреслимо, що в цілому проблеми взаємодії у протидії злочинності носять міждисциплінарний характер.

У кримінально-процесуальній науці взаємодія розглядається як правовий інститут. У теорії оперативно-розшукової діяльності досліджуються питань взаємодії стосовно визначених суб'єктів - оперативних підрозділів. У свою чергу криміналістичне тлумачень взаємодії тісно пов'язане з кримінально-процесуальним. Водночас аналіз відповідної наукової літератури дозволяє констатувати наявність різних точок зору щодо цього питання, які можна згрупувати у три загальні підходи - широкий, вузький і комбінований.

У вузькому розумінні взаємодії в якості одного з її суб'єктів завжди виступає слідчий, а сама вона розглядається як форма організації розслідування. Наприклад, автори одного з підручників з криміналістики вказують, що взаємодія слідчого з іншими учасниками процесу являє собою узгоджену за цілями та завданнями, силами, засобами, місцем і часом діяльність у процесі встановлень істини у кримінальному провадженні.

Статус слідчого визначає його головну роль, персональну відповідальність за рішення, що він приймає, і результати розслідування в цілому. Вся діяльність інших учасників розслідування підкорена завданням, які поставив перед ними слідчий, узгоджується з ними. Проте зауважимо, що рівноправність партнерства не є обов'язковою ознакою взаємодії. Вузьке трактування взаємодії, як узгодженої спільної діяльності слідчого з іншими органами та суб'єктами, є найбільш прийнятним для застосування в окремих криміналістичних методиках, які адресовані саме слідчому. Тому в криміналістичній літературі воно представлено найбільш широко. При цьому звертає на себе увагу різнобій у визначенні цього аспекту взаємодії слідчого з оперативно-розшуковими підрозділами. Основні відмінності пов'язані зі встановленням її окремих ознак.

Відповідно до суті поняття можна стверджувати, що структурно взаємодія передбачає:

- а) узгодженість (координованість) діяльності;

- б) спільність діяльності;
- в) мету діяльності;
- г) певний зміст діяльності;
- г) наявність як мінімум двох суб'єктів.

Міжвідомча взаємодія у сфері протидії злочинності в Україні має досить чисельний вироблений арсенал відповідних форм. Частіше за все вона здійснюється шляхом взаємного обміну інформацією та проведення сумісних заходів у відповідній сфері щодо виявлень та розслідувань злочинів, запобігань їм.

У ч.2 ст.19 Конституції України визначено, що органи державної влади та місцевого самоврядування зобов'язані діяти тільки на підставі, у межах повноважень та способом, які передбачені Конституцією та законами України. Тому, у будь-якої форми взаємодії повинна бути правова підстава для можливості її застосування. Це не означає, що взаємодія підлягає обов'язковій детальної правової регламентації. Водночас, можливість застосування тієї чи іншої форми повинна бути в межах встановленої законом компетенції відповідних суб'єктів (органів і посадових осіб).

За ознакою суб'єкта взаємодії можна виділити:

а) взаємодію оперативного підрозділу з іншими суб'єктами в ході здійснення оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної діяльності;

б) взаємодію слідчого з іншими суб'єктами в ході здійснення кримінальної процесуальної діяльності;

г) взаємодію суду з іншими суб'єктами в ході судового кримінального провадження;

д) взаємодію обізнаних осіб (експертів, спеціалістів, ревізорів тощо) з іншими суб'єктами в ході застосування спеціальних знань при збиранні та дослідженні доказів у кримінальному провадженні.

Щодо розслідування економічних злочинів найбільш типовими та специфічними формами такої взаємодії уявляються наступні:

- спільна діяльність слідчого та співробітників уповноваженого оперативного підрозділу при направленні таким

підрозділом до слідчого зібраних матеріалів, аналізі інформації про виявлене кримінальне правопорушення;

- спільна діяльність слідчого та оперативних працівників з організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні;

- спільна організаційна діяльність (відряджень, вжиття заходів із забезпечень належних умов для розслідувань, своєчасного одержання довідкової інформації тощо);

- проведення досудового розслідувань слідчо-оперативною групою.

- взаємний обмін інформацією про проведенні заходи, їх результати, взаємна консультативна та методична допомога;

- спільна розшукова діяльність (щодо розшуку за постановою слідчого підозрюваних та об'єктів);

- спільна діяльність при виконанні співробітниками уповноваженого оперативного підрозділу доручень слідчого;

- спільна діяльність при підготовці та проведенні окремих слідчих (розшукових) дій;

- спільна пошукова діяльність (щодо пошуку майна здобутого злочинним шляхом, співучасників, встановлень місцезнаходжень фігурантів проваджень тощо);

Список використаних джерел:

1. Степанюк Р. Л. Взаємодія під час досудового розслідування економічних злочинів / Р. Л. Степанюк, Д. Д. Заяць // Форум права. — 2014. — № 1. — С. 460—465 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [Http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_81.pdf2](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_81.pdf2). Матусовский Г. А.

2. Сергеева Д. Б. Використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності для обґрунтування проведення слідчих дій при

розслідуванні економічних злочинів / Д. Б. Сергеева // Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави: Мат-ли IV міжнар. наук.-практ. конф. (24 лютого 2012 р.). – Одеса: ОДУВС, 2012.– С. 245-246.

3. Наказ МВС України «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх Справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень» : від 14.08.2012 р. № 700 [Електронний ресурс].
- Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MVS391.html

ЗНАЧЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Шевчук О.Ю., доцент кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування ННІ №1 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Негласні слідчі (розшукові) дії відіграють велику роль у розслідуванні кримінальних проваджень. Мета негласних слідчих (розшукових) дії полягає у всебічному та об'єктивному зібранню доказової інформації щодо особи чи групи осіб, які вчинили злочин або готують його. У процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється доказування, яке полягає у збиранні, перевірці й оцінці доказів для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. У кримінальному провадженні доказуванню підлягають: подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення

кримінального правопорушення; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, що виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання [1, с.553].

Для виконання завдань кримінального судочинства в процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій необхідні підстави, перелік яких передбачено законодавством. Питання про наявність достатніх підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій в кожному конкретному випадку вирішується слідчим, прокурором, а у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом, – слідчим суддею за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, які приймають рішення про наявність чи відсутність фактів або обставин, що потребують проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Питання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій вирішується на основі вже отриманої гласної чи негласної інформації, письмових доручень правоохоронних органів, слідчих та посадових осіб, які ведуть кримінальний процес, запитів міжнародних правоохоронних органів та організацій інших держав [2, с.99].

Загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя, не може перевищувати максимальні строки досудового розслідування, передбачені статтею 219 КПК. У разі якщо така негласна слідча (розшукова) дія проводиться з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду, та оголошена в розшук, вона може тривати до встановлення місцезнаходження розшукуваної особи. Прокурор зобов'язаний прийняти рішення про

припинення подальшого проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо в цьому відпала необхідність.

Негласна діяльність, маючи чітко виражену гносеологічну природу, є специфічною формою пізнання і спрямована на вивчення фрагмента об'єктивної дійсності – фактичних даних, що відбивають і відтворюють подію злочину. При цьому пізнання, що посідає основне місце в діяльності, не є самодостатнім процесом – воно спрямоване на забезпечення інтересів кримінального судочинства, тобто виконання завдань, що сформульовані в КПК України.

У зв'язку з цим вбачається недостатнім вивчення й вирішення питань, пов'язаних з негласною інформацією, виключно під кутом зору організації й тактики її отримання, у відриві від перспектив використання. Зазначені обставини визначають необхідність і неминучість дослідження циркуляції негласних даних, а саме їхньої реалізації й використання на якісно іншому рівні – у процесі доказування. Це, у свою чергу, передбачає вивчення процедури надання результатів негласних слідчих (розшукових) дій спеціальним суб'єктам, які наділені відповідним процесуальним статусом, правами й обов'язками щодо встановлення обставин вчиненого злочину.

З огляду на комплексний, багатоаспектний характер проблеми використання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні зупинимося на початковій стадії цього процесу – на поданні цих результатів слідчому, прокурору, суду та на суперечностях, що виникають при цьому, між вимогами конспірації та необхідністю перевірки окремих умов проведення негласних слідчих (розшукових) дій [3, с.82].

Отже, об'єкт негласних слідчих (розшукових) дій отримує свій статус лише в тому випадку, коли він включений до кримінального процесу, тобто тоді, коли на нього здійснюється законний вплив з боку спеціальних суб'єктів через реалізацію відповідних правових норм, а саме застосування гласних і негласних заходів і засобів. Негласні слідчі (розшукові) дії є невід'ємним компонентом при розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т.Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1328 с.
2. Оперативно-розшукова діяльність та негласні слідчі (розшукові) дії: у схемах [Текст]: посіб. / [Никифорчук Д.Й., Зима Л.М, Тарасенко О.С., та ін.]; за заг. ред. В.В. Коваленка. – К., Нац. акад. внутр. справ, 2012. – 156 с.
3. Слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні [навч. посіб. у схемах і таблицях] О.А. Осауленко, А.В.Самодін, Г.М. Степанова та ін.. – К.: “Центр учбової літератури”, 2015. – 140 с.
4. Особливості розслідування розбійних нападів та застосування негласних слідчих (розшукових) дій для встановлення осіб, що їх учинили : Методичні рекомендації / Валіневич В.М., Калантай І.М., Канцідайло О.О. та ін. – К., України, 2014. – 143 с.

РОЛЬ СЛІДЧОГО СУДДІ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Шелестинський В.В., здобувач вищої освіти магістра ННІ №1 НАВС
Науковий керівник: **Омельченко О.Є.**, професор кафедри
кримінального процесу, кандидат юридичних наук, доцент.

Однією з новацій нового КПК України є суттєве розширення функції суду щодо контролю за дотриманням прав і свобод сторін кримінального провадження під час досудового розслідування, а також запровадження з цією метою інституту слідчого судді, як особи, яка спеціально уповноважується на здійснення такого контролю [1].

Функціонуючий до набрання чинності КПК України судовий контроль на досудовому розслідуванні так і не став ефективною процесуальною гарантією інтересів, прав і свобод особи від незаконних рішень і дій органів досудового розслідування, оскільки судді не

стільки перевіряли законність і обґрунтованість рішень слідчих на обмеження конституційних прав і свобод особи, скільки, по суті, «штампували» їх рішення про застосування запобіжних заходів, проведення слідчих дій, що обмежували конституційні права громадян [2]. Фактично колишня конструкція судового контролю не відповідала ні призначенню, ні завданням зазначеної діяльності, а являла приклади применшення високого статусу судової влади і втрати довіри до неї. Яскравим прикладом цьому є кількість судових рішень, які щороку скасовувалися чи змінювалися судамивищих інстанцій, а також кількість звернень громадян до Європейського суду з прав людини.

Ключовою й абсолютно новою для вітчизняного кримінального процесуального законодавства є фігура слідчого судді. Власне, слідчі судді як спеціальні суб'єкти з тим чи іншим спектром процесуальних повноважень існують у правових системах багатьох країн світу, зокрема Італії, Франції, Німеччини, Литви, Латвії, Молдови. У деяких країнах навіть є тенденції щодо недоцільності виокремлення слідчого судді як спеціального суб'єкта, оскільки ці функції має здійснювати будь-який суддя, якому на розгляд у загальному порядку надходять відповідні клопотання чи скарги, розгляд яких на даний час віднесений до компетенції слідчого судді [2].

Таким чином, увівши в кримінальне провадження слідчого суддю, до повноважень якого належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, законодавець безумовно припускав, що він стане нездоланим бар'єром на шляху свавілля слідчих та оперативних підрозділів, а будь-які їх незаконні рішення і дії присікатимуться слідчим суддею.

Як слушно зазначила Ю.В. Скрипіна, інститут слідчого судді, по-перше, є свого роду унікальним: на сьогодні він не має аналогів на пострадянському просторі (існують, правда, деякі прототипи), по-друге, він є органом судової влади, який виступає гарантом забезпечення законності обмеження конституційних прав і свобод людини на досудовому провадженні [3].

Новий КПК України покладає на слідчого суддю значний об'єм функцій та обов'язків, які він має виконувати. Функції слідчого судді, які він здійснює в ході кримінального провадження, можна умовно поділити на кілька груп: 1. Розгляд питань, які стосуються застосування, зміни чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження (у тому числі й запобіжних заходів); 2. Нагляд за дотриманням законності в питаннях затримання особи та утримування її під вартою; 3. Надання дозволів на вчинення окремих слідчих (розшукових) дій у ході досудового розслідування; 4. Розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування; 5. Вирішення питань щодо поміщення неповнолітнього у приймальник-розподільник та щодо направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи; 6. Функції слідчого судді в межах міжнародного співробітництва під час кримінального провадження [4].

Виключно слідчий суддя під час досудового розслідування у провадженні за клопотанням відповідних осіб (як правило, слідчого за узгодженням цього клопотання з прокурором) вирішує питання про застосування таких заходів забезпечення кримінального провадження, як: привід (глава 11 КПК); накладення грошового стягнення на учасників кримінального провадження за невиконання ними процесуальних обов'язків, зокрема за неявку на виклик без поважних причин (глава 12 КПК); тимчасове обмеження підозрюваного у користуванні правом на керування транспортним засобом або судном, правом полювання чи правом на здійснення підприємницької діяльності (глава 13 КПК); відсторонення від посади особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину – щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу (глава 14 КПК); тимчасовий доступ до речей і документів, який полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі

прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх, тобто здійснити їх виїмку (глава 15 КПК); тимчасове вилученням майна, яке полягає у фактичному позбавленні підозрюваного можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним його майном до вирішення питання про арешт цього майна або його повернення цій особі (глава 16 КПК); арешт майна(17 КПК); затримання особи (ст. ст. 188- 191 КПК) [4].

Слідчий суддя, реалізуючи свої повноваження, приймає конкретні процесуальні рішення, яким притаманні всі ознаки державно-владних актів. Владні повноваження слідчого судді поширюються на учасників кримінального провадження, щодо яких необхідно провести певні процесуальні дії, які передбачені законом. Кожний із таких учасників кримінального провадження має підкорятися вимогам слідчого судді, а його рішення мають обов'язковий характер для відповідних учасників.

Отже, діяльність слідчого судді на досудовому розслідуванні, будемо сподіватися, сприятиме підвищенню ефективності судового захисту конституційних прав і свобод людини і, у свою чергу, позначиться на якості його рішень, більш ґрунтовному та виваженому підході до вивчення клопотань органів розслідування й інших матеріалів досудового розслідування, що дозволить виключити формальне ставлення до них; оперативності у вирішенні питань про виконання процесуальних дій, своєчасності розгляду скарг на дії та рішення органів досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Узагальнення практики застосування судами загальної юрисдикції першої та апеляційної інстанцій при здійсненні судочинства у кримінальних справах статей 3, 5, 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року за 2011 – перше півріччя 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html.

2. Слідчий суддя в системі кримінальної процесуальної діяльності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ligazakon.ua.

3.Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження): дис.канд. юрид. наук (12.00.09) / Ю. В. Скрипіна ; Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. – Х., 2008. – 219 с. 70].

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 20.11.2012р.: (Офіц. текст). – К.: Паливода В.А. – 2012. – 382с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВТРУЧАННЯМ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ

Шерудило В.О., аспірант кафедри кримінального процесу НАВС.

Втручання у приватне спілкування полягає в отриманні доступу до інформації, що передається у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу, без відома цих осіб. Фізичними умовами, що можуть забезпечувати захист від втручання у приватне спілкування є обрані особами місце та час його здійснення, форма спілкування (вербальна, конклюдентна, письмова, графічна), форма обміну інформацією (безпосередня або опосередкована (листами, бандеролями, посылками, поштовими контейнерами, переказами, телеграмами, іншими матеріальними носіями передання інформації між особами)), технічні засоби провідного та безпровідного зв'язку та засоби писемності, створення графічних зображень, кодування інформації та її збереження тощо.

Законодавець визначає різновиди втручання у приватне спілкування, до яких відносить такі негласні слідчі (розшукові) дії як:

- аудіо-, відео контроль особи;
- арешт, огляд і виїмка кореспонденції;

- зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;
- зняття інформації з електронних інформаційних систем (ч. 4 ст. 258 КПК) [2].

Однак постає питання про можливість втручання у приватне спілкування під час проведення інших негласних слідчих (розшукових) дій. Важко уявити якусь із негласних слідчих (розшукових) дій, щоб вона повністю виключала можливість втручанням у приватне спілкування. Наприклад, під час обстеження житла чи іншого володіння особи слідчий або оперативні працівники за його дорученням ознайомлюються з обстановкою таких приміщень, документів, предметів тощо. Такі дії можна цілком обґрунтовано вважати втручанням у приватне спілкування.

Таким чином, за певних умов будь-яка слідча (розшукова) дія може бути пов'язана із втручанням у приватне спілкування особи, оскільки це необхідно для отримання інформації для встановлення обставин кримінального правопорушення засобами і у спосіб, що визначені чинним КПК України. Отже, важко назвати підстави для виділення цих двох груп негласних слідчих (розшукових) дій, а спроби науковців обґрунтувати такий розподіл законодавцем виглядають недостатньо переконливими. Вони зазначають, що до першого блоку відносяться дії, спрямовані головним чином на пошук та отримання з різних джерел відомостей інформаційного призначення, які передбачені КПК України § 2 Глави 21 «Втручання у приватне спілкування». До другого блоку відносяться дії, які згідно з § 3 «Інші види негласних слідчих (розшукових) дій» спрямовані переважно на виявлення і фіксацію фактичних даних про конкретні злочинні дії, що вчиняються окремими особами та групами, для розслідування злочинів, а також на встановлення й затримання злочинців, що переховуються [2, с. 41]. При цьому автори не розкривають, що слід розуміти під відомостями інформаційного призначення.

Вважаємо, що визначити, які слідчі дії першого блоку не можуть використовуватися для виявлення та фіксації фактичних даних про конкретні злочинні дії, що вчиняються окремими особами та

групами, для розслідування злочинів, а також на встановлення й затримання злочинців, що переховуються неможливо. Усі слідчі дії проводяться для отримання відомостей про злочин та особу, що його вчинила.

Відсутність чіткої і логічно вивіреної класифікації негласних слідчих (розшукових) дій в КПК України призводить до того, що серед науковців не сформовано єдиного погляду щодо віднесення передбачених в цій главі процесуальних дій і загальних положень до слідчих (розшукових) дій. Так, коли мова іде про негласні слідчі (розшукові) дії, що включені до підрозділу «втручання у приватне спілкування» усі автори одностайно називають такі слідчі дії: аудіо-, відео контроль особи (ст. 260 КПК); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК) [2].

Водночас інакше вирішується питання щодо віднесення тих або інших процесуальних дій до інших видів негласних слідчих (розшукових) дій, а деякі автори не виявляють послідовності у їх визначенні. Наприклад, у коментарі до ст. 246 КПК України до негласних слідчих (розшукових) дій відносять лише ті, що містяться в її ч. 2. Тобто, до слідчих (розшукових) дій не відносять установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу. В той же час у коментарі до ст. 268 зазначається, що її частина перша надає можливість проведення негласної слідчої (розшукової) дії спрямованої на установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (мобільного терміналу систем зв'язку та інших радіо випромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, тобто мобільного телефону [1, с. 533-535; 588-589].

Отже, інститут слідчих (розшукових) дій завжди був у центрі уваги науковців та практиків, оскільки слідчі дії виступають основним засобом інформаційного забезпечення процесу доказування у кримінальному провадженні. Новелою діючого КПК України є інститут

негласних слідчих (розшукових) дій, які є різновидом слідчих дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком визначеними законом випадками.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. - К. : Юстініан, 2012. - 1224 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 // Відомості Верховної Ради України, 2013. - № 9-10, № 11-12, № 13. - Ст.88.
3. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України, 1996. - № 30. - Ст. 141.
4. Негласні слідчі (розшукові) дії [Текст] : курс лекцій / [Никифорчук Д. Й., Ніколаюк С. І., Поливода В. В. та ін.] ; за заг. ред. Д. Й. Никифорчука. - К.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. - 124 с.
5. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні : [навчально- практичний посібник] / С. С. Кудінов, Р. М. Шехавцов, О. М. Дроздов, С. О. Гриненко. - Х. : «Оберіг», 2013. - 344 с.
6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135 XII // Відомості Верховної Ради України, 1992. - № 22. - Ст.303.

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ КОРИСЛИВИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ ІНОЗЕМЦЯМИ

Шикоряк М.М., старший слідчий слідчого відділення Личаківського відділу поліції ГУ НП у Львівській області, здобувач кафедри криміналістичних експертиз ННІ №2 НАВС.

Спосіб вчинення злочину є «центральною» елементом криміналістичної характеристики. При вчиненні іноземцями корисливих насильницьких злочинів його зміст становлять етапи приготування, вчинення та приховування слідів злочину. Індивідуальні характеристики особи злочинця детермінують спосіб вчинення злочину. Однак, є загальні закономірності, притаманні вчиненню корисливих насильницьких злочинів іноземцями.

Звісно, таке різноманіття злочинних діянь, які охоплюються поняттям «корисливі насильницькі злочини», обумовлює й досить широке коло способів їх вчинення. Розглянемо детально складові способу вчинення злочинів, а саме зупинимося на способі безпосереднього вчинення.

1. Спосіб вчинення корисливих насильницьких злочинів проти життя та здоров'я (вбивства з корисливих мотивів та вбивства на замовлення) іноземцями полягає у діяннях (дії або бездіяльності) – посягання на життя іншої особи; наслідки у вигляді фізіологічної смерті потерпілого; причинний зв'язок між вказаними діянням та наслідками. Найчастіше умисне вбивство вчиняється шляхом дії, спрямованої на порушення функцій чи анатомічної цілісності життєво важливих органів іншої людини. Мотив і мета злочину підлягають обов'язковому з'ясуванню, оскільки при вчиненні корисливих насильницьких злочинів вони є кваліфікуючими ознаками.

2. Спосіб вчинення корисливих насильницьких злочинів проти власності (грабежі, розбої, вимагання) іноземцями полягає у протиправному заволодінні чужим майном шляхом застосування чи погрози застосування насильства.

3. Спосіб вчинення корисливих насильницьких злочинів проти громадської безпеки (бандитизм) (ст. 257 КК) іноземцями полягає у тому, що бандитизм становить окремих різновид спільної злочинної діяльності, специфічними проявами якої в цьому разі є організація озброєної банди та участь у ній або у вчинюваному нею нападі.

4. Спосіб вчинення інших корисливих насильницьких злочинів іноземцями, зокрема, незаконного заволодіння транспортним засобом, незаконного позбавлення волі або викрадення людини, полягають в умисних діях, спрямованих на заволодіння транспортним засобом та людиною відповідно, насильницьким способом та з корисливих мотивів.

Вище ми розглянули безпосередні способи вчинення корисливих насильницьких злочинів іноземцями, що ґрунтуються на аналізі відповідних статей КК України. Попри їх різноманітність, способам вчинення вказаних злочинів притаманний й ряд спільних ознак, що певною мірою пояснює їх розгляд у межах окремої групи.

1. Корисливий мотив, що знаходить свій вираз у спрямованості злочинного посягання.

2. Насильницький спосіб реалізації у вигляді фізичного чи психічного насилля.

Насильство при вчиненні корисливих насильницьких злочинів іноземцями характеризується тим, що: а) не містить небезпеки для життя і здоров'я потерпілого; б) є небезпечним для життя і здоров'я потерпілого.

Переважає при вчиненні корисливих насильницьких злочинів іноземцями застосовувалося фізичне насильство. Так, відповідно до результатів вивчення кримінальних проваджень, у 93,3 % злочинці застосовували саме фізичне насильство у різних формах виразу. Психічне насильство виявлено у 6,7% випадків. Це пов'язано з тим, що іноземці, переважно, внаслідок тимчасовості перебування на території України, сформованим злочинним умислом, налаштовані здолати протидію потенційних жертв якомога швидше, діють з метою вилучення предметів корисливого посягання (гроші, золото, техніку).

Погрожуючи потерпілим, їм давали зрозуміти безвихідність їх становища, нерідко демонструючи зняряддя злочину, у тому числі зброю. Погрози (тобто психічне насильство) висловлюються вибірково, в основному жертвам, які на момент посягання нездатні захиститися належним чином, тому мають показово принизливий характер, завищують самооцінку нападників. Застосовуються за умов, коли злочинці впевнені у реалізації злочинного умислу й без застосування фізичного насилля, як правило, внаслідок особистісних ознак потенційного потерпілого.

3. Використання під час вчинення злочину відповідних засобів та зняряддя. Це ще одна ознака способу вчинення корисливих насильницьких злочинів, вчинених іноземцями.

Як свідчить вивчення кримінальних проваджень, під час вчинення іноземцями корисливих насильницьких злочинів використовувалися наступні засоби та зняряддя вчинення злочину: вогнепальна зброя у 48,3 %, холодна зброя – 15,8%, вибухові пристрої – 9,2 %, предмети господарсько-побутового призначення (ножі, сокири, молотки, викрутки, стамески, шило, ножиці та ін.) – 20 %, підшукані, виготовлені та спеціально пристосовані предмети (біти, шматки арматури, наручники, електрошокери та ін.) – 22,5%, пневматична, травматична, газова зброя – 17,5 %.

Наступним структурним елементом способу є приховування іноземцями корисливих насильницьких злочинів.

Загалом, дії, направлені на приховування іноземцями вчинених корисливих насильницьких злочинів можна згрупувати наступним чином:

1. Дії, що направлені на приховування факту вчинення злочину. До них можна віднести: знищення матеріальних джерел інформації про злочин; маскування матеріальних джерел інформації; знищення ідеальних (люди) джерел інформації про злочин; інсценування події злочину; переховування від органів досудового розслідування; відмова від дачі показань та надання завідомо

неправдивих показань; забезпечення алібі; наведення підозри на сторонню особу та ін.

2. Приховування матеріальних об'єктів: приховування предметів злочинного посягання (викрадені речі, гроші, особисті речі потерпілого та злочинця); приховування речових доказів (засоби та знаряддя вчинення злочину, особисті речі потерпілого та злочинця);

3. Спотворення ідеальних слідів. До таких дій можна віднести: погрози потерпілому та свідкам; шантаж, залякування потерпілого та його близьких.

Найчастіше відбувається поєднання способів приховання вчинення іноземцями корисливих насильницьких злочинів.

Таким чином, закономірним є висновок, що у даному, та в переважній більшості корисливих насильницьких злочинів, вчинених іноземцями, слід вести мову саме про повноструктурні способи вчинення злочинів.

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Школьніков В.І., здобувач ступеня вищої освіти магістра НАВС.

Науковий керівник: **Калиновський О.В.**, заступник начальника відділу організації науково-дослідної роботи НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник.

Проблема впровадження новітніх методик в діяльність правоохоронних органів України є актуальною. Зростання рівня злочинності, особливо корупційної та економічної її складової, вимагає від правоохоронних органів здійснення своєчасного, оперативного та достовірного аналізу діяльності організованих груп та злочинних організацій.

В Європі, розуміючи потребу в здійсненні кримінального аналізу, у боротьбі зі злочинністю використовується модель

Intelligence-Led Policing (з англ. – “поліцейська діяльність керована аналітикою”), філософія якої полягає в аналізі відомостей, здобутих шляхом специфічної поліцейської діяльності у сфері збирання інформації [1].

Кримінальний аналіз можна визначити як розумову діяльність працівників правоохоронних органів (аналітиків), що полягає у перевірці, оцінці та інтерпретації інформації про протиправні, кримінально карані діяння окремих осіб та груп, яка отримана в ході проведення оперативно-розшукової діяльності чи під час досудового розслідування, а також у встановленні суттєвих зв'язків між вищевказаною інформацією з метою їх подальшого використання для визначення тактичних та стратегічних напрямків протидії та запобігання злочинності.

В цьому контексті недослідженим є питання визнання допустимості фактичних даних здобутих шляхом кримінального аналізу в кримінальному процесі України.

Кримінальний аналіз дозволяє:

1) виявляти фактичні дані, що можуть бути доказами у кримінальному провадженні;

2) самостійно слідчому і прокурору виявляти факт вчинення кримінального правопорушення, вносити відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочинати розслідування;

2) отримати інформацію в рамках досудового розслідування кримінального провадження, яка матиме орієнтуюче значення.

Відповідно до статті 25 Закону України “Про Національну поліцію” поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність в рамках якої також здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу. На жаль, слід відмітити недосконалість ст. 8 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”, яка не надає права оперативним підрозділам проводити аналітичну розвідку для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності. На наше переконання, саме відсутність такої норми може викликати проблеми при оцінці судом результатів кримінального аналізу.

Це пов'язано з тим, що ст. 99 Кримінального процесуального кодексу України встановлює, що матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”, за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

Міжнародний досвід до результатів кримінального аналізу відносить:

1) аналітичні продукти, які пройшли усі етапи аналітичного процесу та суворо регламентовані інструкціями і методологіями з точки зору форми та змісту (оперативний аналітичний звіт, узагальнена інформація, дос'є або профіль особи);

2) супровідні аналітичні документи, які пройшли всі або деякі з етапів аналітичного процесу та не регулюються з точки зору форми і змісту. Наприклад:

– графіки зв'язків, потоку товарів, телефонних з'єднань, діаграма послідовності дій;

– карти (просторовий аналіз злочинної діяльності, переміщення особи, телефонних дзвінків);

– робочі книги Excel, в яких були використані різні аналітичні методи (зведені таблиці, функції Excel, обчислення);

– інформаційні замітки, що синтезують аналітичні результати і рекомендації;

3) супровідні продукти, які генеруються без проходження через будь-які фази аналітичного процесу. Це первинна інформація, наприклад, з інформаційних або оперативних звітів.

Тому, з урахування вищевикладеного проблемами використання результатів кримінального аналізу в кримінальному процесі України є:

1) відсутність в Національній поліції відомчих інструкцій, які б регулювали порядок проведення кримінального аналізу, форму та зміст кінцевих аналітичних продуктів тощо;

2) чинний КПК України не передбачає можливість слідчому надавати письмові доручення працівнику підрозділу аналітиків правоохоронного органу;

3) у працівників оперативних підрозділів відсутні знання, вміння та навички з проведення кримінального аналізу;

4) недосконалість Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” щодо права оперативного підрозділу проводити аналітичну розвідку;

5) відсутність професії «аналітика» в підрозділах Національної поліції.

Список використаних джерел:

1. Tilley N. Problem-Oriented Policing, Intelligence-Led Policing and the National Intelligence Model [Електронний ресурс] / N. Tilley // UCL Jill Dando Institute of Crime Science. – Режим доступу: <https://pdfs.semanticscholar.org/bb06/7c510c954889cd85be02890e6cb698e70ddf.pdf>. – Заголовок з екрана.

2. Про оперативно-розшукову діяльність [Текст] : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII // ВВР. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Текст] : затв. Законом України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // ВВР. – 2013. – № 9-10. – Ст. 88.

4. Про Національну поліцію [Текст] : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII // ВВР. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Юзва Л.В., здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ № 1 НАВС.

Науковий керівник: **Письменний Д.П.**, професор кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук, професор.

В останні роки активізувалась діяльність держави, спрямована на створення цілісного та дієвого механізму захисту прав, свобод і законних інтересів дітей. І це не випадково. Статистичні дані засвідчують, що правопорушення серед неповнолітніх продовжують зростати. В Україні проживає понад 8,5 млн. дітей, з яких майже 70 тис. у сім'ях, які опинились у складних життєвих обставинах. Щороку за бродяжництво 12 тис. неповнолітніх потрапляють до дитячих притулків. У третині регіонів держави впродовж останніх років спостерігається негативна тенденція до зростання злочинності серед неповнолітніх, вчинення ними повторних злочинів, у групі осіб, а також у сфері незаконного обігу наркотиків, зростає питома вага тяжких та особливо тяжких злочинів. 5,9 тисяч неповнолітніх, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Кожен десятий злочин вчиняється неповнолітніми або за його участю [1].

Проблеми кримінального провадження щодо неповнолітніх постійно досліджуються вченими, зокрема це – наукові праці Зеленського С.М., Лук'янчикова Є.Д., Маляренко В.Т., Омеляненко Г.М., Омельченко Г.М., Романюка А.Б., які безпосередньо стосуються питань кримінального провадження в справах про правопорушення щодо неповнолітніх в Україні.

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх регулюється, перш за все, главою 38 Кримінального процесуального кодексу України. Для кримінального провадження про злочини, які вчинені неповнолітніми, законом встановлено особливий предмет доказування. При провадженні досудового розслідування та судовому розгляді щодо не-

повнолітніх, крім обставин, зазначених у ст.91 КПК України, необхідно з'ясувати обставини, які передбачені ст.485 КПК України, зокрема:

- повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально - психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними;

- ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння;

- умови життя та виховання неповнолітнього;

- наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення [2; с. 295].

Також у Кримінальному процесуальному кодексі України чітко окреслена процедура провадження щодо неповнолітніх, які після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого можливе настання кримінальної відповідальності, вчинили суспільно небезпечне діяння. Зараз ми маємо дві нормативно правові визначені систематизовані процедури провадження щодо неповнолітніх: а) які є суб'єктами кримінального правопорушення; б) які вчинили суспільно небезпечне діяння до досягнення віку з якого можливе настання кримінальної відповідальності [2; с.300].

Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх враховує вікові, інтелектуальні, психологічні й інші особливості цих осіб, відсутність у них життєвого досвіду, певне обмеження загальної громадянської дієздатності і матеріальної відповідальності та ін. Крім того, беручи до уваги специфіку відповідальності суб'єктів, законом передбачені додаткові гарантії охорони прав і законних інтересів неповнолітніх, попереджувального впливу судочинства.

До таких гарантій можна віднести наступні:

- 1) в провадженні щодо неповнолітніх обов'язково беруть участь батьки або інші законні представники неповнолітнього в

кримінальному провадженні за участю неповнолітнього підозрюваного або обвинуваченого (ст.488 КПК України), а також представник служби у справах дітей. У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, суд за його клопотанням, клопотанням прокурора чи за власною ініціативою своєю ухвалою має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих процесуальних чи судових дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні і залучити замість нього іншого законного представника. Винятковими можна визначити такі випадки : а) законний представник є недієздатним; б) вчиняє дії які можуть призвести до несприятливих наслідків для неповнолітнього; в)вчиняє проти неповнолітнього протиправні дії; г) є співучасником у вчиненні кримінального правопорушення.

2) до неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених, крім запобіжних заходів, передбачених ст.176 КПК, може застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі - передання їх під нагляд адміністрації цієї установи (ст.493 КПК України). До того ж, ст. 492 КПК України передбачає специфіку застосування таких запобіжних заходів, як затримання та тримання під вартою. Затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за умови, що застосування іншого запобіжного захисту не забезпечить запобігання ризикам, зазначеним у статті 177 Кримінального процесуального кодексу. Тобто коли наявні дані про особистість неповнолітнього та тяжкість вчиненого ним злочину свідчить, що ці заходи є єдиними в даних умовах, які можуть забезпечити належну поведінку неповнолітнього.

3) на відміну від загального порядку виклику в кримінальному провадженні, неповнолітній підозрюваний, обвинувачений викликається до слідчого , прокурора, слідчого судді, суду через його батьків або інших законних представників, яким надсилається

відповідна повістка про виклик. Інший порядок виклику допускається, коли це обумовлено обставинами встановленими під час кримінального провадження, зокрема: відсутності у неповнолітнього батьків ; приводу неповнолітнього; доцільність негайного допиту або проведення іншої слідчої (розшукової) дії, без залучення законного представника, якщо є підстави вважати, що він може негативно вплинути на неповнолітнього.

4) допит неповнолітнього провадиться за загальними правилами , з урахуванням особливостей зазначених у статтях 226, 227, 490, 491 Кримінального процесуального кодексу України, зокрема обов'язковою є присутність захисника.

5) Якщо неповнолітній підозрюваний брав участь у вчиненні кримінального правопорушення разом із дорослим, повинна бути з'ясована можливість виділення окремих проваджень щодо кожного з них. Метою здійснення цих дій є індивідуальний підхід до дитини, позбавлення її негативного впливу з боку дорослих співучасників кримінального правопорушення, забезпечення проведення досудового розслідування в найкоротший час.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що організація та проведення кримінального провадження щодо неповнолітніх, спрямований на захист їх прав, до них застосовується насамперед заходи виховного характеру та ресоціалізація і вже в останню чергу – покарання [3, с.674].

Список використаних джерел:

1. Про стан організації роботи з неповнолітніми правопорушниками, які перебувають на обліку в підрозділах кримінально-виконавчої інспекції; ДЕРЖАВНА ПЕНІТЕНЦІАРНА СЛУЖБА [Електронний ресурс], - 2015 - URL:http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/printable_article/783961;jsessionid=D338069A464F3AD33EFE44FC4F3FC9D9

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 січ. 2017 року: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2017. -327с. – (Кодекси України)

3. Кримінальний процес: підручник / Ю.М.Грошевий, В.Я.Тацій, А.Р.Туманянц, та ін. ; за ред. В.Я.Тація, Ю.М.Грошевого, О.В.Капліної, О.Г.Шило. – Х. : Право, 2013. – 824с.

СЛІДЧИЙ ЯК СУБ'ЄКТ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Юріков О.О., слідчий слідчого відділення Лиманського ВП Слов'янського ВП ГУНП в Донецькій області.

Розкрити сутність доказування на практиці очевидно можна тільки проаналізувавши відповідний спосіб правового впливу на початок і розвиток такої діяльності. Відповідно, розкриття цього питання потребує аналізу доказування конкретних суб'єктів кримінального провадження.

Суб'єктами доказування є ті учасники кримінального процесу, на яких покладається обов'язок встановлення об'єктивної істини в кримінальному провадженні.

Одним із суб'єктів доказування в кримінальному провадженні є слідчий.

Слідчий - службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, уповноважена в межах компетенції, передбаченої Кримінальним процесуальним кодексом України (далі - КПК), провадити досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Слідчий уповноважений:

1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України;

2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених КПК України;

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

4) призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом;

5) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

6) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;

7) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

8) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 КПК України;

9) звертатися до керівника органу досудового розслідування, у випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня.

10) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Слідчий зобов'язаний:

1) застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування;

2) законно та своєчасно здійснювати процесуальні дії;

3) виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. Невиконання слідчим законних вказівок та доручень прокурора, тягне за собою відповідальність.

Отже, слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого.

У кримінальному провадженні слідчий може також здійснювати управлінську діяльність, якщо він призначений керівником органу досудового розслідування старшим слідчої групи. Посилання законодавця на те, що слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій, з одного боку, співвідноситься із положенням щодо здійснення розслідування слідчим одноособово, а з другого - означає, що він не лише повинен забезпечити законність і своєчасність розслідування, а й не повинен виконувати незаконні вказівки керівника органу досудового розслідування або прокурора.

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З СУДОВО-МЕДИЧНИМИ ЗАКЛАДАМИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Юсупов В.В., докторант НАВС, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник.

Судова експертиза відіграє суттєву роль при розслідуванні будь-якого кримінального провадження, виступає як одне з джерел доказів у судовому процесі. Судово-медичній експертизі надається виключне значення у кримінальних провадженнях щодо вбивства,

згвалтування, нанесення тілесних ушкоджень, при транспортній травмі тощо. Тому актуальним є питання взаємодії органів досудового розслідування з судово-медичними закладами, зокрема щодо історичного становлення відповідної співпраці.

До революційних подій 1917 р. судово-медична служба входила у склад Міністерства внутрішніх справ і тісно пов'язувалася з адміністративним апаратом губернських управлінь. Після революції судово-медичні підрозділи передані до відомства охорони здоров'я.

В Україні у період національно-визвольних змагань 1917-1920 рр. форми роботи судово-медичної експертизи намагалися пристосувати до напрямів діяльності державних органів. Розроблювалися низка проєктів нормативних документів з реорганізації судово-медичної служби, її взаємодії з органами слідства і суду, однак жоден з них не було втілено у життя.

Реальна організація судово-медичної експертизи в Україні почалася в 1919 р., коли у Києві при Наркоматі охорони здоров'я був створений відділ медичної експертизи. Відділ засновано у березні 1919 р., а першим керівником, який був і його засновником, став К.П. Сулима. У 1923 р. у НКОЗ УСРР засновано головну судово-медичну інспектуру при організаційному відділі, а далі – інспектуру виокремлено у самостійну частину. У цьому році у системі судово-медичної інспектури НКОЗ УСРР працювало 80 експертів.

У розвитку судово-медичних закладів відіграли важливу роль медичні факультети та університети. Зокрема, після запровадження обов'язкового проведення розтину трупів з 1842 р. вони надсилалися на кафедри судової медицини. На початку ХХ ст. кафедри судової медицини на території України існували у Київському університеті Святого Володимира, Харківському, Новоросійському та Львівському університетах.

До обов'язків українських кабінетів науково-судової експертизи, відкритих у 1914 р., входила участь в оглядах трупів. У

кабінетах були хімічні відділення. Фактично у них досліджувалися такі біологічні об'єкти: волосся, кал, кров.

У подальшому в 1924 р. НКЮ, НКОЗ та НКВС УСРР прийняли спільну Інструкцію про розмежування діяльності кабінетів НСЕ, судово-хімічних лабораторій при губернських відділах здоров'я та реєстраційних бюро при органах карного розшуку. Відповідно до неї в Кабінети НСЕ НКЮ повинні підлягати: 1) всі без виключення об'єкти, які підлягали дослідженню за допомогою фотографії, мікрофотографії і дактилоскопії, з метою ідентифікації особи та знарядь злочину; 2) об'єкти, які підлягали судово-медичному (мікроскопічному або мікрохімічному) дослідженню (плями крові, плями сперми і т. ін.) і 3) волосся, кістки та інші частини трупа на предмет вирішення відповідних питань.

У 1920-1930-х рр. в УСРР судово-хімічні лабораторії проводили дослідження: нутрощів на отрути, присутність або відсутність в підозрюваних плямах слідів крові, сперми, калу і т. ін., волосся. Робота над дослідженнями речових доказів в більшості випадків була роботою не просто медичною, а роботою в галузі судової хімії, так як судовий медик і починав і закінчував свою роботу за завданнями суду і слідства, на їх матеріалі і під їх контролем.

З 1930-х рр. завідувачі та викладачі кафедр судової медицини в українських медичних навчальних закладах виконують не лише навчально-наукову, але й практичну роботу щодо проведення судово-медичних експертиз. Відбувається об'єднання кафедр з судово-медичними службами, об'єднання теорії з практикою. Участь працівників кафедр судової медицини у практичній діяльності підвищувало якість виконуваних експертиз, а можливість використання емпіричного експертного матеріалу покращувало і насичувало викладання.

До війни 1941-1945 рр. в СРСР не існувало військової судово-медичної експертизи, а відповідну експертизу згідно з постанов військових слідчих проводили цивільні судово-медичні

експерти. На початку війни у 1941 р. у діючій армії функціонували армійські і фронтові паталого-анатомічні лабораторії. До їх складу входило по одному судово-медичному експерту. Мізерна кількість таких фахівців унеможливлювала виконувати зростаючий обсяг судово-медичних досліджень. У зв'язку з цим виникла необхідність створення самостійної судово-медичної експертизи Армії та Флоту. Під керівництвом українського судового медика Ю.С. Сапожнікова 21 жовтня 1943 р. така служба була організована, а саме створено Центральну судово-медичну лабораторію наркомату оборони СРСР. У складі цієї лабораторії починає функціонувати криміналістичне відділення. Після закінчення війни багато судових медиків залучалося для встановлення обставин подій, пов'язаних з війною 1941-1945 рр., ідентифікації загиблих.

У 1949 р. заклади судово-медичної експертизи виокремлено у самостійну групу – Бюро судово-медичної експертизи.

Виокремлення судово-медичної експертизи в окрему групу спонукало прийняття у 1951 р. наказу МОЗ СРСР № 643, яким на місцях існуюча судово-медична експертиза закладів охорони здоров'я була реорганізована у бюро судово-медичної експертизи. Таким чином при МОЗ УРСР було утворено Республіканське бюро судово-медичної експертизи. Це покращило взаємодію органів досудового розслідування з судово-медичними закладами під час розслідування злочинів.

Нині судово-медичні експертизи проводяться у спеціалізованих судово-експертних установах МОЗ України, систему яких формують окремі ланки. Головною ланкою судово-медичних експертних установ є Державна установа «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України». Йому підпорядковані обласні й міста Києва бюро судово-медичної експертизи, до складу яких входять і районні (міжрайонні відділення) судово-медичної експертизи. Головне, обласні та Київське міське бюро судово-медичної експертизи є державними спеціалізованими установами, що входять до структури закладів охорони здоров'я України.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ

Яцун М.М., ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової діяльності НАВС.

Принцип верховенства права стосовно діяльності правоохоронних органів держави означає виконання правоохоронцями усіх без виключень вимог закону та дію будь-якої посадової особи тільки на підставі закону. Проте навіть у практиці європейських країн цей принцип не дотримується повністю через велику кількість чинників, що призводить до чисельних «відхилень» у виконанні вимог закону працівниками правоохоронних органів, порушень ними прав людини під час виконання службових обов'язків.

На відміну від європейських країн в Україні перевищення влади або службовим становищем набуло масштабного характеру. Зокрема, систематично порушуються права громадян України під час утримання їх у слідчих ізоляторах, про що свідчать виступи та повідомлення у пресі уповноваженого з прав людини. Адвокати вказують на існуючу практику розповсюдження наркотичних засобів через охорону серед затриманих осіб. Значною проблемою в усі роки незалежності України було незаконне порушення або закриття кримінальних справ (кримінального провадження), службові зловживання.

Факти зловживань, перевищення влади або службових повноважень, тобто злочинів у сфері службової діяльності працівників Національної поліції України, псують імідж усієї правоохоронної системи України, сприяють зростанню недовіри громадян до здатності органів поліції забезпечити належний правопорядок у країні. Протидія злочинності і, зокрема, злочинам у

сфері службової діяльності для правоохоронних органів є одним з головних завдань.

Таким чином, зважаючи вище викладене в умовах інтеграції України до Європейського Союзу дедалі більшої актуальності набуває необхідність створення чіткої системи протидії та профілактики вчинення службових злочинів працівниками Національної поліції України через призму міжнародного досвіду інших країн.

Визначальним для України в цьому контексті виступає саме досвід США та Великої Британії розвинута мережа громадських об'єднань, які уповноважені здійснювати нагляд за розслідуванням діянь з ознаками зловживань в поліції. Тому необхідно звернути увагу на досвід цих країн у здійсненні контролю за поведінкою працівників поліції з боку громадських об'єднань та відповідного реагування в разі вчинення ними службових зловживань чи інших протиправних діянь.

Забезпечення стабільності функціонування поліцейських системи у деяких країнах Європи покладається на подібні за функціональним призначенням підрозділи, зокрема в Бельгії – на Генеральну інспекційну службу, Комітет з персоналу та Федеральну службу боротьби з корупцією; у Великобританії – на Незалежну комісію з питань скарг на поліцію та Антикорупційний департамент; у Данії – на Департамент по персоналу; у Молдові – на Субдивізіон внутрішньої безпеки та Центр боротьби з економічною злочинністю та корупцією; у Польщі – на Бюро внутрішніх справ; у Словаччині – на Інспекцію Міністерства внутрішніх справ і Агенцію з контролю; в Угорщині – на Службу безпеки правоохоронних органів; у Чехії – на Інспекцію Міністерства внутрішніх справ. При виконанні своїх функцій вказані підрозділи максимально незалежні, що забезпечується їх прямим підпорядкуванням міністрам внутрішніх справ або керівникам поліції.

Своєрідною формою залучення громадськості до вирішення проблем профілактики правопорушенням серед працівників поліції

є публічні розслідування, коли права громадян порушуються в результаті непрофесійних або протиправних дій правоохоронців. У населення, у свою чергу, має бути доступ до інформації щодо розслідування правопорушень, вчинених поліцейськими. На правах загального доступу мають також знаходитися інформаційні матеріали та документи щодо планів та результатів роботи правоохоронних підрозділів, загального бюджету та витрат, характеристик персоналу поліції (за віком, статтю, рівнем освіти та кваліфікації), контактна інформація посадовців тощо.

Досвід країн Співдружності показує, що такі розслідування, крім установлення істини у складних та резонансних справах, сприяють підвищенню рівня довіри населення до органів правопорядку. Впровадження такої форми роботи у справі зміцнення законності в органах внутрішніх справ України матиме лише позитивний ефект.

До перспективних заходів соціального характеру відноситься подальше залучення ЗМІ до виконання контрольно-ревізійних та допоміжних функцій. Активна взаємодія МВС України з громадськими формуваннями та неурядовими організаціями з одного боку формують у населення імідж міліції як відкритої організації, що підвищує рівень довіри до неї, а з іншого – попереджує професійальну деформацію правоохоронців, знижує серед них рівень меркантильності та цинізму.

Досить активне в контролі за роботою поліції й населення. Скарги на роботу поліції керівництво поліцейських департаментів розглядає не як перешкоду в роботі, а дієвий засіб виявлення недбайливих чи некваліфікованих працівників для вжиття щодо них виховних, освітніх або дисциплінарних заходів. Регулярність зв'язку з населенням – один із найважливіших критеріїв оцінки ефективності роботи офіцера поліції. Цей зв'язок реалізується через зустрічі з населенням для розповіді про роботу поліції (свого роду звіт перед платником податків) або для навчання населення заходам безпеки. Це також бесіди з особами, які допускають різні відхилення

у своїй поведінці (схильність до наркотиків, алкоголю тощо). За кожним патрульним закріпленій певний маршрут чи територія. Протягом зміни він мусить підтримувати зв'язок із населенням, заходячи, наприклад, у студентські гуртожитки, школи, відвідуючи неблагополучні сім'ї. Рух офіцера на маршруті жорстко контролюється черговою частиною агентства, із якою патрульний підтримує постійний зв'язок, доповідаючи про кожну зміну свого місцезнаходження. Активність у підтриманні правопорядку та припиненні його порушень оцінюється насамперед за кількістю арештів, що проводить патрульний офіцер. За робочу зміну він повинен провести не менше трьох арештів.

Таким чином підсумовуючи вищевикладена приходимо до висновку, що в умовах інтеграції України до Європейського Союзу дедалі більшої актуальності набуває необхідність створення чіткої системи протидії та профілактики вчинення службових злочинів працівниками Національної поліції України через призму позитивного досвіду зарубіжних країн, що досягли успіху у цій сфері.

ЗМІСТ

Дударець Р.М. Типова слідова картина створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань.....	5
Александренко О.В. Актуальні питання розслідування серійних вбивств.....	9
Антонюк П.Є. Щодо застосування технічних засобів для фіксування кримінального провадження.....	14
Безчастна А.В. Проблемні питання екстрадиції в Україні.....	17
Беляй О.І. Особливості кваліфікації нецільового використання бюджетних коштів.....	20
Бердиченко І.О. Імплементации окремих норм конвенції про кіберзлочинність у вітчизняне законодавство, проблеми та шляхи їх вирішення.....	23
Білоус Р.В. Запровадження нових підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинам у сфері економіки.....	27
Бондя Н.В. Міжнародне співробітництво при розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів.....	30
Ботнарченко І.А. Деякі особливості допиту потерпілих від торгівлі людьми.....	35
Брисковська О.М. Основні ознаки фіктивних підприємств, що створені для легалізації злочинних доходів.....	39
Бурак М.В. Особливості проведення огляду місця події під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин.....	43
Бурлака В.В. Законодавче вдосконалення діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України.....	47
Василинчук В.І. Шляхи удосконалення діяльності оперативно-слідчих підрозділів у протидії злочинам.....	50
Висотенко Ю.В., Мировська А.В. Сучасний стан та перспективи удосконалення методики розслідування крадіжок вчинених злочинними групами.....	52
Вязмікін С.А. Конфіденційне співробітництво у кримінальному провадженні.....	56

Герасименко Л.В. Особливості використання економічних знань в розслідуванні господарських злочинів.....	58
Герасименко Д.М. Формування корпусу професійних суддів України.....	61
Гладіліна О.В. Судово-медична експертиза під час розслідування умисних вбивств та її значення.....	64
Грига М.А. Додаткові обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування порушень вимог пожежної безпеки.....	67
Дарага Р.Д. Актуальні питання співпраці слідчого з оперативним працівником під час розслідування економічних злочинів.....	70
Демедюк С.В. Актуальні питання впровадження процесуальних механізмів з протидії розповсюдженню інформації з протиправним змістом в мережі інтернет.....	73
Денісов В.В. Соціальна обумовленість кримінальних проступків.....	78
Денисенко Г.В. Деякі проблемні питання свідочого імунітет.....	81
Дояр Є.В. Правові підстави затримання особи без ухвали слідчого судді уповноваженою службовою особою.....	84
Ємець О. М. Правові аспекти міжнародного співробітництва у протидії злочинності.....	88
Жидков В.Л. Актуальні проблеми проведення негласних слідчих (розшукових) дій детективами Національного антикорупційного бюро України.....	92
Запотоцький А.П. Особливості виявлення привласнення, розтрата майна у сфері будівництва, або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.....	95
Ігнатюк О.В. Судовий контроль за законністю й обґрунтованістю прийняття рішень органами розслідування щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій.....	98

Ієрусалимов І.О. Співвідношення й взаємодія оперативно-розшукової та криміналістичної діяльності при виявленні й розслідуванні злочинів.....	104
Ілляшенко О.В., Кононенко Н.О., Дзюба О.О. Особливості організації і тактики проведення освідування під час розслідування хуліганства, вчиненого при проведенні спортивно-масових заходів.....	106
Іскра М.О. Синдром «емоційного вигорання» у працівників слідчих підрозділів.....	111
Калюк О.М. Деякі шляхи вдосконалення взаємодії оперативних підрозділів Національної поліції з іншими суб'єктами протидії злочинам.....	113
Кардашевський Ю.Р. Компоненти аналізу ризиків в системі аналітичної розвідки.....	116
Климчук Ю.О. Особливості доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх.....	120
Кобець М.В. Щодо специфіки огляду місця події та розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв.....	123
Криволапов В.М. Проблемні питання розслідування кіберзлочинів, пов'язаних із втручанням у роботу банкоматів.....	127
Крижна В.В. Окремі аспекти правового регулювання зупинення досудового розслідування.....	131
Круглий В.М. Забезпечення прав і свобод громадян при використанні їх допомоги в оперативно-розшуковій діяльності.....	135
Крупей С.Р. Використання негласних співробітників: досвід поліції Великої Британії.....	139
Крюков О.О. Передумови запровадження та очікувані результати від проведення експерименту щодо об'єднання слідчих та оперативних підрозділів.....	143
Кулик М.Й., Бондаренко Є.В. Процесуальний порядок направлення запиту про міжнародну правову	

допомогу.....	147
Курята Л.Л. Криміналістичне забезпечення огляду місця події.....	153
Ляш А.О., Кубрак О.І. Угода про примирення у кримінальному провадженні України: деякі міркування.....	156
Марков М.М. Удосконалення оперативно-розшукового законодавства в частині проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій.....	161
Мотлях О.І. Місце поліграфа у досудовому розслідуванні вчинених кримінальних правопорушень.....	163
Мусаєва Рима Байрам-Кзи Проблема з'ясування обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх.....	168
Нечваль А.О. Окремі питання кримінальної процесуальної регламентації проведення обшуку за законодавством США та країн Європейського Союзу.....	171
Ніколаснко Р.А. Актуальні проблеми протидії злочинам, пов'язаних з виготовленням та розповсюдженням фальсифікованих лікарських засобів.....	175
Осауленко О.А. Процесуальна функція слідчого.....	178
Охріменко С.С. Залучення слідчим спеціалістів під час розслідування комп'ютерних злочинів.....	182
Патик Л.Л. Деякі заходи убезпечення документів про вищу освіту від підробки.....	186
Підюков П.П., Білецька К.К. Деякі загальні положення досудового розслідування та проблеми їх визначення в КПК України.....	190
Плєва К.В. Особливості обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.....	193
Плосконос А.І. Підготовка до допиту при розслідуванні злочинів, вчинених організованими злочинними групами та злочинними організаціями.....	196

Поліщук А.С. Застосування інституту медіації при укладенні угоди про примирення у кримінальному провадженні.....	200
Поляруш А.В. Окремі аспекти використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом підакцизних товарів.....	203
Приполов І.І. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження.....	207
Ричок Р.В. Проблемні питання залучення суду присяжних в кримінальному процесі України.....	209
Русанов С.І. Проблеми досудового розслідування під час огляду місця події.....	212
Рябцев І.В., Моргун Н.С. Питання доцільності існування освідування як окремої слідчої (розшукової) дії.....	217
Саковський А.А. Проблемні аспекти залучення спеціаліста під час досудового розслідування.....	220
Самодін А.В., Бондаренко Є.В. Окремі напрями удосконалення криміналістичної підготовки здобувачів вищої освіти в НАВС.....	223
Свиридюк Н.П., Цюприк Н.О. Щодо психологічних аспектів діяльності слідчого під час допиту.....	228
Свінцицька О.П. Окремі аспекти протидії організованим злочинним угрупованням, які займаються торгівлею людьми під виглядом працевлаштування за кордоном в Україні.....	231
Святченко В.М. Кримінологічна характеристика нотаріусів-злочинців, які одержують незаконну винагороду за надані публічні послуги.....	235
Симчук А.С. Окремі проблемні питання тимчасового вилучення й арешту майна в діючому кримінальному процесуальному законодавстві.....	239
Слива Ю.М. Історичний генезис судового контролю в Україні.....	246
Сокиран Ф.М. Особливості тактики допиту в режимі відео конференції.....	249

Степанова Г.М. Процесуальний статус потерпілого за чинним кримінальним процесуальним кодексом України.....	252
Тараніч Є.А. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів в процесі виявлення, припинення та розслідування злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків.....	256
Терещенко В.Ф. Підвищення ефективності взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції.....	260
Терещенко Ю.В., Кундельська І.С. Структура методики розслідування окремих видів злочинів.....	263
Тихонова О.В. Окремі аспекти діяльності слідчого щодо повернення активів, одержаних злочинним шляхом.....	266
Томма Р.П. Державний захист осіб (викривачів), які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції	269
Усатий Г.О. Примирення винного з потерпілим у межах приватно-публічних засад кримінального судочинства.....	272
Фасова О.В. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами кримінальної поліції при розслідуванні серійних сексуально-садистських убивств.....	276
Ценов В.М. Взаємодія органів Національної поліції України із ЗМІ під час проведення оперативної комбінації.....	281
Цюприк І.В. Особливості доказування у кримінальних провадженнях щодо фінансування терористичних груп (організацій), що діють на тимчасово окупованих територіях Луганської та Донецької областях.....	284
Черкас К.К. Екстрадиція як процесуальний інститут кримінального провадження.....	288
Шевченко Д.А. Практика досудового розслідування при застосуванні запобіжних заходів.....	291
Шевчук О.О. Взаємодія під час досудового розслідування економічних злочинів.....	295
Шевчук О.Ю. Значення негласних слідчих (розшукових) дій при забезпеченні досудового розслідування кримінальних проваджень.....	299

Шелестинський В.В. Роль слідчого судді у досудовому розслідуванні.....	302
Шерудило В.О. Актуальні проблеми проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування.....	306
Шикоряк М.М. Способи вчинення корисливих насильницьких злочинів іноземцями.....	310
Школьніков В.І. Використання результатів кримінального аналізу в кримінальному процесі України.....	313
Юзва Л.В. Особливості досудового розслідування щодо неповнолітніх.....	317
Юріков О.О. Слідчий як суб'єкт доказування в кримінальному провадженні.....	321
Юсупов В.В. Взаємодія органів досудового розслідування з судово-медичними закладами: історичний аспект.....	323
Яцун М.М. Зарубіжний досвід протидії перевищення влади або службових повноважень працівниками поліції.....	327